

Lietuvos švietimas. Tik faktai

Metinis pranešimas 2010

Lietuvos švietimas. Tik faktai

Metinis pranešimas 2010

ŠVIETIMO APRŪPINIMO CENTRAS

VILNIUS 2010

Švietimo ir mokslo ministerija tęsia leidinių, kuriuose aptariamas Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimas, seriją. Šiame leidinyje aptariama švietimo būklė Lietuvoje 2003–2010 metais. Jis skiriamas politikams, įvairių lygmenų švietimo vadybininkams, mokslininkams, taip pat visiems, kuriuos domina informacija apie šalies švietimą.

Pasiūlymus, komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt)

REDAKcinė GRUPė:

Vaidas Bacys (pirmininkas)
Ričardas Ališauskas
dr. Rita Dukynaitė
Gražvydas Kazakevičius
Jolanta Navickaitė
dr. Loreta Žadeikaitė

LEIDINIO RENGėjAI: Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus metodininkai dr. Sandra Balevičienė, Veronika Kožemiakina, Laima Paurienė, dr. Vaida Vaicekauskienė, dr. Rima Zablackė ir skyriaus vedėjas dr. Antanas Valantinas.

STATISTINIUS ŠVIETIMO DUOMENIS BEI INFORMACIJĄ TEIKė IR KONSULTAVO:

Švietimo ir mokslo ministerija: Ričardas Ališauskas, Aušra Birietienė, Emilija Bugailiškienė, dr. Rita Dukynaitė, Laima Jankauskienė, Marius Labanauskas, Rimvydas Labanauskis, Albertas Lakštauskas, Daina Lukošienė, Kristina Markelienė, Jolanta Navickaitė, Jurgita Nemanienė, Vaida Paltanavičiūtė, Arūnas Pliekšyns, Nida Poderienė, Eglė Radėnienė, Irena Raudienė, Gražina Šeibokienė, Algimantas Šimaitis, Eglė Zybartienė, dr. Loreta Žadeikaitė, Rūta Žukauskaitė.

Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės: Salvinija Chomičienė, Daiva Krajašaitė, Daiva Marcinkevičienė, Valentina Samienė.

Švietimo informacinių technologijų centras: Eduardas Daujotis, Irma Paliokienė, Ingrida Šiaučiulienė, Laura Vindbergaitė.

Nacionalinis egzaminų centras: dr. Jolita Dudaitė, dr. Aistė Eljio.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija: Rima Kurlianskienė.

Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras: Irma Čižienė, Izabelė Grauslienė, Sigita Kemerienė, Jurgita Misiūnaitė, Sandra Valantėjienė.

Švietimo mainų paramos fondas: Martynas Šukys.

Ugdymo plėtotės centras: dr. Elena Motiejūnienė.

Vilniaus universitetas: dr. Rūta Žiliukaitė.

Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras: Nijolė Paulauskienė.

Švietimo ir mokslo ministerija šiais metais pradėjo viešas konsultacijas ir diskusijas su įvairiomis interesų grupėmis apie tai, kas vyksta švietimo sistemoje, ko tikimės iš švietimo ateityje. Prieš kelerius metus Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams rengėjai apibrėžė penkis esminius iššūkius, į kuriuos tenka atsakyti ne tik krašto švietimui, bet ir visai šaliai. Tai yra globalizacija, informacijos gausa, sparti kaita, visuomenės susiskaidymas, laisvė arba demokratija kaip tam tikras išbandymas. Panašius iššūkius formuluoja Europos Sąjunga ir UNESCO. Šie iššūkiai verčia mus ir šiandien nuleisti rankų, tęsti pradėtus darbus ir imtis naujų veiklų.

2010-uosius metus skelbiame analizės metais. Norime objektyviai įvertinti švietimo būklę šalyje ir savivaldybėse, išskirti mūsų švietimo pranašumus ir išryškinti spręstinas problemas. Leidinyje *Lietuvos švietimas. Tik faktai. Metinis pranešimas 2010* apibendrinamas Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams įgyvendinimas nuo jos patvirtinimo iki šiandienos. Pateikiami duomenys apie švietimo paslaugų prieinamumą, mokinių mokymosi pasiekimus, visuomenės mokymąsi visą gyvenimą, šiuolaikinių kompetencijų ugdymą, rengimą profesijai, švietimo finansavimą, švietimo valdymo tobulinimą ir pan. Esant duomenų analizuojami ir švietimo būklės skirtumai atskirose savivaldybėse, Lietuvos švietimas lyginamas su kitų šalių švietimu.

Tikimės, kad šiame leidinyje glausta skaičių ir faktų kalba pateikta informacija apie Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams įgyvendinimą ir švietimo būklę šalyje bus naudinga diskutuojant ir tariantis dėl Lietuvos švietimo ateities. Šiemet išklausę įvairių interesų grupių nuomones, 2011 metais kviesime visus kartu modeliuoti Lietuvos švietimo ateitį, kad 2012 metais priimtume bendrus susitarimus ir sprendimus, o 2013 metus pradėtume aiškiai žinodami švietimo tobulinimo kryptis. Tik bendras mūsų darbas leis parengti gyvybingą ir visų lūkesčius atliepiančią naują švietimo strategiją.

*Gintaras Steponavičius,
švietimo ir mokslo ministras*

IVADAS	6
I. ŠVIETIMAS DARNIAI VISUOMENEI	19
Švietimo visuotinumasis	19
• Mokymosi aprėptis pagal švietimo lygmenis	19
• Anksti palikusieji švietimo sistemą	20
Švietimo prieinamumas išskirtinių poreikių grupėms.....	25
• Specialiųjų poreikių mokinių ugdymas	25
• Tautinių mažumų švietimas.....	29
• Migrantų švietimas	31
Švietimo paslaugų prieinamumas	35
• Ikimokyklinio ugdymo prieinamumas	35
• Gimnazijos ir vidurinės mokyklos.....	39
• Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumas	42
• Profesinio mokymosi prieinamumas savivaldybėse	45
• Stojimas į aukštąsias mokyklas	48
• Suaugusiųjų švietimas	52
Mokymosi pasiekimų tolygumas	59
• Mokymosi pasiekimai pagal mokyklų ir vietovių tipus	59
• Valstybinių egzaminų rezultatai savivaldybėse	61
Mokymosi sąlygos	65
• Materialinė parama mokiniams.....	65
• Psichologinės ugdymo aplinkos gerinimas	68
• Materialinė parama studentams	74
II. ŠVIETIMAS KONKURENCINGAI VISUOMENEI	76
Mokymasis visą gyvenimą.....	76
• Dalyvavimas neformaliajame ugdyme.....	76
• Abiturientų tolesnio mokymosi ketinimai ir motyvai.....	80
• Mokslo tęsimas (srautai)	82
• Mokymosi visą gyvenimą lygis	82

Šiuolaikinių kompetencijų ugdymas	84
• Bendrosios kompetencijos pagal ugdymo programas	84
• Užsienio kalbų mokymasis	99
• Informacinis (skaitmeninis) raštingumas	104
Aktyvaus pilietiškumo ugdymas	109
• Pilietinių nuostatų ugdymas.....	109
• Pilietinės galios indeksas	111
• Tautinis tapatumas ir patriotizmas	112
Rengimas profesijai	114
• Profesinio mokymosi pasirinkimai	114
• Studijų pasirinkimai	115
• Studentų pasiskirstymas pagal studijų sritis ir kryptis	120
Švietimas globaliame pasaulyje	123
• Švietimo mainai: studentų ir dėstytojų judumas.....	123
• Lituanistinis švietimas.....	127
Išsilavinimo kokybė	131
• Lyginamieji mokymosi pasiekimai: penkiolikmečių raštingumas.....	131
• Lyginamieji mokymosi pasiekimai: ketvirtokų skaitymo gebėjimai	134
• Lyginamieji mokymosi pasiekimai: matematinis ir gamtamokslinis raštingumas	135

III. ŠVIETIMO VEIKSMINGUMO DIDINIMAS

IR KOKYBĖS GERINIMAS..... 140

Švietimo finansavimas	140
• Švietimui tenkančių lėšų pokyčiai	140
• Lėšų skirstymo principai	141
• Mokinio krepšelio lėšų panaudojimas savivaldybėse	146
Mokytojų rengimas	152
• Mokytojų rengimo pertvarka ir kvalifikacijos tobulinimas	152
Švietimo valdymo tobulinimas	155
• Švietimo valdymo kaita.....	155
• Aukštojo mokslo pertvarka	159

ĮVADAS

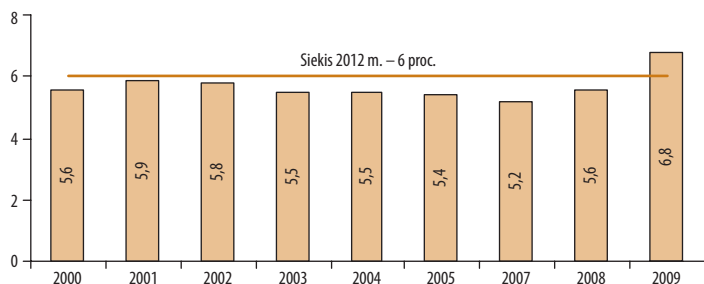
Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos buvo rengtos kaip nacionalinį susitarimą patvirtinantis dokumentas. Šiame dokumente suformuluotiems tikslams siekti liko dveji metai, todėl svarbu užfiksuoti pasiektus rezultatus, prisiminti ir apžvelgti Strategijos tikslus ir lūkesčius. Šio leidinio įvade trumpai apžvelgiama Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose suformuluotų pagrindinių siekių įgyvendinimo būklė. Kituose skyriuose apžvelgiamos Lietuvos švietimo kaitos tendencijos ir dabartinė Lietuvos švietimo būklė.

I tikslas. *Sukuriama veiksminga ir darni, atsakingu valdymu, tikslingu finansavimu ir racionaliu išteklių naudojimu pagrįsta švietimo sistema*

Strategijos nuostata:

kasmet šalies mastu švietimui skirti tiek lėšų, kad jos sudarytų ne mažiau kaip 6 procentus bendrojo šalies vidaus produkto.

Valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidos švietimui, palyginti su BVP (proc.)

Duomenų šaltinis: STD

2009 m., išankstiniais Statistikos departamento duomenimis, išlaidos švietimui sudarė 6,8 proc. BVP. Strategijoje išsikeltas siekis buvo viršytas 0,8 procentinio punkto, tačiau tai lėmė BVP ir valstybės biudžeto pokyčiai, o ne valstybės išlaidų švietimui augimas.

Strategijos nuostata:

pasiekti, kad žemiausias dėstytojų ir mokytojų atlyginimas

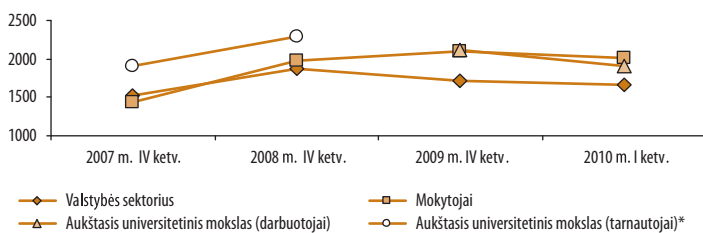
Įgyvendinant Ilgalaikę pedagoginių darbuotojų darbo užmokesčio didinimo programą, nuo 2008 m. III ketvirčio vidutinis mokytojų atlyginimas (neto) pirmą kartą 1,7 proc. viršijo vidutinį valstybės sektoriuje dirbančiųjų atlyginimą.

mas viršytų vidutinį dirbančiųjų valstybės sektoriuje atlyginimą.

Šis skirtumas didžiausias buvo 2009 m. III ketvirtį ir siekė 21,1 proc. Tačiau blogėjant Lietuvos ekonomikos situacijai vidutinis mokytojų atlyginimas 2009 m. IV ketvirtį pradėjo mažėti ir 2010 m. I ketvirtį minėtas skirtumas buvo 17,6 proc. Valstybės sektoriuje dirbančiųjų vidutinis atlyginimas pradėjo mažėti nuo 2009 m. I ketvirčio, o mokytojų vidutinis atlyginimas iki 2009 m. II ketvirčio didėjo.

Vidutinis aukštojo universitetinio mokslo darbuotojų atlyginimas 2007–2008 m. m. buvo didesnis už vidutinį valstybės sektoriuje dirbančiųjų ir mokytojų atlyginimą. Apie konkrečias aukštojo mokslo darbuotojų vidutinio atlyginimo kaitos tendencijas sunku ką nors tiksliau pasakyti, nes nuo 2009 m. I ketvirčio statistinė informacija apie šios darbuotojų kategorijos vidutinį atlyginimą nerenkama. Vis dėlto bendras aukštojo mokslo darbuotojų vidutinis atlyginimas yra didesnis nei vidutinis valstybės sektoriuje dirbančiųjų atlyginimas, tačiau mažesnis už vidutinį mokytojų atlyginimą.

Mokytojų ir aukštųjų mokyklų darbuotojų atlyginimo vidurkis, palyginti su valstybės sektoriuje dirbančiųjų atlyginimo vidurkiu (neto)

* Statistinė informacija pagal darbuotojų kategorijas (darbininkai, tarnautojai) nuo pirmojo 2009 m. ketvirčio nerenkama.

Duomenų šaltinis: STD

Strategijos nuostata:
lėšų paskirstymo metodikos principą „pinigai paskui mokinį“ laipsniškai įgyvendinti visose švietimo grandyse.

„Pinigai paskui mokinį“ principas Lietuvos švietime pradėtas įgyvendinti nuo bendrojo lavinimo finansavimo reformos 2001 metais. Mokinio krepšelio metodika eksperimento tvarka 2001–2002 metais buvo taikoma 11-oje savivaldybių, vėliau – visoje šalyje. Priešmokykliniam ugdymui ir profesiniam mokymui principas „pinigai paskui mokinį“ pradėtas taikyti nuo 2004 m., o aukštajam mokslui – nuo 2009 m.

Principo „pinigai paskui mokiniį“ taikymas švietimo lygmenyse ir srityse

Ikimokyklinis ugdymas	Priešmokyklinis ugdymas	Pradinis, pagrindinis ir vidurinis ugdymas	Neformalusis mokinių ugdymas	Profesinis mokymas	Aukštojo mokslo studijos
Numatoma taikyti	Taikoma	Taikoma	Numatoma taikyti	Taikoma	Taikoma

Nuo 2011 m. šalyje numatoma įvesti ikimokyklinio ugdymo krepšėlį. Ikimokyklinio ugdymo krepšelis bus sudedamoji mokinio krepšelio dalis, t. y. galios ta pati mokinio krepšelio metodika. Taip pat ateityje numatoma įvesti neformaliojo vaikų švietimo krepšėlį. Vienas pagrindinių jo įvedimo tikslų – didinti neformaliojo švietimo prieinamumą visiems mokiniams neatsižvelgiant į jų šeimos socialinę ekonominę padėtį ir gyvenamąją vietą.

Strategijos nuostata:

įtvirtinti realų finansinių mokyklų savarankiškumą ir skaidrią finansinę atskaitomybę.

2007–2009 metais bendrojo lavinimo mokyklų steigėjai galėjo perskirstyti tarp mokyklų iki 5 procentų visos specialios tikslinės dotacijos arba valstybės biudžeto lėšų, bet ne daugiau kaip 15 procentų mokyklai skirtų lėšų. 2010 m. buvo didinamas pradinių, pagrindinių ir vidurinių mokyklų finansinis savarankiškumas. Savivaldybės 5 procentus mokinio krepšeliui skirtų lėšų savo nustatyta tvarka gali panaudoti kitoms sritims. Likusi mokinio krepšelio lėšų dalis negali būti perskirstyta: steigėjas negali mažinti mokyklai skiriamų lėšų.

Strategijos nuostata:

taikyti finansines priemones privačioms investicijoms į švietimą skatinti.

2009 m. Lietuvoje veikė 28 nevalstybinės bendrojo lavinimo mokyklos. Nevalstybinių bendrojo lavinimo mokyklų tinklas Lietuvoje yra labai retas – bent po vieną valstybei ar savivaldybei nepavaldžią mokyklą yra tik aštuoniose savivaldybėse. Dauguma nevalstybinių bendrojo lavinimo mokyklų (16) veikia Vilniuje. Pagal tipus dažniausios nevalstybinės mokyklos yra religinių bendruomenių (7), taip pat veikia alternatyviosios pedagogikos mokyklos (Štainerio, Valdorfo ir Montesori), dvi tarptautinės mokyklos, dvi tarptautinių bendruomenių mokyklos.

2003–2009 m. nevalstybinių kolegijų dalis, palyginti su visų kolegijų skaičiumi, padidėjo nuo 40,7 proc. iki 43,5 proc. Privačių universitetų dalis yra mažesnė, bet ir jie sudaro daugiau nei trečdalį visų universitetų.

Privačios bendrojo lavinimo mokyklos, kaip ir valstybinės, gauna mokinio krepšėlį, privačios aukštosios mokyklos – studijų krepšėlį. Numatomas įvesti ikimokyklinio ugdymo krepšelis bus skiriamas ir nevalstybinėms ikimokyklinio ugdymo įstaigoms. Įvedus neformaliojo ugdymo krepšėlį, jį galės gauti ne tik valstybinės, bet ir nevalstybinės neformaliojo vaikų švietimo įstaigos, fiziniai asmenys, teikiantys neformaliojo vaikų švietimo paslaugas.

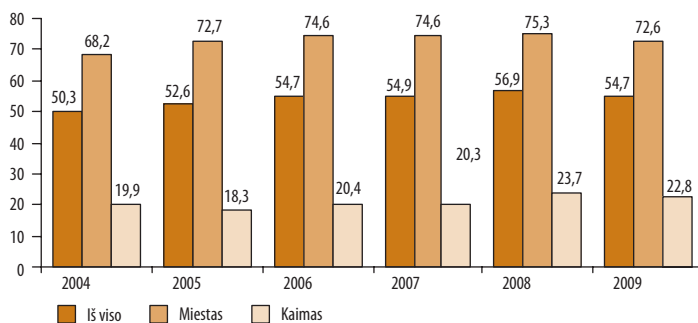
II tikslas. Išplėtojama tęstinė, mokymąsi visą gyvenimą laiduojanti ir prieinama, socialiai teisinga švietimo sistema

Strategijos nuostata:
užtikrinti visuotinį priešmokyklinį ugdymą.

2004–2008 m. 1–6 metų vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme, aprėptis kasmet augo ir nuolat artėjo prie Strategijos 2012 m. tikslo – 60 proc. 2009 m. ji sudarė 54,7 proc.

Pastaruosius šešerius metus kaimo ir miesto 1–6 metų vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme, dalis yra nevienoda: kaimo vaikų dalis maždaug tris kartus mažesnė nei miesto.

Vaikų, dalyvaujančių ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme, dalis (proc.)

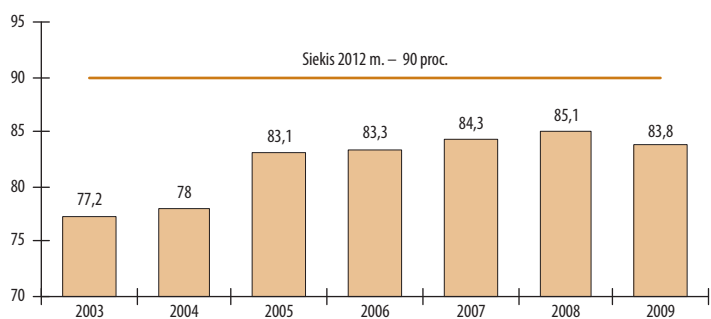
Duomenų šaltinis: STD

Didelę ugdomų 1–6 metų vaikų dalį sudaro priešmokyklinio ugdymo grupes lankantys penkiamečiai ir šešiamečiai.

2003–2009 m. šio amžiaus vaikų dalis augo maždaug 8 procentiniais punktais ir 2009 m. sudarė 83,8 proc.

Strategijoje užsibrėžtas tikslas – švietimo įstaigose ugdyti 90 proc. 5–6 metų vaikų.

Švietimo įstaigose ugdomų 5–6 metų vaikų dalis (proc.), palyginti su bendru to amžiaus vaikų skaičiumi

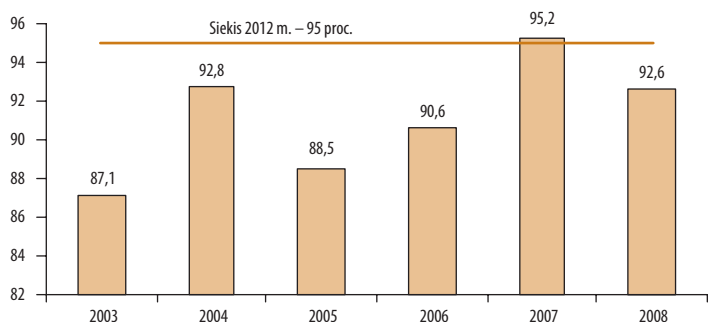
Duomenų šaltinis: ŠVIS

Strategijos nuostata:

pasiekti, kad ne mažiau kaip 95 procentai vaikų įgytų pagrindinį išsilavinimą ir ne mažiau kaip 95 procentai vaikų, įgijusių pagrindinį išsilavinimą, mokytųsi toliau, įgytų vidurinį išsilavinimą ir darbo rinkoje paklausią profesinę kvalifikaciją.

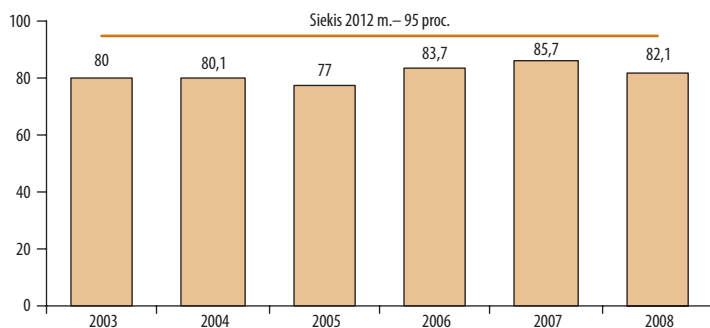
2003–2008 m. mokinių, įgijusių pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą, dalis augo. 2008 m. ji atitinkamai siekė 92,6 proc. ir 82,1 proc. Pagrindinį išsilavinimą įgijusių mokinių dalies rodiklis yra labai arti 2012 m. Strategijoje iškelto tikslo – 95 proc., o įgijusių vidurinį išsilavinimą – mažesnis.

Mokinių, įgijusių pagrindinį išsilavinimą, dalis (proc.), palyginti su visais 16 metų gyventojais

Duomenų šaltinis: STD

Mokinių, įgijusių vidurinį išsilavinimą, dalis (proc.), palyginti su visais 18 metų gyventojais

Duomenų šaltinis: STD

Strategijos nuostata:

pasiekti, kad visi bendrojo pagrindinio, vidurinio išsilavinimo ar profesinės kvalifikacijos neįgiję Lietuvos gyventojai, visų pirma jaunuoliai ir jaunuolės, būtų kviečiami ir skatinami mokytis; nubyrančių ir anksti švietimo sistemą paliekančių jaunuolių (18–24 metų asmenų, turinčių tik pagrindinį išsilavinimą ir netęsiančių mokymosi ar profesinio rengimosi) procentinė dalis neviršytų 9 procentų.

Lietuvoje 2009 m., taikant pakeistą nelankančių mokyklos mokinių apskaitos tvarką (plačiau žr. skyrių „Švietimo visuotinumai. Anksti palikusieji švietimo sistemą“) 7–16 metų vaikų, nelankančių mokyklos, skaičius siekė 15 924. Tai sudarė 4,1 proc. visų to amžiaus privalančių mokytis mokykloje vaikų. Dažniausiai (apie tris ketvirtadalius atvejų) nelankė mokyklos 7–16 metų miesto mokiniai. Didesnę dalį (61 proc.) šių mokinių sudarė 11–16 metų vaikai.

Per pastaruosius šešerius metus 3 procentiniais punktais išaugo išstojusių iš profesinių mokyklų mokinių dalis. 2009 m. ji sudarė 16 proc.

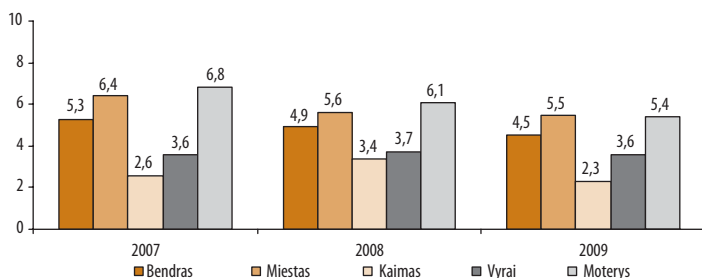
Anksti pasitraukiančiųjų iš švietimo sistemos – vidurinio išsilavinimo neįgijusių ir nesimokančių 18–24 metų jaunuolių – dalis nuo 2003 m. mažėjo ir 2008 m. siekė 7,4 proc. Ši rodiklio reikšmė buvo mažesnė nei Strategijos 2012 m. siekinys – 9 proc. – ir Europos Sąjungos 2008 m. rodiklio reikšmė – 14,9 proc.

Strategijos nuostata: pasiekti, kad Lietuvos gyventojai turėtų realias galimybes mokytis visą gyvenimą, nuolat atnaujinti ir plėtoti savo gebėjimus; kasmet mokytųsi ne mažiau kaip 15 procentų darbingo amžiaus suaugusių šalies gyventojų.

Mokymosi visą gyvenimą lygis 2009 m. sudarė 4,5 proc. Vyrų mokymosi visą gyvenimą lygis mažesnis nei moterų. 25–64 metų amžiaus kaimo gyventojų mokymosi visą gyvenimą lygis (2,3 proc.) žemesnis negu miesto gyventojų (5,5 proc.).

Pagal šį rodiklį Lietuva atsilieka nuo ES vidurkio (9,5 proc.). Tai vienas iš veiksnių, galinčių turėti įtakos socialinei atskirčiai sparčiai kintančiomis ekonominėmis ir visuomenės raidos sąlygomis.

25–64 metų gyventojų mokymosi visą gyvenimą lygis (proc.)

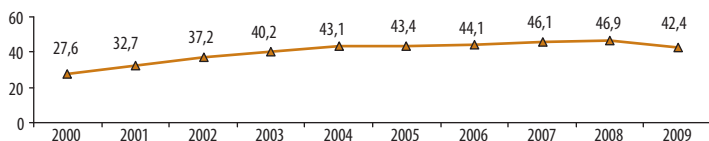

Duomenų šaltinis: STD

Strategijos nuostata: pasiekti, kad ne mažiau kaip 85 procentai darbingo amžiaus Lietuvos gyventojų turėtų realias galimybes ir gebėtų naudotis informacinėmis technologijomis.

Studentų, kurie mokėsi neakivaizdinių, vakarinių studijų forma, dalis išaugo nuo 27,6 proc. 2000 m. iki 46,9 proc. 2008 metais. 2009 metais ši dalis siekė 42,4 proc. Strategijoje nurodoma siektina studentų, kurie mokosi neakivaizdinių ar vakarinių studijų forma, dalis 2012 metams – 45 proc. Tokių studentų dalies mažėjimą 2009 m. galima sieti su blogėjančia Lietuvos ekonomine padėtimi ir didesne bedaryste. Universitetų atstovai išsako nuomonę, kad daugėja vakarinių ir neakivaizdinių studijų studentų, negalinčių susimokėti už mokslą ir todėl atsisakančių studijų.

Studentų, kurie mokėsi neakivaizdinių, vakarinių studijų forma, dalis (proc.), palyginti su bendru studentų skaičiumi

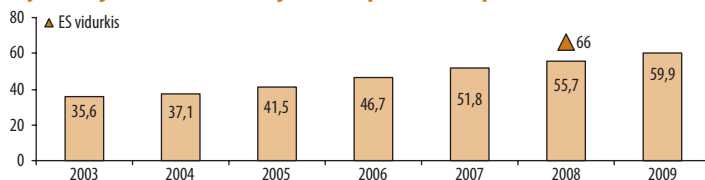
Duomenų šaltinis: ŠVIS

Strategijos nuostata:
visais lygmenimis stiprinti informacinės kultūros ugdymą.

Gyventojų, kurie naudojami kompiuteriais, dalis 2003–2009 metais padidėjo 1,7 karto ir 2009 metais siekė 59,9 procento. Tačiau Europos Sąjungos 2008 m. vidurkis – 66 proc. – dar nepasiektas.

Statistikos departamento duomenimis, 2009 m. 52,7 proc. Lietuvos namų ūkių turėjo kompiuterius, Europos Sąjungoje 2008 m. vidutiniškai 68 proc.

Gyventojai*, kurie naudojami kompiuteriais (proc.)

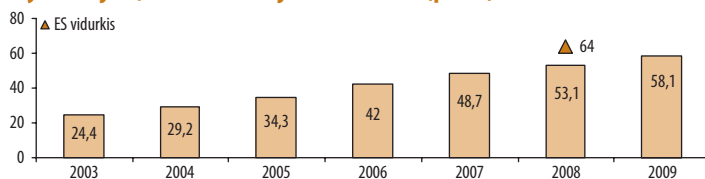
*17–64 m. amžiaus.

Duomenų šaltinis: STD

Lietuvos gyventojų, kurie naudojami internetu, dalis 2003–2009 m. išaugo nuo 24,4 proc. iki 58,1 proc. Europos Sąjungos 2008 m. vidurkis šioje srityje buvo 64 proc.

2009 m. 54,7 proc. Lietuvos namų ūkių turėjo prieigą prie interneto. Europos Sąjungos vidurkis šioje srityje 2009 m. buvo 65 proc. Numatytas tikslas 2012 metams – pasiekti, kad ne mažiau kaip 85 proc. gyventojų turėtų realias galimybes ir gebėtų naudotis kompiuterinėmis informacinėmis technologijomis.

Gyventojai*, kurie naudojami internetu (proc.)

*17–64 m. amžiaus.

Duomenų šaltinis: STD

III tikslas. Užtikrinama švietimo kokybė, atitinkanti atviroje pilietinėje visuomenėje ir rinkos ūkyje gyvenančio asmens, visuotinius dabarties pasaulio visuomenės poreikius

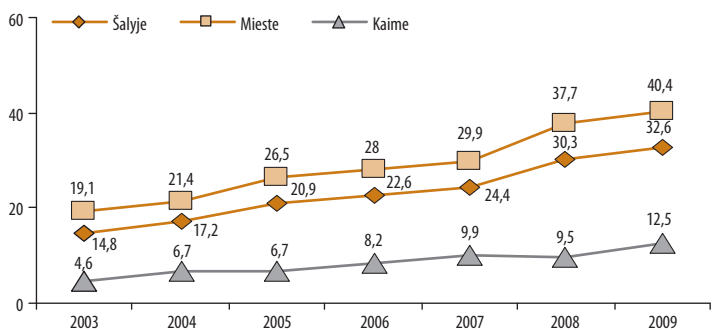
Strategijos nuostata: sudaryti galimybes kiekvienam Lietuvos piliečiui studijuoti aukštojoje mokykloje pasirinktu būdu (nuotoliniu, neakivaizdiniu ar kitu būdu).

Lietuvoje kasmet didėja aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų amžiaus gyventojų dalis. 2003–2009 m. ši dalis išaugo daugiau nei dvigubai ir 2009 m. sudarė 32,6 proc.

Lyginant pagal gyvenamąją vietovę, tiek mieste, tiek kaime įgijusių aukštąjį išsilavinimą asmenų dalis kasmet augo, tačiau mieste gerokai sparčiau. 2009 m. mieste 30–34 metų amžiaus gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, buvo 40,4 proc., o kaime – maždaug 3 kartus mažiau.

Tai galėjo lemti asmenų migracija šalies viduje: jaunimas iš kaimo važiuoja studijuoti į miestą ir čia pasilieka gyventi, vyresni darbingo amžiaus išsilavinę žmonės, nerasdami gerai mokamo darbo, taip pat iš kaimo vyksta gyventi ir dirbti į miestą.

Aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų asmenų dalis (proc.)

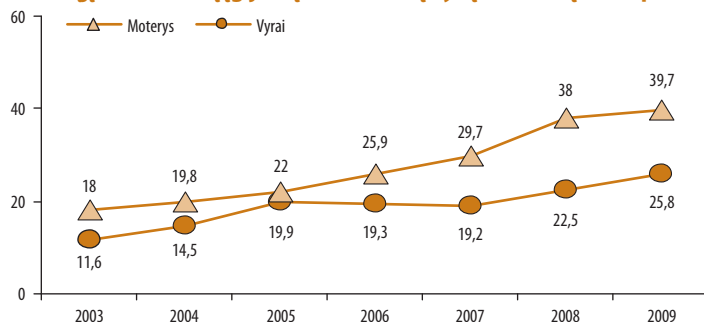

Duomenų šaltinis ŠVIS

2003–2009 m. 30–34 metų moterų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, dalis augo sparčiau nei vyrų. 2009 m. Lietuvoje jų dalis buvo 39,7 proc., t. y. 1,5 karto didesnė nei vyrų (25,8 proc.). Tokia tendencija rodo, kad Lietuvos moterys kryptingiau nei vyrai siekia aukštojo išsilavinimo.

Didėjo ir aukštąjį išsilavinimą įgijusių 25–64 metų asmenų dalis. Nuo 2005 m. iki 2009 m. ši dalis išaugo 5 procentiniais punktais ir 2009 m. sudarė 25,5 proc.

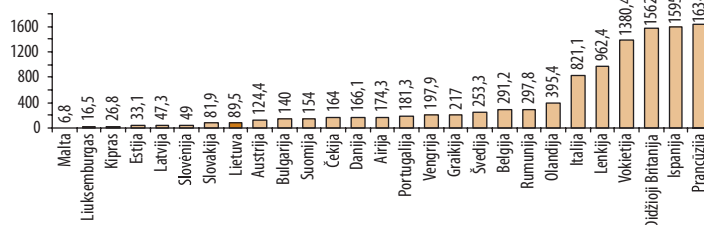
Aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 metų vyrų ir moterų dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Lietuvos 30–34 metų amžiaus asmenų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, skaičius 1000-iui gyventojų yra vienas iš mažesnių Europos Sąjungos valstybėse (20 vietoje iš 27 šalių). Pagal šį rodiklį mus lenkia Europos Sąjungos senbuvės šalys – Prancūzija, Ispanija, Didžioji Britanija ir Vokietija, atsilieka – Malta, Liuksemburgas, Kipras ir mūsų kaimynės Estija ir Latvija.

30–34 metų amžiaus asmenų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą (ISCED 5 ir 6), skaičius Europos Sąjungos šalyse (1000-iui gyventojų) 2009 m.

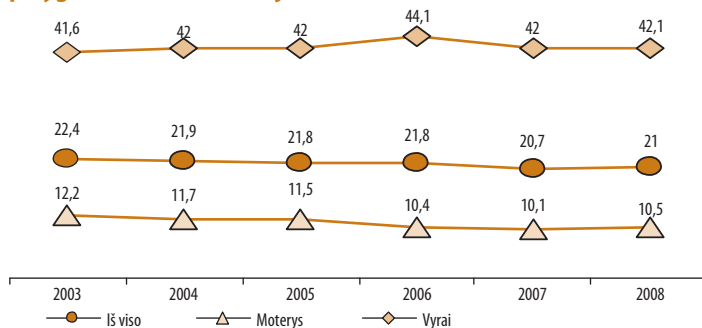
Duomenų šaltinis: Eurostat

Strategijos nuostata: sumažinti vaikinų ir merginų, baigiančių matematikos, informatikos, gamtos mokslų ir technologijų studijas, skaičiaus santykinį skirtumą bent perpus.

Per 2003–2008 metus gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų studijas baigiančių vyrų ir moterų skaičiaus santykinis skirtumas padidėjo. 2003 m. jis buvo 29,4, o 2008 m. – 31,6 procentinio punkto.

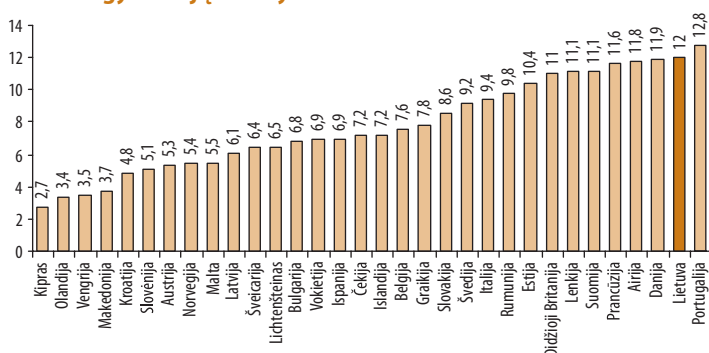
2007 m. Lietuvoje 1000-iui gyventojų teko 12 20–29 metų amžiaus moterų, baigusią matematikos, gamtos mokslų arba technologijų studijas. Ši reikšmė buvo antra pagal dydį (pirmoje vietoje buvo Portugalija) Europos Sąjungoje. Panašų rodiklį kaip Lietuvos dar turėjo Danija, Airija, Prancūzija, mažiausią – Kipras.

Gamtos, technikos ir taikomųjų mokslų absolventų dalis (proc.), palyginti su visais aukštojo mokslo absolventais

Duomenų šaltinis: STD

Matematikos, gamtos mokslų arba technologijų studijas aukštesiose mokyklose baigusių 20–29 metų moterų skaičius 1000-iui gyventojų ES šalyse 2007 m.

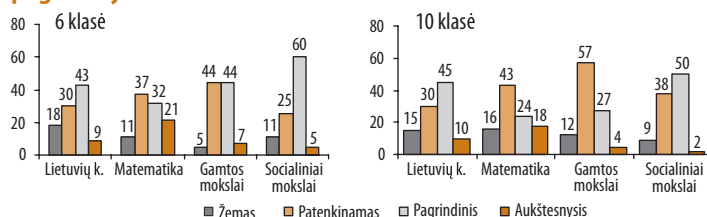
Duomenų šaltinis: Eurostat

Strategijos nuostata:

perpus sumažinti penkiolikos metų mokinių, nepasiekiančių minimalaus skaitymo, rašymo, matematikos, gamtos ir socialinių mokslų raštingumo lygmens, procentinę dalį.

2008 m. nacionalinio mokinių pasiekimų tyrimo duomenimis, daugumos tiek 6 klasės, tiek 10 klasės mokinių pasiekimai yra patenkinamo ir pagrindinio lygmens. Mokinių, kurių pasiekimai aukštesniojo lygmens, yra nedaug (2–10 proc.), išskyrus matematikos dalyko – 6 klasėje 21 proc. ir 10 klasėje 18 proc. Tyrimu nustatytas didelis mokinių lietuvių kalbos ir matematikos pasiekimų išsibastymas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 10 klasės mokinių matematikos, gamtos mokslų ir socialinių mokslų aukštesniojo pasiekimų lygmens dalis mažesnė, palyginti su 6 klasės mokinių tų mokslų aukštesniojo pasiekimų lygmens dalimi. Tik lietuvių kalbos aukštesniojo lygmens pasiekimų dalis yra beveik tokia pati.

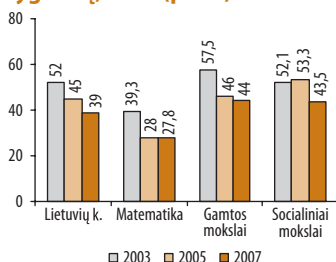
Mokinių, pasiekusių atitinkamą pasiekimų lygmenį, dalis (proc.) pagal dalykus 2008 m.

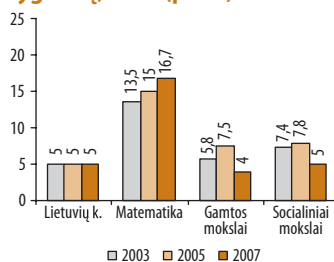
Duomenų šaltinis: Nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai

Nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų duomenimis, nuo 2003 m. iki 2007 m. mokinių, pasiekusių pagrindinį lietuvių kalbos pasiekimų lygmenį, dalis mažėjo, o pasiekusių aukštesnį lietuvių kalbos pasiekimų lygmenį dalis liko nepakitusi. Tuo pačiu laikotarpiu mokinių, pasiekusių pagrindinį matematikos pasiekimų lygmenį, dalis mažėjo, o pasiekusių aukštesnį – didėjo. Mokinių, pasiekusių gamtamokslinio ir socialinio ugdymo pagrindinį ir aukštesnį pasiekimų lygmenį, dalys mažėjo. Pastebima tendencija, nors neryški, kad mokinių gamtamokslinių ir socialinių dalykų pasiekimų lygmuo mažėja, lietuvių kalbos dalyko aukštesniojo pasiekimų lygmens dalis nekinta, bet mažėja pagrindinio pasiekimų lygmens dalis. Tik matematikos dalyko pagrindinio pasiekimų lygmens dalis šiek tiek mažėja, o aukštesniojo pasiekimų lygmens dalis didėja.

8 klasės mokinių, pasiekusių pagrindinį lietuvių kalbos, matematikos, gamtamokslinio ir socialinio ugdymo pasiekimų lygmenį, dalis (proc.)

8 klasės mokinių, pasiekusių aukštesnį lietuvių kalbos, matematikos, gamtamokslinio ir socialinio ugdymo pasiekimų lygmenį, dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: Nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai

LEIDINYJE VARTOJAMOS SANTRUMPOS

BVP – bendrasis vidaus produktas

ISCED – Tarptautinė standartizuota švietimo klasifikacija

ŠMM – Švietimo ir mokslo ministerija

SADM – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

STD – Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

ITC – Švietimo informacinių technologijų centras

NEC – Nacionalinis egzaminų centras

ŠMPF – Švietimo mainų paramos fondas

Eurostat – Europos Komisijos statistikos biuras

ŠVIS – Švietimo valdymo informacinė sistema

LAMA BPO – Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacija bendrajam priėmimui organizuoti

AIKOS – Atvira informavimo, konsultavimo, orientavimo sistema

I. ŠVIETIMAS DARNIAI VISUOMENEI

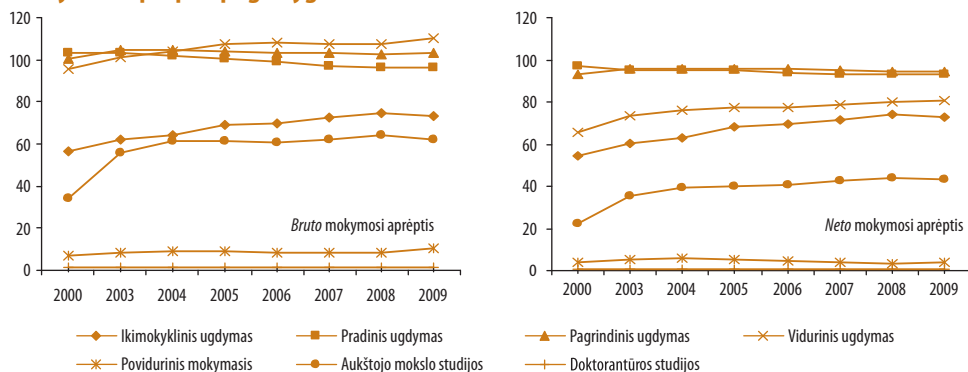
Švietimo visuotinumas

MOKYMOSI APRĖPTIS PAGAL ŠVIETIMO LYGMENIS

Mokymosi aprėptis pagal švietimo lygmenis parodo Lietuvos gyventojų dalyvavimo švietime ypatumus ir kaitą. Mokymosi aprėpčiai įvertinti naudojami du rodikliai – *neto*¹ ir *bruto*² aprėptis.

2003–2009 m. ikimokyklinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo ir aukštojo mokslo lygmenų mokymosi aprėptis išaugo, doktorantūros studijų – nepakito, tuo tarpu pradinio ugdymo lygmens – mažėjo. Per minėtą laikotarpį povidurinio ugdymo lygmens *bruto* mokymosi aprėptis išaugo, o *neto* mokymosi aprėptis – beveik nepakito.

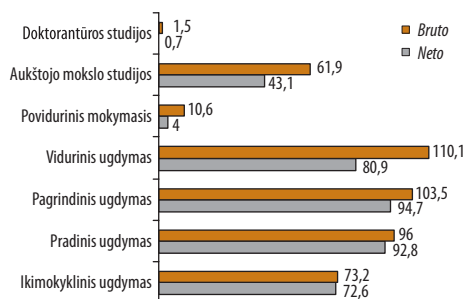
Mokymosi aprėptis pagal lygmenis 2000–2009 m.

Duomenų šaltinis: STD

- ¹ *Neto* rodiklis parodo, kokia dalis švietimo lygmenį atitinkančio amžiaus gyventojų mokosi pagal to lygmens programas.
- ² *Bruto* rodiklis vartojamas palyginti bendram pagal lygmens programas besimokančiųjų skaičiui ir lygmenį atitinkančio amžiaus gyventojų skaičiui.

Mokymosi aprėptis pagal švietimo lygmenis 2009 m.

Duomenų šaltinis: STD

Gretinant *bruto* ir *neto* rodiklius matyti, kiek pagal švietimo lygmens programą mokosi vyresnio, nei teoriškai turėtų mokyti, amžiaus žmonių. Kuo aukštesnis švietimo lygmuo, tuo didesnis atotrūkis turėtų būti tarp šių rodiklių.

Lietuvoje 2009 m. *bruto* ir *neto* skirtumas aukštojo mokslo lygmenyje (18,8 proc. punkto) buvo mažesnis nei vidurinio ugdymo lygmenyje (29,2 proc. punkto). Šie duomenys rodo, kad šiuo metu šalyje

vidurinio ugdymo įgijimas nespėjusiems to padaryti laiku yra aktualus.

ANKSTI PALIKUSIEJI ŠVIETIMO SISTEMĄ

Nutraukę mokslą vaikai, taip pat ir suaugusieji, praranda galimybę įgyti aukštesnę kvalifikaciją ar siekti aukštesnio išsilavinimo, kartu mažėja jų galimybės vėliau sėkmingai konkuruoti darbo rinkoje.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams nuostatose keliamas tikslas, kad visi pagrindinio, vidurinio išsilavinimo ar profesinės kvalifikacijos neįgiję Lietuvos gyventojai, visų pirma jaunuoliai ir jaunuolės, būtų kviečiami ir skatinami mokytis; nubyrančių ir anksti švietimo sistemą paliekančių jaunuolių (18–24 metų asmenų, turinčių tik pagrindinį išsilavinimą ir netęsiančių mokymosi ar profesinio rengimosi) procentinė dalis neviršytų 9 procentų.

Lietuvoje dar nėra sukurta vaikų grąžinimo į mokyklą sistemos, turinčios tarpinę grandį ar instituciją, kurioje mokyklos nelankantys vaikai galėtų atgauti prarastą gebėjimą mokytis, mokymosi motyvą, pasitikėjimą savimi, įgyti socialinių įgūdžių ir toliau tęsti mokslus pagal privalomojo švietimo programas.

2005 m. pradėtas įgyvendinti ES lėšomis finansuojamas projektas „Iškritusių iš mokyklos mokinių grąžinimas“. Šio projekto tikslas buvo grąžinti į bendrojo lavinimo sistemą nubyrančius iš mokyklos mokinius didinant pedagoginės psichologinės pagalbos prieinamumą, veiksmingumą ir kokybę, tobulinant pedagoginių psichologinių tarnybų specialistų profesinę kvalifikaciją, stiprinant šių tarnybų metodinę bazę.

Įgyvendinant šį projektą sukurta iškritusių iš bendrojo lavinimo mokyklų vaikų grąžinimo ir iškritimo iš mokyklos prevencijos modelis ir jo įgyvendinimo rekomendacijos. Minėtas modelis įgyvendintas praktiškai. Be to:

- sukurta ir įgyvendinta savivaldybėse iškritusių iš švietimo sistemos ir rizikos grupės vaikų apskaitos sistema;
- sukurta nauja ugdymo ir specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo forma – specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymo grupė – ir alternatyviojo iškritusių iš bendrojo švietimo sistemos vaikų ugdymo forma – užimtumo grupė;
- suteikta pedagoginė psichologinė pagalba 150 mokyklos nelankančių ir rizikos grupės vaikų;
- 410 socialiai remtinų nelankančių mokyklos ir rizikos grupės vaikų aprūpinti mokymo priemonėmis;
- 300 specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų gavo kvalifikuotą specialiojo pedagogo pagalbą.

2008 m. patvirtinta *Mokyklos nelankančių vaikų sugrąžinimo į mokyklas programa*, kurios paskirtis – mažinti bendrojo lavinimo mokyklose pagal privalomojo švietimo programas nesimokančių vaikų skaičių. Įgyvendinant programą numatoma:

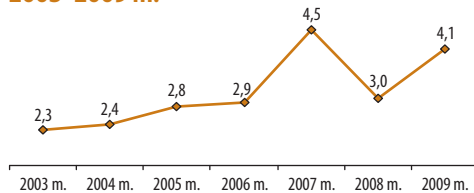
- didinti savivaldybių atsakomybę už jų teritorijoje gyvenančių vaikų mokymąsi pagal privalomojo švietimo programas;
- koordinuoti švietimo pagalbos teikimą, didinti jos prieinamumą;
- tobulinti mokytojų ir kitų specialistų kvalifikaciją;
- didinti mokyklos ir tėvų (globėjų, rūpintojų) atsakomybę už vaikų mokymąsi pagal privalomojo švietimo programas.

Įgyvendinant šią programą 2009 m. savivaldybėse įsteigta 12 mokymosi motyvaciją praradusių, mokyklos nelankančių ar nereguliariai lankančių mokinių užimtumo grupių ir 4 specialiųjų poreikių turinčių mokinių ugdymo grupės.

Mokyklos nelankančių mokyklinio amžiaus vaikų iki 16 metų apskaita Lietuvoje iki 2009 m. buvo nepakankamai gera: duomenys buvo renkami ir tvarkomi neautomatizuotai, savivaldybių turima informacija periodiškai neatnaujinama, galiojančios tvarkos nuostatos dėl pirminės sveikatos priežiūros įstaigų įsipareigojimo teikti duomenis apie jų sąrašuose esančius vaikus neatitiko Asmens duomenų apsaugos įstatymo. Todėl Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2008 m. spalio 22 d. patvirtino *Savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų apskaitos tvarkos aprašą*, pagal kurį nuo 2009 m. rugsėjo 1 d. kitaip organizuojama nesimokančių vaikų ir mokyklos nelankančių mokinių apskaita. Šiame apraše apibrėžtos naujos sąvokos „nesimokantis vaikas“ ir „mokyklos nelankantis mokinys“. Pagal naują tvarką *nesimokantis vaikas* apibrėžiamas kaip Lietuvos Respublikos gyventojų registre įregistruotas vaikas iki 18 metų, neįregistruotas Mokinių registre, *mokyklos nelankantis mokinys* – vaikas, įregistruotas Mokinių registre, tačiau per mėnesį be pateisinamos priežasties praleidęs daugiau kaip pusę pamokų pagal privalomojo ugdymo programas.

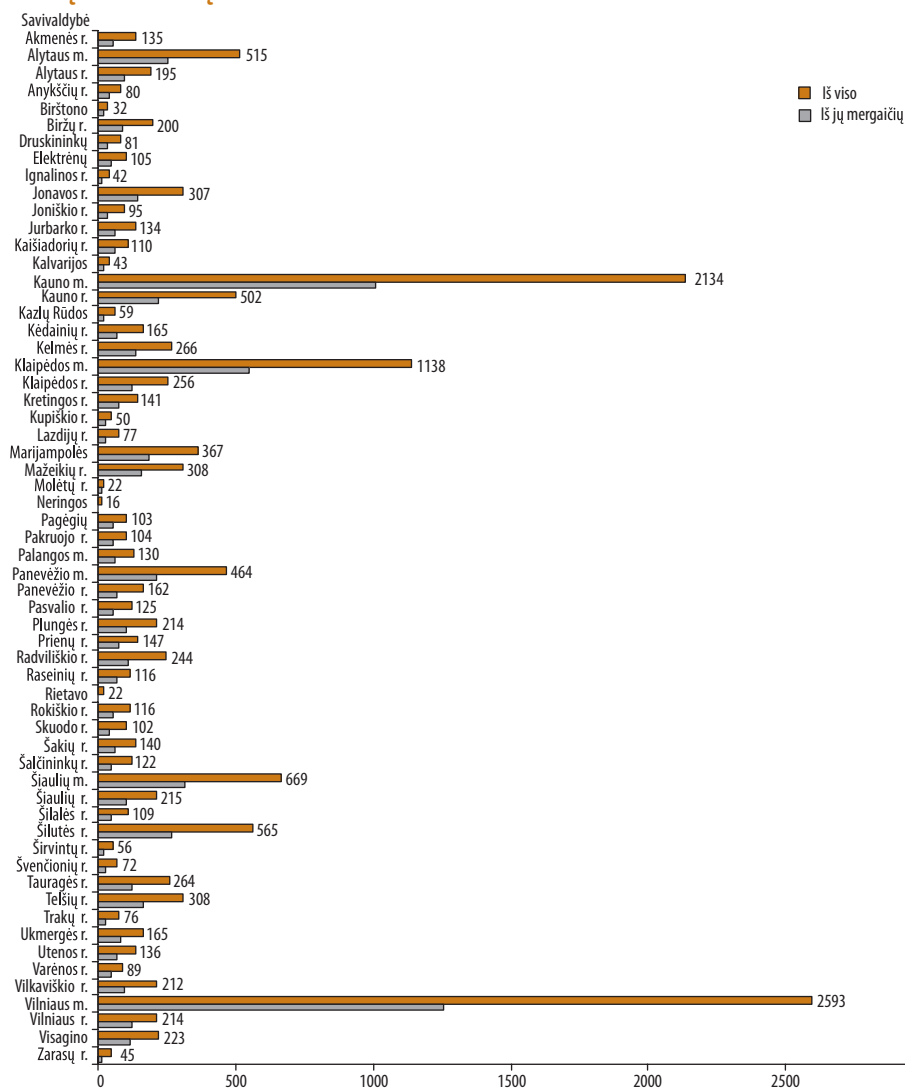
2009 m. 7–16 metų amžiaus nesimokančių vaikų skaičius šalyje buvo nustatytas lyginant Lietuvos mokinių registro duomenis su Lietuvos Respublikos gyventojų registro turimais duomenimis. Iš viso užfiksuota 15 924 šalies mokyklose nesimokantys vaikai. Iš jų 6 889 emigravę iš šalies, tačiau išvykimo oficialiai nedekla-

Pagal privalomojo ugdymo programas nesimokančių 7–16 metų vaikų dalis (proc.) 2003–2009 m.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Savivaldybių teritorijoje registruotų, tačiau nesimokančių Lietuvos mokyklose vaikų iki 16 metų skaičius 2009 m.

Duomenų šaltinis: ITC

ravę, 239 vaikai mokyklos nelankė dėl socialinių, psichologinių ar kitų priežasčių, o 8 796 vaikų nesimokymo priežastys yra tiriamos.

Per 2003–2009 m. 7–16 metų vaikų, nesimokančių pagal privalomojo ugdymo programas, dalis išaugo 1,8 procentinio punkto. Labiausiai nesimokančių vaikų dalis išaugo 2007 m. – 2,2 procentinio punkto. 2009 m. nesimokančių pagal privalomojo ugdymo programas 7–16 metų vaikų dalis siekė 4,1 proc.

Nesimokančių vaikų skaičius savivaldybėse nevienodas. Daugiausiai nesimokančių vaikų yra Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybėse, mažiausiai – Neringos, Rietavo ir Molėtų rajono savivaldybėse.

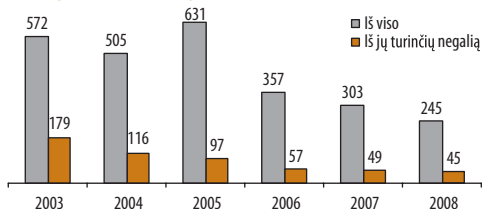
2008 m. šalyje buvo 245 mokyklos nelankantys mokiniai, iš kurių 45 turintys sunkią negalią. Apie 50 proc. mokyklos nelankančių mokinių – tai praradę mokymosi motyvą ir nebenorintys mokytis vaikai, 25 proc. – gyvenantys socialinės rizikos šeimose, neprižiūrimi ir valkataujantys, dar apie 25 proc. mokyklos nelankė dėl kitų priežasčių.

2008–2009 m. m. iš profesinių mokyklų išstojo 7 181 mokinys, t. y. 16 proc. visų profesinių mokyklų mokinių. Tais pačiais metais iš kolegijų išstojo 9 152 (apie 15 proc.), iš universitetų – 15 625 (11 proc.) studentai.

Nuo 2003 iki 2007 m. išstojusiųjų iš profesinių mokyklų ir kolegijų dalis išaugo maždaug po 3 procentinius punktus, o iš universitetų – kito nežymiai. 2007 ir 2008 m. labiausiai kito išstojusiųjų iš universitetų dalis (iš pradžių ūgtelėjo 1,4 procentinio punkto, o paskui sumažėjo 2,5 procentinio punkto), tuo tarpu išstojusiųjų iš profesinių mokyklų ir kolegijų dalis kito nežymiai.

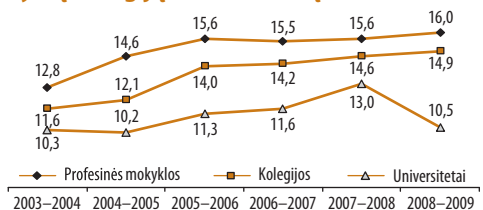
Ankstyvo pasitraukimo iš švietimo sistemos masto mažinimas yra vienas svar-

Nelankančių bendrojo lavinimo mokyklų mokinių³ iki 16 metų skaičius 2003–2008 m.

Duomenų šaltinis: ITC

Dalis (proc.) išstojusiųjų iš profesinių mokyklų, kolegijų ir universitetų

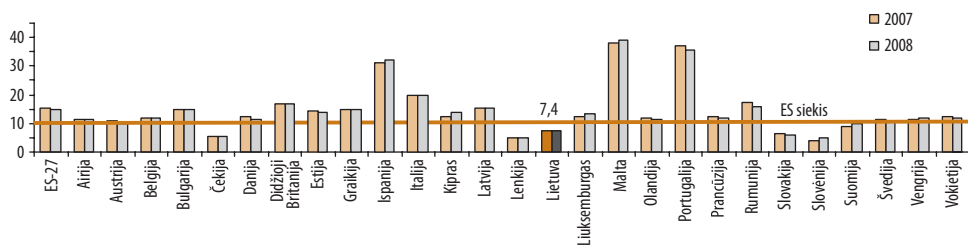
Duomenų šaltinis: STD

³ Iki 2009 m. rugsėjo 1 d. duomenys apie mokyklos nelankančius mokinius buvo renkami vadovaujantis 1997 m. rugpjūčio 4 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 889 (Žin. 1997, Nr. 75-1946) patvirtinta *Mokyklinio amžiaus vaikų iki 16 metų apskaitos tvarka*. Pagal šią apskaitos tvarką mokyklos nelankantys mokiniai – tai mokiniai, kurie pedagogų tarybai pasiūlius, mokyklos tarybai nusprendus ir gavus savivaldybės švietimo padalinio (steigėjo) rašytinį sutikimą yra išbraukti iš mokinių sąrašų, taip pat tie, kurie, mokyklos turimais duomenimis, turėtų lankyti mokyklą, bet nelanko.

biausių ne tik nacionalinių, bet ir Europos Sąjungos tikslų. Siekiama, kad 2010 m. ne aukštesnį kaip pagrindinį išsilavinimą turinčių 18–24 metų iš švietimo sistemos pasitraukusių jaunuolių dalis būtų ne didesnė kaip 10 proc. Lietuvoje anksti iš švietimo sistemos pasitraukusiųjų dalis 2007 m. ir 2008 m. sudarė 7,4 proc. ir buvo mažesnė nei ES siekis.

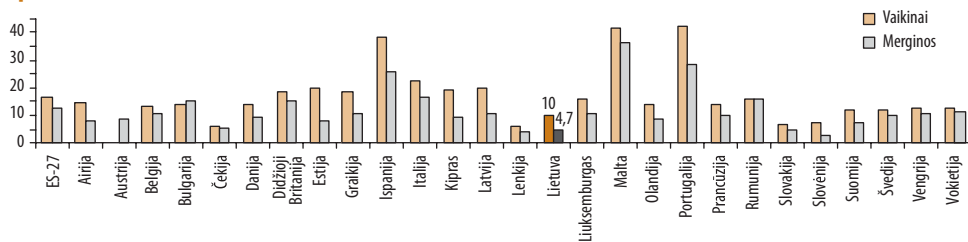
Lietuvoje 2008 m. anksti iš švietimo sistemos pasitraukusių merginų dalis buvo mažesnė nei vaikinų. Tai būdinga beveik visoms ES šalims. Skirtumas tarp anksti iš švietimo sistemos pasitraukusių vaikinų ir merginų dalies ES šalyse 2008 m. svyravo nuo 0,1 iki 13,3 procentinių punktų. Lietuvoje ne aukštesnį kaip pagrindinį išsilavinimą turinčių 18–24 metų vaikinų dalis buvo 10 proc., merginų – perpus mažesnė.

18–24 metų jaunuolių, kurie nėra įgiję vidurinio išsilavinimo ir toliau nesimoko, dalis (proc.) 2007 m. ir 2008 m.

Duomenų šaltinis: Eurostat

18–24 metų vaikinų ir merginų, kurie nėra įgiję vidurinio išsilavinimo ir toliau nesimoko, dalis (proc.) 2008 m.

Duomenų šaltinis: Eurostat

Švietimo prieinamumas išskirtinių poreikių grupėms

SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ MOKINIŲ UGDYMAS

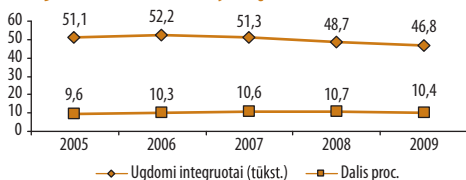
Igyvendinant Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų siekį užtikrinti švietimo prieinamumą, tęstinumą ir socialinį teisingumą, numatyta kurti galimybes veiksmingai ugdyti įvairių gebėjimų ir poreikių vaikus.

Lietuva, orientuodamasi į Europos Sąjungos švietimo politikos tikslus, siekia tobulinti specialiųjų ugdymosi poreikių asmenų ugdymo kokybę, laikantis lygių galimybių, švietimo prieinamumo, inkliuzinio ugdymo ir švietimo kokybės užtikrinimo principų. Tikimasi, kad įgyvendinus 2009 m. patvirtintą Specialiojo ugdymo plėtros programą (programos įgyvendinimo pabaiga – 2013 metai), mokytojai, mokyklų vadovai, savivaldybių administracijų švietimo padalinių specialistai patobulins kompetencijas specialiųjų poreikių mokinių ugdymo srityje, švietimas bus prieinamesnis specialiųjų poreikių vaikams ir jaunuoliams.

Per pastaruosius ketverius metus specialiųjų poreikių turinčių mokinių, integruotai ugdomų bendrojo lavinimo mokyklose (ne specialiosiose), skaičius mažėja. Tačiau, palyginti su visais mokiniais, integruotai ugdomų specialiųjų poreikių turinčių mokinių dalis pastaraisiais metais augo, išskyrus 2009–2010 m. m., kai ši dalis vėl kiek sumažėjo ir siekė 10,4 proc.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose besimokantiems vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, turi būti pritaikoma ne tik ugdymo turinys, bet ir ugdymo aplinka, mokymo(si) metodai ir priemonės. Mokytojai turi būti pasirengę mokyti specialiųjų poreikių mokinius, kad ir kokia būtų jų sutrikimų grupė. Mokyklose turi būti įsteigti specialistų etatai ir veikti specialiojo ugdymo komisijos. Trūkstant specialistų mokykla turi bendradarbiauti su pedagoginėmis psichologinėmis tarnybomis, bendrauti su tėvais, teikti jiems švietimo pagalbą. Pritaikydami ugdymo turinį prie specialiųjų vaikų poreikių mokytojai gali vadovautis 2009 m. išleistomis Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijomis specialiųjų poreikių mokinių, turinčių vidutinį, žymų ir labai žymų intelekto sutriki-

Bendrojo lavinimo mokyklose integruotai ugdomų specialiųjų poreikių mokinių skaičius ir dalis (proc.) lyginant su visais bendrojo lavinimo mokyklų mokiniais

Duomenų šaltinis: STD, ŠVIS

mą, ugdymui bei specialiųjų poreikių mokinių kalbiniam, matematiniam ir socialiniam bei gamtamoksliniam ugdymui.

Dalis specialiųjų poreikių mokinių, integruotai ugdomų bendrojo lavinimo mokyklose, yra ugdomi pagal adaptuotas ir specialiąsias programas.

Pagal adaptuotas ir specialiąsias programas ugdomi specialiųjų poreikių mokiniai 2009–2010 m. m.

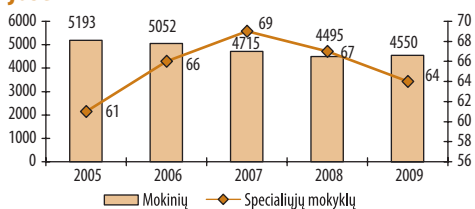
Ugdymo programa	Mokinių skaičius	Dalis lyginant su visais mokiniais
Adaptuota pradinio ugdymo programa	2136	0,5
Adaptuota pagrindinio ugdymo programa	6631	1,5
Adaptuota vidurinio ugdymo programa	369	0,1
Specialioji pradinio ugdymo programa	1311	0,3
Specialioji pagrindinio ugdymo programa	3078	0,7

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Specialiųjų mokyklų nuo 2007 m. pradėjo mažėti ir gali dar sumažėti dėl vykstančių mokyklų tinklo pertvarkų. Mokinių specialiosiose mokyklose ir specialiojo ugdymo centruose mažėja nuo 2005 m. 2009–2010 m. m. pradžioje mokinių šiose įstaigose buvo 4 550.

Specialiosios paskirties ikimokyklinio ugdymo įstaigų per pastaruosius metus irgi sumažėjo, jose ugdomų vaikų – taip pat. Daugiausiai specialiosios paskirties įstaigų (grupių) yra įsteigta kalbos sutrikimų ir kompleksinių sutrikimų turintiems vaikams.

Specialiosios mokyklos ir mokinių skaičius jose

Duomenų šaltinis: STD; ŠVIS

Specialiosios paskirties ikimokyklinio ugdymo įstaigos

	2007–2008 m. m.		2008–2009 m. m.	
	Įstaigų	Vaikų jose	Įstaigų	Vaikų jose
Specialiosios paskirties ikimokyklinio ugdymo įstaigos (įskaitant kitų tipų įstaigas, kuriose yra specialios paskirties grupių)	111	3620	84	3068
Vaikams, turintiems sutrikimų:				
klausos	6	56	6	94
kalbos	40	2213	39	1488
regos	8	372	2	212
intelektas	3	149	3	135
judesio ir padėties	5	152	3	159
kompleksinių	49	678	31	980

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Turinčių negalią mokinių profesinėse mokyklose pastaraisiais metais mažėja. 2009–2010 m. m. jie sudarė 2,1 proc. visų profesinių mokyklų mokinių. 2008–2009 m. m. jų buvo 2,4 proc. Gali būti, kad, padidėjus profesinio mokymo įstaigų ir mokymo formų įvairovei, turintys negalią asmenys renkasi jiems tinkamesnius mokymosi būdus.

Aukštosiose mokyklose, tiek kolegijose, tiek universitetuose, turinčių negalią studentų daugėja, tačiau jie sudaro labai nežymią visų studentų dalį. Aukštosiose mokyklose vis labiau rūpinamasi turinčių negalią asmenų galimybėmis mokytis. Aukštųjų mokyklų patalpos pritaikomos neįgaliesiems, studentams pritaikomos mokymo formos ir teikiama finansinė parama. Kolegijose steigiamos atskiros grupės neįgaliesiems, kurie mokosi pagal specialiąsias programas. Jas baigę jie turi galimybę įsidarbinti (pavyzdžiui, profesinio mokymo Masažuotojo programa asmenims, turintiems regėjimo negalią, Vilniaus kolegijoje).

Turintys negalią mokiniai ir studentai mokymosi įstaigose

	2004–2005	2005–2006	2006–2007	2007–2008	2008–2009	2009–2010
Profesinė mokykla	1 749	1 242	1 071	1 062	1 030	1 016
Kolegija	109	161	238	278	296	409
Universitetas	219	253	289	312	485	515

Duomenų šaltinis: STD

Specialiųjų poreikių mokiniai savivaldybėse 2009–2010 m. m.

Savivaldybė	Specialiųjų poreikių mokinių	Iš viso mokinių
Iš viso	46780	449630
Akmenės r.	625	4215
Alytaus m.	1241	10425
Alytaus r.	444	2895
Anykščių r.	616	4007
Birštono	65	724
Biržų r.	489	4469
Druskininkų	243	3278
Elektrėnų	305	3605
Ignalinos r.	414	2361
Jonavos r.	918	7540
Joniškio r.	614	4181
Jurbarko r.	394	4908
Kaišiadorių r.	691	4778
Kalvarijos	204	2106
Kauno m.	4291	47544
Kauno r.	640	10814

2009–2010 m. m. valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklose (išskyrus nevalstybines mokyklas) mokėsi 46780 specialiųjų poreikių mokinių.

Daugiausiai specialiųjų poreikių mokinių mokėsi Vilniaus m. ir Kauno m. savivaldybėse. Didžiuosiuose miestuose apskrityje mokinių yra daugiausiai, todėl juose daugiau ir specialiųjų poreikių turinčių mokinių.

Specialiųjų poreikių mokinių dalis lyginant su visais mokiniais savivaldybėse svyruoja nuo 25,4 proc. (Panevėžio r.) iki 4,9 proc. (Vilniaus r.). Nemažą dalį specialiųjų poreikių vaikai sudaro Pakruo-

Savivaldybė	Specialiųjų poreikių mokinių	Iš viso mokinių
Kazlų Rūdos	159	2019
Kėdainių r.	1196	8488
Kelmės r.	780	5327
Klaipėdos m.	2433	22873
Klaipėdos r.	953	5995
Kretingos r.	785	6797
Kupiškio r.	530	3182
Lazdijų r.	314	3271
Marijampolės	892	10197
Mažeikių r.	909	9985
Molėtų r.	465	2942
Neringos	22	259
Pagėgių	103	1665
Pakruojo r.	907	3779
Palangos m.	263	2299
Panevėžio m.	1771	16404
Panevėžio r.	1098	4324
Pasvalio r.	899	4808
Plungės r.	552	6605
Prienų r.	648	4238
Radviliškio r.	1182	6682
Raseinių r.	787	5849
Rietavo	120	1409
Rokiškio r.	741	5255
Skuodo r.	207	3476
Šakių r.	583	5602
Šalčininkų r.	258	5131
Šiaulių m.	2062	17978
Šiaulių r.	1203	5733
Šilalės r.	534	5183
Šilutės r.	983	7628
Širvintų r.	171	2534
Švenčionių r.	366	3945
Tauragės r.	744	7305
Telšių r.	993	8077
Trakų r.	489	4973
Ukmergės r.	388	5665
Utenos r.	862	6446
Varėnos r.	267	3546
Vilkaviškio r.	464	7228
Vilniaus m.	4484	70657
Vilniaus r.	530	10884
Visagino	246	2670
Zarasų r.	243	2467

Duomenų šaltinis: ŠVIS

jo r. (24 proc.) ir Šiaulių r. (21 proc.) savivaldybėse. Dar aštuoniose savivaldybėse specialiųjų poreikių mokinių dalis svyruoja nuo 15 iki 20 proc. Beveik pusėje (26) savivaldybių ši dalis nesiekia 10 proc.

Mažai specialiųjų poreikių mokinių lyginant su visais mokiniais yra Vilniaus r. (4,9 proc.), Šalčininkų r. (5 proc.), Kauno r. (5,9 proc.) savivaldybėse.

Specialiųjų poreikių vaikų dalies dydis lyginant su bendru savivaldybės mokinių skaičiumi yra reikšmingas sprendžiant specialiųjų poreikių mokinių integracijos ar inkliuzijos ir ugdymo prieinamumo klausimus, planuojant ugdymo finansavimą, savivaldybės biudžeto lėšų paskirstymą, mokyklų ir mokinių aprūpinimo klausimus.

TAUTINIŲ MAŽUMŲ ŠVIETIMAS

Lietuvos Respublikoje gyvenančių tautinių mažumų švietimas yra svarbi integrali Lietuvos švietimo sistemos dalis. Jam tenka reikšmingas vaidmuo stiprinant demokratinę Lietuvos visuomenės sandarą, kuriant atvirą daugiakalbę visuomenę ir siekiant visokeriopos krašto piliečių socialinės sanglaudos.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose numatyta gerinti sąlygas mokytis ir studijuoti tautinių mažumų vaikams, skirti daugiau dėmesio negausių tautinių bendrijų švietimo reikmėms.

Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis, Lietuva 2001 m. buvo gana vienalytė etniniu požiūriu šalis: lietuviai sudarė 83,4 proc., lenkai – 6,7 proc., rusai – 6,3 proc. visų gyventojų. 2009 m. lietuviai sudarė 84 proc., lenkai – 6,1 proc., rusai – 4,9 proc.. Kitų tautybių žmonės (baltarusiai, ukrainiečiai, žydai, vokiečiai, totoriai ir kt.) sudarė labai mažą gyventojų dalį.

Tautinių mažumų mokyklos vieta Lietuvos švietimo sistemoje apibrėžiama *Tautinių mažumų švietimo nuostatose*, kuriose išdėstyti demokratinei valstybei būdingi tautinių mažumų švietimo principai, įtvirtinti Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, Lietuvos švietimo koncepcijoje, Tautinių mažumų ir Švietimo įstatymuose, Vaiko teisių apsaugos konvencijoje ir kituose tarptautinės teisės dokumentuose, reglamentuojančiuose tautinių mažumų švietimo reikalus.

Teisiškai grįsdama tautinių mažumų švietimą, Lietuvos Respublika laikosi tarptautiniu mastu pripažintų principų ir teisės normų. Lietuvos Respublikos Seimas 2000 m. vasario 17 d. ratifikavo Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją.

Pastaraisiais metais mažėja Lietuvos gyventojų skaičius, taigi ir mokinių skaičius. Su šiais procesais, taip pat su mokyklų tinklo pertvarkos priemonėmis, susijęs ir bendrojo lavinimo mokyklų skaičiaus mažėjimas. Tačiau mokyklų, kuriose mokoma tautinių mažumų kalbomis, mažėja ne taip ženkliai. Per ketverius pastaruosius metus 10-čia sumažėjo mokyklų, kuriose mokoma rusų kalba, tačiau padaugėjo mokyklų, kuriose mokoma lietuvių ir rusų kalbomis. Mokyklų, kuriose mokoma lenkų kalba, skaičius beveik nepakito (per ketverius metus sumažėjo 2 mokyklomis).

Daugiausiai mokyklų, kuriose mokoma ne lietuvių kalba, yra tose vietovėse, kuriose gausiau tautinių mažumų gyventojų. Mokyklų, kuriose mokoma lenkų kalba, daugiausiai yra Vilniaus r. (30), Šalčininkų r. (17), Vilniaus m. (11) savivaldybėse, rusų kalba – Vilniaus m. (20), Klaipėdos m. (8) savivaldybėse.

Bendrojo lavinimo mokyklos pagal mokymo kalbas

	2006	2007	2008	2009
Mokyklos, kuriose mokoma viena tautinių mažumų kalba				
Rusų	43	41	38	33
Lenkų	64	62	64	62
Baltarusių	1	1	1	1
Mokyklos, kuriose mokoma keliomis kalbomis				
Lietuvių ir rusų	17	16	17	23
Lietuvių ir lenkų	23	21	23	16
Rusų ir lenkų	13	12	11	9
Lietuvių, rusų ir lenkų	6	6	8	6

Duomenų šaltinis: ŠVIC, STD

Tautinių mažumų mokiniai pagal mokymosi kalbą bendrojo lavinimo mokykloje

	2006	2007	2008	2009
Iš viso mokinių	514622	489442	464638	440540
Rusų	23230 (4,5%)	20914 (4,3%)	19676 (4,2%)	17634 (4,0%)
Lenkų	17321 (3,4%)	16156 (3,3%)	15064 (3,2%)	14170 (3,2%)
Baltarusių	138	140	143	165

Duomenų šaltinis: ŠVIC, STD

Tebėra aktuali romų integravimo į visuomenę problema. Lietuvoje jų gyvena apie 3000, dauguma jų neturi asmens dokumentų, būsto, nuolatinio darbo. Su nedarbu yra susijęs gausių romų šeimų skurdas. Be to, romų vaikai dažnai pradeda lankyti mokyklą pavėluotai arba išvis jos nelanko, tad jų išsilavinimas labai žemas, didelė jų dalis neįgyja specialybės. Todėl itin svarbi yra Viešosios įstaigos Romų visuomenės centro, įsikūrusio Vilniuje, veikla. Įstaiga siekia visaverčio romų etninės mažumos integravimosi į Lietuvos visuomenės gyvenimą, romų tautinio savitumo išsaugojimo atsižvelgiant į specifines jų gyvenimo sąlygas, pažangių romų, lietuvių ir kitų tautų bendradarbiavimo idėjų propagavimo Lietuvoje ir užsienyje ir pan.

MIGRANTŲ ŠVIETIMAS

Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos nuolat gauna prašymų išduoti leidimą laikinai apsigyventi Lietuvoje. Dažniausias motyvas – šeimų susijungimas (apie 42 proc. visų pateiktų prašymų). Daliai asmenų suteikiama tarptautinė apsauga. Atvykstantys užsieniečiai priklauso pažeidžiamų asmenų grupei, tad jiems reikalinga socialinė apsauga ir parama. Kai kurių kategorijų imigrantams yra skiriama 12 mėnesių trukmės socialinės integracijos programa (atskiris atvejais ji gali būti pratęsiama dar 1 metams), apimanti: laikiną apgyvendinimą, švietimą, užimtumo organizavimą, mėnesinę pašalpą būtiniausioms reikmėms, sveikatos apsaugos užtikrinimą, tolerantiško visuomenės požiūrio į juos formavimą. Tačiau pasibaigus socialinės integracijos laikui, kuris, palyginti su ES šalyse taikomais socialinės integracijos terminais, yra trumpas, ir šiems asmenims neišsadarbinus (jiems nėra nustatytų lengvatų įsidarbinti), jie lieka ir be pragyvenimo šaltinio, ir be socialinių garantijų. Savivaldybės vengia apgyvendinti prieglobstį gavusius užsieniečius savo teritorijoje. Be to, savivaldybėms trūksta lėšų ir kvalifikuotų šios srities darbuotojų.

Kitų kategorijų imigrantams, pavyzdžiui, šeimų susijungimo pagrindu atvykusiems užsieniečiams, socialinė integracija Lietuvoje nėra numatyta.

Todėl migrantų vaikams neretai yra būdingas žemas savo vertės jausmas, nepasitikėjimas savimi. Mokyklos nelankymas, netinkamas elgesys, socialinė atskirtis rodo, kad tokie vaikai priklauso rizikos grupei, jie lengvai gali tapti teisės pažeidėjais ar net pradėti daryti nusikaltimus.

Europos socialinis fondas yra pagrindinis finansinis instrumentas, su kurio pagalba ES įgyvendinami strateginiai užimtumo politikos tikslai¹. Pagrindinė šio fondo paskirtis – padėti išvengti nedarbo, didinti žmonių integraciją į darbo rinką, mažinti socialinę atskirtį, prisidėti prie moterų ir vyrų lygių galimybių įgyvendinimo.

Viena iš Europos socialinio fondo sričių – švietimo, mokymo, profesinio orientavimo ir konsultavimo sistemos plėtra ir tobulinimas.

Europos socialinio fondo finansuojamos su švietimu susijusios veiklos:

- *Galimybių įsidarbinti didinimas.* Įgyvendinant šią priemonę daugiausiai dėmesio skiriama jauniems ilgesnį laiką nerandantiems darbo asmenims, bedarbiams, neturintiems reikiamos profesinės kvalifikacijos, taip pat tiems, kuriems dar tik gresia ilgalaikė bedarbystė. Remiamas bedarbių mokymas ir kvalifikacijos tobulinimas, ypač pagrindinių gebėjimų, tokių kaip kalbų ir informacinio raštingumo, ugdymas, bedarbių aktyvinimas ir motyvacijos ugdymas, profesinis orientavimas ir konsultavimas, pradedančiųjų savo verslą mokymas ir rėmimas.

¹ Gražina Binkauskienė, Algimantas Misiūnas. Skurdo ir socialinės atskirties problema. Lietuvos ekonomikos apžvalga. 2004, Nr. 2, p. 98–104.

- *Socialinės atskirties mažinimas*, kuris pirmiausia yra susijęs su profesinio rengimo prieinamumo ir įdarbinimo galimybių didinimu. Investuojama į tokias veiklas kaip profesinis mokymas, profesinis orientavimas ir konsultavimas, nuotolinio mokymo sistemos plėtra.
- *Mokymosi visą gyvenimą galimybių plėtojimas*. Fondo investicijos šioje srityje turėtų kurti mokymosi visą gyvenimą (ir jo skatinimo) sistemą, gerinti švietimo ir mokymo kokybę. Daug dėmesio skiriama informacinėms technologijoms siekiant, kad gyventojai lengviau įgytų, atnaujintų ir tobulintų žinias ir kvalifikaciją, sėkmingiau prisitaikytų gyventi ir dirbti sparčiai kintančioje informacinės visuomenės aplinkoje. Plėtojama galimybė mokytis nuotoliniu būdu, miesto ir kaimo gyventojams stengiamasi užtikrinti vienodesnes galimybes naudotis informacinių technologijų teikiamais pranašumais.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams nuostatų įgyvendinimo programoje numatyta, kad bus sudaromos galimybės mokytis ir įgyti išsilavinimą migruojančių šeimų vaikams.

Švietimo ir mokslo ministerija yra išleidusi ne vieną teisės aktą dėl ugdymo ir ugdymosi prieinamumo išeivijos ir lietuvių kilmės užsieniečių vaikams, užsieniečiams ar į Tėvynę grįžusiems mūsų tautiečiams:

- mokiniams, sugrįžusiems į Lietuvą, yra sudaromos galimybės tęsti mokslus bendrojo lavinimo mokyklose. Jiems suteikiama pagalba, padedant įveikti esamus programų skirtumus;
- užsieniečiams ar į Tėvynę grįžusiems mūsų tautiečiams, nemokantiems lietuvių kalbos, prieš pradėdant nuoseklų mokymąsi bendrojo lavinimo mokyklose, sudaromos sąlygos vienerius metus lietuvių kalbos mokytis išlyginamosiose klasėse arba išlyginamosiose mobiliosiose grupėse;
- siekiantys pradinio, pagrindinio ar vidurinio išsilavinimo lietuvių kilmės vaikai, kurių tėvai gyvena už Lietuvos Respublikos ribų, gali lankyti Vilniaus vidurinę mokyklą „Lietuvių namai“;
- ketinantieji išvykti iš Lietuvos gali pasirinkti savarankiško ar nuotolinio mokymosi būdą;
- išeivijos ir lietuvių kilmės užsieniečių vaikams, siekiantiems aukštojo mokslo, yra sudarytos lygios galimybės studijuoti Lietuvos valstybinėse aukštosiose mokyklose.

Mokiniai užsieniečiai 2009 m. rugsėjo 1 d.

	Iš viso mokinių užsieniečių	Iš jų mergaičių	Atvykusių Europos Sąjungos šalių piliečių		Užsieniečių, nuolat gyvenančių Lietuvoje*		Užsieniečių, atvykusių tik mokyti**	
			Iš viso	Iš jų mergaičių	Iš viso	Iš jų mergaičių	Iš viso	Iš jų mergaičių
Priešmokyklinio ugdymo grupės	17	7	2		11	3	6	4
1–4 klasės	236	110	43	18	158	72	78	38
5–10 ir I–II gimnazijos klasės	368	185	71	44	248	120	120	65
11–12 ir III–IV gimnazijos klasės	124	72	13	7	74	43	50	29
Iš viso	745	374	129	69	491	238	254	136
Mokiniai užsieniečiai, 2009 m. baigę 12 ar IV gimnazijos klasę ir įgiję vidurinį išsilavinimą	39	19						

* Vaikai asmenų, turinčių leidimą dirbti; atliekančių diplomatinę misiją; imigrantų; turinčių nuolatinio gyventojų statusą.

** Vaikai, turintys leidimą tik mokyti.

Šaltinis: ŠVIS

Lietuvos valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklose mokosi nedidelė dalis užsieniečių (apie 0,2 proc. visų mokinių). Beveik šeštadalis šių besimokančiųjų yra atvykę iš Europos Sąjungos. Dauguma besimokančiųjų turi nuolatinio gyventojų statusą, apie trečdalis užsieniečių turi teisę tik mokyti. Dėl migracijos vis labiau įvairėjanti mokinių sudėtis yra iššūkis mokytojų profesijai, nes mokytojai nemokomi tinkamai spręsti dėl mokinių įvairovės kylančių sunkumų. Ne visos mokyklos, mokytojai, taip pat ir mokiniai yra pasirengę priimti šalia savęs kitokį asmenį.

Iš 2009 m. balandžio 2 d. Europos Parlamento rezoliucijos dėl migrantų vaikų švietimo:

„Miestams ir didmiesčiams turi būti suteikta laisvė koordinuoti politiką, skirtą migrantų vaikų integracijai skatinti, taikant politiką ir strategiją, kurios susijusios su apgyvendinimu, (vaikų) priežiūra, užimtumo rinka, sveikata ir gerove, t. y. su sritimis, kurios turi įtakos migrantų vaikų akademiniais rezultatais ir jų sėkmingai integracijai į visuomenę.“

Statistikos departamento duomenimis, 2009 m. vidaus ir tarptautinės migracijos santykis šalyje buvo neigiamas. Vidutiniškai mieste neigiama migracija beveik trigubai didesnė negu kaime. Beveik visose šalies savivaldybėse išvykstančiųjų ir atvykusiųjų santykis yra neigiamas, t. y. išvyksta daugiau gyventojų, nei atvyksta.

Ypač daug gyventojų 2009 metais paliko Kauno miestą, daug – Klaipėdos, Šiaulių, Alytaus miestus. Pastebima tendencija kraustyti į pajūrio miestus ir didžiųjų miestų priemiesčius. Daugiausiai naujų gyventojų atvyko į Kauno rajoną. Šie duomenys gali būti svarbūs pertvarkant mokyklų tinklą – vienose savivaldybėse mokyklos gali tuštėti, tuo tarpu aplink didžiuosius miestus (priemiesčiuose ir už miestų ribų) atsiras poreikis steigti naujas švietimo įstaigas.

Vidaus ir tarptautinė migracija savivaldybėse 2009 m.

Savivaldybė	Neto migracija	Savivaldybė	Neto migracija
Kauno m.	-3565	Plungės r.	-182
Klaipėdos m.	-926	Skuodo r.	-181
Šiaulių m.	-799	Rokiškio r.	-168
Alytaus m.	-757	Šalčininkų r.	-162
Šiaulių r.	-732	Biržų r.	-150
Kretingos r.	-610	Varėnos r.	-142
Panevėžio m.	-588	Anykščių r.	-141
Radvilišio r.	-550	Molėtų r.	-126
Mažeikių r.	-496	Trakų r.	-122
Marijampolės	-456	Švenčionių r.	-119
Raseinių r.	-435	Ignalinos r.	-115
Akmenės r.	-419	Širvintų r.	-103
Kėdainių r.	-412	Kazlų Rūdos	-95
Utenos r.	-403	Zarasų r.	-85
Kelmės r.	-379	Druskininkų	-84
Telšių r.	-351	Kaišiadorių r.	-84
Jurbarko r.	-340	Rietavo	-69
Šilutės r.	-338	Lazdijų r.	-67
Joniškio r.	-307	Prienų r.	-66
Pakruojo r.	-286	Pagėgių	-55
Vilkaviškio r.	-261	Kalvarijos	-50
Panevėžio r.	-261	Elektrėnų	-30
Kupiškio r.	-245	Birštono	-24
Visagino	-233	Alytaus r.	-23
Ukmergės r.	-232	Neringos	66
Šilalės r.	-228	Palangos m.	87
Tauragės r.	-222	Klaipėdos r.	165
Šakių r.	-210	Vilniaus r.	318
Pasvalio r.	-204	Vilniaus m.	385
Jonavos r.	-182	Kauno r.	1366
Iš viso			-15483
Miestas			-11075
Kaimas			-4408

Duomenų šaltinis: STD

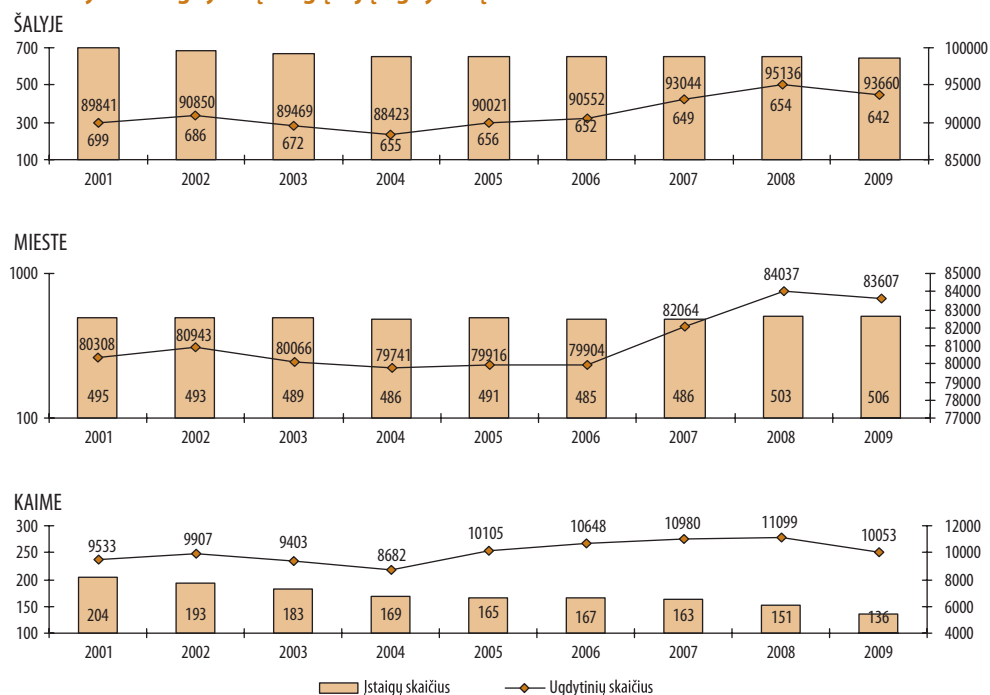
Švietimo paslaugų prieinamumas

IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRIEINAMUMAS

Institucinis ikimokyklinis ugdymas Lietuvoje nėra privalomas, tačiau jis padeda vaikams socializuotis, pasiruošti mokymuisi mokykloje ir mažina dėl skirtingos namų aplinkos atsirandančius mokymosi sėkmės netolygumus, todėl yra skatintinas. Ikimokyklinis ugdymas ypač svarbus tiems vaikams, kuriems stinga tinkamo ugdymo namie – atskirties ir rizikos grupių, žemesnio išsilavinimo tėvų.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius šalyje pastarąjį dešimtmetį nuolat mažėjo (nuo 699 2001 m. iki 642 2009 m.), o jose ugdomų vaikų skaičius, kelerius metus mažėjęs, 2004 m. pradėjo augti ir buvo pats didžiausias 2008-aisiais – 95,1 tūkst. (žr. 1 pav.). 2009 m. pabaigoje šiose įstaigose buvo ugdoma 93,7 tūkst. vaikų – vidutiniškai po 146 vaikus vienoje įstaigoje.

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų ir jų ugdytinių skaičiaus kaita

Duomenų šaltinis: Statistikos departamentas

Kaime ugdytinių skaičius pastaruosius penkerius metus beveik nekito (10–11 tūkstančių), tuo tarpu mieste jis smarkiai augo 2007 ir 2008 m. – iki 84 tūkst. 2009 m. ugdytinių skaičius mažėjo visur – ir mieste, ir kaime.

Pagal ikimokyklinio ugdymo aprėptis šalies savivaldybės labai skiriasi (žr. 2 pav.). 2009 m. pabaigoje daugiausiai – beveik 80 proc. 1–6 metų vaikų – buvo ugdoma Utenos r. savivaldybėje, daugiau kaip 70 proc. – Palangos, Panevėžio, Alytaus, Klaipėdos miestuose ir Ignalinos rajone.

Kai kurios savivaldybės, kuriose ugdoma palyginti didelė dalis vaikų, jau nebeturi jiems vietų – jų trūksta Utenoje, Kaune, Vilniuje, Klaipėdoje. Perpildytos ir kai kurių ypač mažą vaikų dalį ugdančių savivaldybių įstaigos – Kelmės r., Pagėgių ir Kazlų Rūdos savivaldybių. Taip pat perpildytos Kėdainių, Rokiškio ir Kauno rajonų ikimokyklinio ugdymo įstaigos.

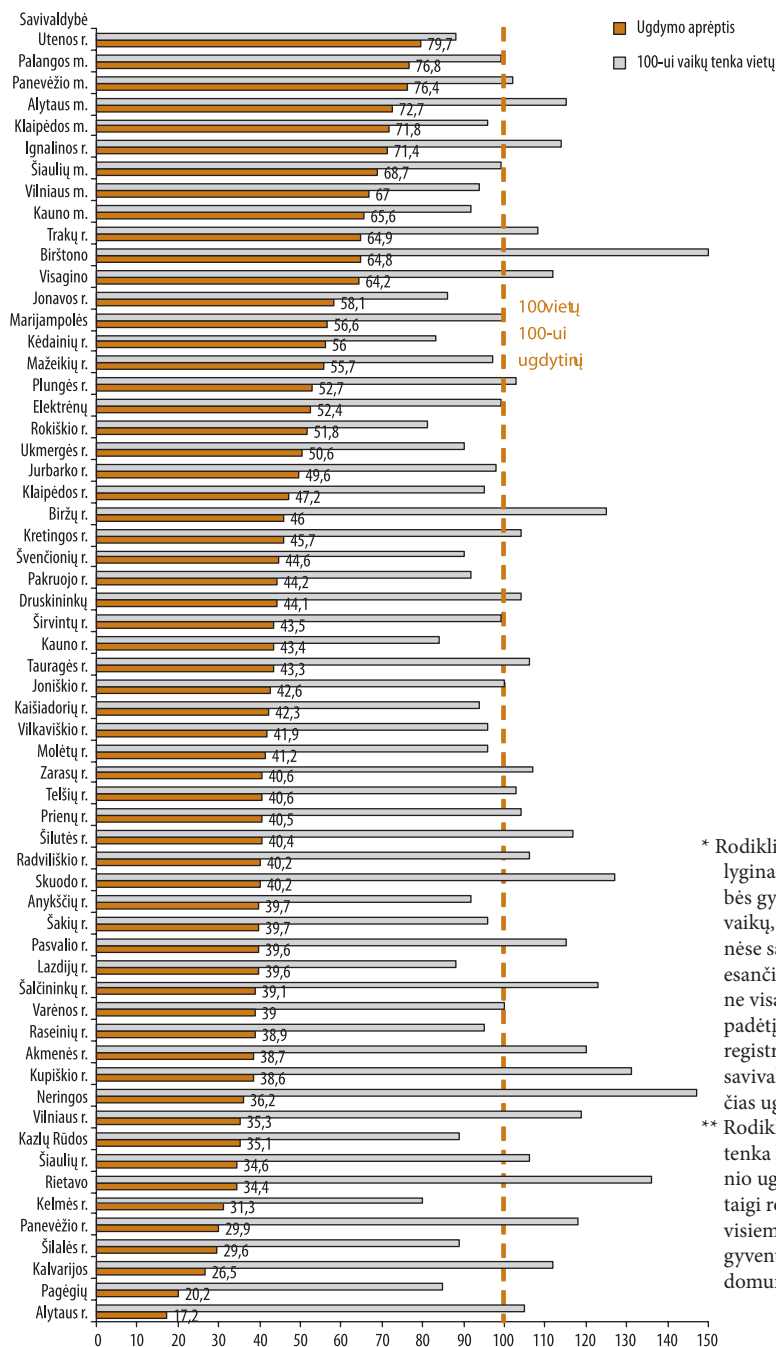
Daugiausiai galimybių plėsti ugdymo paslaugas turi Birštono miestas, kuriame vietų skaičius beveik du kartus viršija ugdytinių skaičių, ir Neringa. Daug tuščių vietų dar yra Rietavo savivaldybėje, Kupiškio, Skuodo ir Biržų rajonuose.

Siekiant didinti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumą visoms gyventojų grupėms, mažinti socialinę atskirtį ir skirtumus tarp savivaldybių, priimta *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007–2012 metų programa*. Joje numatyta:

- didinti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumą, ypač kaimo vietovėse;
- plėtoti švietimo pagalbos teikimo galimybes ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikams ir jų šeimoms;
- gerinti sąlygas nevalstybinėms mokykloms, kitiems švietimo teikėjams teikti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugas;
- užtikrinti visuomenei prieinamą informaciją apie ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą;
- gerinti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas vykdančių įstaigų higienos, užkrečiamųjų ligų profilaktikos sąlygas ir aprūpinimą;
- stiprinti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugas teikiančių pedagogų rengimo metodologinius pagrindus;
- didinti ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą organizuojančių ir šias paslaugas teikiančių darbuotojų kompetenciją ir prestižą.

Nors 2009 m. pabaigoje vietų ikimokyklinio ugdymo įstaigose trūko daugiau nei 1/3 savivaldybių, šalyje veikė tik 8 nevalstybinės ikimokyklinio ugdymo įstaigos, o jose ugdomi vaikai tesudarė 0,5 proc. visų ikimokyklinių įstaigų ugdytinių (žr. lentelę 38 psl.).

1–6 metų vaikų ugdymo aprėptis* (proc.) savivaldybėse ir vietų skaičius** savivaldybių ikimokyklinio ugdymo įstaigose

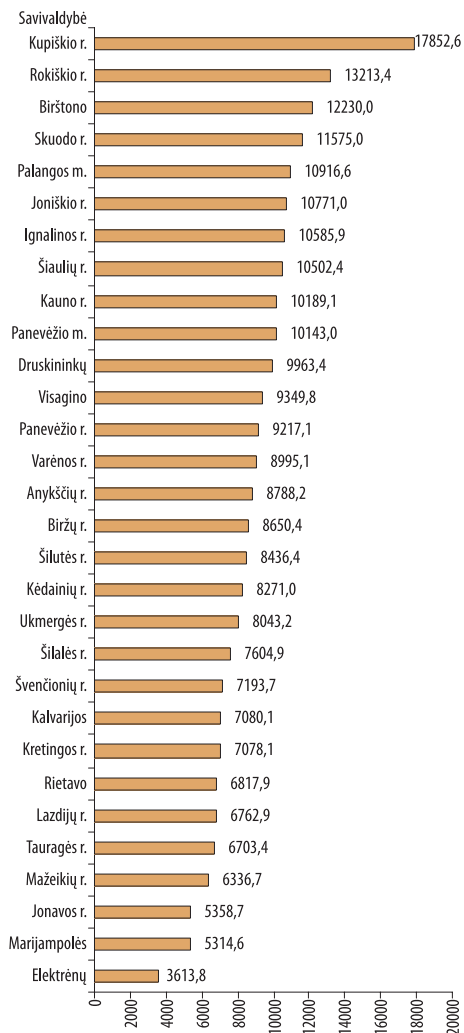
* Rodiklis apskaičiuojamas lyginant 1–6 metų savivaldybės gyventojų ir šio amžiaus vaikų, ugdomų ikimokyklinėse savivaldybės teritorijoje esančiose įstaigose, skaičių; jis ne visai tiksliai atspindi tikrąją padėtį, jei vienoje savivaldybėje registruoti vaikai lanko kitos savivaldybės teritorijoje esančias ugdymo įstaigas.

** Rodiklis atskleidžia, kiek vietų tenka lankantiems ikimokyklinio ugdymo įstaigas vaikams, taigi rodo ne vietų skaičių visiems savivaldybės 1–6 metų gyventojams, o įstaigų užpildomumą.

Išimokyklinio ugdymo įstaigos pagal steigėjus

	Įstaigų skaičius	Vietų skaičius	Vaikų skaičius
Iš viso	642	91683	93660
Steigėjas			
Savivaldybė	634	91262	93197
Bendruomenė	3	88	131
Privatus asmuo	5	333	332

Didžioji ikimokyklinio ugdymo organizavimo ir išlaikymo našta tenka savivaldybėms, kurios tai atlieka taip įvairiai ir nesistemiškai, kad 2009 m. pabaigoje sunkiai galėjo atsakyti į klausimą, kiek lėšų skiria ikimokykliniam ugdymui ir kaip jas paskirsto. Pavyzdžiui, dalis savivaldybių ikimokyklinio ugdymo grupes steigia prie kito tipo mokyklų ar kitos paskirties įstaigų ir neatskiria joms skirtų lėšų. Remiantis 30 savivaldybių, kurios atsakė į klausimus apie finansavimą, pateikta informacija, vienam vaikui per 2008 metus skirtos lėšos svyravo nuo 3613,8 Lt (Elektrėnų savivaldybėje) iki 17852,6 Lt (Kupiškio r. savivaldybėje), taigi skyrėsi penkis kartus (žr. 3 pav.). Vidutiniškai vaikui skirta 9 tūkst. Lt per metus.

Savivaldybės biudžeto lėšos (litais), skirtos vienam ikimokyklinio ugdymo programoje dalyvaujančiam vaikui 2008 m.

Duomenų šaltinis: savivaldybių finansininkų atsakymai į *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtros 2007–2012 metų programos* įgyvendinimo stebėsenos klausimą

GIMNAZIJOS IR VIDURINĖS MOKYKLOS

Vidurinio ugdymo programa, kuriai skiriami du paskutiniai mokymosi pagal bendrojo lavinimo programas metai, išsiskiria daug didesniu nei žemesniųjų lygmenų ugdymo individualizavimu bei diferencijavimu. Nors yra numatyta, kad apie 60 proc. viso pamokų laiko turi būti skiriama bendrojo ugdymo dalykams, skirtingų pasirinkimų variantų gali būti labai daug, kad kiekvienam mokiniui būtų sudaromas individualus mokymosi planas, atitinkantis jo gabumus, polinkius, siekius, profesinės karjeros planus.

Realizuoti individualius pasirinkimus galima tik mokykloje, kuri turi pakankamai įvairių ugdymo programos siūlomų dalykų specialistų, mokymo(si) bazę ir mokinių. Todėl mokymuisi pagal vidurinio ugdymo programą yra palankesnės didelės, tai yra daug paralelių klasių turinčios, mokyklos. Skatinant kurti tokias mokyklas, numatyta iki 2012 m. daugumą vidurinių mokyklų reorganizuoti į gimnazijas, kuriose būtų tik 9–12 (1–4 gimnazijos) klasės, bet didesnis paralelių klasių skaičius. Švietimo įstatymu numatyta, kad kelių pakopų vidurinės mokyklos galėtų likti tose vietovėse, kur mokinių skaičius mažas, o atstumai iki kitų mokyklų dideli, ir tais atvejais, kai mokykla yra specializuota ir privalo užtikrinti mokymosi bei ugdymo krypties tęstinumą.

2009–2010 m. m. vidurinių mokyklų skaičius šalyje (325) viršijo gimnazijų skaičių (185). Daugiau gimnazijų nei vidurinių mokyklų buvo tik 17 savivaldybių, iš jų tri-

Vidurinių mokyklų ir gimnazijų skaičius 2009–2010 m. m.

Savivaldybė	Vidurinės	Gimnazijos
Akmenės r.	1	4
Alytaus m.	6	2
Alytaus r.	5	1
Anykščių r.	3	3
Birštono	0	1
Biržų r.	3	1
Druskininkų	1	1
Elektrėnų	1	2
Ignalinos r.	3	2
Jonavos r.	2	1
Joniškio r.	1	3
Jurbarko r.	4	1
Kaišiadorių r.	3	1
Kalvarijos	1	1
Kauno m.	39	10
Kauno r.	8	7
Kazlų Rūdos	1	1
Kėdainių r.	6	2
Kelmės r.	5	3
Klaipėdos m.	3	9
Klaipėdos r.	4	2
Kretingos r.	5	3
Kupiškio r.	1	2
Lazdijų r.	3	2
Marijampolės	7	3
Mažeikių r.	6	4
Molėtų r.	4	1
Neringos	1	0
Pagėgių	1	1
Pakruojo r.	3	2
Palangos m.	0	1
Panevėžio m.	9	4
Panevėžio r.	4	4
Pasvalio r.	4	1
Plungės r.	4	2
Prienų r.	2	3
Radviškio r.	3	4
Raseinių r.	5	3
Rietavo	1	1
Rokiškio r.	2	6
Skuodo r.	2	3
Sakių r.	7	2
Šalčininkų r.	12	4
Siaulių m.	6	8
Siaulių r.	4	2
Silalės r.	3	4
Silutės r.	3	3
Sirvintų r.	2	1
Svenčionių r.	3	4
Tauragės r.	1	4
Telšių r.	10	3
Trakų r.	7	3
Ukmergės r.	6	2
Utenos r.	0	4
Varėnos r.	6	1
Vilkaviškio r.	6	3
Vilniaus m.	54	19
Vilniaus r.	24	6
Visagino	3	2
Zarasų r.	1	2
Šalyje	325	185

Duomenų šaltinis: ŠVIS

jose – Birštono, Palangos m. ir Utenos r. – tik gimnazijos (žr. lentelę 39 psl.).

Dauguma vidurinės programos mokinių – 41143 iš 72554, arba 57 proc. – jau mokėsi gimnazijose (žr. lentelę). Mokinių skaičius vidurinių mokyklų 11–12 klasėse viršijo mokinių skaičių gimnazijų 3–4 klasėse tik 17-oje savivaldybių – daugumoje jų dėl daug didesnio vidurinių mokyklų skaičiaus.

Vidutinis paralelių klasių skaičius vidurinėse mokyklose (4,1) buvo du kartus mažesnis nei gimnazijose (8,5), taigi vidurinėms mokykloms daug sunkiau užtikrinti individualaus pasirinkimo galimybes savo mokiniams (žr. pav. 41 psl.). 14-os savivaldybių vidurinėse mokyklose vidutiniškai buvo tik po 2 klases. Dauguma iš šių 14-os savivaldybių yra retai gyvenamos ir turi tik po vieną vidurinę mokyklą, tačiau Šalčininkų rajone tokių mažų vidurinių mokyklų yra 12.

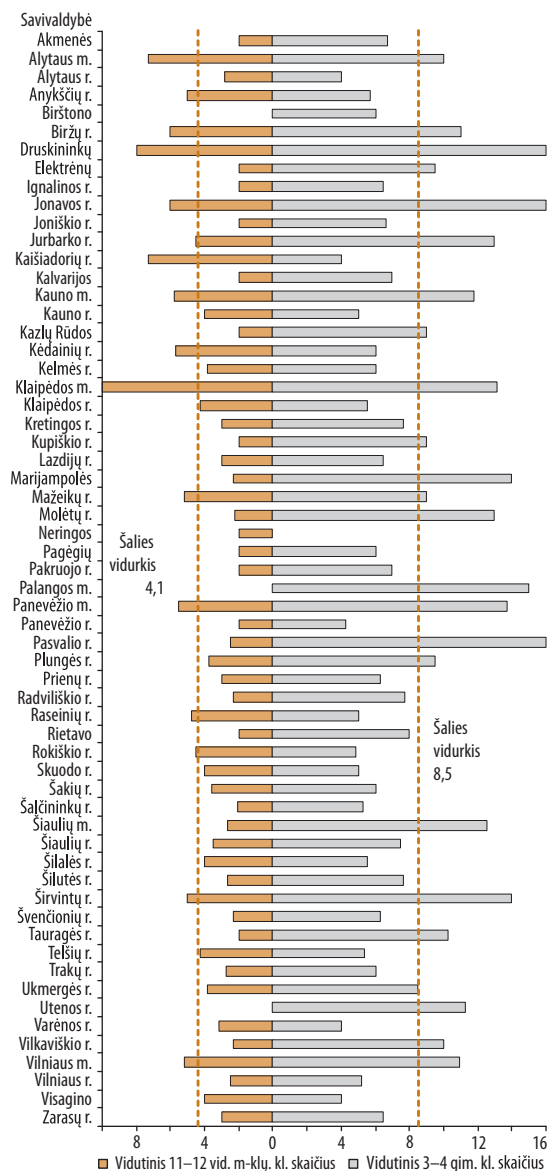
Vidutinis gimnazijos klasių skaičius savivaldybių mokyklose daug įvairesnis – nuo 4-ių iki 16-os trečių ir ketvirtų gimnazijų klasių. Ne tik didžiuosiuose miestuose, bet ir Druskininkuose, Jonavoje, Kupiškyje, Marijampolėje, Pasvalyje, Tauragėje, Utenoje, Vilkaviškyje atsirado ypač didelių gimnazijų, kuriose 3–4 klasių mokinių skaičius viršija 400.

Mokinių skaičius 11–12 vidurinių mokyklų ir 3–4 gimnazijų klasėse

Savivaldybė	Vidurinių mokyklų 11–12 kl.	Gimnazijų 3–4 kl.
Akmenės r.	30	651
Alytaus m.	1159	571
Alytaus r.	284	90
Anykščių r.	382	410
Birštono	0	156
Biržų r.	423	291
Druskininkų	220	448
Elektrėnų sav.	38	469
Ignalinos r.	107	310
Jonavos r.	359	472
Joniškio r.	47	449
Jurbarko r.	413	346
Kaišiadorių r.	569	72
Kalvarijos	41	189
Kauno m.	5552	3173
Kauno r.	797	894
Kazlų Rūdos	39	243
Kėdainių r.	879	337
Kelmės r.	387	440
Klaipėdos m.	674	3107
Klaipėdos r.	415	290
Kretingos r.	334	622
Kupiškio r.	43	480
Lazdijų r.	203	306
Marijampolės	391	1112
Mažeikių r.	753	974
Moletų r.	179	338
Neringos	25	0
Pagėgių	55	149
Pakruojo r.	125	364
Palangos m.	0	395
Panevėžio m.	1285	1480
Panevėžio r.	174	358
Pasvalio r.	203	463
Plungės r.	381	449
Prienų r.	122	448
Radviliškio r.	157	851
Raseinių r.	588	403
Rietavo	36	191
Rokiškio r.	213	713
Skuodo r.	180	381
Sakių r.	592	358
Šalčininkų r.	443	482
Siaulių m.	399	2805
Siaulių r.	318	341
Silalės r.	311	545
Silutės r.	161	597
Sirvintų r.	180	355
Svenčionių r.	165	595
Tauragės r.	43	1090
Telšių r.	930	387
Trakų r.	396	445
Ukmergės r.	489	470
Utenos r.	0	1226
Varėnos r.	479	84
Vilkaviškio r.	253	784
Vilniaus m.	6587	5566
Vilniaus r.	1055	652
Visagino	291	145
Zarasų r.	57	331
Šalyje	31411	41143

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Vidutinis 11–12 vidurinių mokyklų klasių ir 3–4 gimnazijų klasių skaičius savivaldybėse

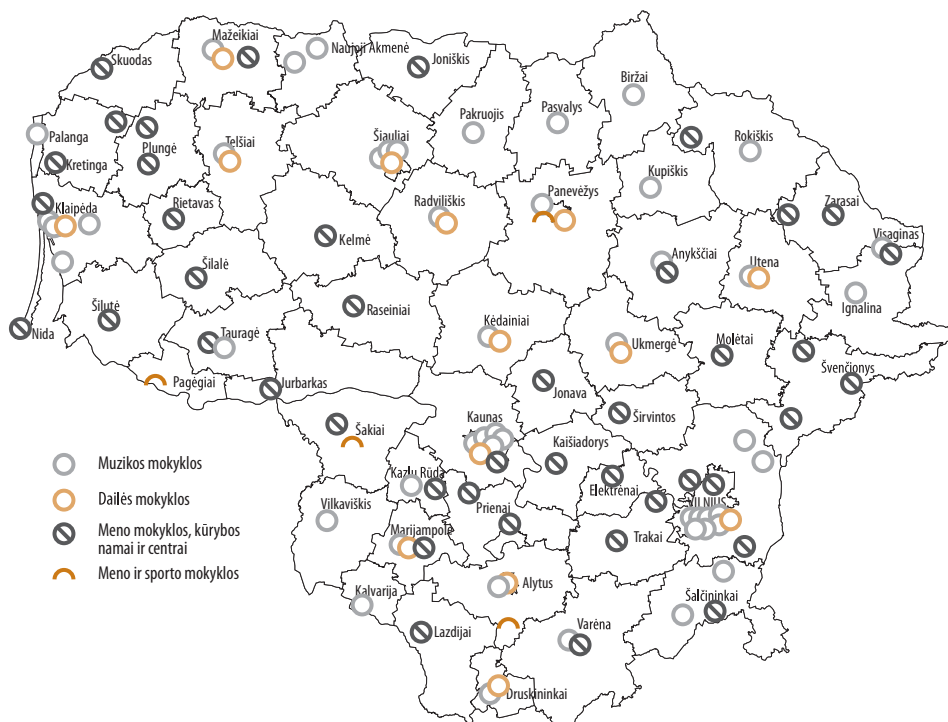
Duomenų šaltinis: ŠVIS

NEFORMALIOJO VAIKŲ ŠVIETIMO PRIEINAMUMAS

Neformalusis vaikų švietimas ilgą laiką buvo laikomas antraeiliu, tačiau pastarųjų metų tyrimai parodė, kad Lietuvos neformaliojo vaikų švietimo sistema tenkina tuos mokinių poreikius, kurių nepajėgia ar neįsipareigoja tenkinti formaliojo ugdymo sistema. Šis švietimas kompensuoja individuacijos, t. y. tapimo pačiu savimi, socializacijos didinimo ir sveikatos stiprinimo galimybių trūkumą formaliojo ugdymo sistemoje, padeda ugdytis nepakankamai lavinamų intelekto sričių gebėjimus – muzikinį, erdvinį, kinestetinį intelektą.¹

Neformalusis ugdymas suteikia daug pranašumų jame dalyvaujantiems vaikams ir jaunuoliams, tačiau Lietuvoje jis nėra visuotinis: įvairių tyrimų ir statistikos šaltinių duomenimis, neformaliojo švietimo veiklose dalyvauja 10–30 proc. mokinių. Neformaliojo ugdymosi poreikius vaikai gali tenkinti bendrojo lavinimo mokyklose veikiančiuose būreliuose ir neformaliojo vaikų švietimo mokyklose, nevyriausybiniuose organizacijose.

Muzikos ir meno mokyklų tinklas šalyje 2009–2010 m. m.

Žemėlapis sudarytas pagal AIKOS registro, STD ir ŠMM duomenis

¹ Detaliau žr. J. Ruškaus, D. Žvirdausko ir V. Stanišauskienės tyrimo „Mokiniai, dalyvaujantys neformaliajame švietime“ (2008) ataskaitą.

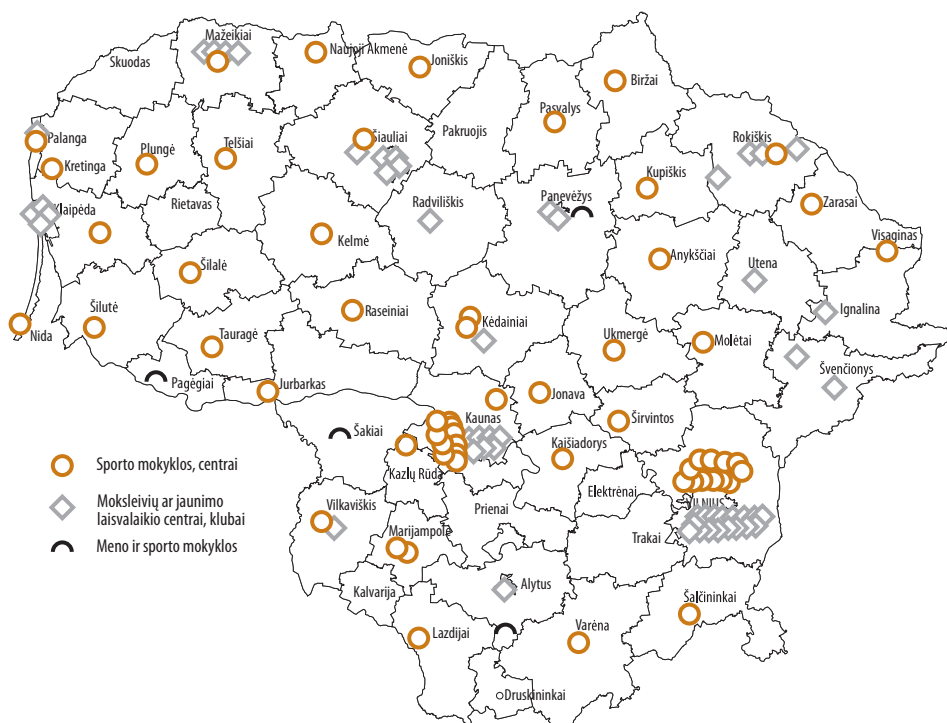
2009–2010 m. m. pradžioje šalyje veikė 53 savivaldybių muzikos mokyklos, 14 dailės mokyklų ir 47 meno bei kūrybos mokyklos (žr. pav. 42 psl.). Muzikos programas teikiančių mokyklų tinklas buvo tolygus – jas turėjo kiekviena savivaldybė, tuo tarpu mokyklų, teikiančių dailės programas, kai kuriose savivaldybėse nebuvo. Mėnesinis mokestis vienam mokiniui muzikos ir dailės mokyklose siekė nuo 20 iki 55 litų, muzikos mokyklose jis buvo didesnis nei dailės mokyklose.

Savivaldybių sporto mokyklų buvo 51, jų tinklas gerokai retesnis nei meno mokyklų. Šalyje dar veikia sporto centrų ir klubų, kurie nėra registruoti kaip švietimo įstaigos, tačiau vykdo neformaliojo vaikų švietimo sporto krypties programas.

Sporto būreliai kainuoja mažiau nei meno – nuo 5 iki 40 litų per mėnesį, tačiau pastaroji kaina yra išimtis – vyrauja labai nedideli, apie 10 Lt dydžio mokesčiai.

Vaikų papildomojo ugdymosi poreikius tenkina ir įvairūs centrai, laisvalaikio namai ar rūmai, klubai. Jų yra ir specializuotų (pavyzdžiui., techninės kūrybos, aplinkotyros, gamtininkų, turistų, tautinės kultūros), ir mišraus profilio, tai yra turinčių

Sporto mokyklų ir mišraus profilio moksleivių ir jaunimo namų, centrų, klubų tinklas šalyje 2009–2010 m. m.

Žemėlapis sudarytas pagal AIKOS registro, STD ir ŠMM duomenis

įvairių pakraipų būrelius. 2009–2010 m. m. tokių įstaigų veikė apie 70, jos buvo palyginti populiarios (muzikos mokyklas lankė apie 22,4 tūkst. mokinių, sporto – 21 tūkst., dailės – 5,7 tūkst., o įvairius centrus ir klubus – apie 30 tūkst.).

Neformaliojo ugdymo pasiūla ir paklausa tik iš dalies sutampa. Pavyzdžiui, 2008 m. tėvai ir mokiniai teigė, kad dažniausiai siūlomos veiklos yra krepšinis, dainavimas ir futbolas, nors labiausiai pageidaujamos ir trūkstamos – baseino lankymas, sportinių ar šiuolaikinių šokių mokymasis ir mokymasis groti gitara.

Neformaliojo ugdymo prieinamumui turi įtakos ir jo kaina, neformaliojo ugdymo įstaigų pasiekiamumas, galimybės suderinti formaliojo ir neformaliojo ugdymosi laiką. Šie veiksniai lemia, kad neformalusis ugdymas yra daug menkiau prieinamas nepasiturinčių šeimų, gyvenantiems toliau nuo miestų vaikams, taip pat daug dirbančių ir negalinčių vežioti į būrelius tėvų vaikams.

Naudojimasis neformaliojo ugdymo galimybėmis yra susijęs ir su vaiko gabumais, ambicijomis, siekiais. Tyrimo „Mokiniai, dalyvaujantys neformaliajame švietime“ autoriai pastebėjo, kad kuo mažesnis mokinio pažangumas, tuo jo neformaliojo švietimo veiklų lankomumas yra menkesnis. Ir priešingai, geriau besimokantys, labiau pasitikintys savimi, turintys didesnių siekių, veržlesni vaikai ne tik dažniau dalyvauja neformaliojo vaikų švietimo veikloje, bet ir lanko ne po vieną būrelį, be to, ne bendrojo lavinimo mokykloje, o neformaliojo vaikų švietimo mokyklose, kuriose dirba savo sričių profesionalai. Taigi neformaliajam vaikų švietimui yra būdingas vadinamasis Mato efektas – „tam, kuris turi, bus dar duota, o iš to, kuris neturi, bus atimta“.

Atsižvelgiant į neformaliojo ugdymo naudą ir dalyvavimo jame netolygumus, 15-osios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje išsipareigota:

- siekti, kad dauguma vaikų dalyvautų bent vienoje neformaliojo ugdymo veikloje;
- neformaliojo ugdymo teikėjus klasifikuoti pagal ugdymo programos pobūdį;
- neformaliojo ugdymo paslaugų teikėjus (meninius, sportinius, pažintinius būrelius, mokyklas ir pan., įtraukiančias į savo veiklą neformalųjį ugdymą) tinkamai pasirengus finansuoti įvedant neformaliojo ugdymo krepšelį;
- įdiegti „mobilų“ neformaliojo ugdymo krepšelį, kurį sudarys savivaldybių, valstybės biudžeto, programinės lėšos, – šis krepšelis bus skirtas vaiko ir jo tėvų pasirenkamiems akredituotiems ir turintiems licencijas neformaliojo ugdymo paslaugų teikėjams: centrams, būreliams, visuomeninėms, nevyriausybinėms organizacijoms, privatiems asmenims;
- remti bendruomenių, jaunimo organizacijų iniciatyvą steigti nevalstybinius neformaliojo ugdymo centrus.

Igyvendinant šiuos išsipareigojimus, 2010 m. pavasarį parengtas *Vaikų pasirenkamojo švietimo finansavimo modelio aprašas*. Jame siūloma neformalųjį švietimą pa-

vadinti *pasirenkamuoju* ir pereiti prie jo finansavimo pagal mokinio krepšelio principą. Mokiniui, baigusiam pasirenkamojo švietimo programą, valstybės ar aukštųjų mokyklų nustatyta tvarka galėtų būti pripažįstamos asmens įgytos papildomos tam tikros srities kompetencijos.

Naujajame modelyje pasirenkamojo vaikų švietimo programos skirstomos į 2 grupes: neformaliojo ugdymo programas, kurios gali būti įgyvendinamos studijose, klubuose, nevyriausybiniuose organizacijose, vaikų ir jaunimo centruose ir pan., ir formalųjį švietimą papildančias ugdymo programas. Pagrindinis pastarųjų tikslas – sistemingai gilinant tam tikros srities žinias, ugdamant gebėjimus ir įgūdžius, suteikti asmeniui papildomų kompetencijų. Formalųjį švietimą papildančias ugdymo programas tvirtintų Švietimo ir mokslo ministerija, o įgyvendintų dailės, muzikos, sporto ir meno mokyklos ir pan.

Numatoma, kad lėšų pasirenkamajam vaikų švietimui galės gauti visi akredituoti teikėjai, neatsižvelgiant į juridinį jų statusą.

Dar svarstoma, koks galėtų būti vadinamojo krepšelio dydis. Siūloma nustatyti skirtingus fiksuotus krepšelių dydžius muzikos, dailės, sporto programoms, didesnius mokinio krepšelius gautų formalųjį švietimą papildančio ugdymo programas lankantys vaikai.

Naujasis modelis didintų pasirenkamojo švietimo prieinamumą, pasirenkamojo švietimo programų įvairovę ir kokybę, teiktų galimybę vaikams ir jų tėvams rinktis įdomią ir aktualią veiklą. Numatoma modelį išbandyti keliuose savivaldybėse, o vėliau įdiegti visoje Lietuvoje.

PROFESINIO MOKYMOSI PRIEINAMUMAS SAVIVALDYBĖSE

Lietuvoje profesinio mokymo sistema atskirta nuo bendrojo lavinimo mokyklų sistemos: daugelyje profesinio mokymo įstaigų galima įgyti ir bendrąjį išsilavinimą, bet ne priešingai – bendrojo ugdymo mokyklos profesinės kvalifikacijos neteikia. Esant tokiai sistemai, labai svarbu, kaip išsidėsčiusios profesinio mokymo įstaigos.

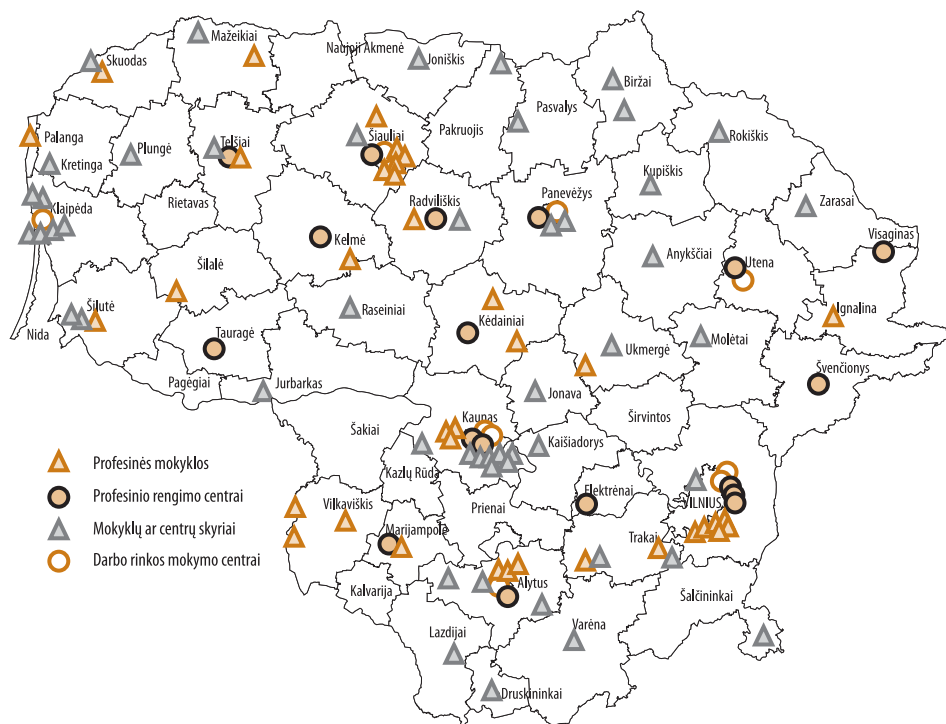
Profesinio mokymo įstaigų tinklas tvarkomas nuo 2000 metų – jungiamos itin mažos ir nebeturinčios tinkamos bazės mokyklos bei steigiama šiek tiek naujų įstaigų. Šiuo metu veikia kelių tipų įstaigos – tradicinės profesinės mokyklos, dideli regioniniai centrai ir darbo rinkos mokymo centrai. Be to, pagal profesinio mokymo programas specialistus rengia kai kurios kolegijos. Dauguma profesinio mokymo įstaigų yra valstybinės.

Profesinio mokymo įstaigų tinklas netolygus – kai kuriose savivaldybėse nėra nė vienos įstaigos, o kai kuriose jų yra labai daug: Kauno, Vilniaus, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Alytaus, Marijampolės miestuose mokosi apie 60 proc. visų šalies profesinių mokyklų mokinių. Daugiausiai šių mokinių – per 8 tūkst. – Kauno miesto profesinėse įstaigose.

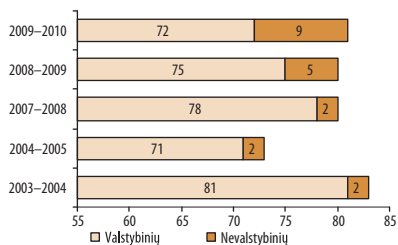
Profesinių mokyklų santalkos centrai yra ir mokinių traukos centrai. Toliau gyvenančių mokinių važinėjimo į mokyklą lygį ne visai tiesiogiai rodo mokinių, kuriems reikia bendrabučio, skaičius. Jis didžiausias Kaune (nors sudaro tik 15 proc. šio miesto profesinių mokyklų mokinių, šalies vidurkis – 19 proc.), palyginti didelis – Klaipėdoje.

Apgyvendinimo bendrabutyje poreikį šalies profesinio mokymo įstaigos beveik visai patenkina – išimtys yra tik Tauragės rajonas ir Klaipėdos bei Kauno miestai, kuriuose trūksta maždaug po šimtą vietų.

Profesinio mokymo įstaigų pasiskirstymas savivaldybėse

Bendras profesinio mokymo įstaigų skaičius

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Žemėlapis sudarytas pagal ŠVIS ir ŠMM duomenis

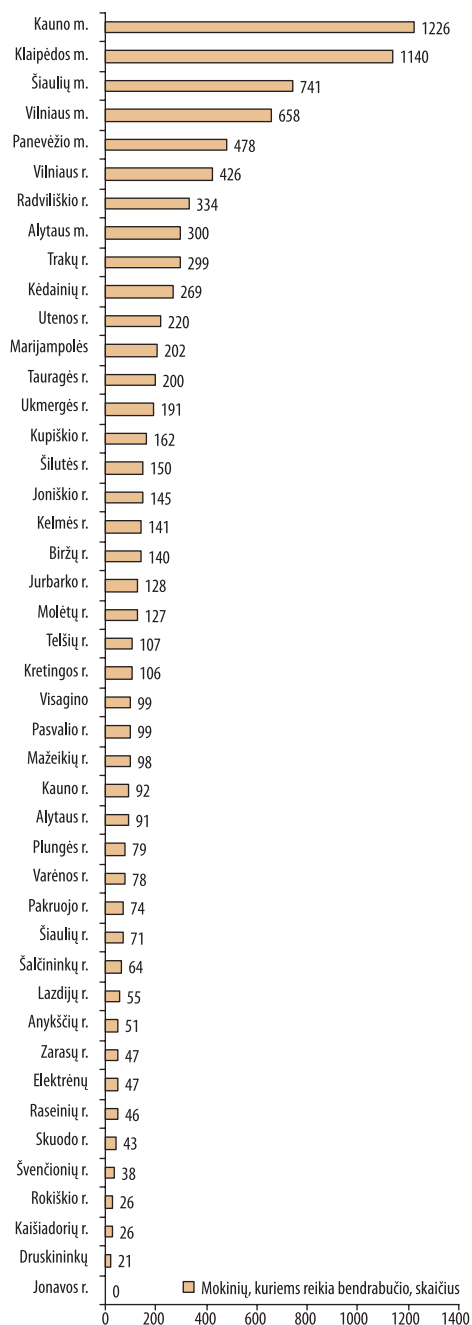
Profesinio mokymo prieinamumui svarbus ne tik mokyklos pasiekiamumas, bet ir programų pasiūla, jų aktualumas, mokymo bazės modernumas ir informavimas apie mokymosi galimybes. Šiuo metu AIKOS (Atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos) registre nurodomos 1127 profesinio mokymo programos. Informavimo apie mokymosi galimybes paslaugas teikia ir profesinio informavimo taškai (PIT), kurių tinklą šiuo metu sudaro apie 700 mokyklose, bibliotekose ir darbo biržose veikiančių informavimo punktų.

Profesinio mokymo programų aktualumą ir kokybę užtikrina jų rengimo ir tvirtinimo sistema. Programas rengia profesinio mokymo teikėjai pagal valstybinius profesinio mokymo standartus, kuriuose aprašytos darbo rinkai būtinos kompetencijos. Programos derinamos su darbdaviams atstovaujančia įstaiga ir tvirtinamos po vertinimo, kurį atlieka Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras.

Viena aktualiausių profesinio mokymo testinumo problemų – įvairiais būdais ir įvairiose mokymosi įstaigose įgytų kompetencijų pripažinimas. Siekiant palengvinti šį procesą, bandoma pereiti prie modulinės profesinio mokymo programų struktūros.

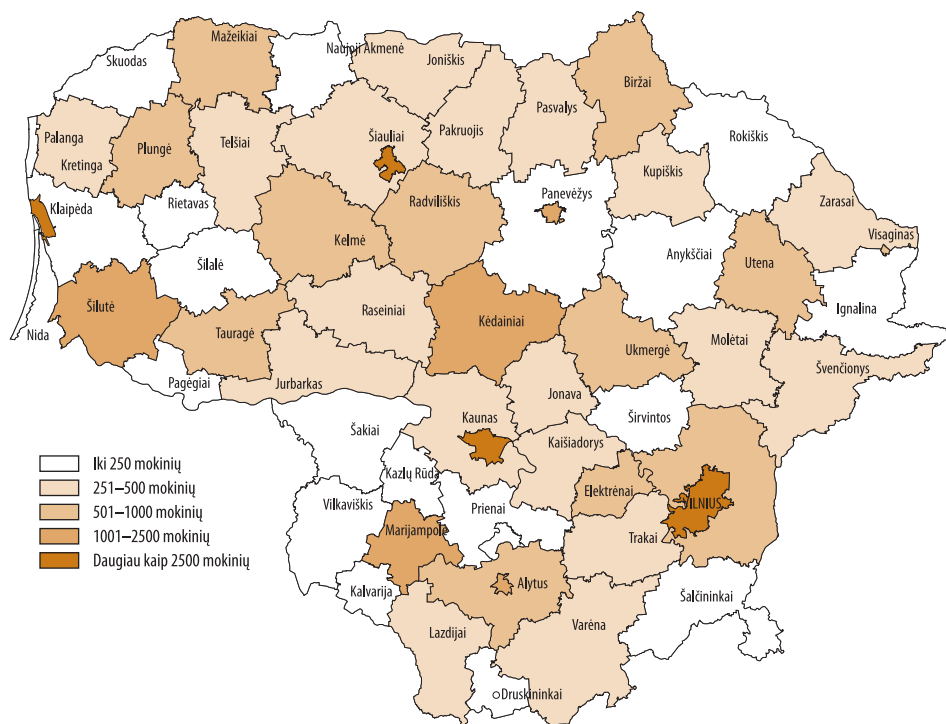
Modernizuojant profesinio mokymo bazę, steigiami sektoriniai praktinio mokymo centrai – mokymo bazės, kurias įranga aprūpina ūkio sektoriai. Iki 2013 m. numatoma įsteigti ne mažiau kaip 32 tokio mokymo centrus.

Profesinių mokyklų mokinių, kuriems reikia bendrabučio, skaičius savivaldybėse

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Profesinių mokyklų mokinių pasiskirstymas savivaldybėse

Žemėlapis sudarytas pagal ŠVIS duomenis

STOJIMAS Į AUKŠTĄSIAS MOKYKLAS

2009 m. į Lietuvos aukštąsias mokyklas įstojo apie 73 proc. tų metų abiturientų. Dauguma įstojusiųjų – apie 68 proc. – pasirinko studijas universitetuose, kiti – kolegijose.

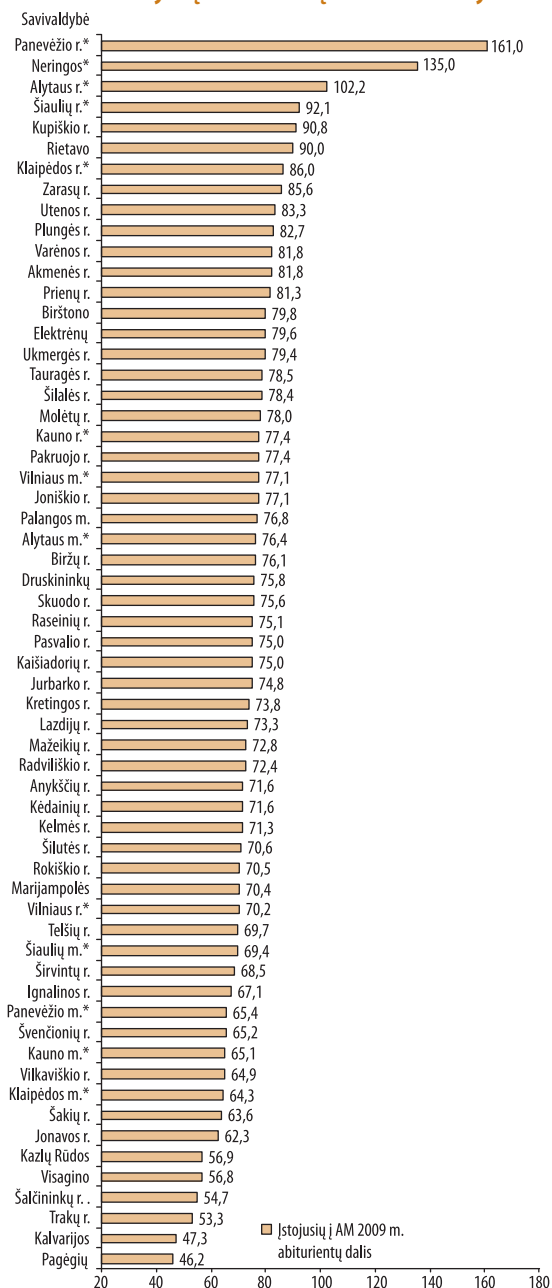
Į aukštąsias mokyklas įstojusių bendrojo lavinimo mokyklų abiturientų dalis savivaldybėse labai skiriasi, tačiau dėl aukštosiose mokyklose netinkamai renkamų duomenų informacija apie kai kurias savivaldybes yra nepatikima. 49 psl. paveiksle žvaigždutėmis pažymėtos savivaldybės, kurių duomenys labiausiai iškreipti dėl to, kad vietoj pirmakursių mokyklos baigimo vietos buvo įrašoma gyvenamoji vieta. Atmetus šias savivaldybes, matyti, kad į aukštąsias mokyklas rečiausiai stoja mažųjų (Pagėgių, Kalvarijos, Kazlų Rūdos) ir tautinių mažumų tankiau gyvenamų savivaldybių (Trakų, Šalčininkų, Visagino) abiturientai. Daugiausiai įstojusiųjų buvo Kupišk-

kio rajone (90,8 proc.) ir Rietavo savivaldybėje (90 proc.).

Savivaldybių abiturientai nevienodai pasiskirsto pagal tai, kurio tipo aukštasis mokyklas – kolegijas ar universitetus – renka. Trijų mažųjų savivaldybių – Kalvarijos, Pagėgių ir Rietavo – didesnė pusė įstojusiųjų pasirinko kolegines studijas, visose kitose savivaldybėse tokie pasirinkimai nesudaro pusės. Rečiausiai kolegijas rinkosi iš Vilniaus miesto kilę pirmakursiai – jų dalis kolegijose nesudaro net ketvirtadalio įstojusiųjų.

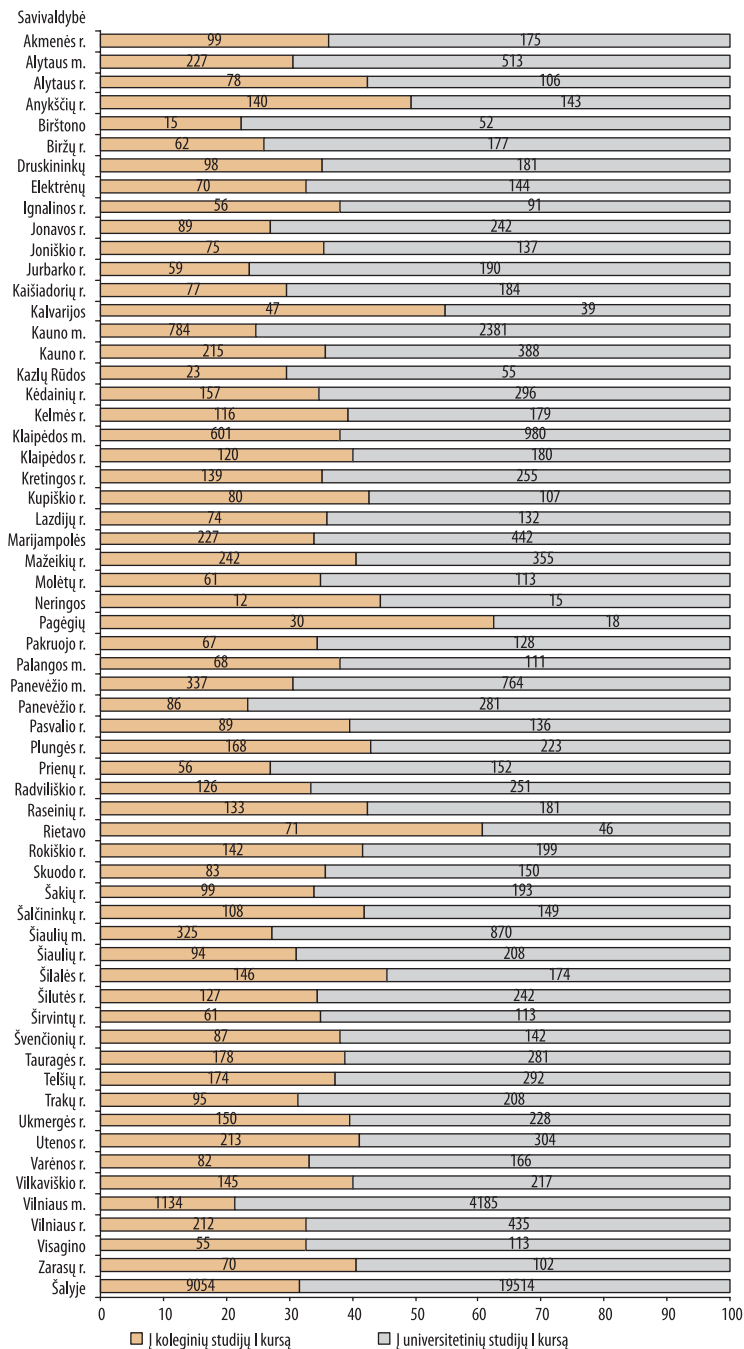
Įstojusiųjų į aukštąsias mokyklas skaičius ne visai koreliuoja su valstybinių egzaminų pasirinkimu ir jų laikymo sėkmingumu savivaldybėse. Kai kurių savivaldybių, pavyzdžiui, Kalvarijos ir Kazlų Rūdos, abiturientai palyginti sėkmingai laikė brandos egzaminus, bet įstojusiųjų į aukštąsias mokyklas nėra daug (plg. skyriaus „Mokymosi pasiekimų tolygumas. Valstybinių egzaminų rezultatai savivaldybėse“ duomenis). Iš kai kurių kitų savivaldybių – Akmenės r., Kupiškio r., Kelmės r., Plungės r., Radviliškio r., Rietavo, Šilutės r., Tauragės r., Ukmergės r., Utenos r., Varėnos r. – į aukštąsias mokyklas įstojo daugiau abiturientų, nei buvo ga-

Įstojusių į aukštąsias mokyklas 2009 m. bendrojo lavinimo mokyklų abiturientų dalis savivaldybėse

Duomenų šaltiniai: ŠVIS (abiturientų skaičius savivaldybėse) ir STD (įstojusiųjų skaičius)

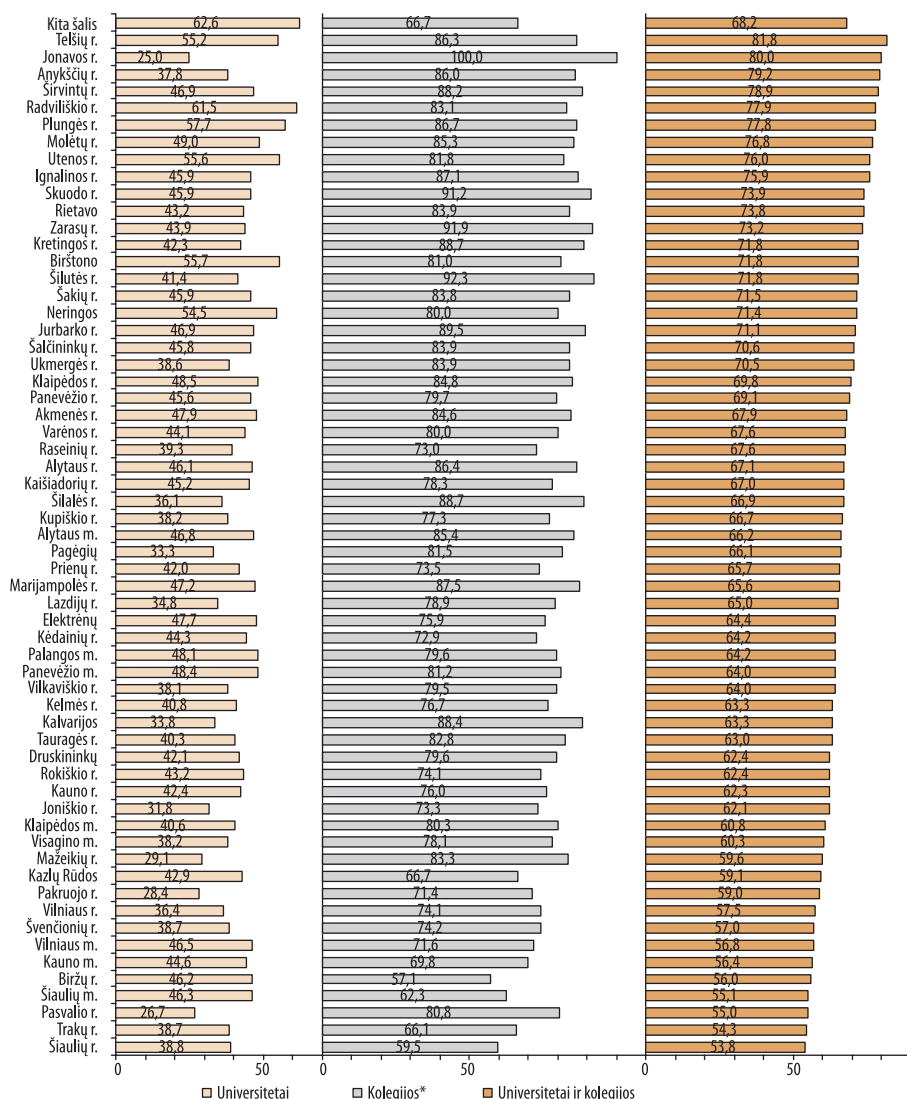
2009 m. abiturientų, įstojusių į Lietuvos kolegijas ir universitetus, skaičius ir pasiskirstymas procentais pagal bendrojo lavinimo mokyklos baigimo vietą

Pastaba: kadangi didelė dalis aplinkui didžiuosius miestus esančių rajonų jaunimo baigia miesto mokyklas (Vilniaus, Kauno, Šiaulių, Panevėžio, Klaipėdos, Alytaus), o aukštosios mokyklos, rinkdamos duomenis, painioja mokyklos baigimo ir gyvenamąją vietą, interpretuojant šį grafiką reikėtų sumuoti to paties pavadinimo miestų ir rajonų duomenis

lima tikėtis. Tai gali būti susiję su abiturientų aspiracijomis ir su jų galimybėmis mokėti už mokslą (VU Sociologijos katedros atlikto tyrimo duomenimis, 2010 m. pavašarį mokėti už mokslą, jei nepavyktų įstoti į valstybės finansuojamą vietą, buvo pa-

Gavusių studijų krepšelius 2009 m. pirmakursių dalis (proc.), palyginti su į juos pretendavusių skaičiumi, pagal bendrojo lavinimo mokyklos baigimo vietą

* Stojusiaisiais į kolegijas laikomi tik dalyvavusieji konkurse, tai yra pateikusieji prašymus tik į kolegijas arba neįstojusieji į universitetus.

Duomenų šaltinis: LAMA BPO

siryžę maždaug pusė abiturientų, ketvirtadalis to neketino daryti, o ketvirtadalis nežinojo, kaip pasielgs).

LAMA BPO, vertindama stojimą pagal savivaldybes, remiasi gavusiųjų studijų krepšelių dalies rodikliu (žr. pav. 51 psl.). Šiam rodikliui didelę įtaką turi abiturientų pasirinkimai – kiek jų pretendavo į valstybės finansavimą ir kuriose mokyklose bei studijų srityse, – tad jis rodo ne tiek vidurinio išsilavinimo kokybę, kiek stojimo strategijos sėkmingumą.

SUAUGUSIŲJŲ ŠVIETIMAS

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose iškeltas švietimo plėtotos siekis – plėtoti tęstinę, mokymąsi visą gyvenimą laiduojančią ir prieinamą, socialiai teisingą švietimo sistemą. Kad būtų užtikrinamas švietimo prieinamumas, tęstinumas ir socialinis teisingumas, sudaromos sąlygos mokytis visą gyvenimą:

- kuriama įvairių poreikių asmenims pritaikyta mokymosi aplinka ir plėtojama švietimo formų įvairovė;
- plečiamos finansinės mokymosi visą gyvenimą galimybės;
- visose švietimo pakopose sudaromos palankios mokymosi ir studijų sąlygos visiems pagrindinio, vidurinio ir aukštojo išsilavinimo siekiantiems suaugusiems Lietuvos žmonėms.

2008 m. atnaujinta ir švietimo ir mokslo bei socialinės apsaugos ir darbo ministrų patvirtinta Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija. Atnaujinant Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategiją ir plėtojant suaugusiųjų švietimo politiką Lietuvoje, atsižvelgta į Europos Komisijos komunikato „Suaugusiųjų mokymasis: mokytis niekada nevėlu“ ir šio Komunikato įgyvendinimo veiksmų plano nuostatas ir keliamus tikslus. Strategijoje pabrėžiamas mokymasis visą gyvenimą, neformalusis neprofesinis mokymas, profesinis rengimas ir socialinė tinklaveika.

Tobulinant švietimo paslaugų infrastruktūrą 2009 metais buvo plėtojamos naujos švietimo paslaugos ir švietimo sistemos jungtys, toliau racionalizuojamas teikiamų švietimo paslaugų tinklas, rūpinamasi švietimo paslaugų prieinamumu. Stiprinama savivaldybių atsakomybė už švietimo paslaugų pagal vietos gyventojų poreikius prieinamumą, plėtojamos neformaliojo suaugusiųjų švietimo paslaugos savivaldybėse.

Įgyvendinant nacionalinius suaugusiųjų švietimo projektus finansuojami mokymai tarpdalykinių esminių kompetencijų plėtojimo srityse. Mokymų apimtis plečiama. Kiekvienais metais organizuojami nacionaliniai neformaliojo suaugusiųjų švietimo konkursai, kuriuose daug dėmesio skiriama pilietinėms kompetencijoms.

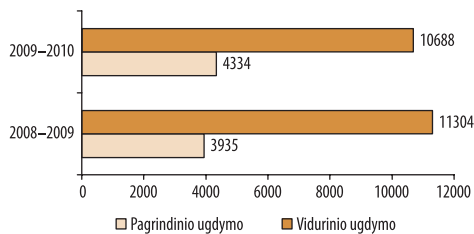
Igyvendinami projektai visoje Lietuvoje. Kultūrinio sąmoningumo ir raiškos plėtojimą nuosekliai remia Švietimo mainų paramos fondas (*Comenius*, *Grundtvig* projektai ir kt.). Numatoma toliau kurti programas, siekiant plėtoti tarpdalykines esmines kompetencijas. Toliau bus didinamas besimokančiųjų skaičius.

2009–2010 m. m. pradžioje Lietuvoje pagal bendrojo ugdymo programas mokėsi 15046 suaugusieji (2008–2009 m. m. – 15259), t. y. 3,3 proc. visų mokinių. Nors mokinių sumažėjo, tačiau suaugusių mokinių, kurie mokėsi pagal bendrojo ugdymo programas, dalis nepakito. Palyginti su praėjusiais mokslo metais, 2009–2010 m. m. pradžioje sumažėjo mokinių, besimokančių pagal suaugusiųjų pagrindinio ugdymo programas, bet padaugėjo besimokančių pagal suaugusiųjų vidurinio ugdymo programas. Pagal suaugusiųjų pradinio ugdymo programas mokėsi 24 mokiniai (2008–2009 m. m. buvo 20).

Per pastaruosius trejus metus (nuo 2007 m.) 20-ies metų ir vyresnių asmenų, įgijusių pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą bendrojo lavinimo mokyklose, mažėjo. Pagrindinį išsilavinimą įgijusių 20-ies ir daugiau metų mokinių dalis 2009 m. sudarė 1,6 proc. (2007 m. – 1,7 proc., 2008 m. – 1,6 proc.) visų tais metais bendrojo lavinimo mokyklose įgijusių išsilavinimą mokinių. Vidurinį išsilavinimą įgijusių suaugusių mokinių dalis per trejus metus sumažėjo ženkliau – nuo 9,3 proc. 2007 m. iki 7 proc. 2009 m.

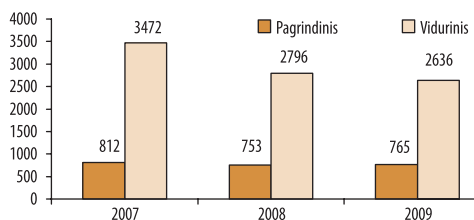
2009–2010 m. m. pradžioje 33-ose suaugusiųjų mokyklose (suaugusiųjų vidurinėse mokyklose, suaugusiųjų mokymo centruose, jaunimo ir suaugusiųjų mokyklose bei mokymo centruose) pagal formaliojo švietimo programas mokėsi 11895 mokiniai. Jie sudarė apie 2,6 proc. visų bendrojo lavinimo moky-

Mokinių, besimokančių pagal suaugusiųjų bendrojo ugdymo programas, skaičius

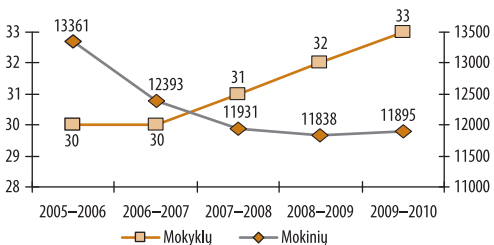
Duomenų šaltinis: ŠVIS

Pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą bendrojo lavinimo mokyklose įgiję suaugusieji

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Suaugusiųjų mokyklos ir mokiniai

Duomenų šaltinis: STD; ŠVIS

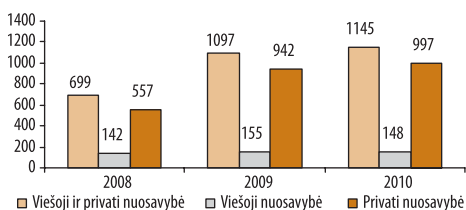
klų mokinių. Šalies mokinių mažėjimo tendencijos neaplenkė ir suaugusių mokinių – nuo 2005 m. jų skaičius suaugusiųjų mokyklose mažėja, nors 2009–2010 m. m. pradžioje suaugusių mokinių skaičius šiek tiek padidėjo.

Kad būtų užtikrinamas švietimo plėtotės efektyvumas ir darna, Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo priemonėse numatyta, kad bus sukurta lanksti ir atvira švietimo struktūra, sujungianti bendrąją ugdymą, profesinį mokymą, studijas, formaliojo, neformaliojo mokymosi ir savišvietos formas į bendrą švietimo erdvę, o tam numatyta išplėsti bendrojo lavinimo, profesinių ir ypač aukštųjų mokyklų tęstinio mokymosi paslaugas jaunimui ir suaugusiesiems.

Siekiant švietimo prieinamumo įvairių poreikių ir amžiaus asmenims, teikiamų paslaugų kokybės, kuriant palankesnes ir saugesnes mokymo(si) sąlygas (lankstesnės, labiau į suaugusiuosius orientuotos programos (ne tik formaliojo švietimo), metodikos ir motyvavimo sistemos), svarbi „Mokytojų ir suaugusiųjų švietimo centrų renovavimo ir aprūpinimo šiuolaikinėmis mokymo priemonėmis programa“ – pirmasis dokumentas suaugusiųjų švietimo srityje, kuriuo numatoma universalių daigafunkcių centrų plėtotė. Šiomis priemonėmis tikimasi pasiekti, kad suaugusiųjų mokytųsi daugiau. Atsižvelgiant į didėjančią visuomenės poreikį mokytis, kuriamas suaugusiųjų mokymo švietimo įstaigose modelis, remiamos neformaliojo suaugusiųjų mokymo iniciatyvos. Didelis vaidmuo sprendžiant šiuos klausimus tenka ESF paramai.

Per pastaruosius trejus metus išaugo ūkio subjektų, vykdančių neformalųjį suaugusiųjų švietimą, skaičius. Palyginti su 2008 m., ypač padaugėjo viešosios ir privačios (1,6 karto) bei vien privačios nuosavybės (1,8 karto) įstaigų. Viešosios nuosavybės įstaigų skaičius nežymiai svyravo, tačiau jų yra nedaug, lyginant su kitų nuosavybės rūšių įstaigų skaičiumi. Privataus sektoriaus skverbimasis į švietimo paslaugų rinką tik pagyvina jų plėtotę ir įvairovę, didina prieinamumą.

Lietuvos ūkio subjektai, kurių pagrindinė veikla – neformalusis suaugusiųjų švietimas

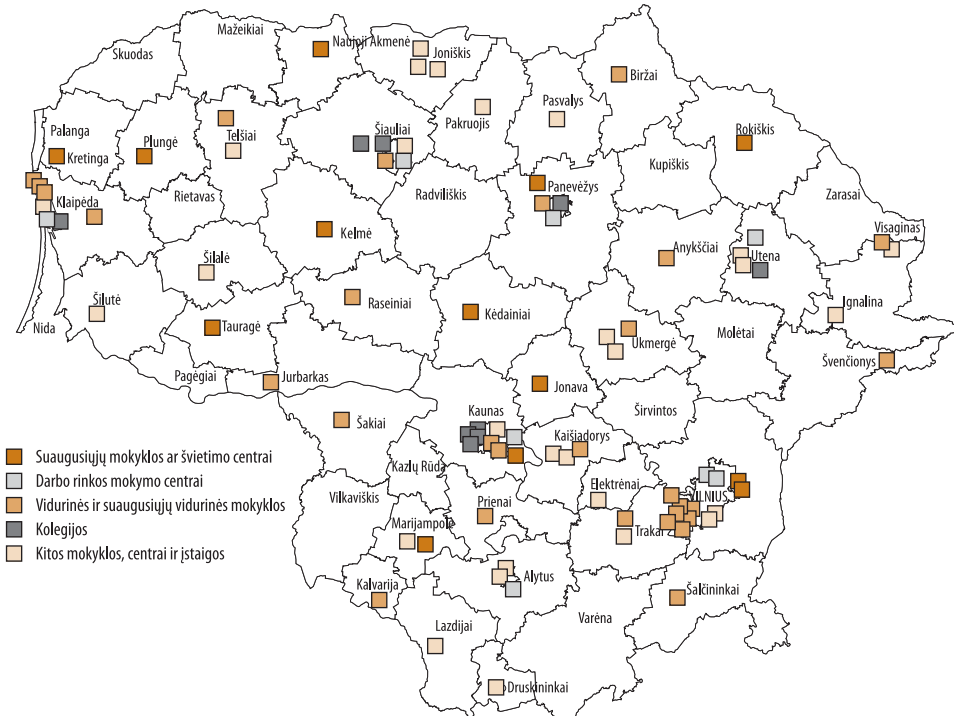
Duomenų šaltinis: STD

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo priemonėse numatyta didinti savivaldybių atsakomybę už švietimo prieinamumą ir kokybę savivaldybių teritorijoje, savivaldybėms perduoti didelę dalį atsakomybės ir už suaugusiųjų mokymąsi.

2010 m. šalyje veikė 103 įstaigos, kurių paskirtis (ar viena iš paskirčių) – formalusis ar neformalusis suaugusiųjų mokymas. Tai suaugusiųjų mokymo centrai, darbo rinkos mokymo centrai, jaunimo ir suaugusiųjų mokyklos, vidurinės mokyklos, švietimo centrai, švietimo ir pedagoginės psichologinės pagalbos centrai, profesinio mokymo centrai, pagrindinės mokyklos, gimnazijos, kolegijos, institutai, kitos mokyklos ir centrai. Jos veikė 42 savivaldybėse. Tačiau šio tipo mokymo įstaigų daugiau yra miestuose. Daugiausiai jų – sostinėje. Tik 6 įstaigos yra rajonuose (Vilniaus, Kauno, Švenčionių, Trakų, Klaipėdos). Statistikos departamento duomenimis, kaimo vietovėse suaugusiųjų mokymo paskirties mokyklų nėra.

18-koje savivaldybių formaliuoju ar neformaliuoju suaugusiųjų švietimu užsiimančių mokyklų nėra (žr. žemėlapi apačioje). Iš dalies suaugusiųjų mokymosi poreikius gali tenkinti didžiuosiuose miestuose esančios mokymo įstaigos, tačiau tokiu atveju besimokantieji turėtų važinėti mokytis, o tai mokymosi motyvacijos nedidina. Padėtų galėtų pagerinti ne tik švietimo įstaigų steigimas, bet ir įvairūs kursai, taip pat ir nuotoliniai, esamose įstaigose (mokyklose, savivaldybėse, seniūnijose).

Lietuvos švietimo įstaigos, įgyvendinančios formalųjį ar neformalųjį suaugusiųjų švietimą, 2010 m.

Šalyje 54 institucijos devyniolikoje savivaldybių teikia perkvalifikavimo programas. Šios paskirties įstaigų yra visuose Lietuvos regionuose.

AIKOS duomenimis, 2010 metais buvo teikiama:

- 30 profesinio mokymo programų, skirtų įgyti papildomą profesinę kvalifikaciją;
- 26 aukštojo mokslo universitetinių studijų specialiųjų profesinių studijų perkvalifikavimo programų;
- 386 kvalifikacijos tobulinimo programos.

Didesnė mokymosi programų pasiūla ir įvairovė didina mokymosi prieinamumą.

Vienas iš Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos stebėsenos rodiklių – *asmenų, kurie mokosi neakivaizdinių ar vakarinių studijų forma, dalis (proc.)*. 2003 m. šio rodiklio reikšmė buvo 40,2 proc., 2007 m. – 46,1 proc.; tikimasi, kad 2012 m. ji bus ne mažesnė kaip 45 proc.

2008–2009 m. m. asmenų, kurie mokėsi vakarinių ir neakivaizdinių studijų forma, dalis kolegijose sudarė 57,7 proc., universitetuose – 42,5 proc.

Studentų dalis (proc.) kolegijose ir universitetuose pagal studijų formas (mokslo metų pradžioje)

	2006–2007	2007–2008	2008–2009
Kolegijų			
Vakarinėse studijose	4,3	4,9	4,7
Neakivaizdinėse studijose	48	50,7	53
Universitetų			
Vakarinėse studijose	6,6	6,4	6,2
Iš jų merginų (proc.)	50,5	49,8	49,2
Neakivaizdinėse studijose	34,3	34,4	36,3
Iš jų merginų (proc.)	67,1	66,7	65,1

Duomenų šaltinis: STD

Tiek kolegijose, tiek universitetuose vakarinių studijų forma studijuoja nedidelė dalis studentų. Per pastaruosius trejus metus ši dalis šiek tiek mažėja.

Neakivaizdinių studijų forma studijuojančių dalis ir kolegijose, ir universitetuose didėja. Tačiau kolegijose šią studijų formą renkasi didesnė dalis studentų negu universitetuose, lyginant su bendru to tipo aukštosiose mokyklose besimokančių studentų skaičiumi. Merginų universitetuose vakarinių ir neakivaizdinių studijų forma studijuoja daugiau nei vaikinų, tačiau pastaraisiais metais jų dalis mažėja.

Aukštosios mokyklos sėkmingai teikia nuotolines studijas: pagal pilnas jų programas ar pagal jų modulius mokosi vis daugiau žmonių. Per pastaruosius penkerius metus padaugėjo aukštųjų mokyklų, teikiančių nuotolinio mokymo(si) paslaugas.

Daugiausiai besimokančiųjų renkami atskirus studijų programų modulius, kurių mokytis yra patogiau ir tikslingiau.

Nuotolinės studijos Lietuvos aukštosiose mokyklose

	Kolegijos			Universitetai		
	2005	2006	2008	2005	2006	2008
Mokyklų, turinčių nuotolinio mokymo centrus (klases), skaičius	7	9	9	8	10	12
Studijuojantieji pagal visą studijų programą	158	508	1443	697	2604	738
Studijuojantieji pagal atskirus studijų programos modulius	1442	2115	8199	37097	18663	24335
Studijos dėstytojams	10	36	202	742	917	527
Studijos visuomenei	18	10	10	2622	7225	2534

Duomenų šaltinis: STD

Universitetai, kolegijos ir profesinės mokyklos pageidaujantiems tobulinti ar keisti turimą profesinę kvalifikaciją siūlo įvairių kursų, kuriuose per pastaruosius trejus metus mokydavosi beveik po 70 tūkstančių suaugusiųjų. Didelis tokių kursų baigimo procentas rodo, kad klausytojai į naujos profesinės kvalifikacijos įgijimą ir turimos profesinės kvalifikacijos tobulinimą žiūri rimtai, stengiasi prisitaikyti prie besikeičiančių socialinių ir ekonominių šalies sąlygų, gerinti savo gyvenimo kokybę.

Kvalifikacijos tobulinimo ir perkvalifikavimo kursai mokyklose

	2005	2006	2007
Klausytojų skaičius			
Profesinėse mokyklose	13849	14289	12666
Kolegijose	18277	6490	13425
Universitetuose	34181	44840	38383
Iš viso	66307	68619	64474
Baigusieji kursus (ir jų dalis proc.)			
Profesinėse mokyklose	13000 (93,9)	13327 (93,3)	13343 (105,3)
Kolegijose	17625 (96,4)	9005 (138,8)	12867 (95,8)
Universitetuose	33945 (99,3)	44131 (98,4)	37315 (96,1)
Iš viso	64570 (97,4)	66463 (96,9)	63525 (98,5)

Duomenų šaltinis: STD

Tarp išsilavinimą įgijusių 25–64 metų gyventojų 2009 m. daugiausiai buvo aukštąjį išsilavinimą įgijusiųjų – apie ketvirtį (25,5 proc.). Kiek daugiau nei penktadalis (22,2 proc.) suaugusiųjų turi įgiję vidurinį išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją, apie penktadalis – vidurinį (19,3 proc.). Pastarųjų poros metų tendencija – kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo daugiau žmonių jį turi įgiję. Turinčių tik pagrindinį išsilavinimą,

pagrindinį ir profesinę kvalifikaciją, aukštesnįjį (dabar nebeteikiamą) ar pradinį išsilavinimą suaugusiųjų pastaraisiais metais vis mažėja. Aukštesnis išsilavinimas įgyja vis didesnę reikšmę mūsų visuomenėje ir kiekvieno žmogaus gyvenime.

25–64 metų amžiaus gyventojų išsilavinimas (tūkst.)

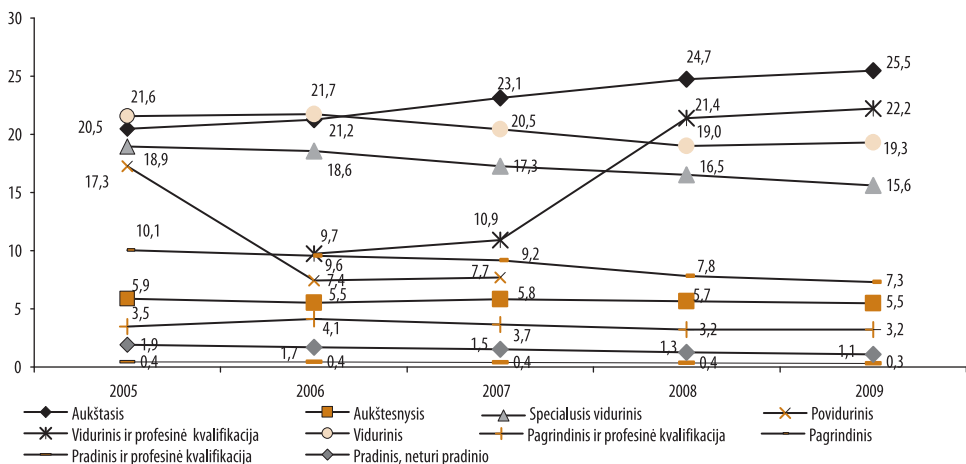
	2005	2006	2007	2008	2009
Iš viso	1797,0	1790,9	1786,4	1781,4	1782,9
Aukštasis	368,0	380,4	412,9	440,8	454,0
Aukštesnysis	105,2	98,7	104,0	100,8	97,9
Specialusis vidurinis	340,4	332,8	308,5	294,2	278,6
Povidurinis		132,8	137,3		
Vidurinis ir profesinė kvalifikacija	310,4	174,2	194,9	381,1	395,9
Vidurinis	387,4	389,2	365,3	338,8	344,5
Pagrindinis ir profesinė kvalifikacija	62,6	73,6	65,6	57,3	57,1
Pagrindinis	180,6	171,2	163,7	139,4	130,1
Pradinis ir profesinė kvalifikacija	7,7	7,8	6,9	6,3	5,6
Pradinis, neturi pradinio	34,7	30,1	27,1	22,7	19,2

Duomenų šaltinis: STD

Ženkliai daugėja suaugusiųjų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, o suaugusiųjų, turinčių žemą išsilavinimą, mažėja.

Vidurinį išsilavinimą turinčių suaugusiųjų mažėjo iki 2008 m., 2009 metais jų padaugėjo. Turinčiųjų vidurinį išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją skaičius auga nuo 2006 m.

25–64 metų amžiaus gyventojų dalis pagal išsilavinimą, lyginant su visais išsilavinimą įgijusiais suaugusiais (proc.)

Duomenų šaltinis: STD

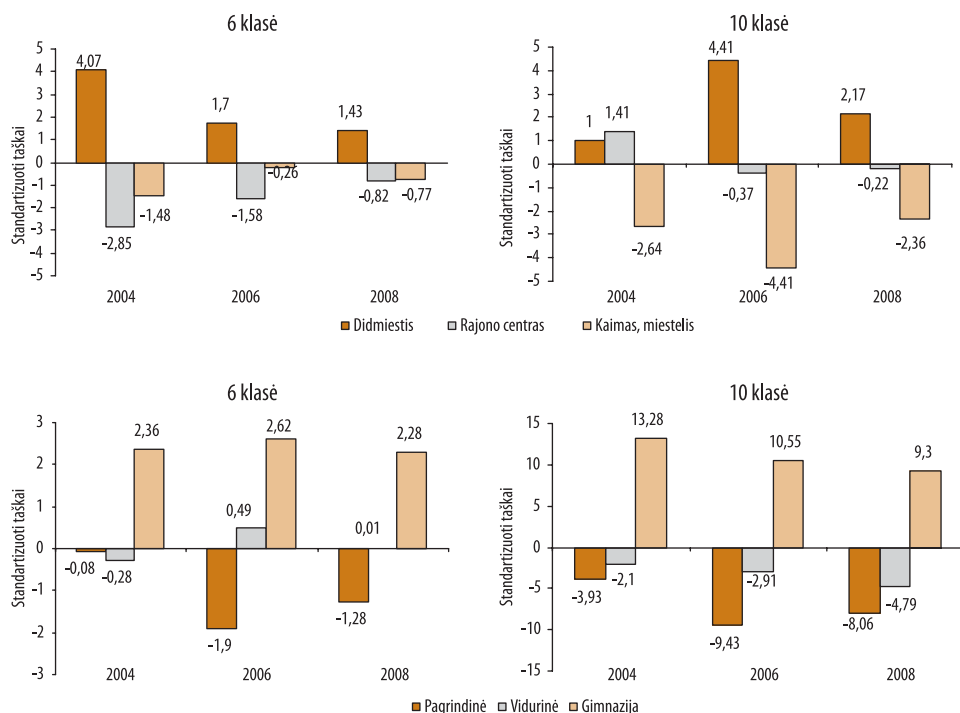
Mokymosi pasiekimų tolygumas

MOKYMOSI PASIEKIMAI PAGAL MOKYKLŲ IR VIETOVŲ TIPUS

Nacionalinių mokinių pasiekimų tyrimų rezultatai (2008) rodo statistiškai reikšmingus mokinių pasiekimų skirtumus pagal vietovės, kurioje yra mokykla, urbanizacijos lygmenį ir mokyklos tipą. Rezultatų skirtumai tarp skirtingų mokyklų tipų yra didesni nei skirtumai pagal vietovės urbanizacijos lygmenį, ypač aukštesniųjų klasių.

2008 m. vidutiniškai aukščiausi pasiekimai buvo mokinių, kurie mokėsi didmiesčių mokyklose, žemiausi – kaimo ar miestelio mokyklose. Lyginant pasiekimus pagal

Mokyklų sukuriamos pridėtinės vertės skirtumai (standartizuotais taškais)

Duomenų šaltinis: Nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai

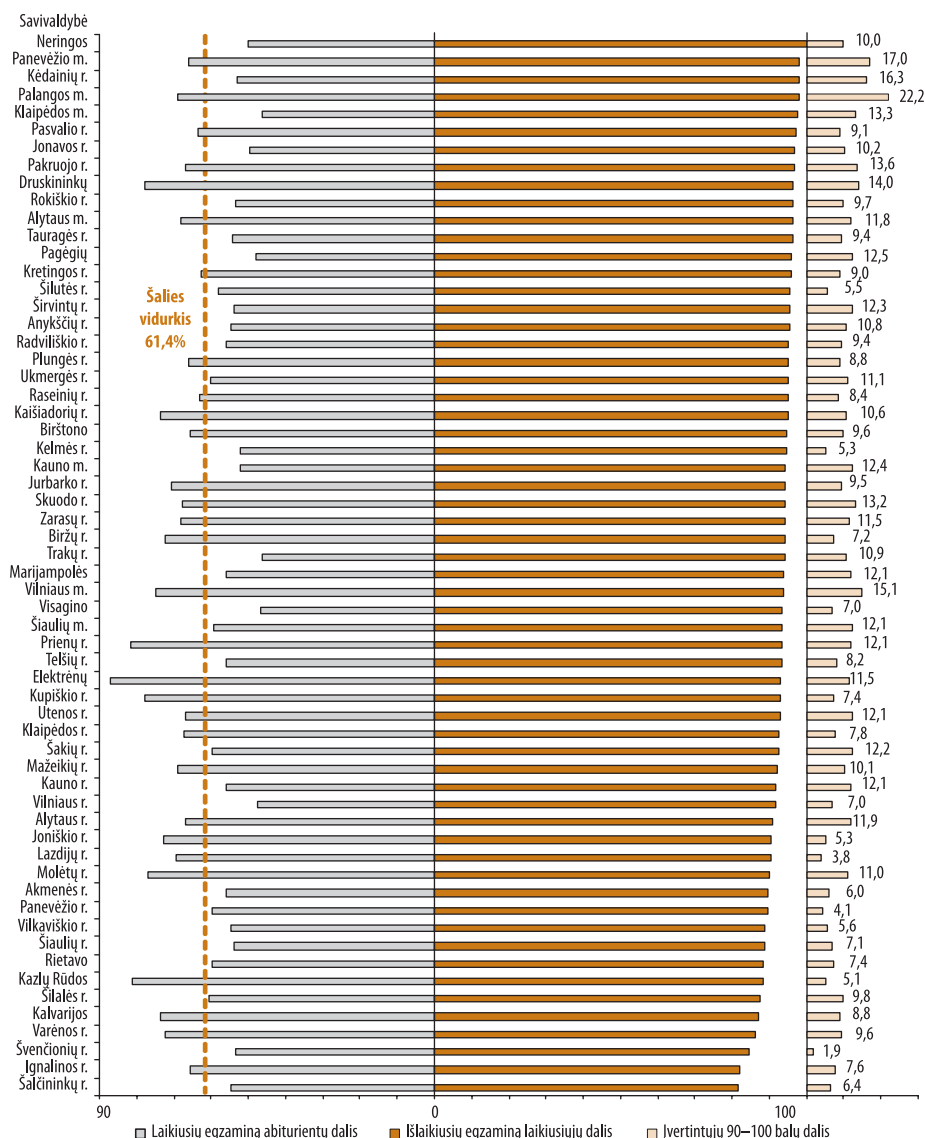
mokyklos tipą, aukščiausi pasiekimai buvo mokinių, besimokančių gimnazijos klases turinčiose mokyklose, žemiausi – pagrindinėse mokyklose. Šiuos skirtumus rodo tiek testų rezultatai, tiek sukuriamos pridėtinės vertės (mokyklos indėlio į mokinių pasiekimus, neatsižvelgiant į socialinę ekonominę mokinių namų aplinką) įverčiai. 10 klasėje mokinių pasiekimų skirtumai pagal vietovės urbanizacijos lygmenį ir mokyklos tipą yra didesni.

Lyginant kelerių metų 4, 6, 8, 10 klasių tyrimų rezultatus matyti, kad aukščiausi pradinį klasių mokinių pasiekimai yra mokyklose-darželiuose ir kai kuriose pradinėse mokyklose. Tuo tarpu gimnazijose (pradinio ugdymo klasėse) rezultatai menkesni. Nagrinėjant rezultatus pagal urbanizacijos lygmenį pastebėta, kad kaimo mokyklose besimokančių mokinių pasiekimai, taip pat ir sukuriamą pridėtinę vertę, yra žemiausi, bei ryškėja šios grupės mokinių pasiekimų žemėjimo tendencija.

Pagrindinio ugdymo 6 ir 8 klasėse skirtumai tarp skirtingo urbanizacijos lygmens vietovėse esančių mokyklų ir skirtingų mokyklų tipų mokinių pasiekimų mažėja. 10 klasėje pasiekimų skirtumai pagal šiuos aspektus taip pat mažėja.

VALSTYBINIŲ EGZAMINŲ REZULTATAI SAVIVALDYBĖSE

Bendrojo lavinimo mokyklų abiturientų valstybinių lietuvių kalbos (gimtosios ir valstybinės)¹ egzaminų rezultatai (proc.) pagal savivaldybes 2009 m.

Pagal NEC duomenis

Lietuvoje kol kas yra tik vienas patikimas bendrojo ugdymo rezultatų savivaldybėse vertinimo šaltinis – valstybiniai brandos egzaminai. Informatyviausi yra vienini-

¹ Kadangi laikančiųjų lietuvių valstybinės kalbos egzaminą yra nedaug, abiejų egzaminų rezultatai sumuoti.

telio privalomo – lietuvių kalbos – egzamino rezultatai. Tačiau ir jais remiantis iki 2010 m. negalima daryti absoliučių išvadų, nes mokiniai galėjo rinktis dviejų tipų egzaminus – valstybinį ir mokyklinį, – o pastarojo rezultatai nelygintini.

2009 m. lietuvių kalbos egzamino rezultatai

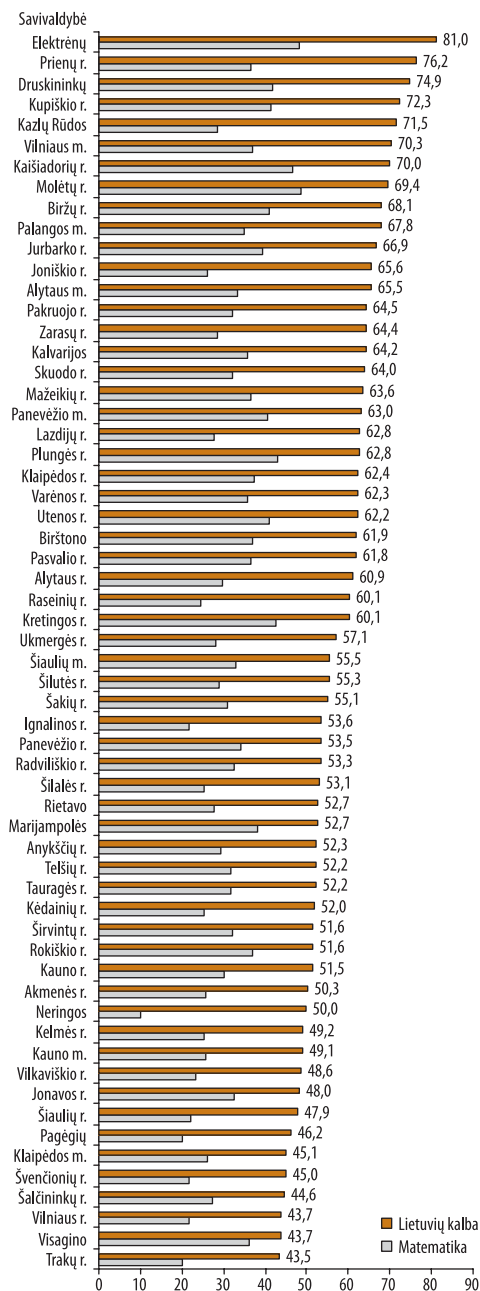
Pagal iki šiol įprastą – egzaminą išlaikiusių jį laikiusiųjų dalies – rodiklį 2009 m. geriausi buvo Neringos sav. rezultatai: 100 proc. (žr. pav. 61 psl.). Prasčiausi rezultatai rytinio ir pietrytinio šalies pakraščio savivaldybėse (Šalčininkų, Ignalinos, Švenčionių, Varėnos rajonuose).

Didžiausia dalis įvertintųjų labai gerais balais (90–100) buvo Palangoje (22,2 proc.), Panevėžyje (17 proc.), Kėdainių r. (16,3 proc.), Vilniuje (15,1 proc.). Tokių įvertinimų beveik negauta Švenčionių r. (1,9 proc.), nedaug – Lazdijų r. (3,8 proc.), Panevėžio r. (4,4 proc.).

Vertinant pagal šiuos rodiklius reikėtų atsižvelgti ir į tai, kokia dalis abiturientų laikė valstybinį egzaminą. Pavyzdžiui, Neringoje, kurioje išlaikymo rodiklis geriausias, valstybinį egzaminą laikė tik pusė abiturientų, dar penkiose savivaldybėse (Klaipėdos m., Pagėgių, Trakų r., Visagino ir Vilniaus r.) – mažiau nei pusė. Apskritai savivaldybės labiau skiriasi valstybinį egzaminą laikiusiųjų nei jį išlaikiusiųjų rodikliu.

Perskaičius išlaikymo rodiklį taip, kad išlaikiusiųjų skaičius būtų lyginamas su bendru abiturientų skaičiumi,

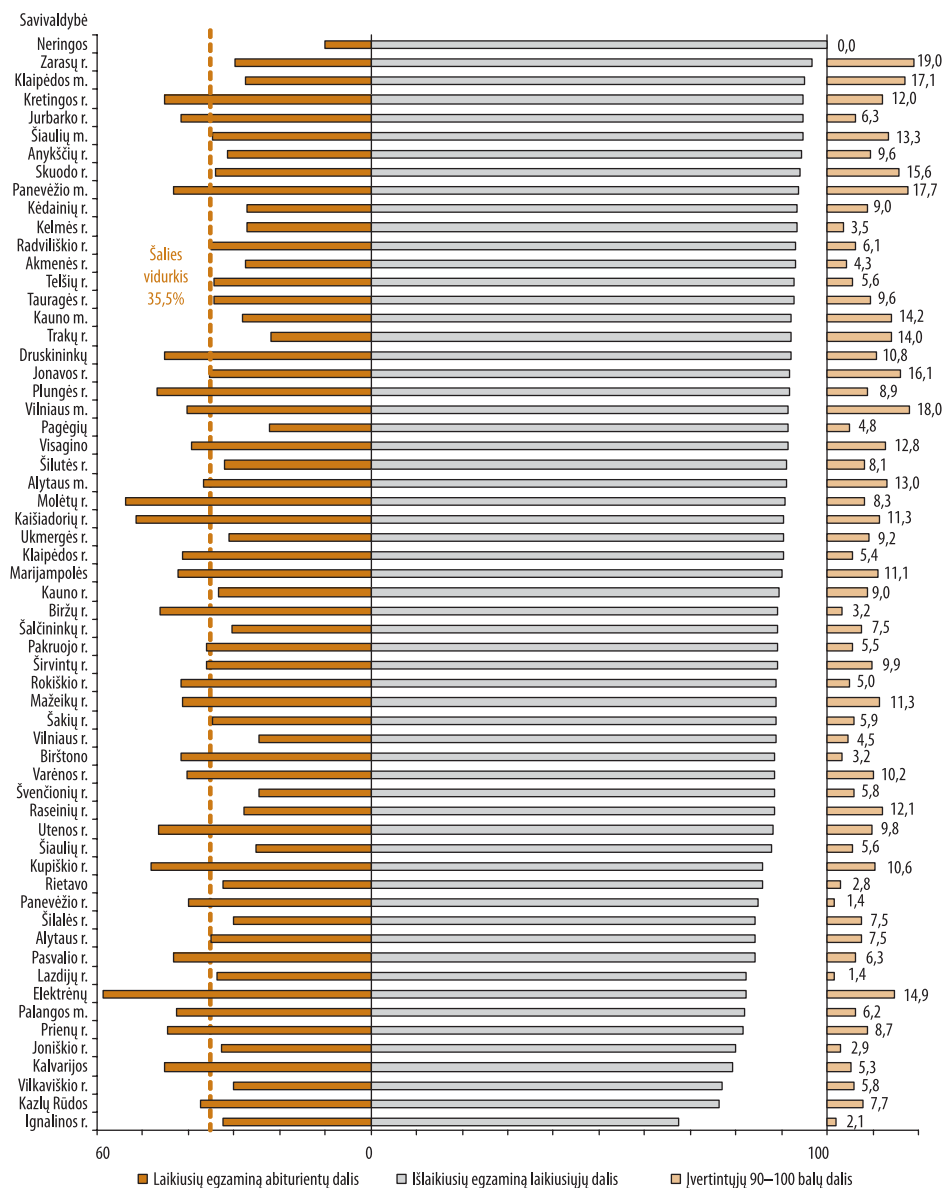
Išlaikiusiųjų valstybinius lietuvių kalbos (gimtosios ir valstybinės) ir matematikos egzaminus dalis (proc.), palyginti su bendru abiturientų skaičiumi, 2009 m.

Pagal NEC duomenis

geriausiais tampa Elektrėnų savivaldybės (81 proc. išlaikiusių egzaminą abiturientų), Prienų r. (76,2 proc.), Druskininkų (74,9 proc.) rezultatai (žr. 2 pav.). Sąrašo gale lie-

Bendrojo lavinimo mokyklų abiturientų valstybinio matematikos egzamino rezultatai (proc.) pagal savivaldybes 2009 m.

Pagal NEC duomenis

ka tos savivaldybės, kuriose didesnė tautinių mažumų gyventojų dalis: Trakų r., Višagino, Vilniaus r., Šalčininkų r., Švenčionių r., Klaipėdos m.

2009 m. matematikos egzamino rezultatai

Matematikos egzaminas yra pasirenkamasis, todėl jo rezultatai rodo ne tik ugdy-mo kokybę, bet ir abiturientų tolesnio mokymosi aspiracijas. Pagal išlaikiusiųjų dalį lyg ir pirmauja Neringa (žr. pav. 63 psl.), bet perskaičiavus pagal laikusių egzaminą abiturientų dalį, ji tampa paskutine (žr. pav. 62 psl.), o geriausi rezultatai – Molėtų r. (48,5 proc.), Elektrėnų sav. (48,4 proc.), Kaišiadorių r. (46,4 proc.).

Didžiausia dalis gavusių labai gerus įvertinimus buvo Zarasų r. (19 proc.), Vilniaus (18 proc.), Panevėžio (17,7 proc.) ir Klaipėdos (17,1 proc.) miestuose (žr. pav. 63 psl.).

Mokymosi sąlygos

MATERIALINĖ PARAMA MOKINIAMS

Blogėjant Lietuvos ekonomikos situacijai vis didesnę reikšmę įgyja įvairios priemonės, užtikrinančios paramą nepalankiomis ekonominėmis sąlygomis gyvenančių šeimų vaikams. 2008–2009 m. buvo įgyvendinamos strategijos priemonės, skirtos paramai mokiniams plėtoti:

- skirtas finansavimas ir įsteigti papildomi švietimo pagalbos specialistų, ikimokyklinio ugdymo auklėtojų ir pedagogų etatai;
- skirta lėšų programai šeimoms, auginančioms ikimokyklinio amžiaus vaikus, įgyvendinti;
- įsteigti papildomi socialinių darbuotojų etatai darbui su socialinės rizikos šeimomis;
- švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtinta nauja Vaikų socializacijos programų rėmimo konkurso tvarkos aprašo redakcija ir įvykdytas konkursas 2009 m. socializacijos programoms remti.

Tai, kad Lietuvoje sunkmečio sąlygomis vis didesniame mokyklinio amžiaus vaikus auginančių šeimų skaičiui reikia paramos, rodo 2009 m. išaugęs gavusių nemokamą maitinimą mokinių skaičius. Skirtumai tarp savivaldybių yra dideli: mažiausia nemokamai maitinamų mokinių dalis 2009 m. buvo Vilniaus mieste (9,0 proc.) didžiausia – Šalčininkų rajono savivaldybės mokyklose (57,6 proc.). Penkiose savivaldybėse – Šalčininkų r., Šilalės r., Alytaus r., Pagėgių ir Rietavo – nemokamą maitinimą gavo daugiau kaip pusė mokyklą lankančių vaikų (žr. pav. 67 psl.).

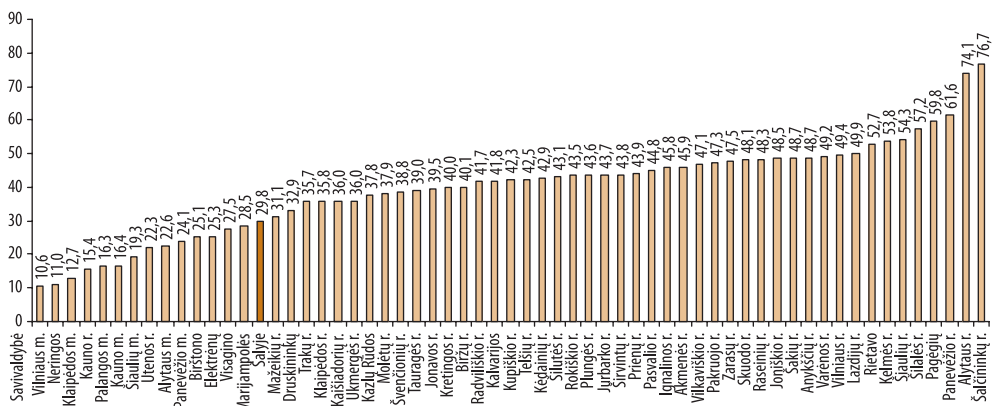
Kad mokyklinio amžiaus vaikus auginančių šeimų ekonominė padėtis blogėja, byloja ir 2010 m. I ketvirtį išaugusi nemokamą maitinimą gaunančių mokinių dalis savivaldybių mokyklose (žr. pav. 67 psl.). Nemokamą maitinimą gaunančių mokinių dalies padidėjimas savivaldybėse svyruoja nuo 1,1 proc. punkto Kelmės rajono savivaldybės mokyklose iki 9,9 proc. punkto Anykščių rajono savivaldybės mokyklose.

2009 m. Lietuvos miestuose gaunančių nemokamą maitinimą mokinių dalis buvo mažiausia, palyginti su kaimo vietovių savivaldybių mokyklomis, o 2010 m. I ketvirtį miestuose mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą, dalis padidėjo nuo 4,4 procentinio punkto (Vilniaus m. savivaldybė) iki 8,9 procentinio punkto (Panevėžio m.

savivaldybė). Tik dviejose savivaldybėse šis pokytis yra mažesnis už šalies vidurkį (Vilniaus m. ir Klaipėdos m. savivaldybės). Kitose miestų savivaldybėse padidėjimas viršija šalies vidurkį (5,8 procentinio punkto).

Paramą mokinio reikmenims įsigyti gavusių mokinių dalis Lietuvos savivaldybėse svyruoja nuo 10,6 proc. Vilniaus m. savivaldybės mokyklose iki 76,7 proc. Šalčininkų r. savivaldybės mokyklose. Mokinių, gavusių paramą mokinio reikmenims įsigyti, dalis beveik visose rajonų savivaldybėse viršija Lietuvos vidurkį (29,8 proc.). Lietuvos didžiųjų miestų savivaldybėse tokių mokinių dalis yra mažesnė už Lietuvos vidurkį.

Mokinių, gavusių paramą mokinio reikmenims įsigyti, dalis (proc.) 2009 m.

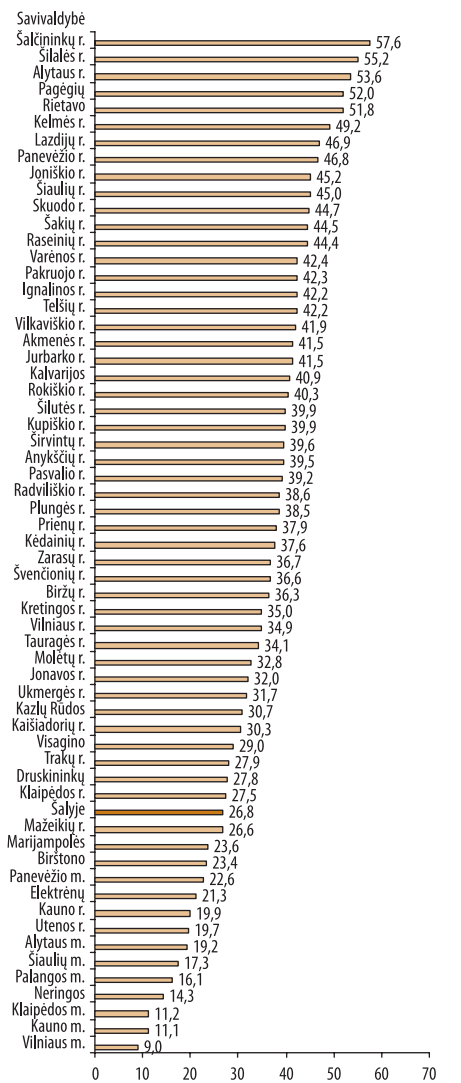

Duomenų šaltinis: SADM

Siekiant užtikrinti ugdymo paslaugų prieinamumą, organizuojamas mokinių vežiojimas į mokyklą. 2009 m. 50,8 tūkst. (99,3 proc.) 1–8 klasių mokinių ir 34,8 tūkst. (99,6 proc.) 9–12 klasių mokinių, gyvenančių toliau kaip 3 km nuo mokyklos, buvo vežiojami iš namų į mokyklą maršrutiniu, privačiu, mokyklų transportu, geltonaisiais autobusais ar kitais būdais. 2009 m. bendras vežiojamų iš namų į mokyklą mokinių skaičius buvo 91,9 tūkst. mokinių, o iš mokyklos į namus – 86,1 tūkst. mokinių.

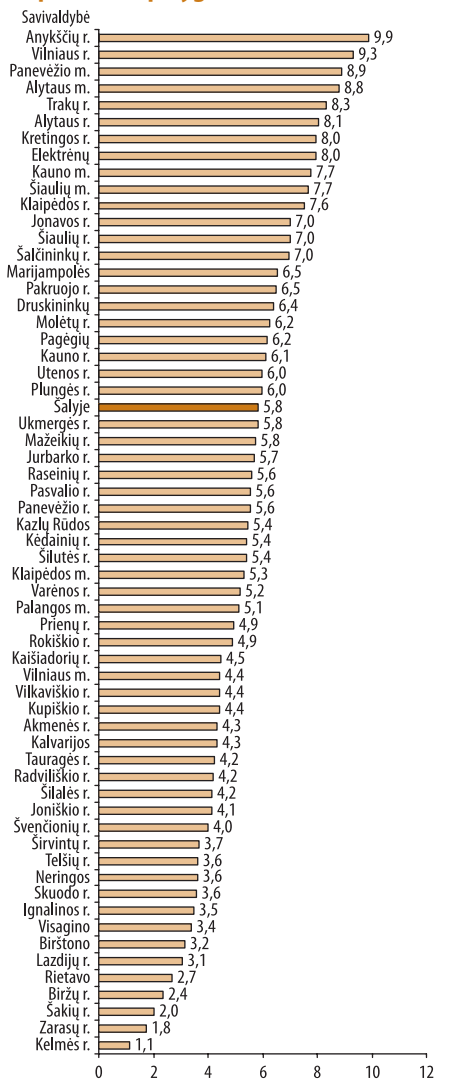
Igyvendinant Mokyklų aprūpinimo geltonaisiais autobusais 2009–2012 metų programą, 2009 metais nupirkti ir perduoti savivaldybėms 47 autobusai, 2010 metais – 38 autobusai. Iš viso nuo 2010 m. rugsėjo 1 d. Lietuvos keliais riedės 515 geltonųjų mokyklinių autobusų. 2009–2010 m. m. geltonaisiais autobusais iš viso į mokyklą buvo vežama 18,7 tūkst. 1–12 klasių mokinių, o iš mokyklos į namus – 19,9 tūkst. mokinių.

2009 m. nemokamą maitinimą gavusių mokinių dalis (proc.)

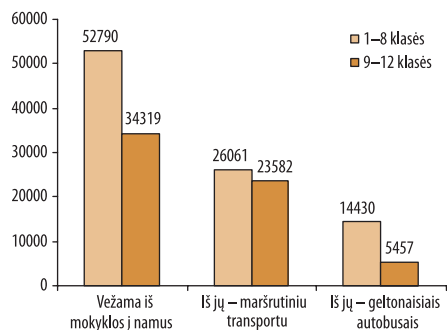
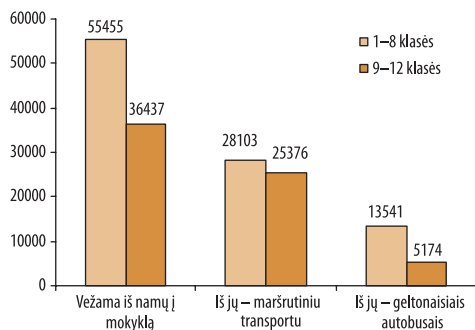
Duomenų šaltinis: SADM

2010 m. I ketvirtį nemokamą maitinimą gavusių mokinių dalies padidėjimas (procentiniais punktais), palyginti su 2009 m.

Duomenų šaltinis: SADM

Mokinių vežiojimas 2009 m.

Duomenų šaltinis: ŠVIS

Mokyklų aprūpinimo geltonaisiais autobusais programoje taip pat numatyta plėtoti specialiųjų poreikių mokinių vežiojimo į mokyklą ir iš jos specialiu transportu sistemą. Numatoma nupirkti apie 40 autobusų, pritaikytų specialiųjų poreikių mokiniams vežioti. Taip apie 1300 šių mokinių bus sudarytos galimybės lankyti jiems artimiausias mokyklas.

PSICHOLOGINĖS UGDYMO APLINKOS GERINIMAS

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo priemonėse yra pabrėžiama bendrojo lavinimo mokyklose įgyvendinamų rizikos grupės vaikams skirtų pedagoginių ir socialinių programų reikšmė. Teigiama, kad yra būtinos kryptingo papildomo pedagoginio ir socialinio darbo su sunkumų turinčiais vaikais programos.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintoje Vaikų ir jaunimo socializacijos programoje teigiama, kad vaikų teisių apsauga ir asocialaus elgesio prevencija yra pagrindinis prioritetas siekiant plėtoti vaikų ir jaunimo socializacijos galimybes, skatinti kultūrinę ir pilietinę brandą. Švietimo įstaigose įgyvendinamos įvairios prevencinės programos. Jomis siekiama retinti asocialaus elgesio (pavyzdžiui, teisės pažeidimų, smurto, prievartos, psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo) apraiškas, taigi kurti mokyklose saugias ugdymosi aplinkos sąlygas.

Prevenčinės programos laikomos dalimi prevencinės veiklos, įgyvendinamos pagal moksliniais duomenimis pagrįstą modelį, turinčios aiškią struktūrą, tikslus, uždavinius bei metodus ir nuosekliai vykdomos pakankamai ilgą laiką. Lietuvoje kol

kas nėra sukurta švietimo prevencinių programų sertifikavimo ir vertinimo sistema, todėl šių programų įgyvendinimas gali būti analizuojamas nagrinėjant bendruosius prevencinės veiklos rezultatus. Apibendrinant savivaldybių 2006–2009 mokslo metais pateiktų prevencinio darbo organizavimo ataskaitų duomenis (Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro, Švietimo valdymo informacinės sistemos informacija), matyti šios tendencijos:

- švietimo ir ugdymo įstaigose organizuojant prevencinius renginius daugiausiai dėmesio skiriama šviečiamojo pobūdžio ar neformaliojo ugdymo veiklos formoms – paskaitų, pokalbių organizavimui; konkursams, viktorinoms, akcijoms, sporto renginiams; pranešimų, plakatų, sienlaikraščių kūrimui (į tai buvo orientuota daugiau kaip 60 proc. visų veiklos rūšių);
- vis didesnė prevencinės veiklos dalis yra skiriama mokinių gyvenimo (socialiniams) įgūdžiams formuoti (2006 m. ji sudarė tik 2 proc. visų veiklos rūšių, o 2009 m. – net 29 proc.);
- į prevencinę veiklą pirmiausia įtraukiami mokiniai ir mokytojai, mokinių tėvų vaidmuo šioje veikloje kol kas nėra esminis, nors aktyviai prevencinėje veikloje dalyvaujančių mokinių tėvų skaičius išaugo nuo 3 proc. 2006 metais iki 23 proc. 2009 metais;
- pagal tematiką daugiau kaip 50 proc. visų prevencinės veiklos rūšių tradiciškai skiriama trims pagrindinėms sritims – psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai (dažniausiai vykdoma prevencinė veikla), taip pat teisės pažeidimų prevencijai ir patyčių bei smurto prevencijai.

Nors 2008–2010 mokslo metus galima vadinti besikeičiančio požiūrio į Lietuvos švietimo įstaigose įgyvendinamas prevencines programas ir jų veiksmingumą metais, padėtis prevencinės veiklos srityje tebėra problemiška. Būtina tobulinti prevencinių programų įgyvendinimą šalies mokyklose ir kelti naujus prioritetinius tikslus bei uždavinius:

- rinktis ir praktikoje taikyti ilgalaikes, moksliškai pagrįstas ir patikrintas prevencines programas, derinti jas tarpusavyje;
- programas sieti su realiais mokinių poreikiais, atsižvelgti į mokinių amžiaus, kultūrinius ypatumus. Formuoti nuostatas ir vertybes, kurios stiprina jauno žmogaus ryžtą gyventi sveikai;
- įgyvendinant programas plėtoti bendradarbiavimą su vietos bendruomenėmis ir joms atstovaujančiomis nevyriausybinėmis organizacijomis, taip pat švietimo ir ugdymo įstaigų bendradarbiavimą tarpusavyje;
- įvairias programas derinti tarpusavyje ir sieti jas su formaliojo ugdymo turiniu.

Prioritetas turėtų būti teikiamas ne šviečiamajai veiklai, bet naujoms, veiksmingesnėms ir anksčiau plačiai netaikytoms prevencinio darbo organizavimo formoms.

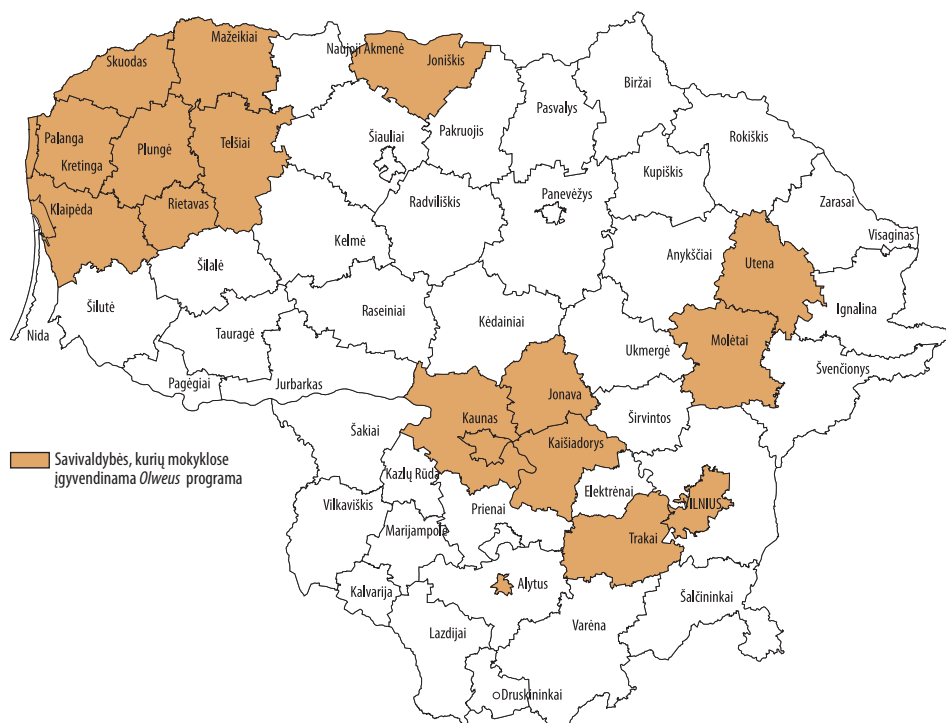
Prevenčinės veiklos veiksmingumą didina Lietuvos švietimo sistemoje valstybiniu ir savivaldybių lygmeniu pradėtos diegti gyvenimo įgūdžių ugdymo programos.

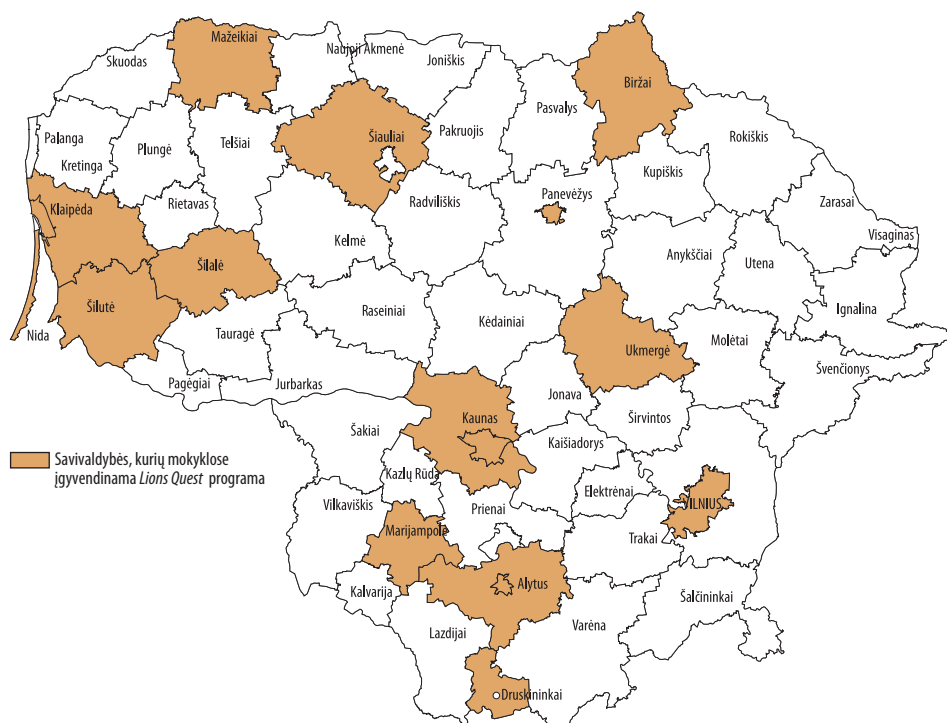
Šiuo metu galima paminėti ir keturias ilgos trukmės vadinamąsias universalias emocinio socialinio ugdymo programas, kurios yra skirtos visiems vaikams: „Žipio draugai“, „Antrasis žingsnis“, *Ollweus* patyčių prevencijos programa ir Lietuvoje diegiama *Lions Quest* programa. Sveikatą stiprinančiose mokyklose vyrauja kompleksinė tarpsektorinė veikla, apimanti visą ugdymo procesą, tai, ko mokoma pamokose ir organizuojant popamokinę, projektinę ar kitą veiklą, saugios ir sveikos mokymosi aplinkos kūrimą, bendradarbiavimo ir partnerystės plėtojimą.

„Antrasis žingsnis“ yra socialinių gebėjimų ugdymo programa, skirta 1–4 klasių mokiniams. Programa sukurta Jungtinėse Amerikos Valstijose. Šiuo metu ji įgyvendinama daugiau nei 20 šalių. Lietuvoje jos atstovas – VšĮ Paramos vaikams centras. 2009 m. išversta, adaptuota ir parengta leidybai „Mokytojo knyga 4 klasei“. Išleista mokymo medžiaga „Antrasis žingsnis“ 1 ir 2 klasei. Parengta informacinė medžiaga tėvams. Parengtas ir išleistas leidinys apie programos įgyvendinimą Lietuvoje. Programa Lietuvoje diegiama nuo 2004 m.

Iš viso 2008 m. „Antrojo žingsnio“ mokymuose dalyvavo 397 atstovai iš 89 mokyklų ir darželių, 2009 m. – 434 atstovai iš 165 mokyklų ir darželių.

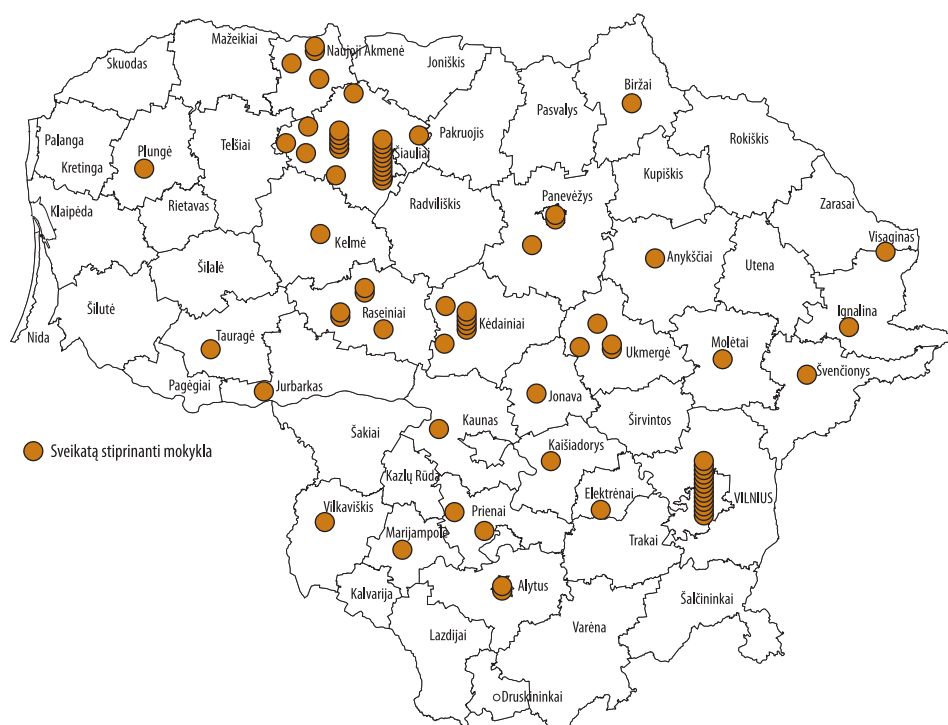
Anglijos programa „Partnership for children“. Šios programos taikymo mokymuose dalyvavo mokytojai beveik iš visų savivaldybių. Nuo programos įgyvendinimo pradžios 2000 m. joje jau dalyvavo beveik 72 tūkstančiai vaikų, parengta daugiau kaip 2,6 tūkstančio mokytojų, 59 programos konsultantai ir 87 konsultanto padėjėjai.

Žemėlapiuose duomenys apie programų sklaidą pateikti remiantis Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro, VŠĮ „Vaiko labui“, VŠĮ „Paramos vaikams centras“ ir VŠĮ „Lions Quest“ interneto tinklalapiuose pateikta informacija.

1993 m. Lietuva buvo oficialiai priimta į Europos sveikatą stiprinančių mokyklų tinklą. Šios mokyklos sudaro palankias sąlygas įgyti ir plėtoti žmogaus asmeninę, socialinę, pažinimo ir kultūrinę kompetenciją, kurią sudaro vertybinių nuostatų, gebėjimų, žinių ir supratimo visuma.

2010 m. sveikatą stiprinančių mokyklų sąrašė užregistruota 90 ugdymo įstaigų (žr. žemėlapi 73 psl.), kurios parengė sveikatos stiprinimo programas pagal naujus sveikatos apsaugos ministro ir švietimo ir mokslo ministro patvirtintus reikalavimus.

2009 m. Lietuvoje veikė 54 pedagoginės psichologinės tarnybos (PPT). 2010 m. kaip savarankiškos įstaigos veikia 29 pedagoginės psichologinės tarnybos, kitos tarnybos buvo reorganizuotos į pagalbos mokiniui, mokytojui ir mokyklai centrus arba

integruotos į pedagogų švietimo centrus ar savivaldybės administracijos padalinius. Savivaldybės, kuriose PPT nėra, aptarnauja kitų miestų, rajonų PPT pagal sutartis (Birštono savivaldybę aptarnauja Prienų PPT, Neringos savivaldybę – Klaipėdos m. PPT, Kalvarijos ir Kazlų Rūdos – Marijampolės sav. PPT, Rietavo – Plungės r. PPT, Pagėgių savivaldybę – Tauragės Pagalbos mokytojai ir mokiniui centro Pedagoginė psichologinė tarnyba).

2009 m. šalies pedagoginėse psichologinėse tarnybose buvo tiek specialistų etatų:

- 76,25 specialiųjų pedagogų;
- 69,75 logopedų;
- 109,9 psichologų;
- 14,5 socialinių pedagogų;
- 17,25 gydytojų neurologų.

2007–2008 metais buvo parengti 8 nacionaliniai projektai, kurie bus finansuojami ES socialinio fondo ir Švietimo ir mokslo ministerijos lėšomis: „Iškritusių iš mokyklos mokinių grąžinimas“, „Specialiųjų mokymo priemonių rengimas“, „Pagalbos mokiniui efektyvumo ir kokybės plėtra“, „Specialiųjų mokyklų pertvarka, metodinių centrų steigimas“, „Pedagoginių psichologinių tarnybų infrastruktūros, švietimo įs-

taigose dirbančių specialiųjų pedagogų, logopedų, psichologų, socialinių pedagogų darbo aplinkos modernizavimas“, „Ugdymo formų plėtra“, „Inkluzijos technologijų teikimo paslaugų sistemos sukūrimas“, „Kvalifikuotų mokyklų psichologų rengimas aukštosiose mokyklose, vykdančiose specialistų persikvalifikavimo programas“. Šiems projektams finansuoti numatyta apie 90 mln. Lt. Visi šie projektai yra programos „Mokyklos tobulinimo programa plius“ komponentai, skirti specialiosios pedagoginės ir psichologinės pagalbos plėtrai šalyje.

MATERIALINĖ PARAMA STUDENTAMS

Vykdam aukštojo mokslo reformą didelę reikšmę didinant studijų prieinamumą turi valstybės remiamos paskolos ir socialinės stipendijos studijuojantiems.

2009 m. buvo sukurta valstybės remiamų paskolų studentams sistema, kuri pakeitė nuo 1999 m. veikusią valstybės paskolų sistemą. Valstybės remiamų paskolų esmė – kredito įstaigos savo lėšomis teikia paskolas studentams, už kurias garantuoja valstybė. 2009 m. teikti valstybės remiamas paskolas studentams buvo atrinkti penki komerciniai bankai, kad jų tarpusavio konkurencija sudarytų studentams galimybę pasiskolinti reikiamas studijoms lėšas palankiausiomis sąlygomis.

2009 m. valstybė garantavo studentų paskoloms 100 mln. Lt (2010 m. – 150 mln. Lt). 4583 studentai pasirašė paskolos sutartis su atrinktais 5 bankais už 22,5 mln. Lt. Iš jų:

- studijų kainai – 2433 sutartys;
- gyvenimo išlaidoms – 2120 sutarčių;
- dalinėms studijoms užsienyje – 30 sutarčių.

Dauguma studentų paskolas ėmė litais – pasirašytų paskolų skaičius litais 2009 m. buvo 3519 (76,7 proc.), eurai – 1068 (23,3 proc.).

Valstybės remiamos paskolos yra išduodamos 1 metams. Paskolos gyvenimo išlaidoms ir dalinėms studijoms užsienyje pagal tarptautines sutartis yra išduodamos du kartus per metus – rudens ir pavasario semestre, paskola studijų kainai sumokėti – viena kartą per metus – rudens semestre. Už valstybės remiamą paskolą studentas kredito įstaigai moka palūkanas. Valstybės remiamoms paskoloms nustatoma kintama palūkanų norma. Paskolą gražinti studentas turi pradėti per 12 mėn. nuo studijų baigimo ar nutraukimo. Paskolos grąžinimo laikotarpiu paskolos grąžinimas gali būti atidėtas paskolos gavėjui, kurio šeimos pajamos per mėnesį vienam šeimos nariui paskutinius 6 mėnesius buvo ne daugiau kaip 50 procentų didesnės už

valstybės remiamų pajamų dydį (šiuo metu tai yra 525 Lt.). Atidėjimo laikotarpiu palūkanos gali būti kompensuojamos bedarbiams ar nedirbantiems asmenims, auginanties vaiką iki jam sueis 3 metai. Nuo paskolos ar jos dalies grąžinimo gali būti atleidžiami paskolos gavėjai, įstatymo nustatyta tvarka pripažinti nedarbingais ar negalintys valstybės remiamos paskolos grąžinti dėl neįgalumo, ligos ar sužalojimo.

Valstybė taip pat teikia paskolas studijų įmokai, kurios dydis yra 520 litų (4 BSI). Paskolą gali gauti studentai, įstoję iki 2009 metų, besimokantys iš dalies finansuojamoje studijų vietoje, mokantys už semestrą 520 litų įmoką. Paskola teikiama 2 kartus per metus rudens ir pavasario semestre. Ją teikia Valstybinis studijų fondas (VSF). Paskolos grąžinimas prasideda ir fiksuotos 5 proc. palūkanos pradedamos skaičiuoti ne vėliau kaip 24 mėnesiai po studijų baigimo, nutraukimo ar pašalinimo iš studentų sąrašų.

Nuo 2010 m. išplėstas socialinių stipendijų gavėjų ratas. Socialines stipendijas gali gauti valstybinių ir nevalstybinių aukštųjų mokyklų ir valstybės finansuojamose, ir mokamose studijų vietose studijuojantys studentai. Socialinės stipendijos dydis yra 3 bazinės socialinės išmokos (BSI), arba 390 Lt per mėnesį. Iš viso socialinėms stipendijoms 2010 m. buvo numatyta 59,3 mln. Lt.

Socialinės stipendijos skiriamos studentams, kurie:

- yra iš nepasiturinčių šeimų ar vieni gyvenantys asmenys, turintys teisę gauti arba gaunantys socialinę pašalpą pagal Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymą;
- turi teisės aktų numatyta tvarka nustatytą 45 proc. ar mažesnę darbingumą arba sunkų ar vidutinį neįgalumą;
- yra ne vyresni kaip 25 metų ir jiems iki pilnametystės įstatymų numatyta tvarka buvo nustatyta globa (rūpyba) arba kurių tėvai (turėtas vienintelis iš tėvų) yra mirę.

Nuo 2009 m. socialinių stipendijų administravimas palaipsniui perduodamas Valstybiniam studijų fondui (VSF), prašymus socialinei stipendijai gauti studentai rašo ir pažymas pristato aukštajai mokyklai, tačiau stipendiją išmoka VSF. Nuo 2011 m. pradėjus veikti Studentų registrui numatoma socialinių stipendijų administravimo funkciją visiškai perduoti administruoti VSF.

Nuo 2009 m. valstybės mastu nebereguliuojamos skatinamosios stipendijos studentams. Kokiems studentams, už kokius akademinis rezultatus ir kokio dydžio skatinamąsias stipendijas skirti – sprendžia konkreti aukštoji mokykla, remdamasi universiteto rektoriaus arba kolegijos direktoriaus patvirtintais stipendijų skyrimo nuostatais.

II. ŠVIETIMAS KONKURENCINGAI VISUOMENEI

Mokymasis visą gyvenimą

DALYVAVIMAS NEFORMALIAJAME UGDYME

Lietuva siekia kuo veiksmingiau tobulinti savo švietimo sistemą, kad ji padėtų asmenims įgyti šiandieniniam gyvenimui reikalingų žinių, gebėjimų, įgūdžių. Dėl kultūrinių, istorinių ir socialinių priežasčių iki šiol daugiausiai dėmesio buvo skiriama formaliojo švietimo sričiai, tuo tarpu neformaliajam švietimui teko tik papildomasis vaidmuo.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose pabrėžiama, kad formaliojo ir neformaliojo švietimo sistema turėtų būti sujungta ir sukurta įvairiais mokymosi būdais įgytų kompetencijų formalaus pripažinimo sistema. Tokios nuostatos įgyvendinimas turėtų paskatinti asmenis dalyvauti neformaliajame švietime.

Švietimo informacinių technologijų centro duomenimis, 2009–2010 m. m. neformaliojo vaikų švietimo mokyklas lankė 20 proc. visų bendrojo lavinimo mokyklose besimokančių mokinių. Per 2007–2009 m. m. Lietuvoje neformaliojo vaikų švietimo mokyklas lankančių mokinių skaičius išaugo nuo 37 tūkst. iki 45 tūkst., t. y. apie 3 procentiniais punktais.

Mokinių, dalyvaujančių neformaliajame vaikų švietime, skaičius¹ 2007–2009 m.

Neformaliojo ugdymo kryptys	2007 m.	2008 m.	2009 m.
Muzika	32 494	32 952	32 530
Dailė	12 781	12 693	12 684
Choreografija	8 454	7 656	7 903
Teatras	1 901	1 659	1 528
Sportas	19 742	19 968	19 159
Techninė kūryba	2 666	2 395	2 500
Turizmas	3 130	1 611	1 503
Gamta ir ekologija	2 224	1 774	1 503
Saugus eismas	28 626*	1 322	1 140
Informacinės technologijos	601	557	473
Šeštadieninės ar sekmadieninės mokyklos	466	522	443
Kitos kryptys	10 024	8 653	6 766

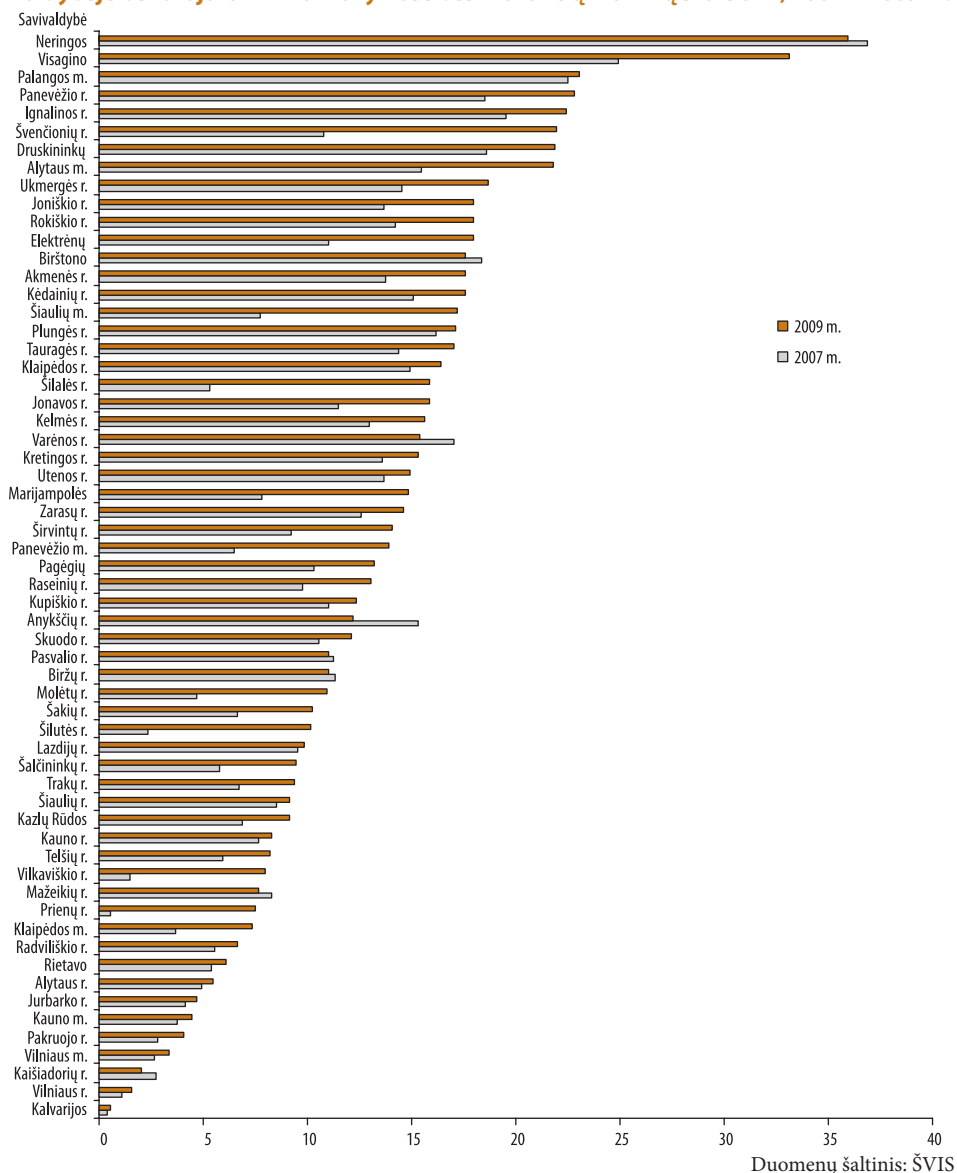
* Dalyvavimas išaugęs dėl valstybės šiai sričiai skiriamų papildomų lėšų.

Duomenų šaltinis: ITC

¹ Duomenys gauti iš neformaliojo ugdymo įstaigų. Tas pats vaikas galėjo būti įskaičiuotas ne vieną kartą, jei dalyvavo kelių neformaliojo ugdymo krypčių veikloje.

2007–2009 m. daugelyje neformaliojo vaikų švietimo kryptų dalyvaujančių Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų mokinių skaičius sumažėjo. Labiausiai vaikų skaičius sumažėjo turizmo (2,1 karto), gamtos ir ekologijos ir kai kuriose kitose neformaliojo ugdymo kryptyse (po 1,5 karto).

Neformaliojo vaikų švietimo mokyklas lankančių mokinių dalis² (proc.), lyginant su visų toje savivaldybėje bendrojo lavinimo mokyklose besimokančių mokinių skaičiumi, 2007 ir 2009 m.

² Duomenys gauti iš bendrojo lavinimo mokyklų. Į sąrašus mokinius buvo įtraukiamas tik kartą, nors ir lankė kelias neformaliojo vaikų švietimo mokyklas ar būrelius.

2009 m. mokinių, dalyvaujančių vaikų ir jaunimo vasaros stovyklų programose, buvo 81,4 tūkst. 2007–2009 m. šis skaičius sumažėjo 1,6 karto.

2008–2009 m. m. daugelyje (52) šalies savivaldybių išaugo dalis bendrojo lavinimo mokyklų mokinių, lankančių ir neformaliojo vaikų švietimo mokyklas. Ši dalis kito nuo 0,22 (Kalvarijų sav.) iki 11,18 procentinio punkto (Švenčionių r. sav.). 2009–2010 m. m. neformaliojo vaikų švietimo mokyklas lankančių mokinių daugiausiai buvo Neringos (36 proc.) ir Visagino (33 proc.), mažiausiai – Kalvarijos (0,6 proc.) ir Vilniaus r. (1,6 proc.) savivaldybėse.

2008 m. atlikto tyrimo *Mokiniai, dalyvaujantys neformaliajame švietime* rezultatai parodė, kad mokinių dalyvavimas neformaliajame vaikų švietime nėra pakankamas, o veiklų pasirinkimai – nesubalansuoti. Daugiausia neformaliojo švietimo veikloje dalyvavo pradinį klasių, taip pat pagrindinės mokyklos žemesniųjų klasių mokinių. Kuo aukštesnė klasė, tuo mažiau jos vaikų lankė neformaliojo ugdymo veiklas. Apie pusę visų apklaustų ($N^3 = 7321$) neformaliajame vaikų švietime dalyvavusių mokinių lankė vieną veiklą, 15 proc. – dvi, apie 5 proc. – tris veiklas.

5–11 klasių mokinių dalis (proc.) pagal klases ir lankomumą, neformaliojo švietimo veiklų skaičių (N= 7321)

Dalyvavimas neformaliajame švietime	Klasė						
	5	6	7	8	9	10	11
Nieko nelanko	28	25	36	37	40	44	52
Vieną būrelį	50	52	46	46	40	40	33
Du būrelius	17	16	15	13	15	13	12
Tris būrelius	6	7	3	4	4	3	4

Duomenų šaltinis: *Neformalusis švietimas Lietuvoje. Faktai, interesai, vertinimai, 2009*

Trečdalis Lietuvos mokinių nedalyvavo neformaliajame švietime. Neformaliojo vaikų švietimo veiklose nedalyvavo maždaug po trečdalį apklaustų gimnazijų (dvyliktokai nesudarė imties) ir pagrindinių mokyklų mokinių, o vidurinių mokyklų mokinių – net du penktadaliai. Esminė priežastis, kodėl vaikai nedalyvauja neformaliojo švietimo sistemoje, – formaliojo ir neformaliojo švietimo veiklų tvarkaraščių nesuderintumas ir per dideli formaliojo švietimo krūviai, taip pat ir tai, kad neformalusis švietimas nėra tinkamai įvertintas ir neturi teisėtos ir pripažintos vietos Lietuvos švietimo sistemoje. Vaiko pasiekti neformaliojo švietimo rezultatai neįtraukiami į atestatą, o stojant į aukštąją mokyklą dažniausiai menkai reikšmingi.

Tyrimu nustatyta, kad dauguma apklaustų 1–4 kl. mokinių (64 proc.) neformaliojo ugdymo būrelius lankė mokykloje, 36 proc. – neformaliojo vaikų švietimo įs-

³ N – tyrimo imtis.

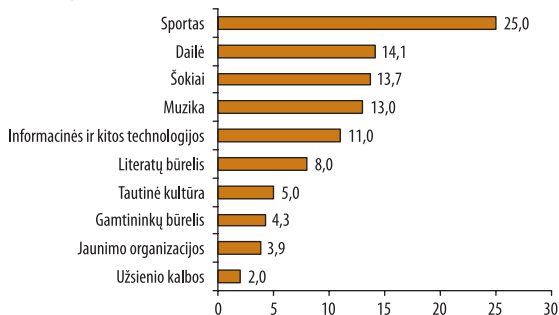
taigose. Pradinių klasių vaikai lankė labai įvairias veiklas, tarp kurių populiariausios buvo sporto, dailės, šokių, muzikos. Pradinėse klasėse sportas užėmė ketvirtadalį visos neformaliojo švietimo veiklos, kitoms neformaliojo švietimo veikloms teko gerokai mažesnė dalis.

5–11 klasėse papildoma veikla mokyklose ir neformaliojo švietimo įstaigose buvo vienodai populiari, nors mokykliniuose būreliuose dalyvavusiųjų dalis (52,2 proc.) šiek tiek viršijo neformaliojo švietimo įstaigas lankančiųjų dalį (47,8 proc.). Tai parodo, kad mokykliniai būreliai užima svarbią vietą neformaliojo švietimo sistemoje.

Neformaliojo vaikų švietimo įstaigas renkami labiau motyvuoti vaikai. Jie dažnai lanko ne vieną, o daugiau veiklų, šių vaikų pasirinkimas yra labiau motyvuotas ir kryptingas. Tačiau šie mokiniai kenčia dėl formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigų veiklų tvarkaraščio nesuderintumo, dėl darbo dienos laiko organizavimo sudėtingumo, tuo tarpu mokyklų būrelius lankantys vaikai nepatiria tokių didelių sunkumų.

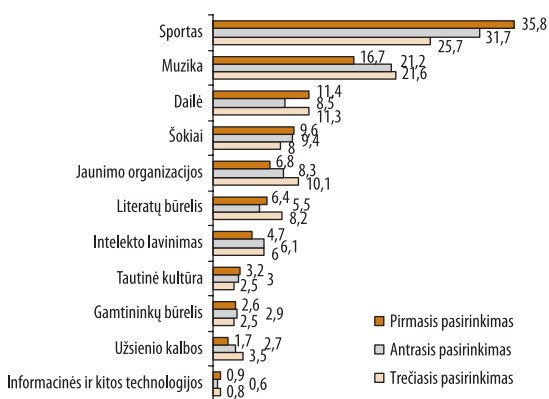
Tarp visų klasių mokinių pagal pirmąjį, antrąjį ir trečiąjį pasirinkimą populiariausias buvo sportas. Ši neformaliojo švietimo sritis buvo populiari visose gyvenamosiose vietovėse, visuose mokyklų tipuose, visose klasėse. Krepšinis buvo populiariausia neformaliojo vaikų švietimo veikla. Jį lankė per 8 proc. visų apklaustų mokinių, dalyvavusių neformaliojo švietimo veiklose, iš kurių 15 proc. buvo berniukų. Muzika buvo antroje vietoje taip pat pagal visus – pirmąjį, antrąjį ir trečiąjį – mokinių pasirinkimus. Muzika populiari tarp visų klasių mo-

1–4 klasių mokinių (N=4034) neformaliojo švietimo veiklų lankomumo reitingas (proc.)

Duomenų šaltinis: *Neformalusis švietimas Lietuvoje. Faktai, interesai, vertinimai, 2009*

Neformaliojo švietimo veiklų reitingas pagal tris mokinių (N=4649) pasirinkimus

Duomenų šaltinis: *Neformalusis švietimas Lietuvoje. Faktai, interesai, vertinimai, 2009*

kinių, ypač tarp merginų. Dailė ir šokiai – populiarios neformaliojo švietimo veiklos, nepriklausančios nuo klasės, vietovės, mokyklos tipo.

Dailės ir šokių, kaip ir muzikos, veikla daugiausiai užsiima merginos. Jaunimo organizacijos, svarbus pilietinio ugdymo veiksnys, yra patrauklios kaip antrasis arba trečiasis neformaliojo švietimo veiklos pasirinkimas, ypač tarp merginų. Literatų būrelių veikloje taip pat vyrauja merginos. Intelektu lavinimo, gamtininkų, tautinės kultūros būreliai, užsienio kalbų, informacinių ir kitų technologijų mokymasis – tai veiklos, populiarumu gerokai nusileidžiančios kitoms neformaliojo švietimo veikloms (renkasi tik iki 5 proc. mokinių).

Tyrimo metu išryškėjusias neformaliojo švietimo veiklų rinkimosi tendencijas ekspertai aiškina taip: „Pradinukai daugiausia lanko tradicinius (sportas, muzika, dailė, šokiai) būrelius, nes tokie veikia mokyklose. Kai vaikas dar nėra savarankiškas, o tėvai neturi galimybės vežioti jo po įvairias neformaliojo ugdymo įstaigas, jam tenka apsiriboti tuo, ką siūlo mokykla. Nuo žemesniųjų klasių lankęs tik sportą ar šokių, vėliau vaikas nebesidomi neformaliojo švietimo alternatyvomis – dažniausiai tik pereina iš mokyklos būrelio į aukštesnio lygio neformaliojo ugdymo įstaigą, bet lanko tą pačią veiklą“.

ABITURIENTŲ TOLESNIO MOKYMOSI KETINIMAI IR MOTYVAI

Jaunų žmonių gyvenimo ketinimai ne visada išsipildo, tačiau jų žinojimas padeda prognozuoti pasirinkimus, o lyginimas su realia padėtimi – įvertinti, kiek kliūčių galėjo būti patirta įgyvendinant savo siekius. 2010 m. pavasarį Vilniaus universiteto Sociologijos katedros atliktu *Lietuvos abiturientų planų, susijusių su studijomis, tyrimu* atskleista, kad aukštosiose mokyklose ketino studijuoti trys ketvirtadaliai abiturientų, arba 9 proc. mažiau nei praėjusiais metais. 30 proc. ketino dirbti, iš jų 24 proc. – derinti mokslą ir darbą. Profesinio mokymo įstaigose ketino mokytis 7 proc. abiturientų (prieš metus ketino 2 proc., o realiai pasirinko apie 7 proc.). Maždaug dešimtdalis dar nežinojo, ką veiks baigę mokyklą.

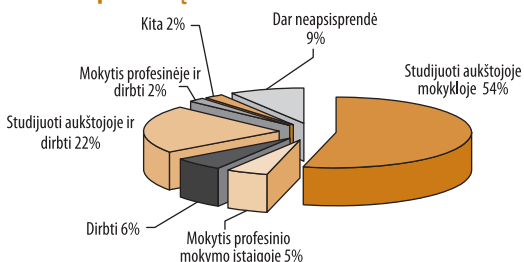
Abiturientų pasirinkimai susiję su jų gyvenamosios vietos urbanizavimo lygiu. Didmiesčiuose dirbti ketina 36 proc. abiturientų (iš jų 26 proc. – mokydamiesi), o miesteliuose ir kaimo vietovėse – 24 proc. (iš jų 21 proc. – mokydamiesi). Šie ketinimai paneigia įsivaizdavimą, kad savo gerovę atkakliausiai kuria iš provincijos kilęs jaunimas. Tačiau miesteliuose ir kaimo vietovėse didesnė nei didmiesčiuose abiturientų dalis ketina rinktis profesinį mokymąsi (13 proc., didmiesčiuose 6 proc.).

Pusė ketinančių studijuoti aukštosiose mokyklose abiturientų norėjo rinktis socialinius mokslus. Rinkdamiesi specialybes abiturientai teigia labiausiai atsižvelgiantys į darbo užmokesčio dydį ateityje (95 proc. abiturientų), profesinės karjeros galimybes (92 proc.) ir specialybės atitiktį asmeniniams poreikiams (91 proc.). 85 proc. teigia, kad jie atsižvelgs ir į specialybės poreikį darbo rinkoje. Asmenų, padėsiančių finansuoti studijas (42 proc.), tėvų (30 proc.), mokytojų (27 proc.) ir draugų (11 proc.) patarimai abiturientams yra ne tokie svarbūs.

Iš ketinančiųjų studijuoti aukštosiose 6 proc. rengėsi studijuoti tik užsienyje, dar 11 proc. – paduoti prašymus ir į Lietuvos, ir į užsienio aukštąsias mokyklas. Savo pasirinkimą jie aiškino tuo, kad užsienyje geresnės studijavimo sąlygos (48 proc. atsakiusių), labiau vertinamas ten įgytas išsilavinimas (40 proc.), lengviau gauti darbą studijuojant (36 proc.), suteikiamas kokybiškesnis išsilavinimas (32 proc.), galima studijuoti nemokamai (29 proc.). Taigi vyrauja studijų sąlygų ir teikiamo išsilavinimo vertės motyvai.

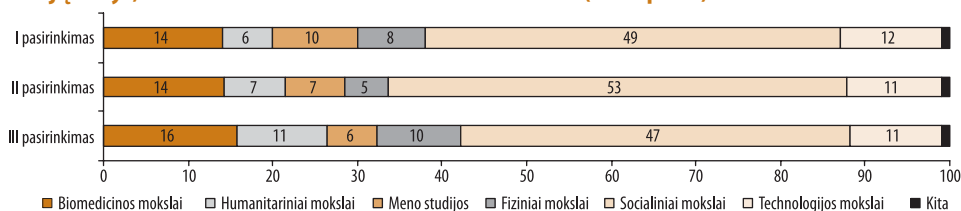
Studijas užsienyje labiausiai linkę rinktis šalies ir tarptautinių olimpiadų dalyviai – 2009 m. net 74 proc. jų laimėtojų ketino studijuoti svetur ir tik 8 proc. tikrai neketino (kompanijos „Factus“ ir Švietimo ir mokslo ministerijos tyrimo duomenys). Be to, „eksportui“ mokinius rengia ir kai kurios bendrojo lavinimo mokyklos, šiuo pažadu didinančios savo patrauklumą (pavyzdžiui, Lietuvos studentų atstovybių sąjungos duomenimis, 2010 m. studijuoti užsienyje ketino po 59 proc. KTU bei Kauno J. Basanavičiaus gimnazijų mokinių).

Bendrojo lavinimo mokyklų abiturientų ketinimai 2010 m. pavasarį

Šaltinis: Vilniaus universiteto Sociologijos katedros 2010 m. atliktas Lietuvos abiturientų ateities planų, susijusių su studijomis, tyrimas (Tyrimo vadovas – prof. A. Poviliūnas)

Studijų sritys, kurias 2010 m. ketino rinktis abiturientai (dalis proc.)

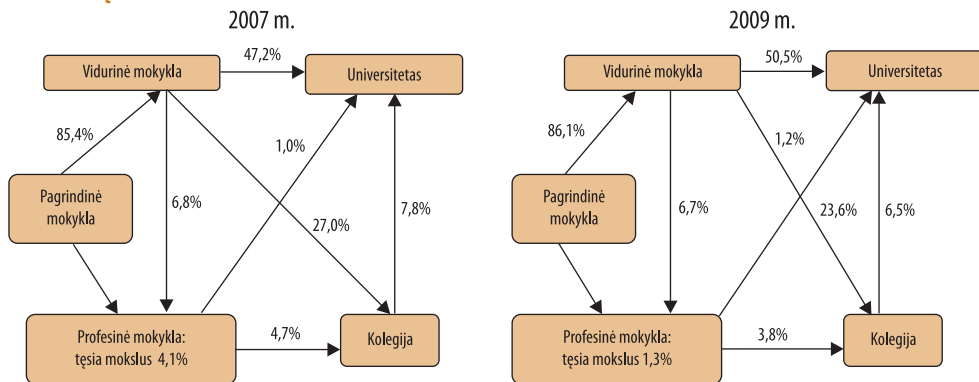
Šaltinis: Vilniaus universiteto Sociologijos katedros 2010 m. atliktas Lietuvos abiturientų ateities planų, susijusių su studijomis, tyrimas (Tyrimo vadovas – prof. A. Poviliūnas)

MOKSLO TĘSIMAS (SRAUTAI)

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose pabrėžiamas siekis, kad ne mažiau kaip 95 procentai vaikų, įgijusių pagrindinį išsilavinimą, mokytųsi toliau ir įgytų vidurinį išsilavinimą arba vidurinį išsilavinimą ir darbo rinkoje paklausią profesinę kvalifikaciją.

Palyginti su 2007 m., 2009 m. išaugo įgijusių pagrindinį išsilavinimą ir tais pačiais metais vidurinėje mokykloje tęsiančių mokslus mokinių dalis. Taip pat padidėjo vidurinių mokyklų abiturientų ir profesinių mokyklų absolventų, tęsiančių mokslus universitetuose, dalis, tuo tarpu kolegijose ši dalis sumažėjo.

Mokslo tęsimas 2007 m. ir 2009 m.

Pastaba: Įgijusių pagrindinį išsilavinimą ir tais pačiais metais tęsiančių mokslų profesinėse mokyklose mokinių dalis (proc.) nenurodyta, nes susumavus įgijusių pagrindinį išsilavinimą ir tais pačiais metais tęsiančių mokslų vidurinėse bei profesinėse mokyklose mokinių procentines dalis, gaunama daugiau nei 100 proc.

Duomenų šaltinis: STD

MOKYMOSI VISĄ GYVENIMĄ LYGIS

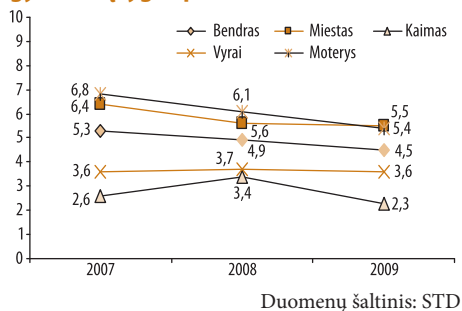
Vienas iš Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos stebėsenos rodiklių – mokymosi visą gyvenimą lygis, t. y. 25–64 metų žmonių, kurie mokėsi per paskutines keturias savaites, dalis (proc.). Siekiama, kad 2012 m. šio rodiklio reikšmė būtų lygi 15 proc.

Lietuvos gyventojų mokymosi visą gyvenimą lygis pastaruoju metu mažėja. 2003 m. besimokančiųjų dalis sudarė 4,5 proc., 2007 m. ji gerokai padidėjo ir sudarė 8,5 proc., tačiau 2009 m. sudarė vėl tik 4,5 proc. Palyginti su 2007 m. ir 2008 m., tiek bendras, tiek moterų (ypač!), tiek miesto ir kaimo gyventojų mokymosi lygis suma-

žėjo. Vis dėlto vyrų mokymosi lygis beveik nekito. Moterų Lietuvoje mokosi daugiau nei vyrų, miesto gyventojų mokosi daugiau nei kaimo.

Pagal šį rodiklį Lietuva atsilieka nuo ES vidurkio (9,5 proc.). Tai vienas iš veiksnių, galinčių turėti įtakos socialinei atskirčiai sparčiai kintančiomis ekonominėmis ir visuomenės raidos sąlygomis. Lietuva siekia, kad iki 2012 metų mokymosi veikloje dalyvautų 15 proc. suaugusiųjų. Žmonių išteklių plėtros veiksmų programoje numatomas tikslas didinti Lietuvos gyventojų galimybes mokytis visą gyvenimą tobulinant ir stiprinant mokymosi visą gyvenimą institucinę sistemą, gerinant paslaugų kokybę ir didinant prieinamumą.

25–64 metų gyventojų mokymosi visą gyvenimą lygis (proc.)

Šiuolaikinių kompetencijų ugdymas

BENDROSIOS KOMPETENCIJOS PAGAL UGDYMO PROGRAMAS

Ižengus į itin sparčios socialinės ir ekonominės kaitos, kupiną naujų iššūkių amžių, kyla nauji reikalavimai ir asmeniui, ir visuomenei, o kartu – ir juos ugdančiai švietimo sistemai. Todėl švietimas, ypač ugdymo turinys, negali nesikeisti. Jis privalo reaguoti į pokyčius visuomenėje, ekonomikoje ir į paties ugdymo proceso mokykloje kaitą.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose keliamas tikslas – sukurti švietimo turinio nuolatinio atnaujinimo sistemą: nuolat vertinti, peržiūrėti, atrinkti, papildyti ir koreguoti švietimo turinį. Jį nuolat derinti su švietimui keliamais tikslais ir uždaviniais, atsižvelgiant į mokinių ir švietimo socialinių partnerių interesus.

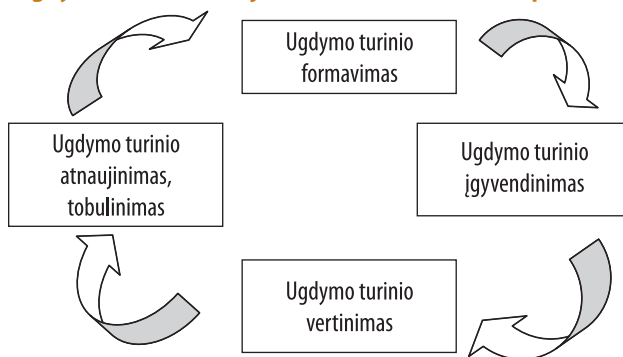
Strategijoje pabrėžiama, kad turėtų būti nuosekliau pereinama prie naujos turinio formavimo politikos, orientuotos į bendrųjų gebėjimų, vertybinių nuostatų ugdymą ir dabarties žmogui būtinų kompetencijų suteikimą, grindžiamos ne tiek žinių perteikimu ir perėmimu, kiek jų analize, kritišku vertinimu ir praktiniu naudojimu, glaudžiai siejančios švietimo turinį su įvairių sričių gyvenimo praktika, problemomis ir jų sprendimų paieška. Taip pat kryptingai turėtų būti ugdomi pagrindiniai raštingumo gebėjimai, socialinė, kultūrinė ir komunikacinė kompetencija, kritinio mąstymo ir problemų sprendimo įgūdžiai, gebėjimas mokytis.

Iš esmės turėtų būti atnaujinami švietimo turinio perteikimo būdai visuose švietimo lygmenyse. Diegiami aktyvūs, savarankiškumą ir bendradarbiavimą skatinantys mokymosi metodai ir savarankiškos veiklos praktika. Visuose švietimo lygmenyse skiriama daugiau dėmesio verslumui skatinti ir finansinei išminčiai ugdyti. Siekiama, kad ekonominio raštingumo pradmenis įgytų visi pagrindinės mokyklos mokiniai, šio raštingumo pagrindai ir verslumo įgūdžiai būtų suteikti visiems mokiniams ir studentams.

Strategijoje taip pat pabrėžiama, kad mokinių mokymosi krūviai turi būti subalansuoti ir suderinti su sveikatos išsaugojimo reikalavimais.

Bendrujų programų atnaujinimas. Įgyvendinant Valstybinę švietimo strategiją, 2007 m. patvirtinta *Bendrojo ugdymo turinio formavimo, vertinimo, atnaujinimo ir diegimo strategija* (toliau – Ugdymo turinio strategija) ir jos įgyvendinimo *priemonių planas* (2006–2012 m.). Ugdymo turinio strategija siekiama susieti ugdymo turinį su šiuolaikinėmis asmens kompetencijomis ir sukurti jo (ugdymo turinio) atnaujinimo sistemą.

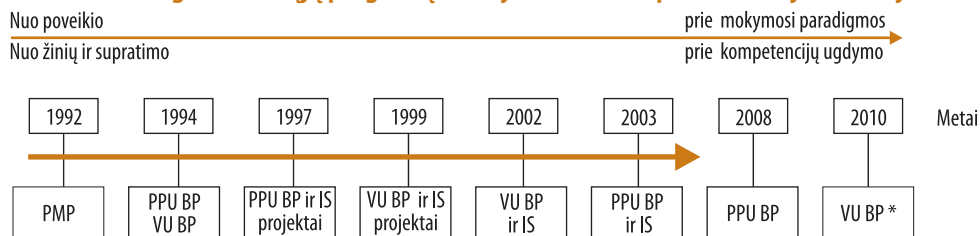
Ugdymo turinio atnaujinimas – nenutrūkstamas procesas

Kuriant ugdymo turinio strategiją pripažįstama, kad ugdymo turinys nuolat kinta – visuose švietimo lygmenyse jis nuolat formuojamas, įgyvendinamas, vertinamas ir atnaujinamas.

Nuo pat Lietuvos nepriklausomybės atgavimo kelis kartus buvo atnaujinamos bendrosios programos. Pagrindinis šio atnaujinimo siekis – švietimo paradigmų kaita – perėjimas iš tradicinės (poveikio) į mokymosi paradigmą, o tai reiškia – nuo žinių ir supratimo prie kompetencijų (žinių, gebėjimų, nuostatų ir vertybių visumos) ugdymo.

Chronologinė bendrujų programų atnaujinimo seka nepriklausomoje Lietuvoje

PMP – pradinės mokyklos programa

PPU BP – pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos

IS – išsilavinimo standartai

VU BP – vidurinio ugdymo bendrosios programos

* Nepatvirtintos atnaujintos vidurinio ugdymo bendrosios programos

Paradigmų kaita yra sudėtingas procesas, reikalaujantis esminių mokytojo požiūrio į mokymą ir mokymąsi, mokytojo darbo stiliaus, mokymo ir mokymosi tikslų, mokymo(si) metodų ir mokinio vaidmens pokyčių. Visi šie elementai vargu ar gali reikiamai pakisti per kelerius metus. Norint mokyklose įgyvendinti ugdymo procesą, grindžiamą mokymosi paradigma, reikalingas ilgas ir nuoseklus darbas.

Mokytojo didaktinės kompetencijos ypatybės	Tradicinė (poveikio) paradigma	Sąveikos paradigma	Mokymosi paradigma
Mokytojo požiūris į mokymo ir mokymosi procesus	Mokymas yra faktų, žinių perteikimo, įsiminimo ir atkartojimo procesas (<i>va-dovėlyje viskas parašyta, kas neaišku – klausyk įdėmiai, aš pasakysiu, o tu – pakartok</i>).	Mokytojas pripažįsta mokymo ir mokymosi sąveiką, tačiau mokymui vis tiek teikia pirmenybę (<i>mokinys turi būti mokomas, kad mokytųsi, tačiau galima tartis, kaip jam mokytis</i>).	Mokytojas remiasi mokinių patirtimi, aplinka, į pirmą vietą kelia mokymąsi „visur ir visada“ ir laiko svarbiais įvairius informacijos šaltinius ir mokymosi priemones.
Mokytojo darbo stilius	Tik mokytojas yra aktyvus veikėjas, kuris turi tikslą ir pagal jį veikia.	Mokytojas yra mokymo proceso vadybininkas, organizatorius, kuris taria-si su mokiniu priimdamas sprendimus.	Mokytojas yra mokymosi pata-rėjas (konsultantas), specialistas, padėjėjas. Savo žinias ir įgūdžius taiko mokiniui padėdamas įveikti problemas, kurios jam kilo besi-mokant.
Mokymo ir mokymosi tikslai	Mokytojas pats formuluoja pamokos ir mokymo tikslus, nes tik jis yra atsakingas, ko išmoks jo mokiniai. Svarbūs mokymo, o ne mokymosi tikslai.	Mokytojas pats formuluoja pamokos ir mokymo tiks-lus, tačiau jų tikslingumą aptaria su mokiniais.	Mokymosi tikslus formuluoja pats mokinys. Mokytojas padeda jam šiuos tikslus suderinti su ofi-cialia ugdymo programa.
Mokymo ir mokymosi metodai	Mokytojas per pamo-kas dažnai taiko aiškini-mo, klausinėjimo, rašymo, teksto skaitymo, mokykli-nės paskaitos, demonstra-vimo metodus.	Mokytojui, be tradicinių mokymo metodų, įprasti diskusijų, problemų spren-dimo paieškos grupėmis, žaidimo, dramos ir imita-cijos, grupės projektų, se-minarų metodai.	Mokytojas, be tradicinių mokymo metodų, nevengia individualaus ir grupinio problemų sprendimo, individualių ar grupinių projektų, mokymosi iš patirties, individua-laus tyrinėjimo, savivaldaus mo-kinių mokymosi, kūrybos, darbo su informacijos šaltiniais metodų.
Mokinio vaidmuo	Mokinys yra pasyvus in-formacijos priėmėjas.	Vertinamas mokinio daly-vavimas mokymo procese.	Mokinys yra pats atsakingas už savo mokymąsi, jis aktyviai daly-vauja tobulindamas ir keisdamas save, remiasi savo ir draugų pa-tirtimi.

Šaltinis: Švietimo problemos analizė „Lietuvos mokytojų didaktinė kompetencija“, 2006

Kaip sekasi Lietuvos mokyklose įgyvendinti mokymosi paradigma grindžiamą ug-dymo turinį, atskleidžia 2010 m. atliktas tyrimas „12–14 metų mokinių mokymo(si) didaktinės problemos ir jų sprendimo galimybės“. Tyrimu nustatyta, kad mokykloje sunkiai pereinama iš poveikio paradigmos į mokymosi paradigma, nes:

- mokytojai nenori dirbti naujai;
- mokiniai nenori savarankiškai mokytis;
- mokinių mokymosi motyvacija nepakankama;
- mokykloje taikomi pasenę mokymo metodai;
- mokytojai ir mokinių tėvai nepakankamai bendradarbiauja;
- mokiniai turi įvairių elgesio sunkumų.

Mokymo(si) procese mokiniai dažnai prisitaiko prie mokytojų reikalavimų, o mokytojai nelabai stengiasi keisti tokią padėtį, nes, labiau teoriškai deklaruodami mokymosi ir sąveikos paradigmas, daugeliu atvejų laikosi poveikio paradigmos, neatsižvelgdami į mokiniams aktualias didaktinio proceso sritis.

Šiuolaikinių didaktikų centro 2010 m. atliktu tyrimu „Kritinio mąstymo ugdymo principų integravimas į Lietuvos bendrojo ugdymo sistemą“ nustatyta, kad poveikio paradigma paremtos mokymo tradicijos, vertinimo, orientuoto į teisingą atsakymą ir traktuojamo kaip atlygis, samprata trukdo mokytojams suvokti ugdymo kaitos esmę ir keisti savo požiūrį bei darbo stilių. Rengdamiesi pamokai ir planuodami ją, mokytojai įvertina individualias besimokančiųjų savybes, poreikius ir galimybes, fizinę ir psichologinę aplinką, tačiau mažai dėmesio skiria patirties dalijimuisi su kolegomis, ugdymo proceso organizavimo aptarimui, nepakankamai naudojasi informacinių technologijų teikiamomis galimybėmis. Tyrėjų požiūriu, atnaujintos Bendrosios programos nurodo tik bendrąją kryptį, bet kiek tas dokumentas bus gyvas mokyklose, priklausys nuo mokytojų kompetencijos ugdyti mokinių gebėjimus. Šiuo metu pamokoje vyrauja į aktyvią mokytojo veiklą orientuoti mokymo metodai, mokytojas yra pagrindinis informacijos šaltinis – jis kalba, demonstruoja ir iliustruoja. Į aktyvų mokinių mokymąsi orientuotus metodus (darbas mažomis grupėmis, projektinė veikla, tyrimai), veiklos organizavimo būdus, įgalinančius ugdyti problemų sprendimo, mokinių kritinio mąstymo gebėjimus, mokytojai taiko palyginti retai. Mokytojų taikomi pasiekimų vertinimo būdai menkai skatina refleksyvų mąstymą ir sudaro mažai galimybių vertinti ir įsivertinti savo pačių mokymąsi, analizuoti mokymosi procesą.

Lietuvoje bendrojo lavinimo mokyklų bendrosios programos daug kartų atnaujintos, siekiant užtikrinti ugdymo kokybę, tačiau kaip jos atliepia šiuolaikinius reikalavimus ir laiduoja mokytojų darbo sėkmę bei ugdymo kokybę, sistemiškai tirta nebuvo.

2008 m. Švietimo ir mokslo ministerija inicijavo tyrimą „Bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų naudojimas/naudingumas planuojant ir organizuojant ugdymą mokykloje“, kuriuo siekė išsiaiškinti, ar bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai naudoja 2002 ir 2003 metų Bendrosiomis programomis ir išsilavinimo standartais

savo darbe ir kiek jie yra naudingi mokytojams planuojant ir organizuojant ugdymo procesą, vertinant mokinių mokymosi pasiekimus.

Tyrimas parodė, kad:

- Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai ir kiti ugdymo turinį reglamentuojantys dokumentai atlieka svarbų vaidmenį mokytojams planuojant, organizuojant ir koreguojant ugdymo procesą.
- Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai mokyklose prieinami ir mokytojai su jais yra susipažinę, vis dėlto dauguma mokytojų ne itin dažnai jais naudojami (tik kelis kartus per metus).
- Bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų vertinimas yra labiau teigiamas negu neigiamas.
- Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai mokytojų vertinami gana teigiamai prieinamumo, turinio, aiškumo, paskirties požiūriu.
- Didesnė mokytojų dalis programų trūkumų nemato, jų požiūriu, turinio apimtys yra optimalios, dalykų temos tarpusavyje pakankamai dera, ugdymo turinio nuoseklumas pagal pakopas užtikrintas, turinys tradiciškas arba akademiškas.
- Mažesnė mokytojų dalis mano, kad programų turinio apimtys yra per plačios, turinys per sudėtingas, temos nepakankamai dera, turinys nesuderintas su vadovėliais ir egzaminų reikalavimais, nepakankamai modernus, nėra sąsajų su popamokine veikla.
- Pradinių klasių mokytojai yra pozityviausiai nusiteikę bendrųjų programų atžvilgiu, kritiškesni ir pesimistiškesni yra pagrindinio ugdymo klasių mokytojai. Vidurinio ugdymo klasių mokytojai yra kritiškiausi ir skeptiškiausi. Jie dažniausiai pasisako dėl per didelių bendrųjų programų apimčių, nemodernaus turinio, neaiškiai suformuluotų standartų. Pagrindinis jų darbo orientyras yra egzaminų reikalavimai, todėl mokytojai kelia sau atitinkamus ugdymo proceso organizavimo tikslus, nepernelyg atsižvelgdami į bendrųjų programų ir ugdymo standartų kaitą.
- Iš esmės mokytojai palyginti teigiamai vertina bendrųjų programų turinį, tačiau, dirbdami pagal jį, jaučia tam tikrą diskomfortą: nėra užtikrintos galimybės dirbti lanksčiai, kūrybingai, individualizuotai, integruotai, modernizuoti turinį, ugdyti praktinius mokinių gebėjimus. Kai kurių dalių formuluotės nepakankamai aiškios ar nepakankamai svarbios, taigi mokytojams tenka atidėti dokumentą į šalį arba naudotis juo tik rengiant formalius teminius planus. Todėl 2002 ir 2003 metų Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, kaip ugdymo turinį įteisinantis dokumentas, realiai nėra ugdymo kokybės garantas.

Tyrėjų išskirti sunkumai, susiję su mokytojų Bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų (2002, 2003), kaip dokumento, vertinimu ir jų reikalavimų įgyvendinimu mokykloje

Bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų trūkumai	Planavimo sunkumai	Organizavimo sunkumai	Vertinimo sunkumai
Pradinio ugdymo lygmuo			
- horizontalioji (atskirų dalykų) programų nedermė; - vertikalioji programų nedermė; - programų nedermė su vadovėliais ir kitomis priemonėmis; - per didelė programų apimtis; - privalomos temos ne visada įdomios mokiniams.	- sunku pasirinkti tinkamą vadovėlį; - sunku išskirti svarbiausias temas; - laiko stoka, sunku apsispręsti, kiek laiko kuriai temai skirti.	- nuoseklumo principo pažeidimas; - temų dubliavimasis (4–5 kl.); - baimė pritrūkti laiko visoms temoms; - sunku kompensuoti praleistas (dėl ligos) pamokas; - netinkamas namų darbų atlikimas (mokiniai neišmoksta, neatlieka namų darbų); - nepakankama tėvų pagalba; - prasti vadovėliai; - nepakankamos integracijos galimybės; - neskatinanti bendradarbiauti mokyklos kultūra; - mažėjanti mokinių mokymosi motyvacija; - atsižvelgiant į individualius poreikius pritrūksta laiko.	- nėra vertinimo standartų kiekvienai klasei; - sunku pagal standartus pasirengti individualią ar mokyklos vertinimo sistemą.
Pagrindinio ugdymo lygmuo			
- per didelė programų apimtis; - programos dažnai keičiasi; - neaišku, kodėl keičiasi; - turinys ne paprastėja, o prastėja.	- planavimas suprantamas kaip teminių planų rašymas mokslo metų pradžioje; - dingsta pamokos dėl šventinių dienų ir egzaminų, organizuojamų mokykloje; - mažiau patyrę mokytojai remiasi vadovėliais, bet ne standartais.	- kai kuriems dalykams trūksta vadovėlių; - nepalanki ugdymo turinio integracijai mokyklos kultūra ir tvarka (nelankstūs tvarkaraščiai); - dalykų mokytojai nebendradarbiauja; - nepakankama vadovų pagalba įgyvendinant bendrąsias programas; - mokytojai neįtraukiami į programų svarstymo procesą, todėl jas sunku įgyvendinti.	- vertinant labiau remiamasi patirtimi, bet ne Bendrosiomis programomis ir išsilavinimo standartais; - vertinimas turėtų būti <i>individualus, idiografinis</i>.
Vidurinio ugdymo lygmuo			
- programų tekstas neaiškus, nekonkretus; - programų turinys perkrautas, painus; - pernelyg daug dėmesio skiriama tikslams, gebėjimams, vertybinėms nuostatomis, per mažai – temoms; - programų pokyčiai nėra esminiai, galima dirbti ir su senomis programomis (vis dėlto naujosios programos – geresnės); - nėra adaptuotų programų.	- planavimas suprantamas kaip teminių planų rašymas; - dingsta pamokos dėl šventinių dienų ir egzaminų, organizuojamų mokykloje; - nėra tiksliai nurodomas laikas kiekvienai temai; - teminis planavimas pagal Bendrąsias programas – tik administracijai, auditui; - teminis planavimas nepasiteisina, nes neatsižvelgiama į klasės specifiką.	- realiai dirbama ne pagal programas, o pagal vadovėlius ir egzaminų reikalavimus; - ne visi vadovėliai dera su programomis, gerai, kad yra iš ko rinktis; - trūksta laiko, todėl dalis temų praleidžiama arba mokoma paviršutiniškai; - nepakankama vadovų pagalba įgyvendinant Bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus; - administracija bijo audito, todėl spaudžia mokytojus; - pernelyg didelė našta, prisiimant atsakomybę už mokinių pasiekimus.	- mokinyms rengeamas egzaminui, o ne gyvenimui; - patys mokiniai domisi tik tuo, kas bus per egzaminą, kitų dalyko temų nesimoko; - mokytojams rūpi tik egzaminai, o ne išsilavinimo standartai.

Duomenų šaltinis: Tyrimo ataskaita *Bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų naudojimas/naudingumas planuojant ir organizuojant ugdymą mokykloje* (2008)

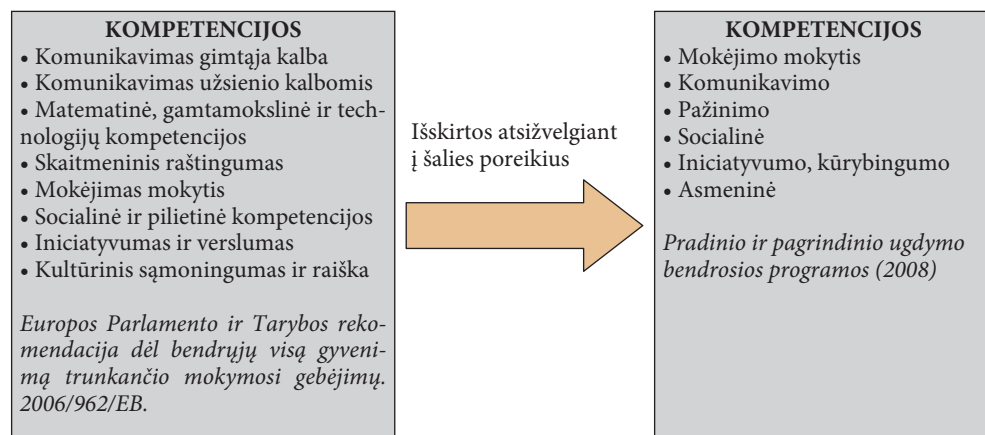
Bendrųjų kompetencijų ugdymas. Įgyvendinant *Bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, vertinimo, atnaujinimo ir diegimo strategiją*, kurią rengiant vadovautasi Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijomis dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų (2006) bei atsižvelgiant į tarptautinių ir nacionalinių tyrimų išvadas, 2008 m. atnaujintos ir patvirtintos *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos*.

Rengiant *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąsias programas (2008)* buvo laikomasi šių ugdymo turinio atnaujinimo kryptių:

- orientuoti ugdymo turinį į bendrųjų kompetencijų ir esminių dalykinių kompetencijų ugdymą, daugiausiai dėmesio skiriant mokymuisi mokytis;
- didinti ugdymo individualizavimą atsižvelgiant į skirtingus mokinių poreikius;
- didinti ugdymo turinio integraciją siekiant, kad mokiniai suprastų ir galėtų kūrybingai taikyti tai, ką išmokę;
- suderinti dalykų turinio apimtį, atsisakant aktualumą praradusių ugdymo turinio elementų ir įtraukiant naujus, aktualius;
- ugdymo turinį išdėstyti taip, kad jo elementus būtų lengviau klasifikuoti (planuojant, rengiant metodinę medžiagą, vertinant, skelbiant elektroninėje erdvėje ir pan.).

Visų mokomųjų dalykų turinys ir mokymosi rezultatai siejami su bendrosiomis kompetencijomis (mokėjimo mokytis, komunikavimo, pažinimo, socialine, iniciatyvumo ir kūrybingumo, asmenine) ir esminėmis dalykinėmis kompetencijomis. Šios kompetencijos išskirtos vadovaujantis Europos esminių kompetencijų modeliu ir atsižvelgiant į šalies poreikius.

Bendrosios kompetencijos

Orientuojant ugdymo turinį į mokinių esminių dalykinių ir bendrųjų kompetencijų ugdymą, Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008) dar labiau stiprinami integraciniai ryšiai tarp ugdymo sričių, dalykų, koncentrų, dalykų ir integruojamųjų programų. Pabrėžiami dalykų programų ryšiai su socialine ir mokinių gyvenimo aplinka, iškeliami informacinių komunikacinių technologijų taikymo svarba.

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008) išskirta nauja bendrųjų kompetencijų ir gyvenimo įgūdžių ugdymo sritis. Bendrosioms kompetencijoms ir gyvenimo įgūdžiams ugdyti skirtos integruojamosios programos – Moky-mosi mokyti, Komunikavimo, Darnaus vystymosi, Sveikatos ir gyvenimo įgūdžių, Kultūrinio sąmoningumo. Jos įgyvendinamos per visų dalykų pamokas, neformaliajame švietime, taip pat mokyklos bendruomenės veikloje.

Šiuo metu baigiamos atnaujinti *Vidurinio ugdymo bendrosios programos*. Jos taip pat yra orientuojamos į mokinių kompetencijų ugdymą ir pasirengimą tolesnėms studijoms. Bendrųjų programų įgyvendinimo mokykloje veiksmingumui stebėti ir vertinti rengiami Bendrųjų programų įgyvendinimo sėkmės modeliai ir ilgalaikės sėkmės rodikliai.

Bendrųjų ir esminių dalykinių kompetencijų ugdymas įgyvendinant Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąsias programas (2008 m.)

Šaltinis: E. Motiejūnienės pranešimas projekto „Besimokančių mokyklų tinklai“ seminare, 2010-05-20

Atnaujintose pradinio ir pagrindinio ugdymo programose (2008) *komunikavimo gimtąja kalba kompetencijos* plėtojimas pradiniam ugdyme yra prioritetas. Šios kompetencijos ugdymui skirtos gimtosios kalbos pamokos; ji ugdoma ir visų kitų dalykų pamokose. Pagrindinio ugdymo gimtosios kalbos programose apibrėžtas visų kalbinės veiklos rūšių (kalbėjimo, klausymo, skaitymo ir rašymo) ugdymas. Dauge-

lio dalykų blokų (pavyzdžiui, socialinio, gamtos mokslų, matematikos, IKT, meninio ugdymo) programose pabrėžiama komunikavimo kompetencijos reikšmė. Dorinio ugdymo bendrojoje programoje daug dėmesio skiriama mokinių komunikavimo gimtąja kalba ir kultūrinės kompetencijos ugdymui. Parengta Komunikavimo integruojamoji programa.

Profesiniame mokyme komunikavimo gimtąja kalba kompetencija ugdoma Valskybinės kalbos kultūros ir specialybės kalbos dalyku, kuris yra įtrauktas į visas profesinio mokymo programas.

Komunikavimo užsienio kalbomis kompetencija plėtojama tiek bendrojo lavinimo, tiek profesinėse mokyklose. Nuo 2009 m. įvestas privalomas ankstyvas užsienio kalbų mokymas pradinėje mokykloje (nuo 8 metų). Pirmoji užsienio kalba pasirinkama iš trijų Europos kalbų: anglų, prancūzų, vokiečių. Antrosios užsienio kalbos pradeda mokytis 5 klasėje. Atnaujintose Bendrosiose programose kalbinės kompetencijos aprašomos remiantis Bendraisiais *Europos kalbų mokymo, mokymosi ir vertinimo metmenimis*. Pasiekimų lygiai apibūdinami vadovaujantis šiame dokumente pateikiama kalbinių gebėjimų pasiekimų skale. Kuriami ir diegiami įvairių amžiaus grupių Europos kalbų aplankai, sukurtas elektroninis laisvai prieinamas Europos kalbų aplankas. Inicijuojami projektai, skirti naujiems kalbų mokymo metodams diegti (plačiau apie tai žr. skyrelį „Užsienio kalbų mokymasis“).

Profesiniame mokyme užsienio kalbos (1-osios ir 2-osios) dalykai įtraukti į trejų metų trukmės profesinio mokymo programas asmenims, neturintiems pagrindinio išsilavinimo, ir asmenims, siekiantiems vidurinio išsilavinimo.

Pradiniame ugdyme *matematinė ir technologijų srities kompetencijos* ugdomos per atitinkamų dalykų pamokas, o *gamtamokslinė kompetencija* – per pasaulio pažinimo pamokas. Pagrindiniame ir viduriniame ugdyme matematinės, gamtos mokslų ir technologijų kompetencijos ugdomos per atitinkamų mokomųjų dalykų pamokas. Parengta Darnaus vystymosi integruojamoji programa.

Profesiniame mokyme matematinė ir gamtamokslinė kompetencija ugdoma per matematikos ir gamtamokslinio ugdymo dalykų pamokas. Šie dalykai įtraukti į trejų metų trukmės profesinio mokymo programas asmenims, neturintiems pagrindinio išsilavinimo. Technologijų srities kompetencijos ugdomos mokant profesijos pagal visas profesinio mokymo programas.

Skaitmeninio raštingumo kompetencija pradinėse klasėse ugdoma mokantis informacinių technologijų dalyko. IKT naudojimas mokymuisi yra įtrauktas į visų dalykų bendrąsias programas. Parengta Informacinių technologijų integruojamoji programa.

Profesiniame mokyme informacinių technologijų kursas įtrauktas į trejų metų

trukmės profesinio mokymo programas asmenims, neturintiems pagrindinio išsilavinimo. Mokant profesiją, kuriose naudojamos specialiosios taikomosios kompiuterių programos (pavyzdžiui, meno, architektūros, statybos), šiems gebėjimams ugdyti skiriama 30–60 proc. profesijos mokymui skirto laiko, o mokant profesiją, kurioms naudojimasis IKT yra profesinės veiklos objektas, IT mokymas užima iki 80 proc. profesiniam mokymui skirto laiko.

Mokėjimo mokytis kompetencija ugdoma per visų mokomųjų dalykų pamokas, ji įtraukta į visų mokomųjų dalykų pasiekimų aprašus. Parengta Mokymosi mokytis integruojamoji programa. Profesiniame mokyme mokėjimo mokytis kompetencija ugdoma per bendrojo lavinimo dalykus, įtrauktus į trejų metų trukmės profesinio mokymo programas asmenims, neturintiems pagrindinio išsilavinimo, ir asmenims, siekiantiems vidurinio išsilavinimo.

Socialinės ir pilietinės kompetencijos ugdymas yra integrali pradinio ugdymo dalis. Ypač kryptingai ši kompetencija ugdoma per etikos, menų, kalbų ir kai kurių kitų mokomųjų dalykų pamokas. Socialinės ir pilietinės kompetencijos reikšmė pabrėžiama socialinių dalykų bloko (istorijos, geografijos, pilietiškumo pagrindų), gamtos mokslų ir menų pagrindinio ugdymo programose. Socialinės ir pilietinės savimonės ugdymas yra integrali gimtosios kalbos ugdymo programos dalis. Daug dėmesio šiai kompetencijai ugdyti skiriama per dorinio ugdymo pamokas. Parengtos Darnaus vystymosi, Sveikatos ir gyvenimo įgūdžių integruojamosios programos.

Dorinis ugdymas (tikyba arba etika) įtrauktas į visas profesinio mokymo programas, išskyrus programas, skirtas asmenims, turintiems vidurinį išsilavinimą. Pilietiškumo pagrindai įtraukti į programas siekiantiesiems pagrindinio išsilavinimo.

Pradiniame ugdyme *iniciatyvumo ir verslumo kompetencijų* ugdymas integruotas į visus mokomuosius dalykus, ypač į socialinį, gamtamokslinį ir technologinį ugdymą. Pagrindiniame ugdyme verslumo tematika yra integruota į gamtos, socialinius mokslus, technologijas, menus, kūno kultūrą. 9–10 klasėse mokomasi atskiro dalyko „Ekonomika ir verslumas“, verslumo ugdymas integruojamas ir į kitų dalykų pamokas. Viduriniame ugdyme ši kompetencija ugdoma per gamtos, socialinių mokslų, technologijų, menų, kūno kultūros ir pasirenkamųjų dalykų (pavyzdžiui, ekonomikos) pamokas, organizuojant įvairias aktyvias veiklas: modeliavimą, mokinių bendroves, projektinę veiklą.

Profesiniame mokyme ekonomikos ir verslo pagrindų dalykas įtrauktas į visas profesinio mokymo programas.

Kultūrinės kompetencijos ugdymas, apimantis lietuvių ir kitų tautų kultūrų paveldo pažinimą, refleksiją, vertinimą, autentišką besimokančio asmens raišką, sudaro gimtųjų ir užsienio kalbų ugdymo programų branduolį. Pradiniame ir pagrindinia-

me ugdyme kultūrinė kompetencija ugdoma ir per meno (dailės, muzikos, šokio, teatro) pamokas. Parengta Kultūrinio sąmoningumo integruojamoji programa. Viduriniame ugdyme ši kompetencija ugdoma ir per pasirenkamųjų dalykų pamokas.

Rengiant profesijoms, kurioms būdingos kultūrinio sąmoningumo ir raiškos kompetencijos (pavyzdžiui, floristo, fotografo, interjero apipavidalintojo), šios kompetencijos ugdomos per profesinio mokymo dalykus. Į visas profesinio mokymo programas įtraukti estetikos arba dailės ir muzikos dalykai.

Profesinio mokymo sistemoje esminių kompetencijų vaidmenį apibrėžia kasmet tvirtinami bendrieji profesinio mokymo planai. Šiais planais nustatoma, kokia programų dalis turi būti skirta dalykams, lavinantiems bendrąsias kompetencijas (pilietiškumo, užsienio kalbos, ekonomikos ir verslo pagrindų, estetikos, valstybinės kalbos kultūros ir specialybės kalbos). Ugdytini bendrieji gebėjimai nurodomi profesinio rengimo standartuose, kuriais vadovaujamas rengiant profesinio mokymo programas.

Lietuvoje kompetencijoms ar jų grupėms ugdyti yra įgyvendinamos atitinkamos strategijos ir programos:

- 2007 m. patvirtinta *Nacionalinė darnaus vystymosi švietimo 2007–2015 metų programa*, kurios vienas uždavinių yra darnaus vystymosi kompetencijų ugdymas. Darnaus vystymosi kompetencijos apima daugumą ES išskirtų esminių kompetencijų, konkretizuoja mokymosi mokytis, socialinę-pilietinę ir tarpasmeninę-tarpkultūrinę kompetencijas. *Darnaus vystymosi švietimo konsultantų rengimo programoje* apibrėžta mokytojų tarpdalykinių esminių kompetencijų plėtotė ir pasirengimas mokykloje įgyvendinti į darnų vystymąsi orientuotą ugdymą.
- 2008 m. patvirtinta *Informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo į bendrąjį lavinimą ir profesinį mokymą 2008–2012 metų strategija*, nusakanti informacinių ir komunikacinių technologijų (IKT) diegimo bendrajame lavinime ir profesiniame mokyme tolesnę kryptį. Programoje numatoma sukurti atvirą ir saugią mokymo ir mokymosi erdvę, kurioje būtų sukaupta įvairių mokomųjų dalykų mokymosi išteklių, didinti kompiuterizuotų individualių darbo vietų mokytojams skaičių, įteisinti nuotolinio mokymo ir mokymosi sistemas, organizuoti IKT diegimo mokyklose tyrimus ir stebėseną, vykdyti nuolatinę priežiūrą.
- Siekiant sukurti nuoseklią ir veiksmingą jaunimo atsakingo verslumo ugdymo sistemą, 2008 m. patvirtinta *Nacionalinė jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008–2012 metų programa*. Programos įgyvendinimo priemonių plane numatoma parengti ir išleisti verslumo ugdymo integravimo į bendrojo lavinimo mokyklų mokomuosius dalykus programą ir metodinę medžiagą, steigti mokinių mokomąsias bendroves, plėtoti Lietuvos verslo praktinio mokymo firmų modelį

įvairių grupių ir tipų mokyklose, inicijuoti šių firmų steigimą, parengti mokytojų verslumo ugdymo programą ir organizuoti mokymą.

- Viena iš 2007–2013 m. *Žmonių išteklių plėtros veiksmų programos* sričių yra kompiuterinio raštingumo ir verslumo įgūdžių ugdymas. Su juo susijusios veiklos numatytos *Praktinio profesinio mokymo išteklių plėtros programoje*.
- 2006 metais patvirtinta *Ilgalaikė pilietinio ir tautinio ugdymo programa*. Programos įgyvendinimas apima 2006–2012 metus ir numato kryptingą pilietinio ir tautinio ugdymo turinio atnaujinimą bendrojo lavinimo, profesinėse ir aukštosiose mokyklose, mokytojų ir dėstytojų profesinės kompetencijos pilietinio ir tautinio ugdymo srityje gerinimą.
- Rengiama *Užsienio kalbų mokymo strategija*, kurioje numatytos kalbų mokymo kryptys, prioritetai ir priemonės sėkmingam kalbinių kompetencijų ugdymui. Rengiant strategiją remiamasi Europos Sąjungos daugiakalbystės politika ir Europos Komisijos dokumentais.

Mokinių esminės dalykinės kompetencijos (ar jų komponentai) tiriamos atliekant tarptautinius (PISA, PIRLS, TIMSS) ir nacionalinius pasiekimų tyrimus (plačiau apie tai žr. skyrių „Išsilavinimo kokybė“ ir „Įvadą“).

Atnaujinant Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąsias programas buvo siekiama spręsti ir mokinių mokymosi krūvio subalansavimo problemą. Dalykų bendrosiose programose atsisakyta pasenusių, nebeaktualių ir pasikartojančių temų, išskyrus tuos atvejus, kai jos nagrinėjamos skirtingais aspektais. Sumažintos turinio apimtys, ugdymo turinį siekta pritaikyti skirtingiems mokinių mokymosi poreikiams.

Mokymosi krūvių subalansavimo problemai spręsti 2007–2008 m. buvo vykdomas projektas „Mokymosi krūvių mažinimo mokykloje galimybės“. Šio projekto metu mokyklų komandos analizavo, kodėl mokymosi krūviai mokiniams yra per dideli, ir teikė siūlymus, kaip juos optimizuoti. Mokyklų komandų, dalyvavusių projekte, patirtis buvo skelbiama leidinių serijoje „Mokymosi krūvių mažinimo mokykloje galimybės“.

Atnaujintų Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų (2008) įgyvendinimas mokykloje. Atnaujinus Bendrąsias programas atitinkamai turi būti koreguojami ir kiti su ugdymo turiniu susiję dokumentai. Todėl 2008 m. patvirtintas *Pagrindinio ugdymo pasiekimų patvirtinimo ir brandos egzaminų tobulinimo 2008–2012 metais priemonių planas*, o 2009 m. atnaujinti *Pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrieji ugdymo planai*. Įgyvendinant *Pagrindinio ugdymo pasiekimų patvirtinimo ir brandos egzaminų tobulinimo 2008–2012 metais priemonių planą* šiuo metu pagal atnaujintas Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąsias programas (2008) koreguojamos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo (PUPP) ir brandos egzaminų programos.

Nuo 2009 m. metų Nacionalinis egzaminų vertinimo centras pradėjo vykdyti projektą „Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų sistemos tobulinimas“. Viena pagrindinių projekto veiklų yra brandos įvertinimo (darbo) organizavimo metodikos sukūrimas ir išbandymas mokykloje. Brandos įvertinimo įvedimas – tai švietimo reformos tikslus atitinkanti naujovė. Jos paskirtis yra įvertinti bendrojo lavinimo mokyklą baigiančio mokinio įgytų bendrųjų ir pasirinkto dalyko esminių kompetencijų aspektus.

Igyvendinant atnaujintas bendrąsias programas svarbiausias vaidmuo ir didžiausia atsakomybė tenka mokytojui. Dar 2006 m. Kauno technologijos universiteto mokslininkų grupės atliktas tyrimas „Mokytojų didaktinės kompetencijos atitiktis šiuolaikiniams švietimo reikalavimams“ parodė, kad Lietuvos mokytojai dirba vadovaudamiesi poveikio paradigma, nors kartais taiko ir sąveikos paradigmą. Dažniausiai pamokos metu mokytojai taiko rašymo, aiškinimo ir klausinėjimo metodus, retai – savarankišką ir kūrybingą mokymąsi skatinančius metodus. Jiems trūksta šiuolaikinę pedagoginę sistemą ir mokytojo vaidmenį joje grindžiančių mokslo žinių ir jų taikymo gebėjimų. Atsižvelgiant į šio ir kitų tyrimų rezultatus, daug dėmesio, rengiantis diegti Lietuvos mokyklose atnaujintas bendrąsias programas, skiriama mokytojų kvalifikacijos tobulinimui. 2008 m. patvirtintas *Pasirengimo įgyvendinti bendrąsias programas priemonių planas*. Vadovaujantis juo buvo rengiami seminarai ir mokymai kompetencijų ugdymo klausimais, kuriamos ir diegiamos nuotolinio mokymo programos mokytojams. Kokybiškam atnaujintų Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrųjų programų įgyvendinimui mokykloje parengtos mokomųjų dalykų metodinės rekomendacijos, taip pat rekomendacijos dėl specialiųjų poreikių mokinių ugdymo.

Orientuojant mokytojų profesinį tobulėjimą ir rengimą į gebėjimą kurti edukacinę aplinką, grindžiamą mokymosi paradigma, 2007 m. patvirtintas *Mokytojo profesinės kompetencijos aprašas*, o 2010 m. – naujas *Pedagogų rengimo reglamentas*, skirtas *Mokytojo profesinės kompetencijos apraše* apibrėžtoms kompetencijoms ugdyti.

2008 m. patvirtintos *Valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, profesijos mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų prioritetinės kvalifikacijos tobulinimo kryptys 2008–2010 metams*, kurios taip pat orientuojamos į gebėjimų ugdyti mokinių bendrąsias kompetencijas įgijimą ir tobulinimą.

Atnaujintų bendrųjų programų veiksmingam diegimui mokykloje būtina sukurti turtingą mokymosi aplinką bei aprūpinti mokytojus ir mokinius būtinomis mokymo(si) priemonėmis, skirtomis kompetencijoms ugdyti.

2009 m. patvirtintas *Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo dalykų vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos aprašas*. Šiuo aprašu patvirtinti vadovėlių turinio vertinimo kriterijai. Vertinant naujai sukurtus vadovėlius daugiausiai dėmesio bus skiriama mokinių mokymosi individualizavimui, praktinių gebėjimų, kritinio mąstymo ugdymui, informacinių tekstų skaitymo gebėjimų gerinimui.

Mokyklų materialinei bazei gerinti dar 2007 m. patvirtinta *Informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo į bendrąjį lavinimą ir profesinį mokymą 2008–2012 metų strategija*. Vienas iš pagrindinių joje nurodomų uždavinių yra sukurti mokytojams ir mokiniams individualias kompiuterizuotas darbo vietas. Numatoma įrengti ne mažiau kaip 10 tūkst. kompiuterizuotų mokytojo darbo vietų, iš jų 30 proc. – turinčių demonstracinę įrangą. Nuo 2010 metų lėšų moderniai įsigyti skiriama iš mokinio krepšelio.

Padedant įgyvendinti bendrąsias programas, 2007 m. pradėta vykdyti *Mokyklų tobulinimo programa plius* (2007–2013 m.), kuriai skirta per 600 mln. litų. Projektai, vykdomi kaip šios programos dalis, apima mokytojų mokymus dirbti pagal atnaujintas bendrąsias programas, kurti šiuolaikines mokymo(si) priemones, tinkamas mokinių kompetencijoms ugdyti, turtinti mokyklų materialinę bazę.

Svarbiausi ES SF Mokyklų tobulinimo programos plius projektai, orientuoti į atnaujinamą bendrųjų programų įgyvendinimą

Šiuo metu vykdomi projektai
• Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas (2009–2012 m.); • Pradinių klasių mokytojų ir specialiojo ugdymo pedagogų kompetencijų taikyti IKT ir inovatyvius mokymo(si) metodus tobulinimo modelio išbandymas ir diegimas (2009–2012 m.); • Mokymosi krypties pasirinkimo galimybių didinimas 14–19 metų mokiniams II etapas: gilesnis mokymosi diferencijavimas ir individualizavimas, siekiant ugdymo kokybės, reikalingos šiuolaikiniam darbo pasauliui (2009–2012 m.); • Besimokančių mokyklų tinklai; • Technologijų, menų ir gamtos mokslų infrastruktūra (2008–2011 m.); • Standartizuotų mokinių pasiekimų vertinimo ir įsivertinimo įrankių bendrojo lavinimo mokykloms kūrimas (2009–2012).
Projektai, kuriuos numatoma pradėti įgyvendinti artimiausiu metu
• Kalbų mokymo, verslumo ugdymo ir inovatyvių švietimo metodų kūrimas ir diegimas; • Gabių vaikų ir jaunuolių ugdymo poreikių tenkinimas švietimo sistemoje.

Keičiant ugdymo turinį mokykloje turi keistis visi jo įgyvendinimui turintys įtakos švietimo sistemos komponentai ir jų tarpusavio ryšiai (pavyzdžiui, pagalbos mokiniui ir mokytojui sistema, santykiai tarp mokinių ir mokytojų, mokytojų ir tėvų). Šiuos pokyčius pajėgūs inicijuoti tik stiprūs lyderiai. Nuo 2009 m. Švietimo aprūpinimo centras pradėjo įgyvendinti ES SF projektą „Lyderių laikas“ (2009–2011 m. – I etapas, 2011–2013 m. – II etapas). Šio projekto tikslas – visos Lietuvos mastu sukurti paramos švietimo lyderiams infrastruktūrą, kuri skatintų iniciatyvių žmonių veiklą, sudarytų galimybes įgyvendinti pažangias idėjas ir naujoves švietimo sistemoje. Lyderystė projekte siejama su palankios mokymuisi aplinkos, mokyklos, orientuotos į mokinių mokymosi pasiekimų gerinimą, kūrimu. Tikimasi, kad šio projekto metu bus sudarytos galimybės iškilti aukštos kvalifikacijos lyderiams, kurie galėtų daryti įtaką mokymosi proceso pokyčiams Lietuvos mokyklose.

Bendrųjų programų įgyvendinimo sėkmei užtikrinti svarbu sukurti nuolatinės stebėsenos ir vertinimo mechanizmą. Taip būtų galima laiku gauti grįžtamąją informaciją apie programų įgyvendinimą ir ja remiantis koreguoti ir tobulinti šį procesą.

Šiuo metu yra rengiami bendrųjų programų įgyvendinimo ilgalaikės sėkmės rodikliai. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose atliekamas vidinis ir išorinis ugdymo kokybės vertinimas. Išorės audito pamokos vertinimo rodikliai yra susieti su bendrųjų programų įgyvendinimo kryptimis.

2007 m. Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra pradėjo vykdyti ES SF projektą „Bendrojo lavinimo mokyklų įsivertinimo instrumentų kūrimas ir diegimas“ (2007–2010 m.), kuris skirtas sukurti bendrojo lavinimo mokyklų veiklos kokybės įsivertinimo koncepciją siekiant užtikrinti ir nuolat tobulinti mokyklų teikiamų švietimo paslaugų kokybę. Remiantis koncepcija bus sukurti mokyklų įsivertinimo instrumentai pagal galiojančius mokyklos veiklos kokybės rodiklius. Mokyklos, naudodamosi sukurtais instrumentais, galės išsiaiškinti, kurie ugdymo procesai vyksta sėkmingai, ką reikėtų tobulinti, skleisti sėkmingą patirtį kitose mokyklose. Mokytojai ir suinteresuoti švietimo kokybe asmenys (tėvai, politikai, steigėjai ir kiti) bus geriau informuoti apie tikrąją padėtį visose mokyklos veiklos srityse.

Ne mažiau svarbūs atnaujintų bendrųjų programų įgyvendinimo sėkmei yra visuomenės pritarimas ir parama. Švietimo ir mokslo ministerijos ir Pilietinių iniciatyvų centro vykdyto projekto „Socialinis dialogas II: Kaip pasirengti darbui pagal atnaujintas bendrojo ugdymo programas?“ metu organizatoriai surengė 27 renginius Rokiškio, Mažeikių, Šakių ir Panevėžio rajonų savivaldybėse. Šiuose renginiuose buvo nuodugniai diskutuota apie šalies bendrojo lavinimo mokyklų pasirengimą ir galimybes dirbti pagal atnaujintas Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrąsias pro-

gramas (2008). Susitikimuose išaiškėjo, kad iš esmės mokyklų bendruomenės teigiamai vertina atnaujintas bendrąsias ugdymo programas, o švietimo reforma suvokiama kaip sugebėjimas laiku prisitaikyti prie besikeičiančio pasaulio. Diskusijų metu dalyviai išsakė ir kritinių pastabų dėl pasirengimo įgyvendinti atnaujintas pradinio ir pagrindinio ugdymo programas mokykloje.

UŽSIENIO KALBŲ MOKYMASIS

Užsienio kalbų mokėjimas teikia asmeniui daugiau galimybių gauti iš viso pasaulio informaciją, reikalingą sėkmingoms studijoms, veiksmingiems sprendimams, laisvalaikiui ir visuomeniniam gyvenimui. Kalbų mokymasis ugdo ir didina toleranciją kitoms kultūroms, su kuriomis neišvengiamai susiduriame ir gyvendami savo šalyje, ir keliaudami, ir bendradarbiaudami su partneriais iš kitų šalių. Kalbų mokėjimas, didindamas kiekvieno žmogaus galimybes ir mažindamas atskirtį, teikia socialinę ir ekonominę naudą ne tik piliečiams, bet ir valstybei, daro ją konkurencingesnę. Todėl užsienio kalbų turime mokyti(s) ne dėl paties mokymo(si), o dėl praktinio kalbos taikymo, atsižvelgdami į individualius piliečių poreikius.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose pabrėžiama, kad mokykloje turėtų būti stiprinamas užsienio kalbų mokymasis, siekiama, kad visi vidurinio ugdymo (brandos) programą baigę mokiniai galėtų bendrauti dviem užsienio kalbomis, o geras dviejų trijų užsienio kalbų mokėjimas taptų natūralia aukštojo išsilavinimo dalimi.

Įgyvendinant Valstybinę švietimo strategiją, 2006 m. patvirtinta *Privalomo ankstyvojo užsienio kalbų mokymo įgyvendinimo programa*. Šioje programoje buvo keliamas tikslas sudaryti lygias galimybes visiems pradinių klasių mokiniams ugdytis užsienio kalbos komunikacinę kompetenciją mokyklose, dirbančiose pagal pradinio ugdymo programą. Todėl 2009–2010 m. m. pradžioje šalyje nuo antros klasės įvestas privalomas užsienio kalbos mokymasis pagal Ankstyvojo užsienio kalbų mokymo bendrąją programą.

2008 m. atnaujintos *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos*. Bendrųjų programų įgyvendinimas mokyklose turėtų sudaryti prielaidas gerinti užsienio kalbų mokymo kokybę, nes jos yra orientuojamos į bendrųjų kompetencijų ugdymą, tarp kurių yra ir bendravimo užsienio kalba kompetencija. Užsienio kalbų mokymo programose aprašomi mokinių pasiekimai atitinka kalbinės komunikaci-

nės kompetencijos pasiekimų lygius, nurodomus *Bendruosiuose Europos kalbų mokymosi, mokymo ir vertinimo metmenyse* (2008).

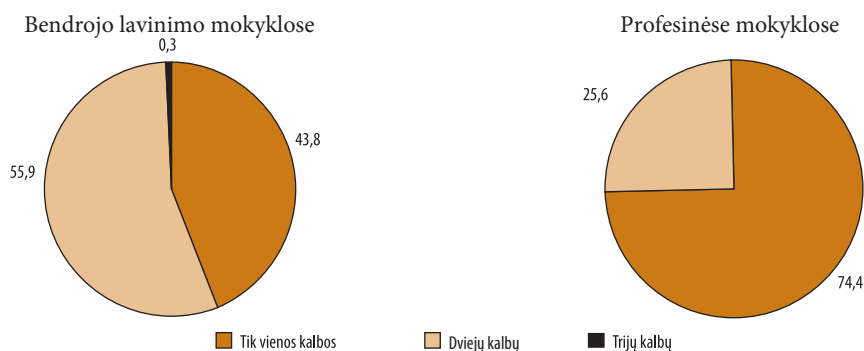
Tęsdama šioje srityje pradėtus darbus, 2009 m. liepos 22 d. Švietimo ir mokslo ministerija parengė *Užsienio kalbų mokymo strategijos* projektą, kuriame yra numatyti ir apibrėžti užsienio kalbų mokymo(si) prioritetai ir jų įgyvendinimo priemonės Lietuvos formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigose, pagrįstos Europos Sąjungos Tarybos, Europos Tarybos ir Europos Komisijos daugiakalbystės politikos įgyvendinimo rekomendacijomis. *Užsienio kalbų mokymo strategijos* projekte numatomos trys prioritetinės tobulintinos užsienio kalbų mokymo(si) sritys: 1) kalbų mokymasis visą gyvenimą; 2) geresnis kalbų mokymas; 3) kalboms palankios aplinkos kūrimas. Šiuo metu šis strategijos projektas yra tobulinamas.

Mokyklose plėtojant užsienio kalbų mokymą(si), ateityje numatoma pradėti įgyvendinti ES SF projektus „Privalomas ankstyvasis užsienio kalbos mokymas“ ir „Integruotas dalyko ir užsienio kalbos mokymas“.

Užsienio kalbų mokymosi pasirinkimai bendrojo lavinimo ir profesinėse mokyklose. 2009–2010 m. m. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose užsienio kalbų mokėsi 403,9 tūkst. mokinių, o profesinio mokymo įstaigose – 37,6 tūkst. Du penktadaliai bendrojo lavinimo mokyklų mokinių mokėsi vienos, apie pusė – dviejų užsienio kalbų. Tik labai maža dalis (0,3 proc.) mokinių mokėsi trijų užsienio kalbų.

Lyginant su bendrojo lavinimo mokyklomis, tais pačiais metais profesinėse mokyklose vienos užsienio kalbos mokėsi 1,7 karto didesnė dalis mokinių (trys ketvirtadaliai), o dviejų užsienio kalbų – dvigubai mažesnė dalis (tik ketvirtadalis besimokančiųjų). Trijų užsienio kalbų nesimokė nė vienas profesinės mokyklos mokinys.

Mokinių, kurie mokėsi vienos, dviejų ir daugiau užsienio kalbų, dalis (proc.) 2007–2008 m. m.

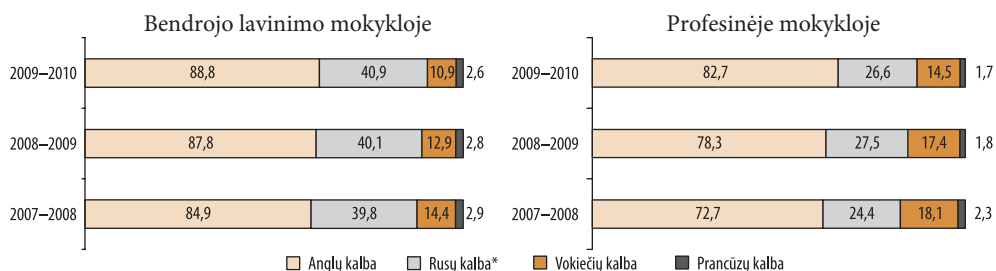

Duomenų šaltinis: STD

2009–2010 m. m. populiariausia kalba, kurią rinkosi tiek bendrojo lavinimo, tiek profesinių mokyklų mokiniai, buvo anglų, antroje vietoje – rusų, trečioje – vokiečių, ketvirtoje – prancūzų kalba.

Per 2007–2009 m. anglų ir rusų kalbos populiarumas bendrojo lavinimo ir profesinėse mokyklose augo, o vokiečių ir prancūzų – mažėjo. Per šį laikotarpį anglų kalbą pasirinkusių mokinių dalis šiose mokymo įstaigose atitinkamai išaugo 3,9 ir 10,0 procentinių punktų, rusų – tik 1,1 ir 2,2 procentinio punkto, o vokiečių kalbos besimokančiųjų dalis bendrojo lavinimo ir profesinėse mokyklose sumažėjo maždaug po 3,5 procentinio punkto, prancūzų kalbos – atitinkamai 0,3 ir 0,6 procentinio punkto.

Mokinių, kurie mokėsi užsienio kalbų, dalis (proc.) 2007–2009 m.

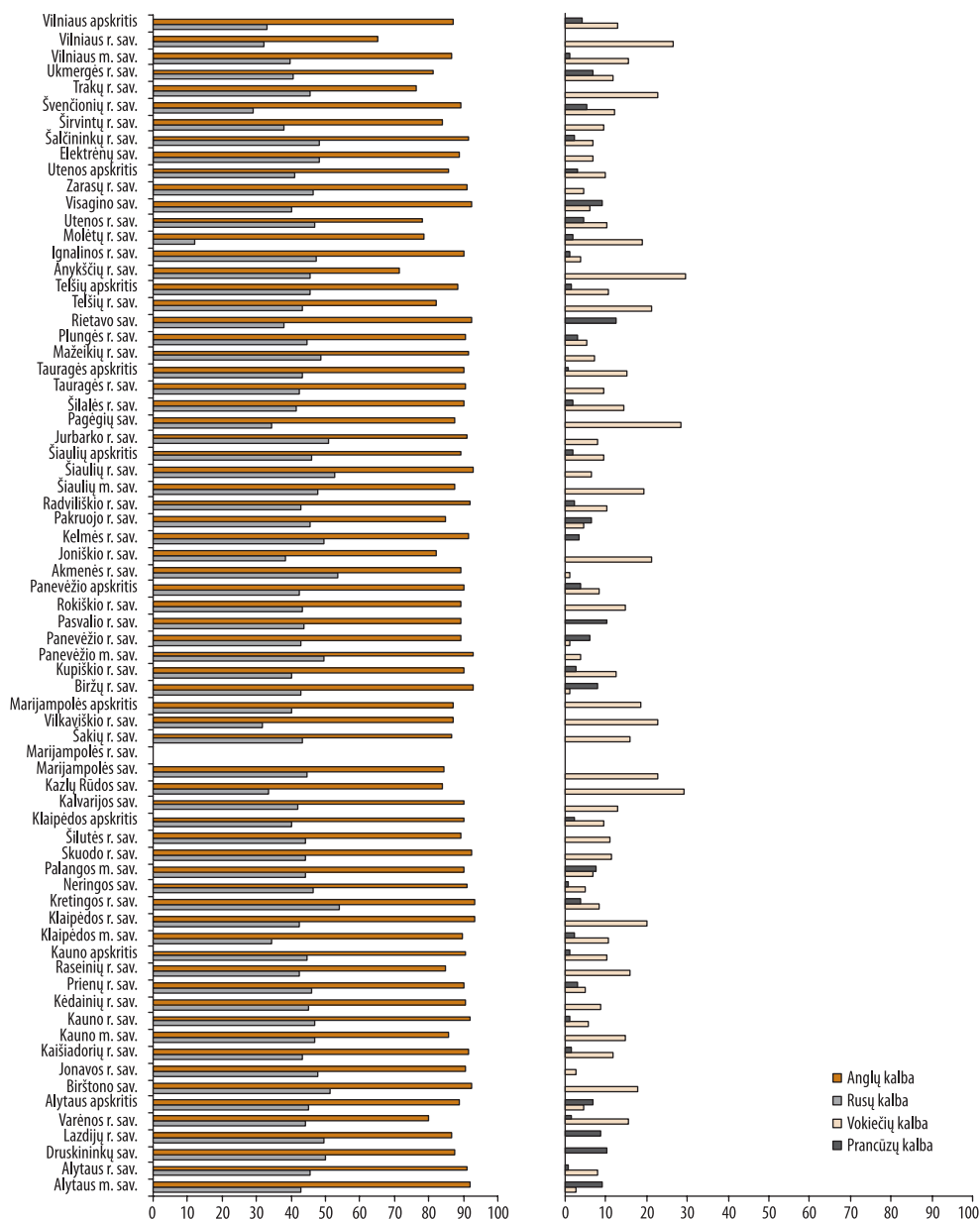
* Ne rusų tautybės mokiniai.

Duomenų šaltinis: STD

Analizuojant užsienio kalbų mokymosi savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklose duomenis matyti, kad 2009–2010 m. m. visose savivaldybėse populiariausia buvo anglų kalba. Šios užsienio kalbos savivaldybėse mokėsi nuo 65,4 iki 93,3 proc. visų bendrojo lavinimo mokyklų mokinių. Antroje vietoje pagal populiarumą buvo rusų kalba. Jos savivaldybėse mokėsi nuo 32,1 iki 54,1 proc. mokinių. Trečioje vietoje buvo vokiečių kalba – jos savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklose mokėsi nuo 26,4 iki 29,3 proc. mokinių. Mažiausiai populiari iš tradicinių užsienio kalbų buvo prancūzų kalba, kurios mokėsi nuo 0,1 iki 12,5 proc. mokinių. Anglų, rusų ir vokiečių kalbų buvo mokoma(si) visose šalies savivaldybių bendrojo lavinimo mokyklose, o prancūzų – 47 iš 59.

2007 m. Lietuvoje pagrindinio ugdymo lygmenyje vidutiniškai vienam mokiniui tenkančių užsienio kalbų rodiklis buvo lygus 1,8, vidurinio ugdymo lygmenyje – 1,4. Lyginant su Europos Sąjungos vidurkiu, mūsų šalies rodikliai buvo šiek tiek aukštesni.

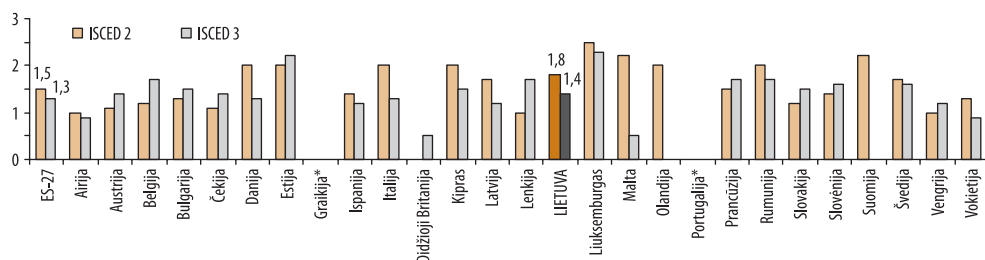
Bendrojo lavinimo mokyklų mokinių pasiskirstymas (proc.) savivaldybėse pagal užsienio kalbų pasirinkimą 2009–2010 m. m.

Pastaba. Iki 2005–2006 mokslo metų duomenys pateikti be suaugusiųjų, specialiųjų ir sanatorinių mokyklų. Nuo 2005–2006 mokslo metų pateikti visų bendrojo lavinimo mokyklų tipų duomenys. Marijampolės r. savivaldybė apie besimokančiuosius užsienio kalbų duomenų nepateikė.

Duomenų šaltinis: ITC

Europos Sąjungos šalyse vidutiniškai vienam pagrindinio ir vidurinio ugdymo (ISCED 2 ir 3) lygmens mokiniui tenkančių užsienio kalbų skaičius 2007 m.

* Duomenų nėra.

Duomenų šaltinis: Eurostat

Užsienio kalbų pasirinkimai aukštosiose mokyklose. 2009–2010 m. m. užsienio kalbų kolegijose mokėsi 28 640 studentų, universitetuose – 49 171. Dauguma (per 85 proc.) aukštųjų mokyklų studentų mokėsi tik vienos užsienio kalbos.

Per 2007–2009 m. kolegijose ir universitetuose studentų, studijuojančių vieną užsienio kalbą, dalis išaugo atitinkamai 3,5 ir 3 procentiniais punktais, o besimokančių dvi kalbas panašiai tiek pat sumažėjo. Tris kalbas besimokusių studentų dalis 2009 m. tiek kolegijose, tiek universitetuose buvo mažesnė nei 2007 m.

Studentų, kurie mokėsi vienos, dviejų ir daugiau užsienio kalbų, dalis (proc.) 2007–2009 m.

	Kolegijose			Universitetuose		
	2007–2008	2008–2009	2009–2010	2007–2008	2008–2009	2009–2010
Studentai, kurie mokėsi užsienio kalbų	38072	38413	28640	52979	50945	49171
Dalis (proc.)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Iš jų mokėsi:						
tik vienos kalbos	81,9	82,1	85,4	87,4	82,6	90,4
dviejų kalbų	17,6	17,7	14,3	11,4	17,1	8,9
trių kalbų	0,5	0,2	0,3	1,1	0,3	0,7
keturių ir daugiau kalbų	0	0	0	0,1	0	0

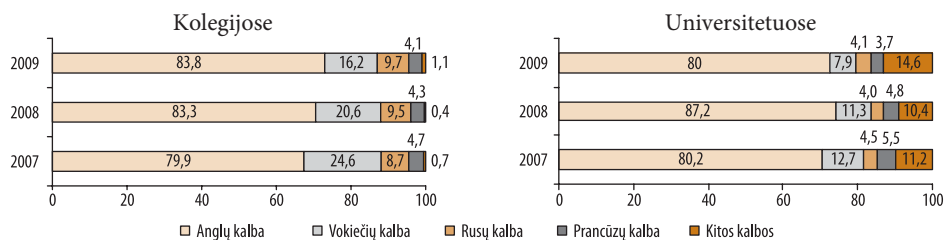
Duomenų šaltinis: STD

2009 m. dauguma (per 85 proc.) tiek kolegijų, tiek universitetų studentų mokėsi anglų kalbos. Vokiečių kalbos kolegijose mokėsi 16,2 proc. studentų, universitetuose ši dalis buvo perpus mažesnė. Rusų kalbos kolegijose mokėsi taip pat didesnė dalis studentų (9,7 proc.) nei universitetuose (4,1 proc.). Prancūzų kalbos kolegijose ir universitetuose mokėsi panaši studentų dalis (atitinkamai 4,1 ir 3,7 proc.).

Per 2007–2009 m. kolegijose besimokančiųjų anglų kalbos dalis išaugo maždaug 4 procentiniais punktais, o universitetuose beveik nepakito. Sumažėjo kolegijų ir

universitetų studentų, kurie mokėsi vokiečių ar prancūzų kalbos. Rusų kalbos besimokančiųjų dalis kolegijose išaugo, o universitetuose sumažėjo.

Studentų, kurie mokėsi užsienio kalbų, dalis (proc.) 2007–2009 m.

Duomenų šaltinis: STD

INFORMACINIS (SKAITMENINIS) RAŠTINGUMAS

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose minimam siekiniui – užtikrinti švietimo plėtotės kokybę – įgyvendinti numatyta, be kita ko, visuose švietimo lygmenyse daugiau dėmesio skirti informacinės kultūros ugdymui, diegti kompiuterinio raštingumo programas.

Europos Sąjungos informacinės plėtros veiksmų plane, Europos Tarybos Lisabonos išvadose (2000), Europos mokymosi visą gyvenimą memorandume pabrėžiama visuomenės narių veiklos elektroninėje erdvėje kompetencijos svarba. Kompiuterinis raštingumas – vienas iš svarbiausių naujų įgūdžių, būtinų žmonėms, norintiems aktyviai dalyvauti informacinėje ir žinių ekonomikos visuomenėje. Europos mokymosi visą gyvenimą memorandume teigiama, kad menki informacinių technologijų taikymo įgūdžiai lemia aukštą nedarbo lygį tam tikruose regionuose, tam tikrose pramonės šakose ir tarp socialiai pažeidžiamų gyventojų grupių¹.

Mūsų valstybės vykdoma informacinės visuomenės ir žinių ekonomikos plėtros politika kelia iššūkį švietimui – intensyviau ir veiksmingiau naudoti šiuolaikines informacines komunikacines technologijas (IKT) ugdymui, mokymui ir mokymuisi. Sisteminga IKT infrastruktūros, švietimo tinklų plėtotė ir prieinamumas – viena svarbiausių ugdymo procesų kaitos sąlygų.

2007 m. buvo patvirtinta *Informacinių ir komunikacinių technologijų diegimo į bendrąjį lavinimą ir profesinį mokymą 2008–2012 metų strategija*. Vienas iš šios stra-

¹ http://www.lssa.smm.lt/docs/Mokymosi_visa_%20gyvenima_%20memorandumas.doc.

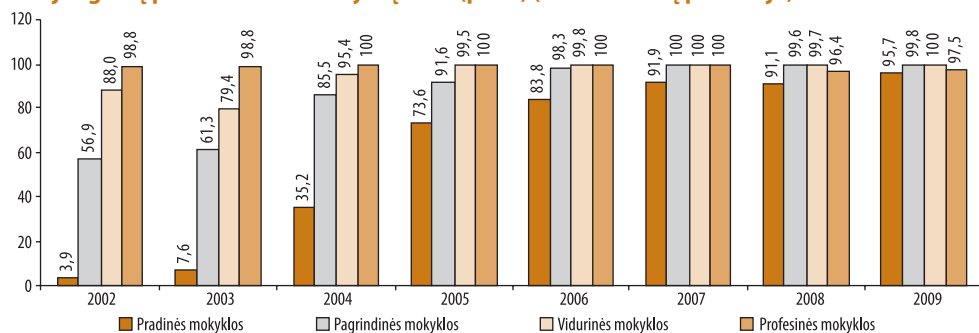
teigijos tikslų – formuoti skaitmeninę mokymo ir mokymosi infrastruktūrą, gerinti programinį ir technologinį mokyklų aprūpinimą, didinti IKT prieinamumą.

Diegiant IKT į ugdymo procesą, tobulinant naudojimosi IKT kompetencijas prisideda Švietimo ir mokslo ministerijai pavaldžių įstaigų vykdomi ES SF remiami projektai.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos kasmet vis geriau aprūpinamos ne tik kompiuteriais, bet ir kitomis IKT, skirtomis mokymui ir mokymuisi (greituoju internetu, interaktyviosiomis lentomis, skaitmeninėmis mokymo programomis ir kt.). 2009–2010 m. m. pradžioje bendrojo lavinimo mokyklos Lietuvoje turėjo iš viso 55557 kompiuterius (2008–2009 m. m. pradžioje – 53519). Mokiniais mokyti iš jų buvo naudojami 33879 kompiuteriai (2008 m. – 33022).

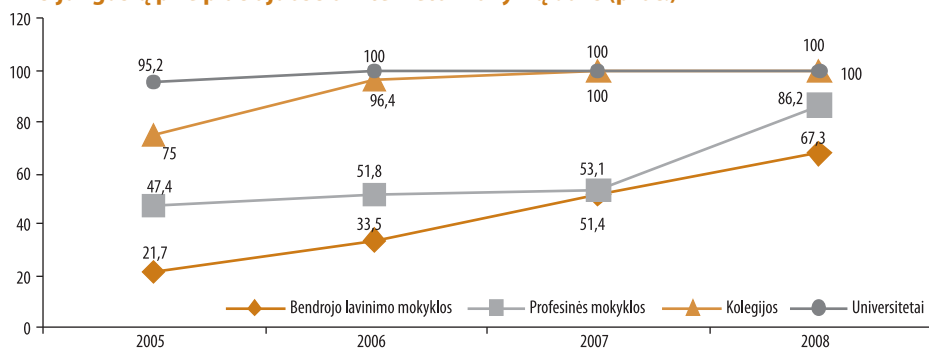
Ypač sparčiai nuo 2002 m. augo prisijungusių prie interneto mokyklų dalis. Daugiausiai jų buvo 2007 m., kada visos pagrindinės, vidurinės ir profesinės mokyklos turėjo prieigą prie interneto. Deja, 2008 m. ši dalis kiek sumažėjo. 2009 m. visos vidurinės ir beveik visos pagrindinės mokyklos buvo prisijungusios prie interneto.

Prisijungusių prie interneto mokyklų dalis (proc.) (mokslo metų pradžioje)

Duomenų šaltinis: STD

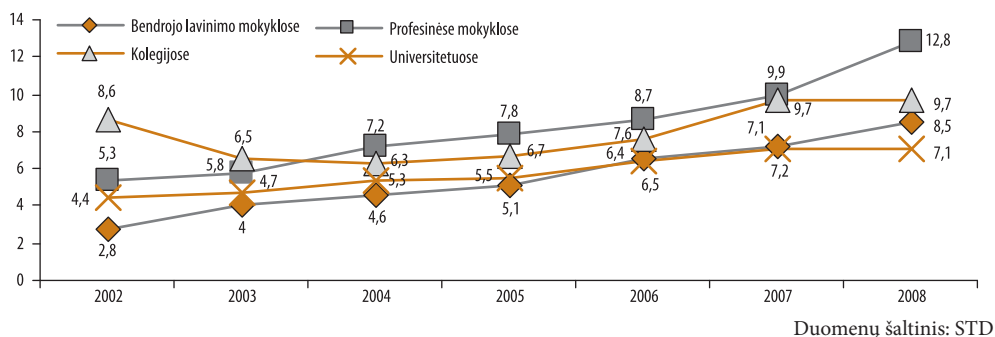
Prisijungusių prie plačiajuosčio interneto mokyklų dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: STD

Didėja mokyklų, prisijungusių prie plačiajuosčio (greitaeigio) interneto, dalis. 2008 m. tokiu internetu šalyje galėjo naudotis visos kolegijos ir visi universitetai. Lyginant su 2007 m., labai išaugo profesinių mokyklų dalis. Bendrojo lavinimo mokyklų, besinaudojančių greitaeigiu internetu, dalis nuo 2005 m. nuolat auga, tačiau kol kas ji sudaro tik apie du trečdalius.

100-ui mokinių ar studentų tenka kompiuterių

Kompiuterių, tenkančių 100-ui mokinių ar studentų, skaičiaus rodiklis mūsų šalyje yra gana žemas. Nors šio rodiklio reikšmė per 2002–2008 m. laikotarpį tolydžio augo, ji nėra patenkinama. Geriausia padėtis profesinėse mokyklose, jose daugiau mokinių vienu metu gali naudotis kompiuteriais. Prasčiausia padėtis universitetuose, kur 100 studentų tenka tik 7,1 kompiuterio. Galima tikėtis, kad dabar nemaža dalis studentų naudojami savo nešiojamaisiais kompiuteriais.

Informacinių komunikacinių technologijų taikymas švietime leidžia formuluoti naujus mokymosi visą gyvenimą tikslus ir uždavinius. IKT diegimas suaugusiųjų švietime sudaro galimybes kurti naujas veiklas, socialinius tinklus bendrauti ir bendradarbiauti, burti bendradarbiavimo grupes.

Pastaruoju metu suaugusiesiems atsiveria naujos galimybės mokytis ir šviestis savarankiškai naudojantis internetu, kuris, įgyvendinant Kultūros ministerijos projektą „Bibliotekos pažangai“, darosi vis labiau prieinamas ne tik mieste, bet ir kaimo vietovėse. Tai projektas, skirtas didinti ir naudoti viešųjų bibliotekų išteklius siekiant, kad Lietuvos gyventojai (ypač kaimo vietovių, taip pat socialinės rizikos grupių) daug geriau naudotųsi informacinėmis technologijomis dirbdami su informacija ar šiaip bendraudami.

Siekiant į bibliotekas pritraukti daugiau suaugusių ir vyresnio amžiaus žmonių, rengiami specialūs seminarai ir akcijos, kurių metu supažindinama su kasdieniame gyvenime lengvai pritaikomomis elektroninėmis paslaugomis: el. deklaravimu, el. bankininkyste, darbo paieška, nuotoliniu mokymusi, sveikatos priežiūros pas-

laugomis ir kitomis. Nemokantys naudotis kompiuteriais gyventojai bibliotekose mokomi kompiuterinio raštingumo ir naudojimosi internetu pradmenų.

Bibliotekų, turinčių kompiuterizuotas vartotojų vietas, nuo 2002 m. sparčiai daugėja. 2008 m. trys ketvirtadaliai šalies viešųjų bibliotekų buvo aprūpinta kompiuteriais. Daugeliui žmonių, kurie iki šiol neturėjo sąlygų susipažinti su informacinėmis technologijomis, atsivėrė naujos galimybės gauti, teikti informaciją ir komuni-

kuoti. Tai ypač aktualu žmonėms, gyvenantiems kaimo vietovėse: jiems sudaromos sąlygos šviestis, efektyvinti savo darbinę veiklą, plėtoti bendravimą, naudotis įvairiomis paslaugomis. Žmonėms, priklausantiems socialinės rizikos grupėms bei neigaliams, tai padės daug geriau integruotis į visuomenės gyvenimą.

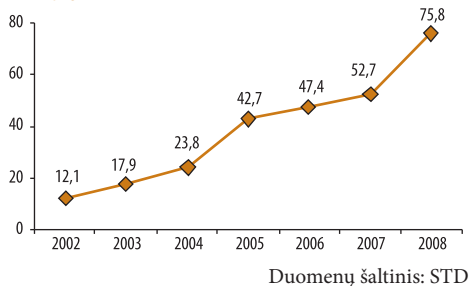
Igyvendinant visuotinio kompiuterinio raštingumo programos tikslą, numatyti tokie uždaviniai:

- skatinti gyventojus mokytis informacinių ir komunikacinių technologijų ir jas naudoti įvairiose veiklos srityse;
- sudaryti sąlygas visiems Lietuvos Respublikos gyventojams (nesvarbu, koks jų amžius, lytis, specialieji poreikiai, socialinė padėtis ir gyvenamoji vieta) įgyti kompiuterinį raštingumą, atitinkantį jų išsimokslinimą ir profesinę veiklą;
- užtikrinti gerą kompiuterinio raštingumo mokymo kokybę.

Lietuvoje ne visi gyventojai (ypač suaugusieji) turi vienodas sąlygas įgyti kompiuterinį raštingumą ir pasirengti gyventi informacinėje visuomenėje. Visuotinio kompiuterinio raštingumo tyrimo² duomenys byloja, kad:

- didesnė dalis – du trečdaliai – 15–74 m. gyventojų (65,3 proc.) naudoja kompiuteriu. Pusė gyventojų juo naudoja dažnai – kasdien. Kompiuterio vartotojas dažniau yra jaunas, išsilavinęs, dirbantis žmogus, turintis didesnes pajamas. Kompiuteriu nesinaudoja ar naudoja rečiau vyresni, ypač pensinio amžiaus, mažesnių pajamų, menkesnį išsilavinimą turintys gyventojai. Kompiuteris taip pat mažiau prieinamas kaimo gyventojams;
- kompiuteriu visiškai nesinaudoja dažniau vyresni – 55–74 metų – asmenys, turintys žemesnį nei aukštasis išsimokslinimą, darbininkai, pensininkai, bedarbiai, apklaustieji, gyvenantys kaimo vietovėse (iki 2000 gyv.), rusų tautybės respondentai;

Bibliotekų, turinčių kompiuterizuotas vartotojų vietas, dalis (proc.)

² Dr. A. Kalvaitis, dr. T. Tamošiūnas, UAB RAIT. Visuotinio kompiuterinio raštingumo tyrimas. Pakeliui į skaitmeninį raštingumą. Vilnius: Lietuvos suaugusiųjų švietimo ir informavimo centras, 2009.

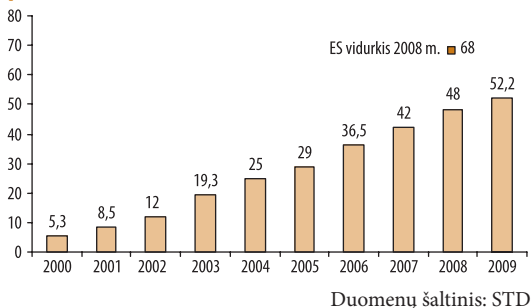
- keturių iš dešimties dirbančių gyventojų darbinė veikla susijusi su informacinių technologijų naudojimu, daugiau nei pusės – nesusijusi. Vidutinio amžiaus (45–54 m.), žemesnio išsimokslinimo, mažesnes pajamas gaunančių vyrų darbo veikla su IT paprastai nesusijusi;
- 25–34 metų asmenų, įgijusių aukštąjį išsimokslinimą, asmenų, gaunančių dideles pajamas (1101 Lt ir daugiau viename šeimos nariui per mėnesį), ir mažesnių miestų (2001–30 000 gyv.) bei trijų didmiesčių (Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos) gyventojų darbinė veikla dažniausiai yra labai susijusi su informacinių technologijų taikymu.

Statistikos departamento duomenimis, jau daugiau kaip pusė Lietuvos gyventojų namų ūkių turi kompiuterius ir gali naudotis skaitmeninėmis technologijomis savo reikmėms. Per dešimt pastarųjų metų įvyko didelis šuolis diegiant skaitmenines technologijas kasdieniame žmonių gyvenime. Tačiau lyginant su ES valstybių namų ūkių, turinčių kompiuterius, dalimi, Lietuvos gyventojų apsirūpinimas kompiuteriais kiek atsilieka.

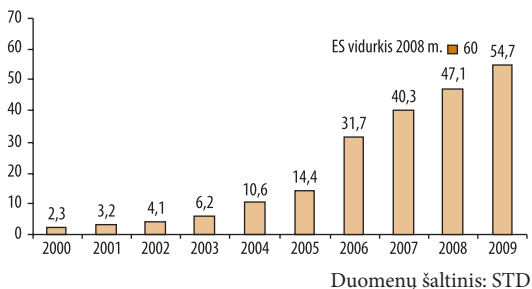
Internetu Lietuvoje naudojasi daugiau namų ūkių, nei turi kompiuterius, ir ši dalis labai artima ES valstybių vidurkiui. Galima sakyti, kad asmeninės skaitmeninės technologijos vis plačiau naudojamos kasdieniame žmonių gyvenime ir veikloje.

Gyventojai naudojami ne tik kompiuteriais, bet ir kitomis galimomis priemonėmis, įgalinančiomis prisijungti prie virtualiosios aplinkos.

Namų ūkių aprūpinimas kompiuteriais (dalis proc.) 2000–2009 m.

Namų ūkių aprūpinimas internetu (dalis proc.) 2000–2009 m.

Aktyvaus pilietiškumo ugdymas

PILIETINIŲ NUOSTATŲ UGDYMAS

Valstybinėje švietimo strategijoje 2003–2012 metams pabrėžiama, kad švietimui tenka užduotis laiduoti tautos ir krašto kultūros tęstinumą, nuolatinį kūrimą, tapatybės išsaugojimą, puoselėti šios kultūros atvirumą ir dialogiškumą.

Pilietiškumą sudaro keli nuostatų ir elgsenos sandai: politinis raštingumas ir aktyvumas, kurių pagrindas – demokratinės valstybės veikimo principų suvokimas, piliečių teisių, laisvių ir pareigų žinojimas; visuomenės solidarumas (socialinė sanglauda); tautinio tapatumo suvokimas ir puoselėjimas. Visuomenės pilietiškumas lemia valstybės ir tautos gyvybingumą, moralumą bei gerovę.

Pripažinus, kad Lietuvos visuomenė nėra pakankamai pilietiška, 2006 m. patvirtinta *Ilgalaikė pilietinio ir tautinio ugdymo programa*. Joje numatyta iki 2012 m. įgyvendinti šiuos uždavinius:

- 1) atnaujinti formalųjį ir neformalųjį pilietinio ir tautinio ugdymo turinį Lietuvos ir užsienio lietuvių mokyklose;
- 2) stiprinti demokratinę mokyklų kultūrą;
- 3) gerinti mokytojų ir dėstytojų kompetenciją pilietinio ir tautinio ugdymo srityje;
- 4) ugdyti ir puoselėti Lietuvos ir užsienio lietuvių jaunimo bei suaugusiųjų tautinį ir pilietinį sąmoningumą, skatinti tautinę saviraišką;
- 5) didinti Lietuvos ir užsienio lietuvių jaunimo bei suaugusiųjų visuomeninį ir politinį aktyvumą;
- 6) atlikti visuomenės pilietinės ir tautinės raidos tyrimus.

Pilietinio ugdymo svarba pabrėžta ir 15-osios vyriausybės programoje (2008). Joje įsipareigota *ugdyti Lietuvos Respublikos pilietį, laisvą ir subrendusį rinktis ir drauge suvokiantį atsakomybę už save, savo šeimą, bendruomenę ir valstybę; užtikrinti lietuvių tautos kultūros ir tapatybės tęstinumą ir raidą; pasiekti, kad švietimas ir mokslas taptų katalizatoriumi plėtojant pilietišką, moralią ir kūrybingą galimybių visuomenę, kuriant veržlią, konkurencingą ir šiuolaikišką demokratinę valstybę*.

Įgyvendinant *Ilgalaikę pilietinio ir tautinio ugdymo programą*, 2008 m. atliktas

bendrojo ugdymo programų, vadovėlių ir mokymo priemonių, egzaminų turinio ekspertinis vertinimas; pakoreguotas ir šiuolaikiniais pilietinio ir tautinio ugdymo aspektais papildytas jų turinys.

2009 m. paskelbtas Pilietinio ir tautinio ugdymo projektų rėmimo konkursas. Konkursui finansuoti skirta 3 mln. 85 tūkst. Lt, iš jų 2 mln. 85 tūkst. šalies lygmens projektams finansuoti ir 1 mln. savivaldybių lygmens projektams finansuoti. Konkursui buvo pateikti 269 šalies lygmens projektai ir 1540 savivaldybių lygmens projektų, iš jų finansuoti 64 šalies lygmens ir 842 savivaldybių lygmens projektai. 2009 m. šalies lygmens projektuose dalyvavo 173 570 vaikų ir 49 374 suaugusieji, savivaldybių lygmens projektuose – 162 328 vaikai ir 36 897 suaugusieji.

2009 m. Lietuvos jaunimo turizmo centras kartu su VŠĮ „Drąsinkime ateitį“ organizavo akciją „Sugrįžimai“. Joje dalyvavo 519 mokyklų, buvo sukurtas aktyvus mokyklų socialinių partnerių tinklas, sutelktos mokyklų bendruomenės.

Remiant studentų ir jaunimo organizacijų savivaldos plėtros ir stiprinimo projektus, organizuotas projektas „Mokiniai – į Vyriausybę“. Jo metu baigiamųjų klasių mokiniai supažindinti su valstybės institucijų ir politikų veikla bei kasdieniu darbu. Išleistas metodinis leidinys „Mokinių savivaldos gidas“.

2008–2009 m. vykdytas Lietuvos mokinių olimpinis festivalis – Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų (mokyklų-darželių, pradinių, pagrindinių, vidurinių mokyklų, gimnazijų) 23 sporto šakų zoninės, tarpzoninės ir finalinės varžybos, kuriose dalyvavo daugiau nei 200 tūkst. mokinių iš 730 Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų.

Remiant Lietuvos kultūros paveldą, tautinę ir pilietinę tradiciją aktualizuojančius kraštotyros, mokslo bei mokslo populiarinimo projektus, organizuotas šalies mokyklų muziejų apžiūros konkursas (akcija „Muziejus mokyklai“), skirtas Lietuvos valstybės tūkstantmečiui pažymėti. Akcijos tikslas – puoselėti mokyklinę muziejininkystę, padedančią geriau pažinti etnokultūros paveldą.

Vykdyti projektai „Tautos dvasios beieškant“, „Tūkstantis žvilgsnių į Lietuvą“, „Ką mena Lietuvos pilys?“, skirti Lietuvos tūkstantmečiui; jų metu mokiniai atliko tiriamąjį darbą ekspedicijose, žygiuose, išvykose, fotografavo, rašė rašinius.

Paremti 2 pilietinio ugdymo tyrimai: Pilietinės galios indeksas 2009 ir Tarptautinis pilietinio ugdymo ir pilietiškumo ugdymo tyrimas 2009 (ICCS). Pastarojo tikslas – nustatyti, kaip 8 klasės jaunuoliai yra rengiami tapti piliečiais, ir įvertinti, kokią įtaką mokinių pasiekimams ir pilietinėms nuostatoms turi įvairių šalių švietimo sistemos bei mokyklos ypatybės. 2009 tyrime dalyvavo 38 šalys, rezultatai turėtų būti skelbiami 2010 m. rudenį.

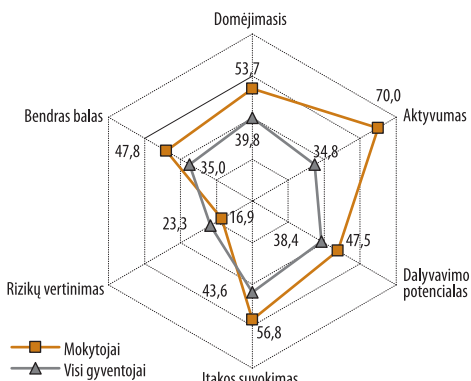
PILIE TINĖS GALIOS INDEKSAS

Pilietinės galios indeksas skirtas Lietuvos gyventojų domėjimuisi viešaisiais reikalais, pilietiniam dalyvavimui ir jo potencialui, požiūriui į savo pilietines galias ir aplinkos palankumui pilietinei veiklai vertinti. Jis apskaičiuojamas atlikus specialų tyrimą. Šiuo metu galima palyginti trejų metų – 2007, 2008 ir 2009 – duomenis. Nuo 2008 m. atskirai skaičiuojamas mokytojų pilietinės galios indeksas.

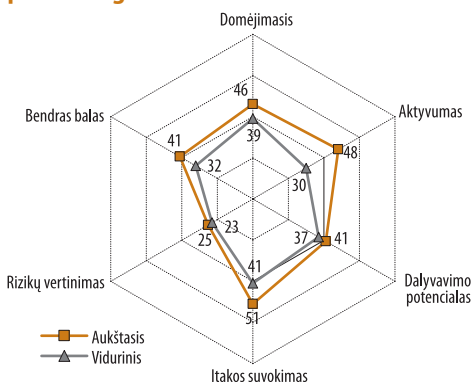
Bendras Lietuvos gyventojų pilietinės galios indeksas šiek tiek didėja – nuo 32,7 balų iš 100 galimų 2007 m. iki 35 balų 2009 m. Gyventojų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, pilietinė galia, ypač aktyvumas, yra didesnė už gyventojų, kurių išsilavinimas žemesnis, galią, tačiau visi panašiai suvokia dalyvavimo pilietinėje veikloje jiems keliamą riziką (pavojus prarasti darbą, būti viešai užsipul-tam, šmeižiamam, susilaukti grasinimų susidoroti, būti įtariamam savanaudiškumu).

Mokytojų pilietinė galia, kaip ir ankstesniais metais, buvo daug didesnė už vidutinę visų gyventojų pilietinę galią: 48 balai. Mokytojai ypač išsiskyrė aktyvumu – pilietinėje veikloje (ypač talkose, labdaringoje veikloje, vietos bendruomenių veikloje) jie dalyvavo du kartus dažniau nei visi gyventojai. Be to, mokytojai labiau domisi visuomenės reikalais, yra labiau nusiteikę dalyvauti pilietinėje veikloje ir laiko save įtakin-

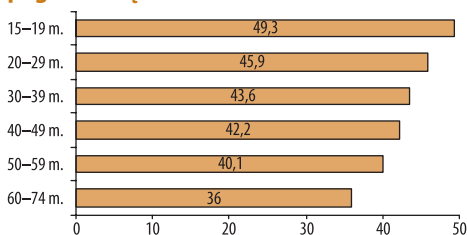
Mokytojų ir visų gyventojų pilietinės galios indeksas 2009 m.

Skirtingo išsilavinimo lygio gyventojų pilietinės galios indeksas 2009 m.

Pilietinės įtakos suvokimo indekso vidurčiai pagal amžių 2008 m.

Duomenų šaltinis: Tyrimas, kurį atliko Pilietinės visuomenės instituto ekspertai (dr. Mindaugas Degutis, dr. Ainė Ramonaitė ir dr. Rūta Žiliukaitė). Apklausą atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centrai „TNS Gallup“ (2007 ir 2008 m.) ir „Vilmorus“ (2009 m.).

gesniais nei vidutinis šalies gyventojas. Prastesnis yra tik rizikos suvokimo rodiklis – mokytojai dalyvavimą pilietinėje veikloje laiko keliančiu daugiau grėsmės, nei visi gyventojai, taip pat daugiau, nei gyventojai, turintys aukštąjį išsilavinimą. Taigi būdami viena aktyviausių visuomenės grupių mokytojai jaučiasi ir vieni nesaugiausių. Tai gali lemti mokiniams perteikiamo požiūrio prieštaringumą: dalyvauti pilietinėje veikloje reikia, bet pavojinga.

Kuo jaunesni gyventojai, tuo didesnis jų pilietinės galios indeksas. 2008 m. mokyklinio amžiaus, tai yra 15–19 m., jaunimo pilietinės galios indeksas buvo 38,8, o priešpensinio amžiaus (50–59 m.) gyventojų – 32,5. Ypač skiriasi savo pilietinės įtakos suvokimo indeksas, rodantis asmens nuomonę, kokią galią jis turi valstybėje. Šis indeksas taip pat yra didžiausias mokyklinio amžiaus jaunimo, o tai rodo, kad jaunimas turi daugiausiai pilietinio pasitikėjimo.

TAUTINIS TAPATUMAS IR PATRIOTIZMAS

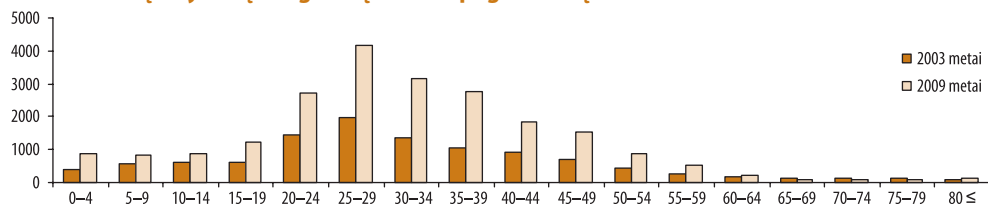
Viena daugiausiai susirūpinimo keliančių problemų yra gyventojų emigravimas. Deklaravusių išvykimą gyventojų statistika rodo, kad išvykstančiųjų dalis amžiaus grupėse smarkiai padidėja įgijus vidurinį išsilavinimą (nuo 19 metų) ir įgijus profesiją bei pradėjus ieškoti darbo (25–29 metų). Aukštas jaunimo emigravimo lygis skatina klausti, kas jį lemia – ekonominės priežastys ar jau mokykloje susiformuojančios nuostatos.

Mokinių pasiskirstymas (proc.) pagal noro išvykti į užsienį priežastis 2008 m.

Daugiau galimybių susirasti darbą ir užsidirbti	38,1
Noras pažinti kitas šalis	21,1
Kitose šalyse geriau gyventi	19,4
Noras mokytis užsienyje	5,1
Kitos šalys įdomesnės, gražesnės	2,7
Noras išbandyti kitokį gyvenimą	1,4
Kiti atsakymai	8,3

Duomenų šaltinis: Nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai

Deklaravusių išvykimą emigrantų skaičiai pagal amžių

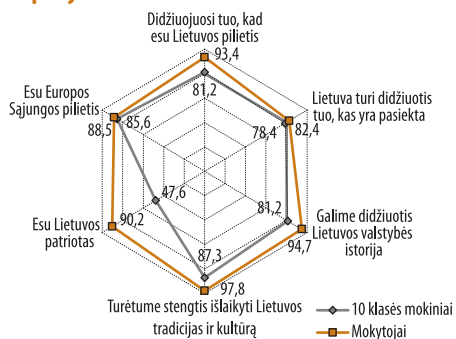
Duomenų šaltinis: STD

2008 m. Nacionalinio mokinių pasiekimų tyrimo duomenimis, mokytojų tautinė ir pilietinė tapatybė yra stipri. Mokinių pilietinės tapatybės nuostatos nelabai skiria-

si nuo mokytojų, tik mokiniai yra šiek tiek skeptiškesni: truputį mažiau linkę didžiuotis Lietuvos valstybės istorija ir tuo, kad yra Lietuvos piliečiai, taip pat šiek tiek rečiau pritaria teiginiui „Turėtume stengtis išlaikyti Lietuvos tradicijas ir kultūrą“. Smarkiai skiriasi tik pritarimas teiginiui „Aš esu Lietuvos patriotas“ – tokiais save laiko apie 90 proc. mokytojų ir 48 proc. dešimtokų. Gali būti, kad žodis „patriotas“ retai vartojamas ir mokykloje, ir šeimose, todėl jo prasmė mokiniams nėra labai aiški.

Išvykti gyventi į užsienį norėtų maždaug trečdalis 10-ų klasių mokinių (2006 m. jų buvo 34 proc., 2008 m. – 30,2 proc.). Miesto jaunimas labiau linkęs emigruoti nei kaimo (35 proc. ir 26 proc.). Vyraujantys motyvai – ekonominiai: galimybė įsidarbinti ir geresnis gyvenimas; juos nurodė apie 60 proc. norinčiųjų išvykti (žr. lentelę 112 psl.). Maždaug ketvirtadalį į užsienį gena smalsumas.

10 kl. mokinių ir jų mokytojų pilietinės tapatybės nuostatos 2008 m.

Duomenų šaltinis: Nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai

Rengimas profesijai

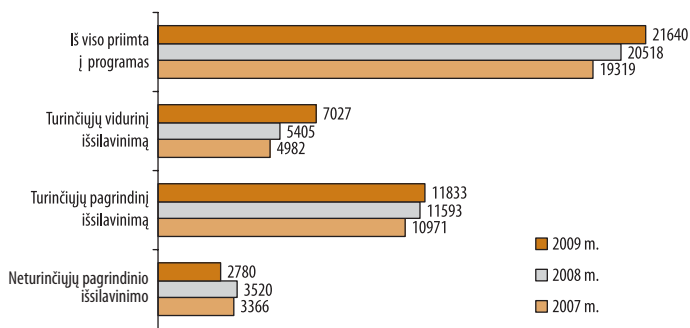
PROFESINIO MOKYMOSI PASIRINKIMAI

Profesijos pasirinkimas – vienas sudėtingiausių gyvenimo uždavinių. Profesijos pasirinkimui ir karjeros planavimui turi įtakos nuolat kintantys veiksniai, tokie kaip asmeninių mokymosi poreikių kaita, darbo rinkos kaita, globalizacija. Tačiau nuo to, ar pasirenkama mėgstama ir paklausi darbo rinkoje specialybė, labai priklauso asmens gyvenimo sėkmė.

Lietuvoje per pastaruosius trejus metus mokinių, kurie rinkosi profesinio mokymosi kelią, skaičius didėjo. Lyginant su 2007 m., 2009 m. į profesinio mokymo programas įstojo 12 proc. daugiau asmenų.

Daugiausiai (54,7 proc.) mokinių buvo priimta į mokymo programas, kurioms būtinas pagrindinis išsilavinimas, mažiausiai (12,8 proc.) – į programas, skirtas asmenims, neturintiems pagrindinio išsilavinimo. Labiausiai per pastaruosius trejus metus daugėjo mokinių, priimtų į mokymo programas turintiems vidurinį išsilavinimą.

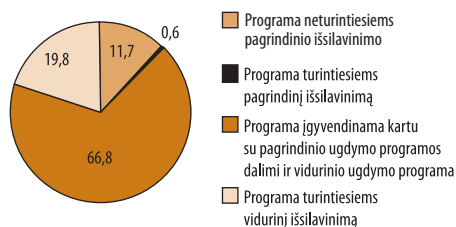
Priimtų į profesines mokyklas mokinių pasiskirstymas pagal mokymo programų grupes 2007–2009 m.

Duomenų šaltinis: STD

2008–2009 m. m. profesinėse mokyklose daugiausiai (apie du trečdalius) mokinių mokėsi pagal programą, kuri įgyvendinama kartu su pagrindinio ugdymo programos dalimi ir vidurinio ugdymo programa, mažiausiai – pagal programą turintiems pagrindinį išsilavinimą.

Mokinių pasiskirstymas (proc.) pagal profesinio mokymo programas 2008–2009 m. m.

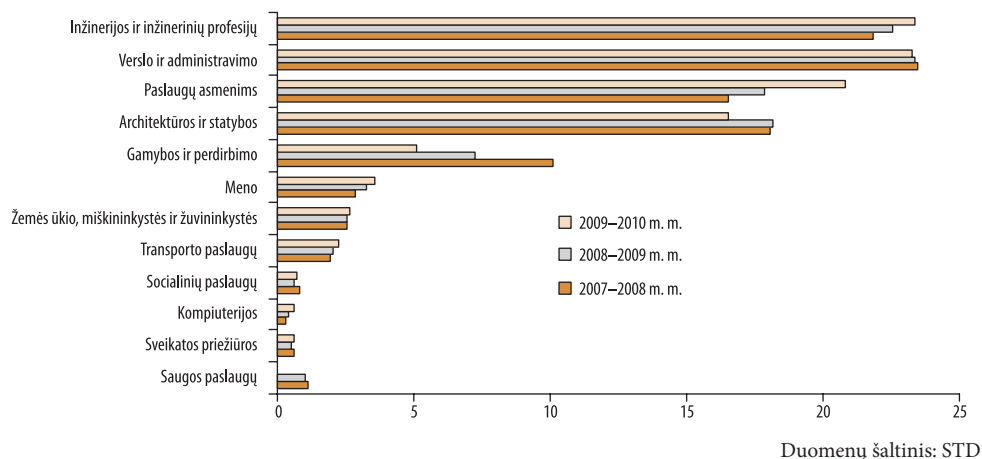

Duomenų šaltinis: ITC

Analizuojant profesinių mokyklų

mokinių dalies kitimą pagal pasirinktas mokymo sritis matyti, kad per 2007–2009 m. laikotarpį pokyčiai yra nežymūs (didžiausias pokytis – 5 proc. punktai).

Profesinių mokyklų mokinių dalis (proc.) pagal mokymo sritis 2007–2009 m.

Labiausiai išaugo dalis asmenų, siekiančių įgyti paslaugų asmenims bei inžinerijos ir inžinerinių profesijų kvalifikacijas, o labiausiai sumažėjo mokinių, siekiančių įgyti gamybos ir perdirbimo, architektūros ir statybos profesines kvalifikacijas.

2009–2010 m. m. daugiausiai profesinių mokyklų mokinių mokėsi inžinerijos ir inžinerinių profesijų (23,4 proc.), verslo ir administravimo (23,3 proc.), architektūros ir statybos (20,8), mažiausiai – sveikatos priežiūros ir kompiuterijos profesijų.

STUDIJŲ PASIRINKIMAI

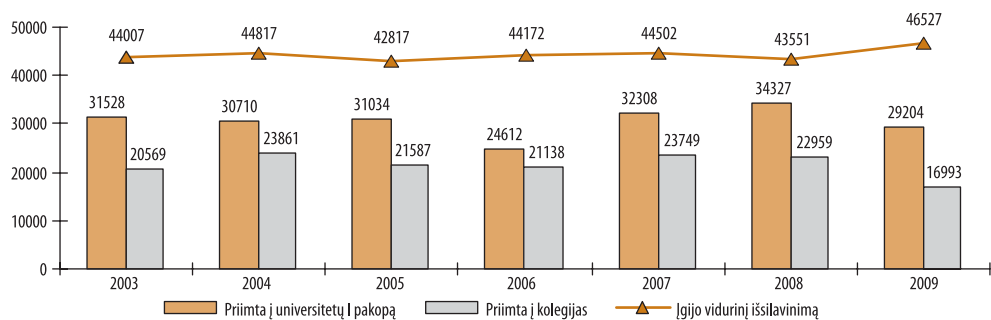
2009 m. įgijusiųjų vidurinį išsilavinimą (visų tipų mokyklose) skaičius buvo didžiausias per pastarąjį dešimtmetį – 46,5 tūkst., tačiau įstojusiujų į aukštąsias mokyklas skaičius mažėja (žr. pav. 116 psl.). Priimtų į universitetų I pakopos studijas skaičius sumažėjo nuo 34,3 tūkst. 2008 m. iki 29 tūkst. 2009 m. (15 proc. punktų), į kolegines studijas – nuo 23 tūkst. iki 17 tūkst. (26 proc. punktais). Šį mažėjimą lėmė ne tiek mažesnė abiturientų, tais pačiais metais tęsiančių mokslą aukštosiose mokyklose, dalis (ji per metus sumažėjo tik maždaug 4 proc. punktais), kiek retesnis ankstesnių metų abiturientų ir kito tipo mokyklų absolventų stojimas į aukštąsias mokyklas.

Lyginant priėmimo į aukštąsias mokyklas duomenis pagal studijų finansavimo

formas matyti, kad bendrą pirmakursių skaičiaus mažėjimą labiausiai lėmė dvi priežastys: valstybės finansuojamų studijų vietų universitetuose skaičiaus sumažinimas (maždaug 4 tūkst.) ir pasirinkusių mokamas studijų vietas kolegijose skaičiaus sumažėjimas (6,5 tūkst.). Be to, mokančių už studijas universitetų pirmakursių sumažėjo dar 1 tūkst. Taigi 2009 m. studentų skaičių mažino ir valstybės švietimo politika, ir ekonominis sunkmetis.

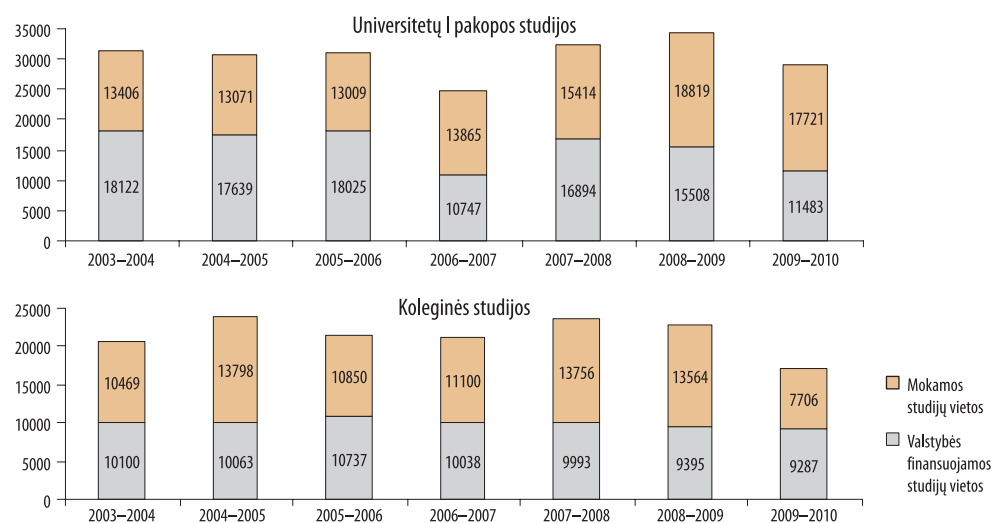
2009 m. išlaikyti tie patys kaip ir anksčiau bendrojo priėmimo į aukštąsias mokyklas principai – abiturientai, nurodę pageidaujamas studijų programas, formas ir fi-

Ilgijusių vidurinį išsilavinimą ir priimtų į universitetų I pakopos studijas ir kolegines studijas skaičiaus kaita

Duomenų šaltinis: STD

Priimtųjų į universitetų I pakopos studijas ir kolegines studijas skaičiaus kaita pagal studijų finansavimo formas

Duomenų šaltinis: STD

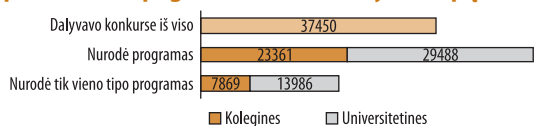
nansavimo būdą, į esamas studijų vietas buvo priimami pagal mokymosi rezultatus ir prašyme nurodytų pageidavimų eiliškumą. Tačiau keitėsi programų finansavimo principas – valstybė skyrė lėšas ne joms ir net ne studijų kryptims, o šešioms studijų sritims pagal aukštosios mokyklos tipą (universitetai ar kolegijos). Dėl to pasikeitė konkuravimo dėl valstybės finansavimo sąlygos – abiturientai varžėsi 12-oje geriausiųjų eilių. Tai pakeitė abiturientų galimybes gauti valstybės finansavimą – jas lėmė ne tik pretenduojančių į tą pačią studijų programą skaičius ir mokymosi rezultatai, bet ir pretenduojančių į kitas tos pačios srities programas skaičius bei rezultatai.

2009 m. bandyta pakoreguoti studentų pasiskirstymą po universitetus ir kolegijas skiriant abiejų tipų studijoms apylygį studijų krepšelių skaičių – 11 tūkst. universitetams ir 10 tūkst. kolegijoms. Tačiau abiturientų pasirinkimai pasiskirstė ne taip tolygiai – kolegines programas nurodė 44 proc. dalyvavusiųjų priėmimo, universitetines – 56 proc. 37 proc. stojusiųjų į aukštąsias mokyklas nurodė tik universitetines programas, tik kolegines nurodė 21 proc. (absoliučius skaičius žr. pav.). Taigi nepaisant didelės tikimybės gauti valstybės finansavimą renkantis kolegines studijas jos nebuvo labai populiarios.

2009 m. labiausiai remtos studijų sritys – technologijos ir socialinių mokslų: jos gavo po kelis kartus daugiau studijų krepšelių nei kitos sritys. Valstybės prioritetai tik iš dalies sutapo su stojančiųjų prioritetais. Didžiausias konkursas buvo į socialinių mokslų studijas, o į technologijos mokslų jis buvo labai nedidelis (žr. pav. 118 psl.). Abiturientai rečiau, nei tikėtasi, rinkosi fizinius mokslus, dažniau – biomedicinos ir humanitarinius mokslus. Konkursai į kolegines studijas buvo daug mažesni nei į universitetines.

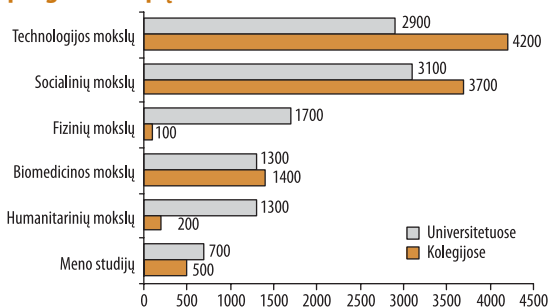
Konkursų į studijų sritis ir universitetines ar kolegines programas skirtumai lėmė priėmimo balų skirtumus (žr. pav. 118 psl.). Priėmimo į universitetines programas balai yra gerokai aukštesni nei priėmimo į kolegijas balai. Universitetuose aukščiausi balai tos srities, kurioje buvo didžiausias konkur-

2009 m. pagrindiniame priėmime dalyvavusiųjų pasirinkimai pagal aukštosios mokyklos tipą

Duomenų šaltinis: LAMA BPO

2009 m. Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytas studijų krepšelių skaičius studijų sritims pagal programos tipą

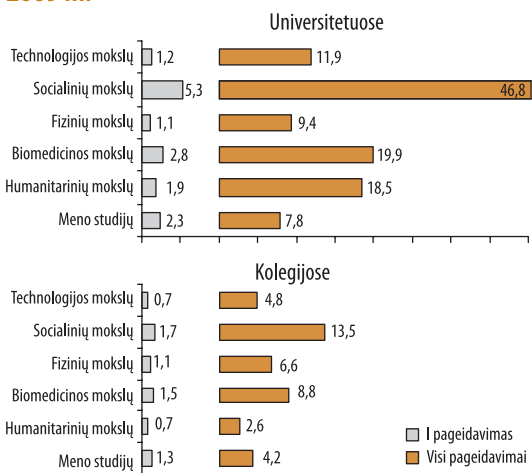

Duomenų šaltinis: ŠMM

sas – socialinių mokslų (iki 25,6) ir biomedicinos mokslų (iki 25,4), tačiau žemiausi šių sričių priėmimo balai nėra aukšti – vos viršija 10. Mažiausiai išsiskleidę universitetinių meno studijų balai – nuo 21,7 iki 14,8. Priėmimo į kolegijas balai ne tik žemesni, bet ir gerokai labiau išsiskleidę – į jas buvo galima patekti ir turint vos daugiau nei 0 balų, o poroje sričių – technologijos ir socialinių mokslų – labai didelė studentų, kurių balai žemi, dalis.

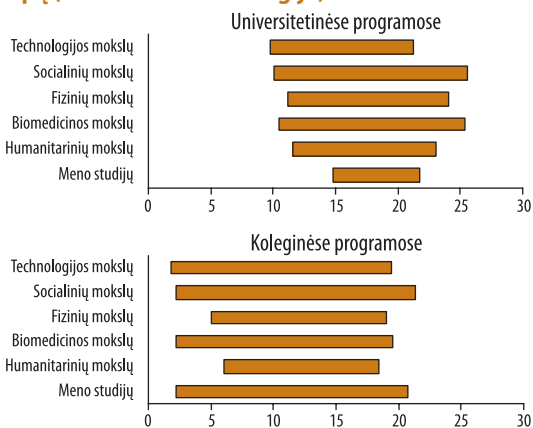
Pereinant prie abiturientų pasirinkimu grįsto aukštųjų mokyklų finansavimo (studijų krepšelio) buvo tikimasi, kad tai padės atskirti patrauklias ir nepatrauklias klientui, išliksiančias ir ilgainiui sunyksiančias aukštąsias mokyklas. Tačiau pasirodė, kad tik apie pusė abiturientų yra svarbu, kurioje aukštojoje mokykloje studijuos (žr. lentelę 119 psl.). Tai rodo, kad arba abiturientai neturi informacijos apie mokyklų skirtumus ir jų įtaką studijų kokybei, arba jiems už mokyklą kaip kokybės garantą yra svarbiau miestas ir studijų sritis, t. y. siekiama mokytis patogioje gyventi vietoje ir gauti pasirinktos srities diplomą nepaisant išsilavinimo kokybės. Tendenciją rinktis studijas arčiau namų ar labiau pažįstamoje aplinkoje rodo ir stojimo iš apskričių duomenys – sostinė traukia visos šalies jaunimą, bet labiausiai – Vilniaus ir Utenos apskričių, Kaunas – Kauno ir Marijampolės apskričių, Klaipėda ir Šiauliai – savo apskričių (žr. lenteles 119 psl.).

Konkursai studijų srityse (vienai valstybės finansuojamai vietai tekęs pageidavimų skaičius) 2009 m.

Duomenų šaltinis: LAMA BPO

Į valstybės finansuojamas vietas įstojusių studentų priėmimo balai pagal studijų sritis ir mokyklos tipą (universitetas ar kolegija)

Duomenų šaltinis: LAMA BPO

Dalis (proc.) priėmimo prašymų, kurių pirmais trimis pageidavimais nurodyti tas pats miestas, studijų sritis ar mokykla

	Miestas	Studijų sritis	Aukštoji mokykla
Prašymai į universitetus	77,65	74,34	45,29
Prašymai į kolegijas	80,91	79,08	63,34

Duomenų šaltinis: LAMA BPO

Stojančiųjų prašymuose į universitetus pirmais trimis pageidavimais nurodyti miestai (proc.)

Stojantysis iš:	Prašyme (į universitetus) pirmais trimis pageidavimais nurodytas miestas					
	Vilnius	Kaunas	Klaipėda	Šiauliai	Panevėžys	Telšiai
Vilniaus apskrities	96,8	3,0	0,1	0,1	0	0
Kauno apskrities	15,6	83,3	0,6	0,5	0	0
Klaipėdos apskrities	37,4	7,2	54,3	0,8	0	0,2
Šiaulių apskrities	33,6	13,8	4,0	48,2	0,1	0,3
Panevėžio apskrities	67,4	18,6	0,9	3,5	9,6	0
Marijampolės apskrities	36,5	62,9	0,4	0,1	0,1	0
Alytaus apskrities	72,5	27,1	0,4	0	0	0
Utenos apskrities	86,1	12,1	0,8	0,8	0,1	0
Telšių apskrities	45,5	17,9	27,3	8,0	0,1	1,1
Tauragės apskrities	33,9	43,9	19,1	3,1	0	0
Kitos šalies	75,9	18,2	4,4	0,7	0	0,7

Duomenų šaltinis: LAMA BPO

Stojančiųjų prašymuose į kolegijas pirmais trimis pageidavimais nurodyti miestai

Stojantysis iš:	Prašyme (į kolegijas) pirmais trimis pageidavimais nurodytas miestas								
	Vilnius	Kaunas	Klaipėda	Šiauliai	Marijampolė	Utena	Panevėžys	Alytus	Rietavas
Vilniaus apskr.	96,6	1,92	0,31	0,17	0,08	0,76	0,04	0,08	0
Kauno apskr.	10,9	85,39	0,92	0,69	0,23	0,20	0,07	0,29	0
Klaipėdos apskr.	13,2	2,71	82,87	0,45	0	0,23	0,06	0	0,3
Šiaulių apskr.	19,2	7,46	4,69	67,26	0	0	0,92	0	0,1
Panevėžio apskr.	55,4	11,65	1,19	2,77	0,08	3,09	25,28	0	0
Marijampolės apskr.	22,2	46,11	0,84	0,12	30,06	0	0,12	0,48	0
Alytaus apskr.	57,9	16,19	0,11	0	1,31	0,22	0,11	22,76	0
Utenos apskr.	67,3	5,25	0,69	0,40	0	25,27	1,09	0	0
Telšių apskr.	22,7	7,86	49,70	8,16	0,30	0	0,15	0	9,3
Tauragės apskr.	24,2	31,33	31,33	2,25	0,38	0,38	0	0	4,9
Kitos šalies	75,3	8,99	11,24	1,12	0	3,37	0	0	0

Duomenų šaltinis: LAMA BPO

STUDENTŲ PASISKIRSTYMAS PAGAL STUDIJŲ SRITIS IR KRYPTIS

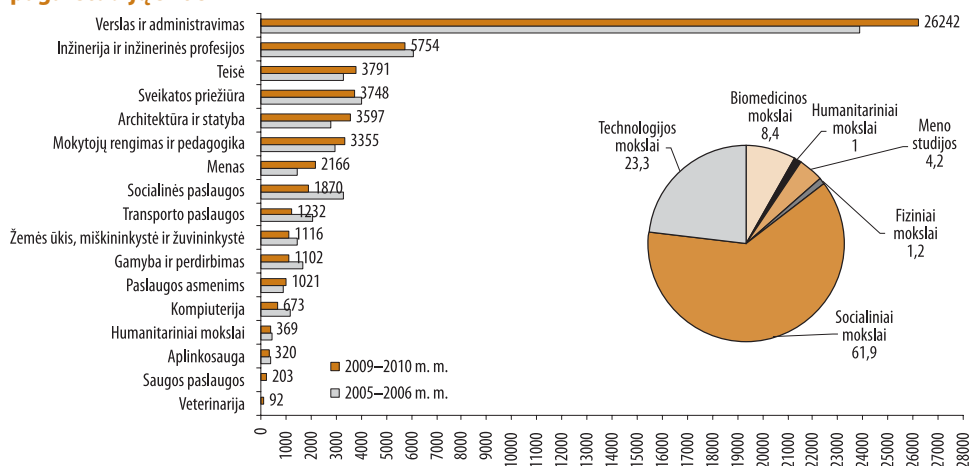
2009–2010 m. m. Lietuvos aukštosiose mokyklose vyravo socialinius mokslus pasirinkę studentai – jie sudarė daugiau kaip pusę (56 proc.) visų studentų – 62 proc. kolegijose ir 54 proc. universitetuose.

Technologijos mokslus studijavo 19 proc. studentų (apie 23 proc. kolegijose ir 17 proc. universitetuose), biomedicinos mokslus – apie 10 proc. (8,4 proc. kolegijose ir 10,2 proc. universitetuose). Trijų kitų sričių – humanitarinių mokslų, meno studijų ir fizinių mokslų – studentai tesudarė po 4–6 proc. visų studijuojančiųjų.

Populiariausia studijų kryptis yra verslas ir administravimas. Tiesa, jos studentų skaičius, kolegijose ir universitetų II pakopoje buvęs didžiausias 2008–2009 m., pradėjo mažėti. Tebėra populiari teisė – mažėja ją pasirinkusiųjų skaičius universitetų II pakopoje, bet auga kolegijose. Sparčiai populiarėja socialinių ir elgsenos mokslų krypties programos – jų studentų skaičius jau visą dešimtmetį kasmet auga abiejose universitetinių studijų pakopose.

Mokytojų rengimo ir švietimo programos vis dar užima antrą pagal studentų gausumą vietą universitetų I pakopoje, tačiau šią kryptį pasirinkusių studentų skaičius pastaraisiais metais mažėja visų tipų (kolegijų ir universitetų) programose. Jis turėtų dar staigiau mažėti nuo 2010–2011 m. m., pakeitus šios srities valstybinio finansavimo politiką (žr. skyrių „Mokytojų rengimas ir darbo sąlygos. Mokytojų rengimo pertvarka ir kvalifikacijos tobulinimas“).

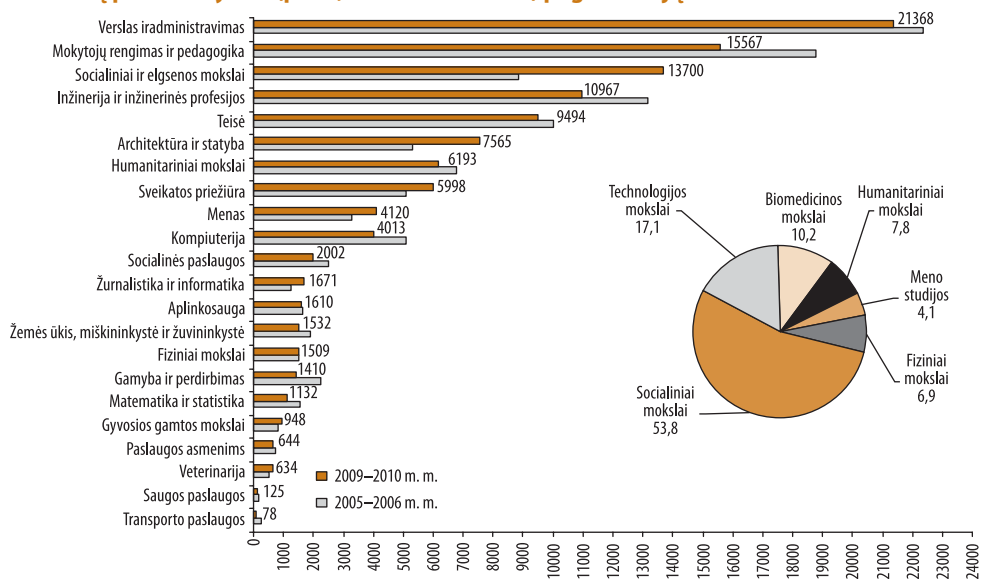
Studentų skaičius kolegijose pagal studijų kryptis ir pasiskirstymas (proc., 2009–2010 m. m.) pagal studijų sritis

Duomenų šaltinis: STD

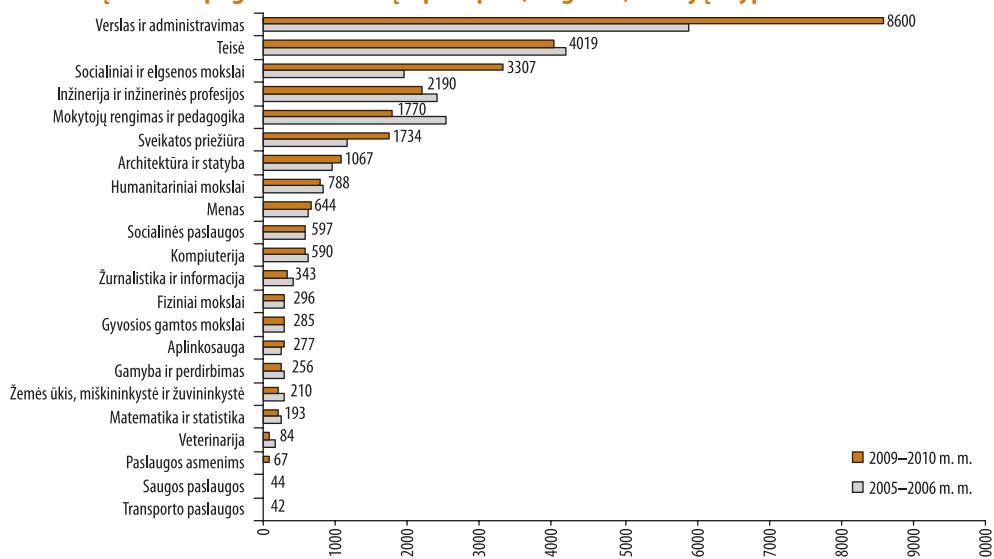
Socialiniams mokslams studentų gausa prilygsta tik viena kitos studijų srities kryptis – inžinerijos ir inžinerinių profesijų, tačiau studentų skaičius joje jau keletą metų mažėja.

Studentų skaičius pagal universitetų I pakopos (bakalauro) studijų kryptis ir I bei II pakopos studentų pasiskirstymas (proc., 2009–2010 m. m.) pagal studijų sritis

Duomenų šaltinis: STD

Studentų skaičius pagal universitetų II pakopos (magistro) studijų kryptis

2009 m. stojimo į aukštąsias mokyklas duomenys rodo, kad populiariausios specialybės, t. y. tos, į kurias paduodama daugiausiai prašymų ir stoja aukščiausius balus turintys abiturientai, yra ekonomika, teisė, vadyba, administravimas, medicina, statybos ir transporto inžinerija. Geriausieji pradėjo rinktis ir matematikos, informatikos bei kompiuterijos kryptių programas, tačiau bendras šių kryptių studentų skaičius tebėra palyginti nedidelis, o jų poreikis auga.

Pastarąjį dešimtmetį abiturientų studijų programų rinkimąsi sunkino neaiški ir nenuosekli šalies ūkio raidos kryptis – *Ilgalaikės valstybės raidos strategijoje* deklaruotas žinių ekonomikos siekis, bet daugiausiai investuota į mažiau mokslo reikalaujančias ir greičiau duodančias pelną ūkio sritis. Dėl to tapo nereikalingi imlių mokslui specialybių absolventai. Mažą tokių specialybių populiarumą lemia ne tik darbo vietų nebuvimas, bet ir vyraujantys abiturientų studijų programų rinkimosi motyvai – palyginti lengvos studijos ir greitai pradedamas gauti didelis atlyginimas.

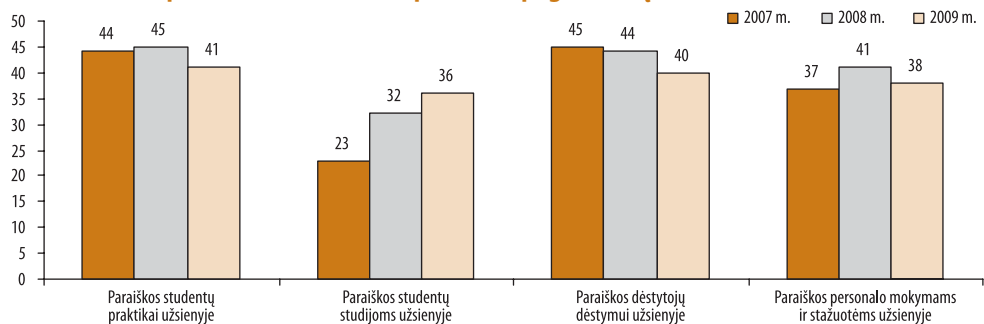
Švietimas globaliame pasaulyje

ŠVIETIMO MAINAI: STUDENTŲ IR DĖSTYTOJŲ JUDUMAS

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose pabrėžiama, kad Lietuvai įsitvirtinant Vakarų erdvėje aukštasis mokslas turi tapti bendros Europos aukštojo mokslo erdvės dalimi.

Plėtojant švietimo mainus, siekiant Lietuvos ūkio konkurencingumo svarbi yra *Erasmus* programos plėtra Lietuvoje. *Erasmus* programa skirta aukštojo mokslo kokybei užtikrinti, studentų, dėstytojų ir kito personalo mobilumui skatinti, daugiašaliam aukštojo mokslo institucijų bendradarbiavimui. Programoje gali dalyvauti tik *Erasmus* universiteto chartiją (EUC) turinčios institucijos. Šiuo metu *Erasmus* universiteto chartija yra suteikta 43 Lietuvos mokslo ir studijų institucijoms. 38 jų turi išplėstinę chartiją, kuri suteikia galimybę, be įprastos mobilumo veiklos, organizuoti ir studentų praktiką užsienio įmonėse.

2007–2009 m. patvirtintos mobilumo paraiškos pagal veiklą

Duomenų šaltinis: ŠMPF

Dažniausiai *Erasmus* mobilumo programoje dalyvaujančios institucijos organizuoja studentų studijų mobilumo veiklą. Valstybiniai ir nevalstybiniai universitetai organizuoja visų keturių tipų veiklą. Valstybinės ir nevalstybinės kolegijos kiek rečiau organizuoja studentų praktikos mobilumo veiklą.

Studentų, išvykstančių pagal *Erasmus* programą į kitų šalių aukštąsias mokyklas, skaičius tolydžio didėja. 1999–2000 m. m. tokių studentų buvo 361, o 2008–2009 m. m.

2009 m. Erasmus mobilumo programoje dalyvaujančių institucijų skaičius pagal institucijų tipus ir vykdomas veiklas

Erasmus mobilumo veikla 2009 m.	Valstybiniai universitetai	Nevalstybiniai universitetai	Valstybinės kolegijos	Nevalstybinės kolegijos	Mokslo institutai	Iš viso
Studentų studijų mobilumas	14	3	13	9	2	41
Studentų praktikos mobilumas	14	3	11	8	0	36
Dėstytojų dėstyto mobilumas	14	3	12	9	2	40
Personalo mokymų mobilumas	14	3	11	8	2	38

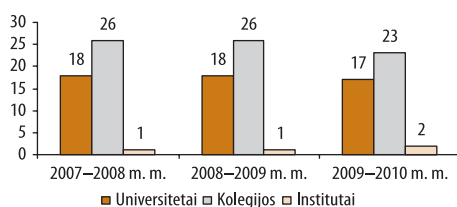
Duomenų šaltinis: ŠMPF

jų skaičius jau pasiekė 3000. 2007–2008 m. m. pagal Erasmus programą 2395 studentai išvyko studijuoti į aukštąsias mokyklas ir 261 studentas – atlikti praktikos į užsienio įmones. 2008–2009 m. m. pagal šią programą 2425 studentai išvyko studijuoti ir 575 studentai – atlikti praktikos.

Lietuvos aukštųjų mokyklų dėstytojų, vykstančių dėstyti arba mokytis pagal Erasmus programą kitų šalių aukštosiose mokyklose, įmonėse ar organizacijose, skaičius taip pat didėja. 2000–2001 m. m. į kitų šalių aukštąsias mokyklas buvo išvykę 174 dėstytojai, o 2008–2009 m. m. tokių dėstytojų buvo 932. Nuo 2007–2008 m. m. pateikiamas ir kitų aukštųjų mokyklų darbuotojų, išvykusių pagal šią programą į kitų šalių aukštąsias mokyklas, skaičius. 2007–2008 m. m. ir 2008–2009 m. m. jų buvo atitinkamai 167 ir 196.

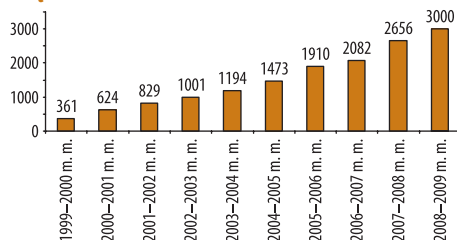
Eurostat duomenimis, 2007 m. 6,8 tūkst. Lietuvos Respublikos piliečių studijavo kitų Europos šalių aukštosiose mokyklose. Lietuvos aukštosiose mokyklose tais pačiais metais studijavo 0,9 tūkst. kitų Europos šalių studentų. Lietuva priklauso šalių grupei, į kurios aukštąsias mokyklas studijuoti atvyksta mažiau nei tūkstantis kitų Europos šalių piliečių.

Erasmus mobilumo programoje dalyvaujančių institucijų skaičius pagal institucijų tipus

Duomenų šaltinis: ŠMPF

Studentų mobilumo pagal Erasmus programą kaita 2000–2008 m.

Duomenų šaltinis: ŠMPF

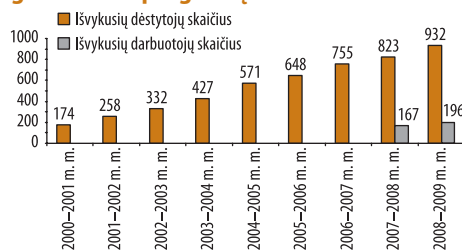
Populiariausios tarp Lietuvos Respublikos piliečių buvo Didžiosios Britanijos ir Vokietijos aukštosios mokyklos. Jose 2007–2008 m. m. žinias gilino atitinkamai 2364 ir 1719 studentų.

Statistikos departamento duomenimis, 2007–2008 m. m. 3200 Lietuvos universitetų ir 506 kolegijų studentai žinias gilino užsienyje. Iš jų 94,9 proc. išvyko pagal ES ir kitų tarptautinių mainų programas, 5,1 proc. išvyko savo iniciatyva.

Išvykstančiųjų gilinti žinias į užsienio aukštąsias mokyklas pagal akademinių mainų programas skaičius didėja. 2007–2008 m. m., palyginti su 2005–2006 m. m., jų išvyko 1,4 karto daugiau.

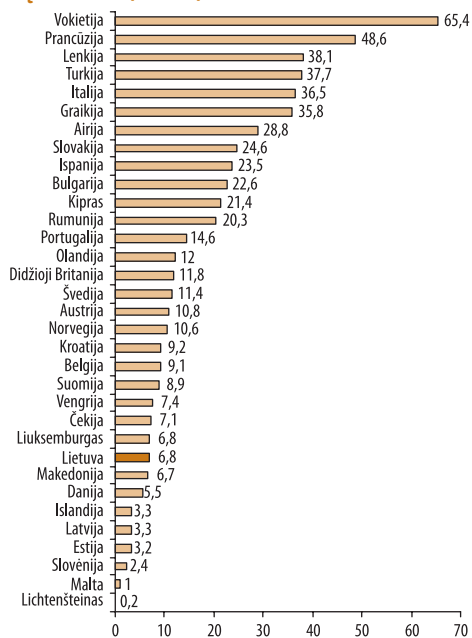
Išvykstančiųjų gilinti žinias į kitų šalių aukštąsias mokyklas savo iniciatyva skaičius nėra didelis, tačiau didėja. 2005–2006 m. m. tokių studentų buvo 125, o 2007–2008 m. m. – 175 studentai.

Dėstytojų ir kitų darbuotojų mobilumo pagal Erasmus programą kaita 2000–2008 m.

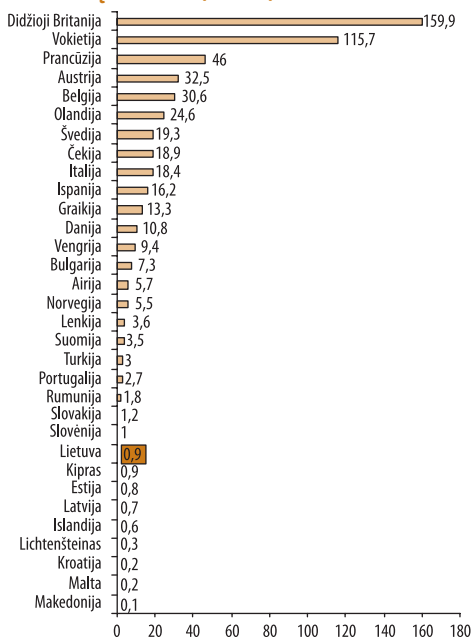
Duomenų šaltinis: ŠMPF

Kitose Europos šalyse studijavusių studentų skaičius (tūkst.) 2007 m.

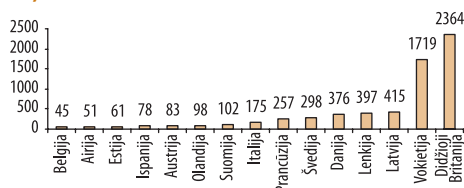
Duomenų šaltinis: Eurostat

Iš kitų Europos šalių atvykusių studijuoti studentų skaičius (tūkst.) 2007 m.

Duomenų šaltinis: Eurostat

Lietuvos Respublikos piliečių, studijavusių kitų Europos valstybių aukštosiose mokyklose, skaičius 2007 m.

Pastaba. Diagramoje pavaizduotos tik tos šalys, kuriose mokėsi daugiau nei 20 Lietuvos Respublikos piliečių.

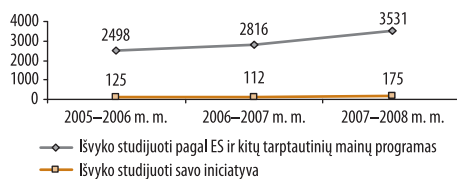
Daugėja užsieniečių, savo iniciatyva atvykstančių studijuoti į Lietuvos aukštąsias mokyklas. 2008–2009 m. m., palyginti su 2006–2007 m. m., jų skaičius išaugo 2,7 karto.

Atvykusiųjų studijuoti į Lietuvos universitetus pagal ES programas 2008–2009 m. m. buvo 1,2 karto daugiau negu 2006–2007 m. m.

Daugėja užsieniečių, studijuojančių Lietuvos universitetuose visą studijų programą. 2008–2009 m. m. užsieniečių, studijuojančių dalį studijų programos, skaičius išaugo 1,8 karto, o studijuojančių visą studijų programą – 2,2 karto (lyginant su 2006–2007 m. m.).

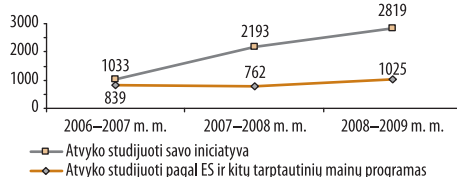
Daugiausiai Lietuvos aukštosiose mokyklose 2008–2009 m. m. mokėsi Lenkijos (291), Turkijos (155) ir Vokietijos (155) piliečių, mažiausiai – Pakistano (26), Olandijos (27), Čekijos (29), Austrijos (34), Indijos (40), JAV (48), Italijos (60), Portugalijos (67), Latvijos (74), Libano (79), Ispanijos (89), Prancūzijos (100), Izraelio (115), Vokietijos (154), Turkijos (155).

Lietuvos studentai, gilinę žinias užsienyje 2005–2008 m.

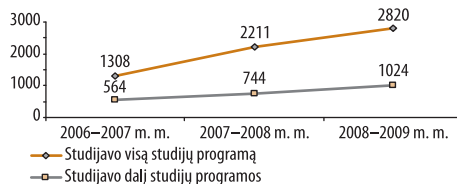
Duomenų šaltinis: STD

Užsieniečiai, studijavę Lietuvos universitetuose savo iniciatyva ar pagal tarptautinių mainų programas 2006–2008 m.

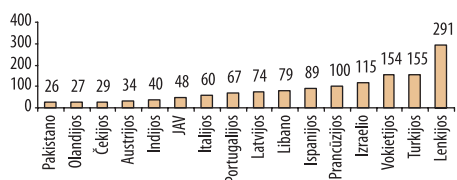
Duomenų šaltinis: STD

Užsieniečiai, studijavę Lietuvos universitetuose visą studijų programą ar jos dalį 2006–2008 m.

Duomenų šaltinis: STD

Užsieniečiai, studijavę Lietuvos aukštosiose mokyklose 2008–2009 m. m., pagal pilietybę

Duomenų šaltinis: STD

LITUANISTINIS ŠVIETIMAS

Valstybinėje švietimo strategijoje 2003–2012 metams teigiama, kad viena iš švietimo užduočių – „laiduoti tautos ir krašto kultūros tęstinumą, nuolatinį kūrimą, tapatybės išsaugojimą“. Tačiau jokie specialūs siekiniai ir priemonės tam nebuvo numatyta.

Lituanistinis švietimas yra svarbus asmens savimonės, savivertės, tapatybės formavimosi ir tautos gyvybingumo veiksnys. Jis apima platų tarpusavyje susijusių kultūros sričių lauką: kalbos, literatūros, istorijos, idėjų (filosofijos, pasaulėvokos, pasaulėžiūros, vertybių, tikėjimo), tradicijų ir materialiosios kultūros pažinimą.

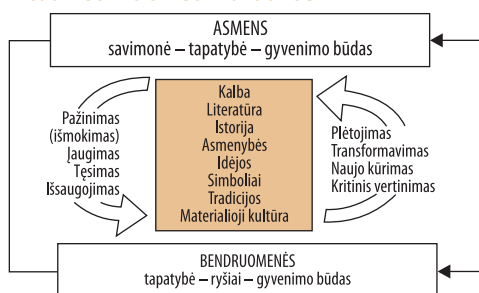
Lituanistinio švietimo svarba buvo pabrėžiama nuo pat Lietuvos švietimo reformos pradžios, tačiau atgavusioje nepriklausomybę valstybėje lituanistikos prestižas ir lygis pradėjo smukti. Tai vyko dėl kelių priežasčių:

- lituanistinis švietimas laikytas pirmiausia paveldą išsaugančiu ugdymu, nors sparčiai modernėjančiai šaliai reikėjo atsinaujinančios, tinkančios šiuolaikiniam gyvenimo ir mąstymo būdai, neprovincialios lituanistinės kultūros;
- visuomenė turėjo mokytis ir intensyviai mokėsi svetimų kalbų ir idėjų, tyrinėjo lig tol uždraustą pasaulį, todėl stigo laiko ir jėgų savajai kultūrai puoselėti;
- keitėsi vertybės ir gyvenimo tikslai, stiprėjant asmeninės gerovės, „gyvenimo kokybės“ siekiams mažėjo kultūriniai poreikiai ir įsipareigojimai savajai bendruomenei;
- išsivysčiusias valstybes bandančios prisivyti visuomenės nepasitenkinimas ekonominėmis ir socialinėmis gyvenimo sąlygomis virto panieka savo kultūrai ir pačiai sau.

Tautinis tapatumas vis mažiau svarbus renkantis, kur studijuoti, dirbti, gyventi, kuria kalba ugdyti savo vaikus. Vis didesnė tautos dalis nuolat ar dalį laiko gyvena užsienyje, kitų kalbų apsuptyje. Kita vertus, tiems išeiviams, kurie siekia išlaikyti ryšius su savo kultūra, ir reemigrantams stinga valstybės pagalbos: išlyginamųjų lietuvių kalbos kursų, nuotolinio lietuvių kalbos mokymo programų, pasirengusių mokyti lietuvių kalbos kaip negimtosios mokytojų.

Lietuvių kalba sparčiai modernėja prisitaikydama prie šiuolaikinio gyvenimo, įvardindama naujas aktualijas, tačiau nespėja atsinaujinti taip greitai, kad tenkintų

Lituanistinio švietimo laukas

visus įvairių sričių mąstymo ir bendravimo poreikius. Tarptautiškumo moksle siekimas, pusiausvyros tarp mokslo veikalų skelbimo užsienyje reikalavimo ir jų vertimo į lietuvių kalbą praradimas ilgainiui gali paversti ją buitine kalba, nepakankama intelektualinei veiklai.

Lituanistikai visos šios aplinkybės kelia papildomus tikslus – ne tik stiprinti tapatybę, ryšius su savąja bendruomene, išipareigojimus savo tėvynei, bet ir padėti atsikratyti tautinio menkavertiškumo bei išmokti remtis tautos kultūra kuriant savo gyvenimą.

Suvokiant šias problemas ir reikmes, pastaraisiais metais lituanistikos prioritetas įtvirtintas svarbiausiais valstybės bei švietimo ir mokslo politiką reglamentuojančiais dokumentais: 2009 m. priimtu Mokslo ir studijų įstatymu bei Lietuvos Respublikos XV Vyriausybės programa (2008–2012).

2010 m. pavasarį, įgyvendinant Lietuvos Respublikos XV Vyriausybės programą, baigta rengti *Lietuvių klabos ugdymo bendrojo lavinimo programas vykdančiose mokyklose 2010–2014 metų strategija*. Strategijos paskirtis – numatyti tolesnio lituanistinio vaikų, jaunimo ir visuomenės ugdymo bei švietimo tobulinimo gaires ir taip paskatinti lietuviybės, kaip Lietuvoje ir svetur gyvenančių lietuvių bei Lietuvos piliečių asmeninės ir bendruomeninės tapatybės pamato, išsaugojimą ir kūrimą. Lietuviybėje joje laikoma lietuviškoji tapatybė ir kultūra, apimanti tautinį ir politinį sąmoningumą, kalbą ir kultūros tekstus, idėjas, vaizdinius ir vertybes.

Originalūs Strategijos tikslai – lituanistinį švietimą Lietuvos bendrojo lavinimo ir užsienio lietuviškosiose mokyklose atnaujinti taip, kad jis stiprintų lietuviškąją tapatybę, tautinį orumą ir asmens savivertę, taip pat padaryti viešąją erdvę ir bendrą kultūros lauką palankesnius mokykloje vykstančiam lituanistiniam ugdymui.

Vienas originaliausių uždavinių – suformuoti lietuvių kultūros kanoną, įtraukiant tekstus ir medžiagą, stiprinančius asmens savivertę, tautinę tapatybę, savigarbą, ir įdiegti jį kaip ugdymo turinio branduolį.

Augant tarptautinei gyventojų migracijai ir vis didesniai skaičiui iš Lietuvos kilusių asmenų ilgam laikui apsigyvenant kitose valstybėse, koreguojama valstybės santykių su išeivija politika. Šiuo metu rengiamoje *Globalios Lietuvos strategijoje* siekiama apibrėžti tautos tapatybės, lietuvių kalbos, istorijos ir tradicijų užsienyje saugojimo principus; lietuvių diasporos įtraukimo į Lietuvos valstybės politinį, ekonominį, kultūrinį ir visuomeninį gyvenimą ir jos socialinių tinklų plėtojimo būdus; sukurti Globalios Lietuvos erdvėje veikiančios socialinių, konsulinių, lituanistinio švietimo ir studijų, visuomenės informavimo ir komunikacijos paslaugų sistemos modelį.

Norint skatinti lituanistinį išeivių švietimą ir užtikrinti valstybės paramą jam, Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas papildytas straipsniu, kuriame teigiama:

1. Užsienio lietuvių lituanistinio švietimo paskirtis – padėti išmokyti lietuvių kalbą ir ją išlaikyti, išsaugoti tautinį tapatumą, supažindinti su Lietuvos valstybės istorija, kultūra, paveldu ir sudaryti sąlygas saviraiškai lietuvių kalba.

2. Valstybė finansuoja ar kitaip skatina užsienio lietuvių veiklą lituanistinio švietimo srityje, lietuvių kilmės užsieniečius ir užsieniečius, besimokančius ar studijuojančius lietuvių kalbą ir kultūrą.

3. Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos(-ų) nustatyta tvarka skiriama lėšų mokykloms užsienyje, kuriose mokoma lietuvių kalbos ar lietuvių kalba, ir asmenims, vykstantiems dirbti mokytojais ir dėstytojais į lituanistinio švietimo įstaigas, lituanistikos centrus užsienyje.

4. Švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka sudaromos galimybės lietuvių kilmės užsieniečiams ir išeiviams mokytis lietuvių kalba Lietuvos Respublikos mokyklose. Išeiviais laikomi Lietuvos Respublikos piliečiai, ne mažiau kaip 3 metus gyvenantys užsienyje, arba užsienio valstybių piliečiai, netekę Lietuvos Respublikos pilietybės. Lietuvių kilmės užsieniečiu laikomas užsienietis, kurio tėvai ar seneliai arba vienas iš tėvų ar senelių yra ar buvo lietuviai ir pats asmuo pripažįsta save lietuviu.

Šiuo metu 31 pasaulio šalyje veikia 199 lietuvių švietimo įstaigos – dažniausiai lituanistinės šeštadieninės ar sekmadieninės mokyklos, taip pat įprasto darbo laiko mokyklos, lietuvių klubai ir kt.

Lituanistinių švietimo įstaigų skaičius pasaulio valstybėse

Jungtinėse Amerikos Valstijose	31
Kaliningrado srityje (Rusija)	24
Didžiojoje Britanijoje	22
Lenkijoje	16
Baltarusijoje	14
Rusijoje (be Kaliningrado srities)	12
Vokietijoje	12
Airijoje	11
Ispanijoje	7
Ukrainoje	7
Kanadoje	5
Latvijoje	5
Australijoje	4
Švedijoje	4
Argentinoje	3
Danijoje	3
Italijoje	2
Suomijoje	2
Šveicarijoje	2
Austrijoje	1
Belgijoje	1
Brazilijoje	1
Čekijoje	1
Estijoje	1
Gruzijoje	1
Islandijoje	1
Japonijoje	1
Moldovoje	1
Norvegijoje	1
Olandijoje	1
Prancūzijoje	1
Urugvajuje	1

Duomenų šaltinis: Užsienio reikalų ministerija

(žr. lentelę 129 psl.). Jose mokosi apie 8 tūkstančius mokinių, dauguma jų – 6 200 – neformaliojo švietimo įstaigose, kiti – formaliojo švietimo įstaigose.

Valstybė remia išeivių lituanistinį švietimą:

- finansuodama Lietuvos mokytojų, siunčiamų į užsienio valstybių lietuvių švietimo įstaigas, darbą (atsiųsti mokytojai dirba 43-ose užsienio lietuvių neformaliojo švietimo įstaigose);
- organizuodama užsienio lietuvių švietimo ir kultūros įstaigose dirbančių mokytojų, kultūros ir meno darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo renginius;
- užsienio lietuvių švietimo įstaigų reikmėms prenumeruodama lietuviškus leidinius (2010 m. užsakyti 6-ių pavadinimų leidiniai 174 įstaigoms);
- finansuodama užsienio lietuvių organizacijų veiklos projektus; prioritetinė paramos kryptis – lituanistinio švietimo plėtra.

Siekiant skatinti lietuvių kilmės asmenis studijuoti Lietuvos aukštosiose mokyklose, jų studijoms remti 2009 m. skirta 400 tūkst. Lt. Taip pat priimti teisės aktai, susiję su užsienio šalių institucijose išsilavinimą įgijusių asmenų priėmimu į valstybės finansuojamas studijų vietas.

Išsilavinimo kokybė

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatose numatyta, kad Lietuva nuosekliai dalyvaus atliekant tarptautinius lyginamuosius švietimo tyrimus. Vienas pagrindinių siekinių – kad penkiolikmečių mokinių, nepasiekiančių minimalaus skaitymo, rašymo, matematikos, gamtos ir socialinių mokslų raštingumo lygmens, procentinė dalis sumažėtų perpus.

LYGINAMIEJI MOKYMOSI PASIEKIMAI: PENKIOLIKMEČIŲ RAŠTINGUMAS

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) organizuoja tarptautinį penkiolikmečių tyrimą PISA (*Programme for International Student Assessment*). Tyrimas skirtas įvertinti ir palyginti EBPO šalių ir šalių partnerių penkiolikmečių mokinių skaitymo gebėjimus, matematinį, gamtamokslinį raštingumą.

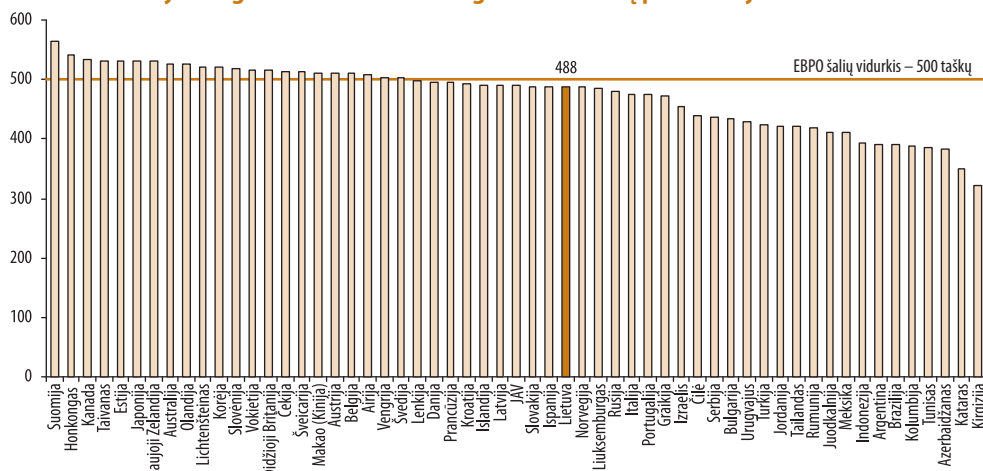
Tarptautinis penkiolikmečių tyrimas PISA pirmą kartą atliktas 2000 metais. Jis atliekamas kas treji metai. Kiekvieno tyrimo ciklo metu daugiausiai dėmesio skiriama vienai iš trijų sričių, kitoms dviem – mažiau. 2000 m. pagrindinė tiriama sritis buvo skaitymo gebėjimai, 2003 m. – matematinis raštingumas, 2006 m. – gamtamokslinis raštingumas, 2009 m. – skaitymas. Lietuva PISA tyrime pirmą kartą dalyvavo 2006 m. 2009 metų tyrimo rezultatai bus žinomi 2010 m. rudenį.

2006 m. PISA rezultatai parodė, kad Lietuva pagal mokinių **gamtamokslinio raštingumo** pasiekimus yra 32 vietoje iš 57 šalių. Lietuvos rezultatas – 488 skalės taškų, bendras EBPO šalių vidurkis – 500 taškų. Aukščiausius rezultatus pasiekė Suomijos ir Honkongo mokiniai, žemiausius – Kirgizijos mokiniai (žr. pav. 132 psl.).

Lietuva yra viena iš nedaugelio šalių, kuriose yra atskiros privalomos biologijos, fizikos, geografijos ir chemijos pamokos. Daugelyje Vakarų šalių gamtos mokslai dėstomi kaip bendra disciplina arba integruojami į kitus mokomuosius dalykus.

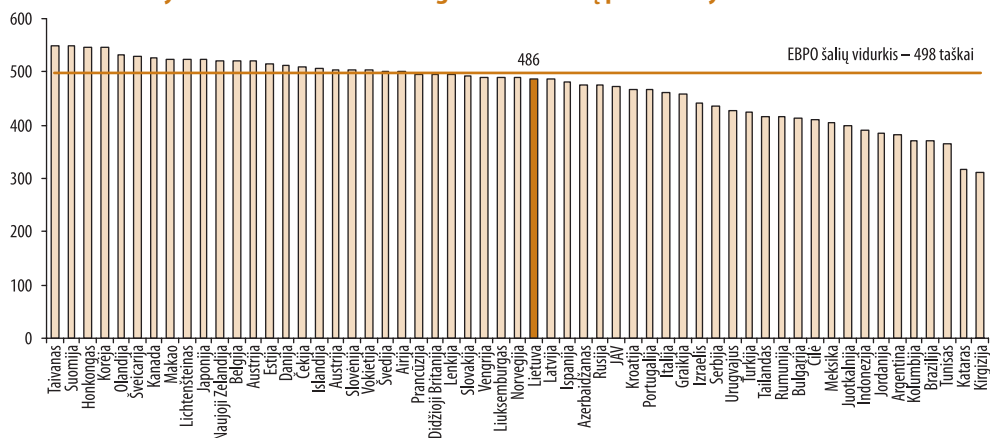
Mokinių pasiekimams didelę įtaką turi požiūris į mokomąjį dalyką. PISA tyrimo metu išryškėjo, kad Lietuvoje mokiniai (ypač mergaitės) teigiamai vertina gamtamokslinius dalykus, supranta, kokią vaidmenį jie vaidina gyvenime. Tačiau tik 20 proc. mokinių ketina ateityje dirbti darbą, susijusį su gamtos mokslais (EBPO šalyse vidutiniškai – 25,1 proc.).

2006 m. PISA tyrimo gamtamokslinio raštingumo rezultatų pasiskirstymas

Duomenų šaltinis: NEC

2006 m. PISA tyrimo matematinio raštingumo rezultatų pasiskirstymas

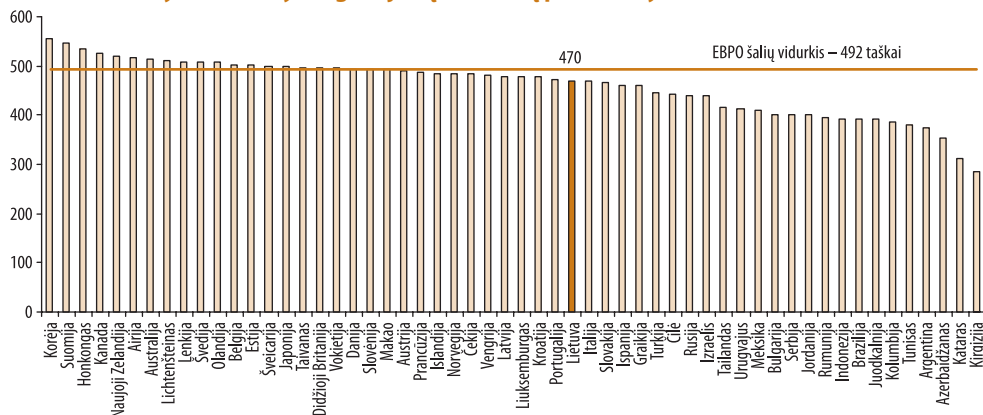

Duomenų šaltinis: NEC

Pagal **matematinio raštingumo** pasiekimus Lietuva yra 30 vietoje iš 57 šalių. Lietuvos rezultatas – 486 skalės taškų, tarptautinis EBPO šalių vidurkis – 498 taškai. Aukščiausi pasiekimai yra Taivano, Suomijos mokinių, žemiausi – Kirgizijos mokinių.

Pagal **skaitymo gebėjimų** pasiekimus Lietuva yra 32 vietoje iš 57 šalių. Lietuvos rezultatas – 470 skalės taškų, tarptautinis EBPO šalių vidurkis – 492 taškai. Aukščiausius pasiekimus parodė Korėjos, Suomijos mokiniai, žemiausius – Kirgizijos (žr. pav. 133 psl.).

2006 m. PISA tyrimo skaitymo gebėjimų rezultatų pasiskirstymas

Duomenų šaltinis: NEC

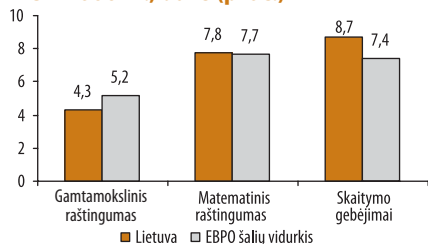
Lyginant Lietuvos mokinių rezultatus su kaimyninių šalių mokinių rezultatais matyti, kad Estijos ir Lenkijos mokinių rezultatai yra reikšmingai aukštesni nei Lietuvos. Latvijos mokinių rezultatai panašūs į Lietuvos mokinių rezultatus.

PISA vertinimo taškai sudaro specifines skales, atskiras kiekvienai tiriamajai sričiai. Skalė yra padalyta į lygius, nuo pirmo iki šešto. Pirmas pasiekimų lygis reiškia, kad atsakyti į klausimą reikia pačių paprasčiausių gebėjimų. Mokinio gautų taškų skaičius atitinka tam tikrą skalės lygį.

Lyginant Lietuvos mokinių gamtos mokslų, matematikos ir skaitymo gebėjimų pasiekimus su tarptautiniu EBPO šalių vidurkiu matyti, kad aukščiausią 6 lygį pasiekia labai maža dalis Lietuvos mokinių (gamtos mokslų – 0,4 proc., matematikos – 1,8 proc., skaitymo – 4,4 proc.). Aukščiausio 6 lygmens EBPO šalių vidurkis: gamtos mokslų – 1,3 proc., matematikos – 3,3 proc., skaitymo – 8,6 proc.

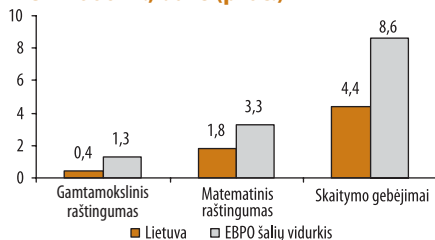
Pagal gamtamokslinį raštingumą Lietuvoje mokinių, pasiekusių žemesnį nei 1

Mokinių, pasiekusių žemesnį nei 1 lygį Tarptautiniame penkiolikmečių tyrime PISA 2006 m., dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: NEC

Mokinių, pasiekusių aukščiausią 6 lygį Tarptautiniame penkiolikmečių tyrime PISA 2006 m., dalis (proc.)

Duomenų šaltinis: NEC

lygį, dalis yra mažesnė (4,3 proc.) negu tarptautinis EBPO šalių vidurkis (5,2 proc.). Pagal matematinį raštingumą ir skaitymo gebėjimus – didesnė negu EBPO šalių vidurkis.

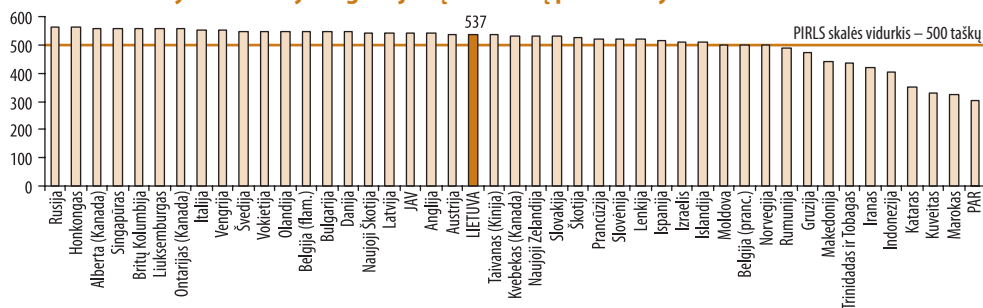
LYGINAMIEJI MOKYMOSI PASIEKIMAI: KETVIRTOKŲ SKAITYMO GEBĖJIMAI

Tarptautinės švietimo pasiekimų vertinimo asociacijos (IEA) organizuojamas tarptautinis skaitymo gebėjimų tyrimas PIRLS skirtas nustatyti baigiančių pradinę mokyklą mokinių skaitymo pasiekimus. Vertinant mokinių skaitymo gebėjimus PIRLS tyrimu skiriamas skaitymas literatūrinei patirčiai įgyti ir skaitymas informacijai gauti bei panaudoti. PIRLS tyrimas pirmą kartą atliktas 2001 metais. Antrą kartą – 2006 metais. Lietuva dalyvavo abiejuose tyrimuose.

2006 m. PIRLS tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuva yra 21 vietoje iš 45 šalių. Lietuvos rezultatas – 537 skalės taškai, PIRLS skalės vidurkis – 500 taškų. Lyginant 2006 ir 2001 m. rezultatus matyti, kad Lietuvos mokinių rezultatai sumažėjo 6 taškais. Aukščiausi rezultatai buvo Rusijos, Honkongo mokinių, žemiausi – PAR, Maroko, Kuveito mokinių.

Lyginant Lietuvos mokinių PIRLS rezultatus su kaimyninių šalių rezultatais matyti, kad Latvijos 4 klasės mokinių rezultatai pagal skaitymo gebėjimus yra aukštesni nei Lietuvos.

2006 m. PIRLS tyrimo skaitymo gebėjimų rezultatų pasiskirstymas

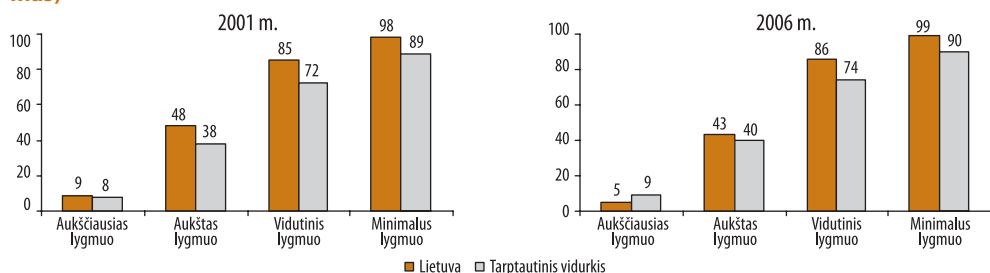
Duomenų šaltinis: NEC

Analizuojant įvairių šalių ar vienos šalies mokinių rezultatus, dažniausiai domimasi vienos ar kitos grupės rezultatų vidurkiu. Tačiau vienodas vidurkis gali būti gaunamas įvairiai, todėl analizuojant PIRLS tyrimo duomenis yra skiriami keturi pasiekimų lygmenys: minimalus, vidutinis, aukštas ir aukščiausias.

2006 m. atlikto PIRLS tyrimo rezultatai parodė, kad aukščiausią skaitymo gebėjimų lygmenį pasiekusių Lietuvos 4 klasės mokinių dalis yra mažesnė, o aukštą, vidutinį ir minimalų lygį – didesnė už tarptautinį vidurkį. Lietuvoje tik 1 proc. 4 klasės mokinių nepasiekė minimalaus skaitymo gebėjimų lygmens.

Lyginant 2006 m. ir 2001 m. duomenis matyti, kad padaugėjo (1 procentiniu punktu) mokinių, pasiekiančių minimalų ir vidutinį skaitymo pasiekimų lygmenis, tačiau sumažėjo mokinių, pasiekiančių aukštą (5 procentiniais punktais) ir aukščiausią (4 procentiniais punktais) lygmenis.

Mokinių, pasiekiančių tarptautinius pasiekimų lygmenis, dalis (proc. punktais) (PIRLS tyrimas)

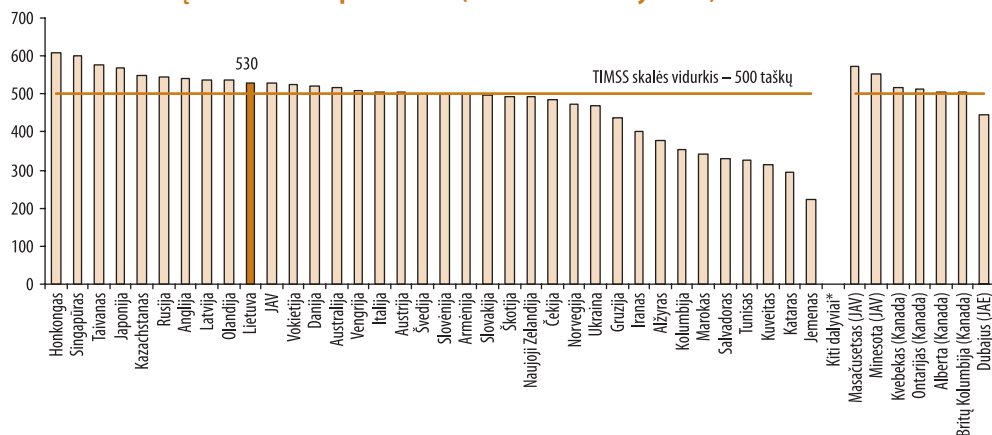
Duomenų šaltinis: NEC

LYGINAMIEJI MOKYMOSI PASIEKIMAI: MATEMATINIS IR GAMTAMOKSLINIS RAŠTINGUMAS

Tarptautinės švietimo pasiekimų vertinimo organizacijos (IEA) organizuojamas Tarptautinis matematikos ir gamtos mokslų mokymosi tyrimas TIMSS skirtas įvertinti mokinių matematikos ir gamtos mokslų pasiekimus. TIMSS tyrimai pradėti 1995 m. Jie atliekami kas 4 metai. Lietuva TIMSS tyrime dalyvavo keturis kartus: 1995, 1999, 2003 ir 2007 metais. 2007 metų TIMSS tyrime dalyvavo 4 ir 8 klasių mokiniai.

2007 m. TIMSS tyrimo rezultatai parodė, kad pagal **4 klasės** mokinių **matematikos pasiekimus** Lietuva yra 10 iš 36 šalių. Lietuvos rezultatas yra 530 taškai, TIMSS skalės vidurkis – 500 taškų.

4 klasės mokinių matematikos pasiekimai (2007 m. TIMSS tyrimas)

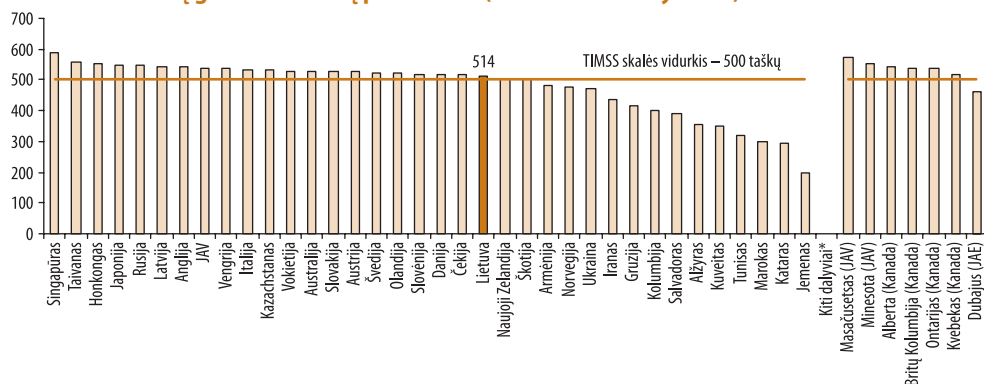

* TIMSS dalyvavę administraciniai šalių vienetai, kurių rezultatai negali būti taikomi visai šaliai.

Duomenų šaltinis: NEC

2007 m. pagal **4 klasės** mokinių **gamtos mokslų pasiekimus** Lietuva buvo 21 vietoje. Lietuvos rezultatas – 514 taškų, TIMSS skalės vidurkis – 500 taškų.

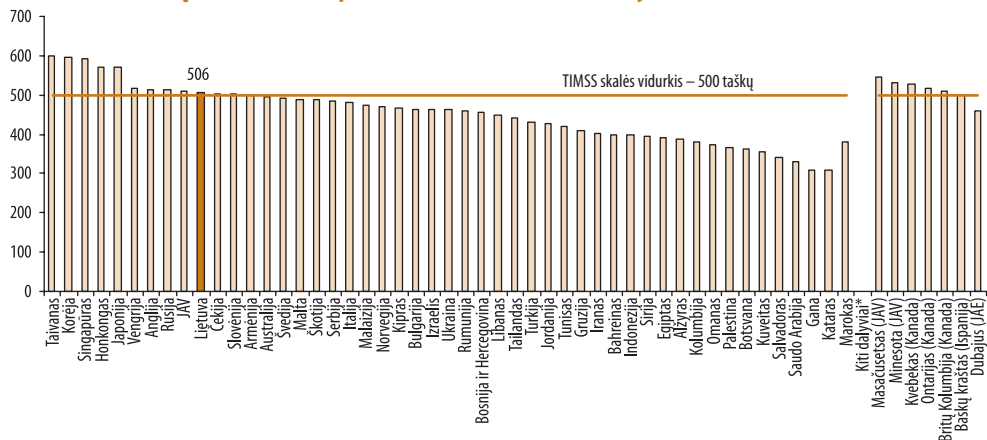
4 klasės mokinių gamtos mokslų pasiekimai (2007 m. TIMSS tyrimas)

* TIMSS dalyvavę administraciniai šalių vienetai, kurių rezultatai negali būti taikomi visai šaliai.

Duomenų šaltinis: NEC

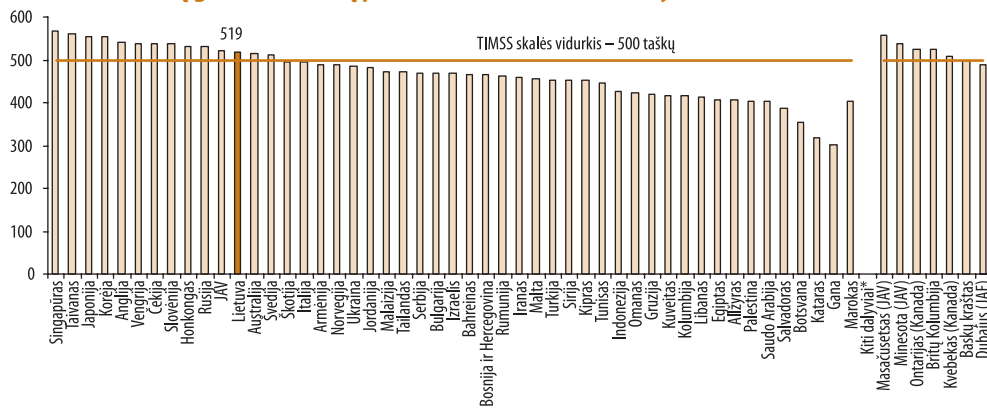
2007 m. pagal **8 klasės** mokinių **matematikos pasiekimus** Lietuva buvo 10 iš 49 šalių. Lietuvos rezultatas – 506 taškai, TIMSS skalės vidurkis – 500 taškų.

8 klasės mokinių matematikos pasiekimai (2007 m. TIMSS tyrimas)

* TIMSS dalyvavę administraciniai šalių vienetai, kurių rezultatai negali būti taikomi visai šaliai.

Duomenų šaltinis: NEC

Pagal 8 klasės mokinių *gamtos mokslų pasiekimus* Lietuva buvo 12 iš 49 šalių. Lietuvos rezultatas – 519 taškų, TIMSS skalės vidurkis – 500 taškų.

8 klasės mokinių gamtos mokslų pasiekimai (2007 m. TIMSS tyrimas)

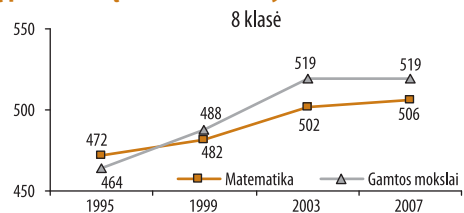
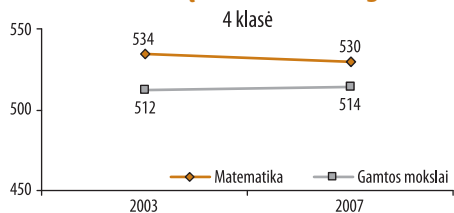
* TIMSS dalyvavę administraciniai šalių vienetai, kurių rezultatai negali būti taikomi visai šaliai.

Duomenų šaltinis: NEC

Lyginant 2007 m. ir 2003 m. tyrimų rezultatus matyti, kad Lietuvos 4 klasės mokinių matematikos pasiekimai sumažėjo 6 taškais, gamtos mokslų – padidėjo 2 taškais.

Lyginant 1995–2007 m. rezultatus matyti, kad Lietuvos 8 klasės mokinių pasiekimai nuolat gerėjo.

Lietuvos mokinių matematikos ir gamtos mokslų pasiekimų kaita (TIMSS tyrimas)

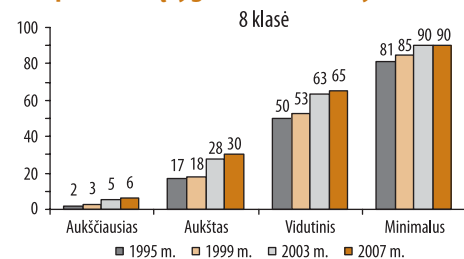
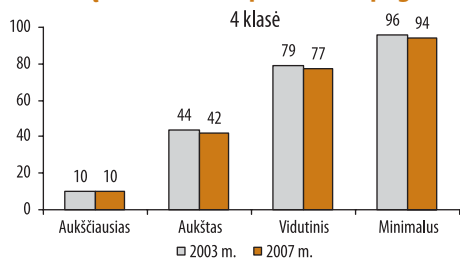

Duomenų šaltinis: NEC

Analizuojant 2007 m. TIMSS tyrimo rezultatus pagal pasiektus tarptautinius lygmenis matyti, kad 94 proc. 4 klasės ir 90 proc. 8 klasės mokinių pasiekė tarptautinį minimalų matematikos pasiekimų lygmenį. Gamtos mokslų srityje minimalų lygmenį pasiekė 95 proc. 4 klasės mokinių ir 93 proc. 8 klasės mokinių.

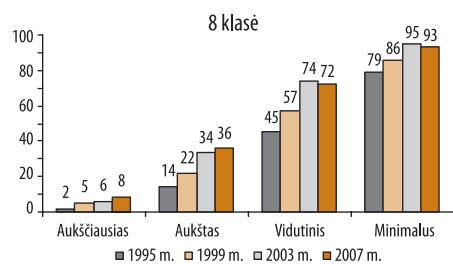
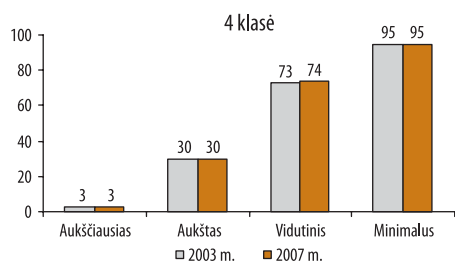
Lyginant 2003 m. ir 2007 m. 4 klasės mokinių matematikos pasiekimus pagal pasiekimų lygmenis matyti, kad visų lygmenų, išskyrus aukščiausią (pasiekimai nekitę), rezultatai šiek tiek pablogėjo. 8 klasės mokinių kiekvieno lygmens matematikos pasiekimai nuo 1995 m. nuolat gerėjo.

Mokinių matematikos pasiekimai pagal tarptautinius pasiekimų lygmenis (TIMSS tyrimas)

Duomenų šaltinis: NEC

Lyginant 2007 m. ir 2003 m. rezultatus matyti, kad 4 klasės mokinių visų lygmenų gamtos mokslų pasiekimai nekitę, išskyrus vidutinį lygmenį (nežymiai padidėjo). Tuo tarpu 8 klasės mokinių aukščiausio ir aukšto lygmens gamtos mokslų pasiekimai nuo 1995 m. iki 2007 m. gerėjo, o vidutinio ir minimalaus lygmens – gerėjo iki 2003 m.

Mokinių gamtos mokslų pasiekimai pagal tarptautinius pasiekimų lygmenis (TIMSS tyrimas)

Duomenų šaltinis: NEC

III. ŠVIETIMO VEIKSMINGUMO DIDINIMAS IR KOKYBĖS GERINIMAS

Švietimo finansavimas

ŠVIETIMUI TENKANČIŲ LĖŠŲ POKYČIAI

Lietuvos švietimo finansavimo tobulinimo prioritetinės nuostatos suformuluotos Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų I tikslu, kuriuo pareiškiamas tikslingu finansavimu ir racionaliu išteklių naudojimu pagrįstos švietimo sistemos būtinumas. Šiam tikslui įgyvendinti buvo suformuluoti siekiniai:

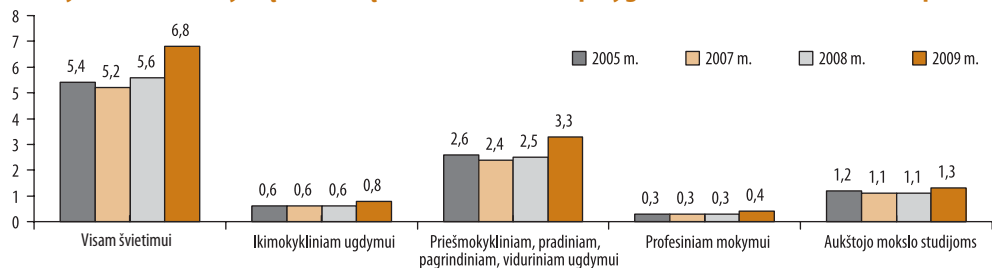
- laikytis nuostatos šalies mastu švietimo reikmėms kasmet skirti tiek lėšų, kad jos sudarytų ne mažiau kaip 6 procentus bendrojo šalies vidaus produkto;
- pasiekti, kad žemiausias dėstytojų ir mokytojų atlyginimas viršytų vidutinį dirbančiųjų valstybės sektoriuje atlyginimą;
- laipsniškai įgyvendinti lėšų paskirstymo metodikos principą „pinigai paskui mokini“ visose švietimo sistemos grandyse.

2005–2009 m. Valstybės ir savivaldybių išlaidos, skiriamos švietimui, didėjo nuo 5,4 proc. iki 6,8 proc. BVP. Didesnę nei 6 proc. BVP valstybės ir savivaldybių biudžeto išlaidų dalį pavyko išlaikyti ir blogėjant Lietuvos ekonominei padėčiai, nes Lietuvos ekonomika ir šalies BVP mažėjo sparčiau nei išlaidos švietimui.

2005–2009 m. ikimokykliniam ugdymui skirtų lėšų dalis padidėjo 0,2 procentinio punkto, profesiniam mokymui ir aukštojo mokslo studijoms – 0,1 procentinio punkto. Priešmokykliniam, pradiniam, pagrindiniam ir viduriniam ugdymui skirtų lėšų dalis padidėjo 0,7 procentinio punkto.

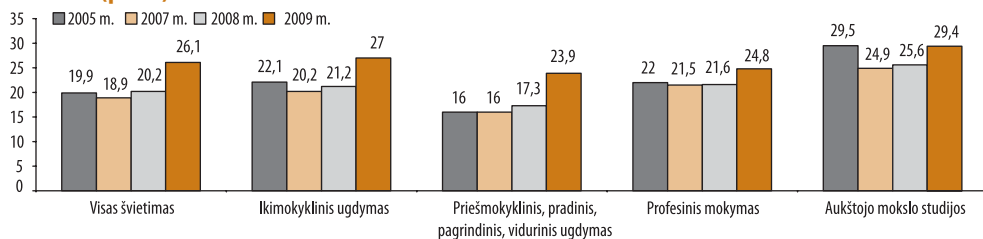
2005–2009 m. lėšos, tekusios vienam besimokančiam asmeniui, palyginti su BVP

Valstybės ir savivaldybių biudžetų išlaidos švietimui, palyginti su BVP, 2005–2009 m. (proc.)

Duomenų šaltinis: STD

Lėšos, tekusios vienam besimokančiam asmeniui, palyginti su BVP vienam gyventojui, 2005–2009 m. (proc.)

Duomenų šaltinis: STD

vienam asmeniui, padidėjo 6,2 procentinio punkto. Labiausiai didėjo vidurinio ugdymo lėšos, tekusios vienam besimokančiam asmeniui, – 7,9 procentinio punkto. Išsilavinimo ugdymo lėšos didėjo 4,9 proc. punkto, profesinio mokymo – 2,8 proc. punkto.

Aukštojo mokslo studijose lėšų vienam besimokančiam asmeniui 2005 m. ir 2009 metais, palyginti su BVP vienam gyventojui, teko iš esmės tiek pat.

LĖŠŲ SKIRSTYMO PRINCIPAI

Siekiant Lietuvos švietimo finansavimui pritaikyti Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatas 15-osios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos švietimo politikos strateginėmis kryptimis pabrėžiamas švietimo sistemos valstybinis finansavimas, grindžiamas „pinigai paskui mokinį“ principu (krepselis ir kiti metodai), sąžininga konkurencija, lygiomis teisėmis ir sąlygų nevalstybinėms švietimo ir mokslo iniciatyvoms sudarymu. „Mokinio krepselis“ yra dvejopos paskirties švietimo finansavimo principas. Viena vertus, jis užtikrina valstybės lėšų paskirstymo teisingumą – tolygų ir nešališką lėšų skyrimą kiekvienam mokiniui – ir padeda įgyvendinti švietimo prieinamumo visiems siekį. Kita vertus, krepselis suteikia galią tiems, kurie renkasi mokyklą (mokiniam ir jų tėvams), taip pat tiems, kurie yra pasirenkami (mokykloms), kuria švietimo rinką, skatina konkurenciją tarp mokyklų ir jų pastangas dirbti geriau. Kuriant Strategiją manyta, kad „krepselio“ principas, pradėtas taikyti visose švietimo grandyse, atliks abi paskirtis – „padės švietimo sistemai geriau prisitaikyti prie laisvosios rinkos ir užtikrins geresnį švietimo prieinamumą bei kokybę“. Tačiau suderinti abu tikslus pavyko ne visose švietimo posistemėse.

„Pinigai paskui mokinį“ principo įgyvendinimas švietime prasidėjo nuo bendrojo lavinimo finansavimo reformos. Pirmaisiais – 2001–2002 – mokslo metais mokinio krepselio metodika eksperimento tvarka buvo taikoma 11 savivaldybių, vėliau ji tapo

visuotinė. Kasmet krepšeliui skiriama lėšų suma buvo didinama ir tai lėmė mokinio krepšelio struktūrinių dalių kaitą. Priešmokykliniam ugdymui ir profesiniam mokymui principas „pinigai paskui mokinį“ pradėtas taikyti nuo 2004 m. sausio 1 dienos. Aukštojo mokslo studijoms šis principas pradėtas taikyti 2009 m.

Mokinio krepšelio (MK) lėšos (Lt), skirtos savivaldybių bendrojo lavinimo mokykloms, 2002–2010 m.

	MK lėšos								
	Metai								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bazinis MK	1521	1538	Iki 04.30 1555 Nuo 05.01 1703	Iki 08.31 1728 Nuo 09.01 1802	1942*	2333	Iki 08.31 2684 nuo 09.01 3059	iki 08.31 3774 nuo 09.01 3635	3310
Vadovėliams	10,5	21	33,5	41,4	47,6	62	68,97	71,88	70 Lt/mok./mėn. (80 tautinių mažųjų mokyklų)
Mokymo priemonėms	2,1	4,2	6,7	8,3	9,5	12,42	13,82		
Mokytojų kvalifikacijos tobulinimui	4,5	9	14,2	24,4	24,4	24,4	27,19	19,03	19 Lt/sut. mok./m.
Pedagoginių psichologinių tarnybų veiklai				7,2	10,9	13,11	14,59	20,28	19 Lt/sut.mok./m.
Profesinės linkmės moduliams neformaliojo švietimo mokyklose								3,84	3,8 Lt/mok./m.
Mokinių pažintinei veiklai					3,7	7,31	8,14	6,91	10,4
Mokinių profesiniam konsultavimui						3,73	4,15	3,53	Lt/mok./m.
Atsiskaitymas už neformalųjį vaikų švietimą						9,42–14,9	9,42–14,9	18,7–21,9	5 Lt/mok./mėn.
Brandos egzaminams administruoti, vykdyti ir vertinti								5,84	5,8 Lt/mok./m.
IKT diegti ir naudoti									20 Lt/mok./m.
Bendrojo lavinimo mokyklų išorės auditui									3,8 Lt/mok./m.

* 2006 metais mokytojų algoms padidinti nuo rugsėjo 1 d. savivaldybėms buvo papildomai skirta 45,5 mln. Lt.

Lt/mok./mėn. – litai vienam mokiniui per mėnesį.

L./mok./m. – litai vienam mokiniui per metus.

Lt/sut.mok./m. – litai vienam sutartiniam mokiniui per metus.

□ – Nurodytais metais atsiradę mokinio krepšelio struktūros pokyčiai.

Duomenų šaltinis: ŠMM, ITC

Bendrojo lavinimo mokyklos mokinio krepšelis didėjo iki 2009 m. (žr. lentelę). Iki pastarųjų metų kito ir mokinio krepšelio struktūra: nuo 2005 m. buvo skirtos lėšos pedagoginėms psichologinėms tarnyboms, nuo 2006 m. – mokinių pažintinei

veiklai, nuo 2007 m. – mokinių profesiniam konsultavimui, nuo 2009 m. – profesinės linkmės moduliams neformaliojo švietimo mokyklose įgyvendinti ir brandos egzaminams administruoti, vykdyti ir vertinti.

Bendrojo lavinimo mokykloms pradėjus gauti valstybės lėšas pagal jų mokinių skaičių, kategorijas, mokyklos vietą ir teikiamų programų tipą, ugdymo proceso ap rūpinimas pagerėjo ir tapo tolygesnis, drauge sumažėjo savivaldybių teisės perskirstyti lėšas ir taip riboti mokyklų savarankiškumą. Tačiau Strategija, numačiusi savivaldybėms teisę pertvarkyti mokyklų tinklą, nustatyti jų komplektavimo taisykles ir koordinuoti mokinių srautus, pakirto krepšelio kaip konkurencijos tarp mokyklų didinimo ir kokybės gerinimo priemonės paskirtį. Visą Strategijos įgyvendinimo laikotarpį, vykstant tinklo pertvarkai, didžiausią įtaką mokyklų išlikimui darė ne jų darbo kokybė ir tėvų pasirinkimai, o savivaldybės sprendimai. Savivaldybei nusprendus, kad mokykla išliks, ir nukreipus į ją mokinius, mokykla galėjo būti tikra dėl pastovaus valstybės finansavimo, nesiejamo su jos darbo kokybe. Šitaip savivaldybės, turėdamos teisę perskirstyti tik 5–15 proc. per krepšelį skiriamų valstybės lėšų, išliko svarbiausiomis mokyklų konkurencijos reguliuotojomis.

Šia savo galia savivaldybės naudojosi labai skirtingai – vienos sudarė sąlygas mokykloms konkuruoti dėl mokinių leisdamos pralaiminčioms savaime sunykti, kitos pertvarkė tinklą sumažindamos alternatyvių pasirinkimų galimybę arba ėmė kontroliuoti mokinių pasirinkimus (reguluoti srautus). Visuotinė konkurencija dėl mokinių vyko tik tarp skirtingų grupių mokyklų ar net skirtingų švietimo posistemių – bendrojo lavinimo ir profesinių mokyklų (pastarosios pralaimėjo). Valstybinė politika visą laiką buvo dviprasmiška – neatšauktos Strategijos nuostatos naudotis krepšeliu kaip konkurencijos skatinimo priemone, tačiau remiantis ta pačia Strategija „optimizuojamas“ mokyklų tinklas ir stengiamasi sumažinti „klasių dubliavimąsi“, t. y. to paties lygio programų buvimą skirtingų tipų mokyklose (pagrindinėse, vidurinėse ir gimnazijose).

Krepšelis tapo tikra galios suteikimo klientui ir mokyklai bei kokybės skatinimo priemone aukštajame moksle (žr. skyrelį „Švietimo valdymo tobulinimas. Aukštojo mokslo pertvarka“), tačiau dėl ribojamo krepšelių skaičiaus čia jis neatlieka bendrajam lavinimui būdingos funkcijos – mokslo prieinamumo visiems užtikrinimo. Abi funkcijas krepšelis galės atlikti tik neformaliajame, t. y. ikimokykliniame ir neformaliajame vaiku, švietime.

2009 m. – pirmieji studijų krepšelio diegimo metai. Įgyvendinant strateginį Švietimo ir mokslo ministerijos tikslą optimizuoti mokslą ir studijas, 2009 m. buvo pradėta aukštojo mokslo reforma, kurios svarbus etapas buvo *Mokslo ir studijų įstatymo* priėmimas ir jo įgyvendinimui svarbių teisės aktų patvirtinimas, suteikiantis teisinį pagrindą sisteminei pertvarkai.

2009 m., kaip ir kasmet, buvo numatomos ir skirstomos valstybės biudžeto lėšos aukštosioms mokykloms, be to, numatyta lėšų suma valstybės finansuojamų pirmakursių studijoms studijų krepšelio principu apmokėti, patvirtintos norminės studijų kainos, vykdomas priėmimas į aukštąsias mokyklas, atrinktos kredito įstaigos, teikiančios valstybės remiamas paskolas studentams, paskirstytos lėšos studentų paskoloms, skirta daugiau dėmesio studijų kokybei, pradėta aukštųjų mokyklų vidinio valdymo ir teisinio statuso pertvarka, patvirtinti nauji studijų sričių ir krypčių bei kvalifikacinių laipsnių sąrašai.

2009 m., paaiškėjus stojimo į aukštąsias mokyklas rezultatams, buvo paskirstyti universitetinių ir koleginių studijų krepšeliui numatyti valstybės biudžeto asignavimai. Iš viso universitetinėms studijoms paskirstyta 51 mln. Lt, iš kurių 50,6 mln. Lt skirta valstybiniams universitetams (pirmakursių studijoms valstybės finansuojamose studijų vietose, stipendijoms bei daliai administravimo ir ūkio išlaidų), 331 tūkst. Lt – nevalstybinėms aukštosioms mokykloms (pirmakursių studijoms valstybės finansuojamose studijų vietose). 90 tūkst. Lt skirta 2009 m. priimtų studijuoti gabiausių pirmosios pakopos universitetinių meno studijų srities programų studentų, nepatekusių į valstybės finansuojamas studijų vietas, stipendijoms. Koleginėms studijoms 2009 m. paskirstyta 17 mln. litų, iš jų 16 mln. litų skirta valstybinėms kolegijoms pirmakursių studijoms valstybės finansuojamose studijų vietose, stipendijoms bei daliai administravimo ir ūkio išlaidų, 969 tūkst. Lt – nevalstybinių kolegijų pirmakursių studijoms valstybės finansuojamose studijų vietose ir 34 tūkst. Lt – Mykolo Romerio universitete pagal koleginių studijų programas studijuojantiems pirmakursiams.

Maksimalus studijų krepšelio dydis kolegijoms ir universitetams priklausė nuo studijų krypties:

	Kolegijoms	Universitetų bakalauro studijoms	Universitetų magistrantūros studijoms	Universitetų doktorantūros studijoms	Universitetų rezidentūros studijoms
Nuo	3 361 Lt	4 031 Lt	7 615 Lt	29 391 Lt	24 578 Lt
Iki	15 504 Lt	18 854 Lt	22 438 Lt		27 752 Lt

2010 m. numatoma, kad valstybė finansuos beveik 19 tūkst. pirmakursių studijas: 9,7 tūkst. universitetuose, 9,2 tūkst. kolegijose. Šiomet verslo vadybos ir teisės krypčių studijos priskiriamos dviem atskiroms studijų sritims, siekiant reguliuoti valstybės finansuojamų jų vietų skaičių. Verslo vadybos, teisės krypčių studijų valstybės finansuojamų vietų skaičius universitetuose ir kolegijose mažinamas atsižvelgiant į ankstesnių metų stojimo tendencijas ir į darbo rinkos poreikius. Pedagoginių studi-

jų programos sujungtos į vieną studijų kryptių grupę. Pedagoginių studijų valstybės finansuojamų vietų skaičius mažinamas daugiau kaip dvigubai, atsižvelgiant į specialistų poreikio prognozes. Įstoję į pedagoginių studijų programų valstybės finansuojamas vietas studentai galės gauti tikslinę stipendiją. Numatoma, kad tikslinę 400 Lt dydžio stipendiją gaus apie pusę geriausiųjų.

2010 m. pirmąjį ketvirtį švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintos maksimalios metinės 2010 m. valstybės finansuojamų studijų kainos. Atsižvelgiant į studijų kryptį, maksimalus studijų krepšelio dydis bus:

	Kolegijų	Universitetų bakalauro studijų	Universitetų magistrantūros studijų	Universitetų doktorantūros studijų	Universitetų rezidentūros studijų
Nuo	3 238 Lt	3 892 Lt	7 308 Lt	28 250 Lt	23 782 Lt
Iki	14 890 Lt	18 162 Lt	21 578 Lt		26 893 Lt

Lietuvos Respublikos Vyriausybė paskirstė valstybės biudžeto lėšas, skirtas pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų studentų, įstojusių į aukštąsias mokyklas 2010 m., studijoms valstybės finansuojamose studijų vietose pagal studijų sritis. Pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų pirmakursių studijoms finansuoti 2010 m. numatyta skirti daugiau nei 33,4 mln. litų (iš jų daugiau nei 21 mln. litų skirta universitetinėms studijoms ir daugiau nei 12,4 mln. litų – koleginėms studijoms).

Nuo 2011 m. šalyje numatoma įvesti ikimokyklinio ugdymo krepšelį vadovaujantis šiais principais:

- ikimokyklinio ugdymo krepšelis – sudedamoji mokinio krepšelio dalis. Tai reiškia, kad galios ta pati mokinio krepšelio metodika, ikimokyklinio ugdymo krepšelis turės tas pačias sudedamąsias dalis;
- ikimokyklinio ugdymo krepšelis bus skiriamas 4 ugdymo valandoms per dieną (20 valandų per savaitę). Lėšų kitoms ugdymo valandoms ir ūkiui skirs steigėjas;
- skiriamo ikimokyklinio ugdymo krepšelio dydis nepriklausys nuo grupės dydžio ir vietovės, bet specialiųjų poreikių vaikui krepšelis numatomas 30 proc. didesnis nei kitiems vaikams;
- ikimokyklinio ugdymo krepšelis bus skiriamas valstybinėms, savivaldybių ir nevalstybinėms ugdymo įstaigoms. Nevalstybinėms ikimokyklinio ugdymo įstaigoms krepšelis bus skiriamas per savivaldybę kaip tikslinė dotacija;
- naujai įkurtos ikimokyklinio ugdymo grupės bus finansuojamos kas ketvirtį iš valstybės biudžeto per Švietimo ir mokslo ministeriją.

Numatoma įvesti neformaliojo vaikų švietimo krepšelį. Pagrindiniai jo įvedimo tikslai:

- didinti neformaliojo švietimo prieinamumą visiems mokiniams neatsižvelgiant į jų šeimos socialinę ekonominę padėtį ir gyvenamąją vietą;

- mažinti dalyvaujančių neformaliajame švietime mokinių skaičiaus ir finansavimo disproporcijas;
- didinti neformaliojo vaikų švietimo veiklų įvairovę;
- gerinti neformaliojo vaikų švietimo kokybę;
- didinti mokinių galimybes rinktis poreikius atitinkančią veiklą.

Iki 2012 m. iš esmės visoje švietimo sistemoje finansavimo principas „pinigai pas-kui besimokantįji“ turėtų tapti vyraujantis.

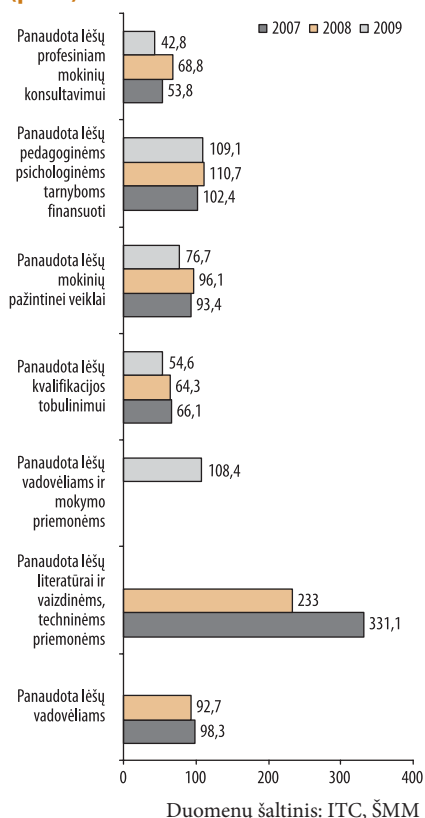
MOKINIO KREPŠELIO LĖŠŲ PANAUDOJIMAS SAVIVALDYBĖSE

Labai svarbu, ar skiriamų mokinio krepšelio tikslinių lėšų dydis atliepia savivaldybių mokyklų poreikius, taip pat ar skiriamos lėšos yra panaudojamos pagal pa-skirtį.

Išanalizavus trejų pastarųjų metų mokinio krepšelio tikslinių lėšų panaudojimą ir jo kaitą šalyje (kiek procentų numatytų lėšų panaudo-ta) galima teigti, kad lėšos panaudojamos la-bai nevienodai. Daugiau nei numatyta buvo panaudota lėšų literatūrai ir vaizdinėms, tech-ninėms priemonėms įsigyti: 2007 m. – 331,1 proc., o 2008 m. – 233 proc. Vadovėliams ir mokymo priemonėms skirtų lėšų panaudota šiek tiek mažiau nei numatyta. Gali būti, kad tai lėmė didžiulis kainų vadovėliams ir tech-ninėms bei vaizdinėms priemonėms skirtu-mas. 2009 m. lėšos, skirtos vadovėliams įsigyti, ir lėšos literatūrai bei vaizdinėms, techninėms priemonėms pirkti mokinio krepšelio struktū-roje buvo sujungtos ir jų buvo panaudota tik keliais procentais daugiau nei numatyta (108,4 proc.).

Mažiausiai skirtų lėšų, palyginti su kitomis tikslinėmis lėšomis, buvo panaudota mokinių profesiniam konsultavimui. Daugiausiai jų buvo panaudota 2008 m. (68,8 proc. numatytų

Mokinio krepšelio lėšų panaudojimas (proc.) šalies mastu 2007–2009 m.

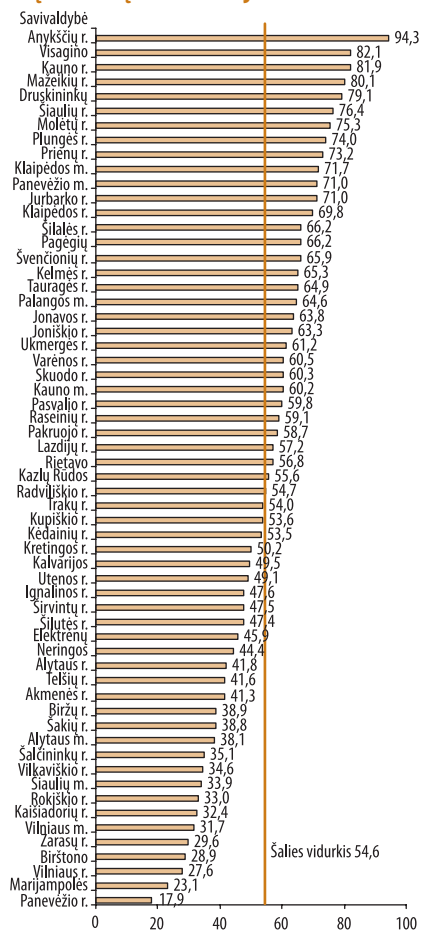

lėšų). Mokinių pažintinei veiklai skiriamų lėšų panaudojimas 2007–2009 m. išaugo nuo 76,7 iki 93,4 proc. 2010 m. lėšos mokinių profesiniam konsultavimui ir mokinių pažintinei veiklai buvo sujungtos į vieną grupę.

Sujungus lėšas vadovėliams ir techninėms priemonėms įsigyti į vieną grupę, o į kitą – lėšas, skirtas mokinių pažintinei veiklai, ir lėšas profesiniam konsultavimui, mokyklos gali tikslingiau naudoti lėšas, atsižvelgdamos į savo poreikius.

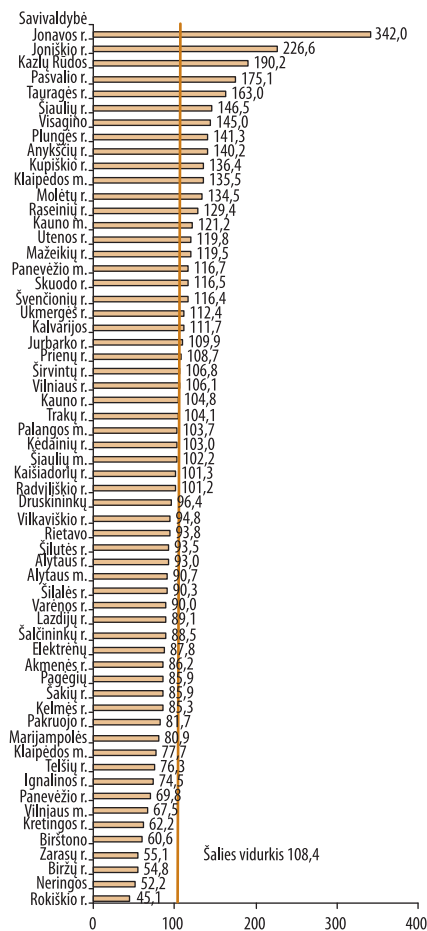
2007–2009 m. šiek tiek didėjo lėšų, skirtų pedagoginių darbuotojų kvalifikacijai tobulinti, panaudojimas (nuo 54,6 (2007 m.) iki 66,1 (2009 m.) proc. numatytų lėšų).

Mokinio krepšelio lėšų panaudojimas (proc.) mokytojų ir kitų ugdymo procese dalyvaujančių asmenų kvalifikacijai tobulinti 2009 m.

Duomenų šaltinis: ITC, ŠMM

Mokinio krepšelio panaudojimas (proc.) vadovėliams ir mokymo priemonėms 2009 m.

Duomenų šaltinis: ITC, ŠMM

Lėšos pedagoginių psichologinių tarnybų veiklai finansuoti nuolat panaudojamos daugiau nei 100 proc. Tai gali reikšti, kad skiriamos lėšos netenkina esamų poreikių psichologinei pedagoginei pagalbai.

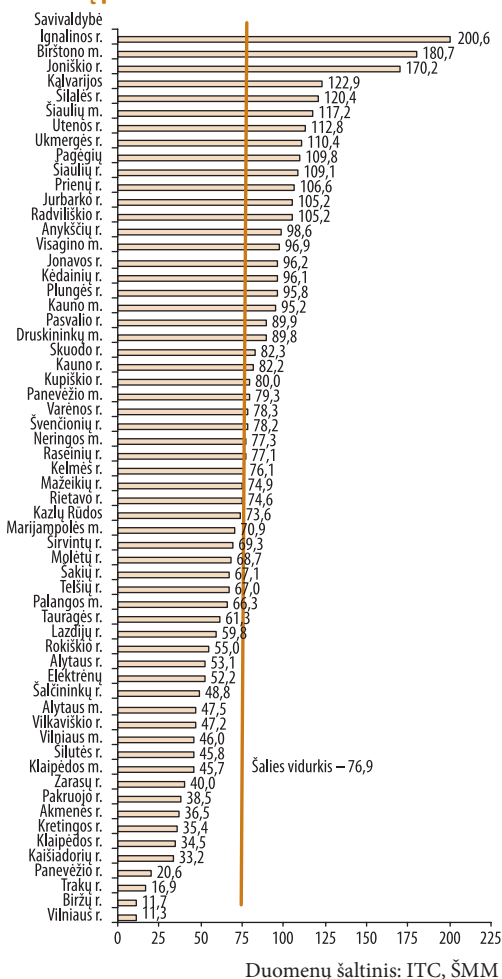
Analizuojant, kaip 2009 m. Lietuvos Respublikos savivaldybių mokyklos panaudojo mokinio krepšelio lėšas, skirtas pedagoginių darbuotojų kvalifikacijai tobulinti, matyti, kad panaudojimo vidurkis šalyje siekė tik 54,6 proc. numatytų lėšų (žr. pav. 147 psl.). Šių lėšų panaudojimas savivaldybėse labai skiriasi: nuo 17,9 proc. Panevėžio r. savivaldybėje iki 94,3 proc. Anykščių r. savivaldybėje. Anykščių r. savivaldybė yra vienintelė, kurios mokyklos pedagoginių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimui panaudojo beveik 100 proc. tam skirtų lėšų.

Iš visų savivaldybių, mažiausiai panaudojusių pedagoginių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimui skiriamų lėšų, tik dvi – Birštono ir Vilniaus r. – neturi švietimo centrų. Galima manyti, kad lėšų mažai panaudojama dėl to, kad ši sritis nėra laikoma pakankamai svarbia, nėra poreikius atitinkančių kvalifikacijos tobulinimo programų pasiūlos arba lėšos savivaldybėse mokykloms yra perskirstomos ir šiai sričiai jų nebeužtenka.

2009 m. šalies savivaldybės panaudojo 108,4 proc. lėšų vadovėliams ir mokymo priemonėms įsigyti (žr. pav. 147 psl.). Paprastai savivaldybėse šios lėšos panaudojamos daugiau nei 50 proc. Jonavos r. savivaldybėje panaudota net 342 proc. numatytų lėšų.

Mokinio krepšelio lėšų, skirtų mokinių pažintinei veiklai, panaudojimo vidurkis šalyje yra 76,9 proc. Savivaldybėse šių lėšų panaudojimas svyruoja nuo 11,3 proc. Vilniaus r. savivaldybėje iki 200,6 proc. Ignalinos r. savivaldybėje. Daugiau kaip pusė savivaldybių mokinių pažintinei veiklai panaudojo mažiau nei vidutiniškai šalyje.

Mokinio krepšelio lėšų panaudojimas (proc.) mokinių pažintinei veiklai finansuoti 2009 m

Panaši padėtis ir su mokinio krepšelio lėšų, skirtų mokinių profesiniam konsultavimui apmokėti, panaudojimu. Šalies vidurkis – 56,7 proc. numatytų lėšų. Savivaldybėse šių lėšų panaudojimas svyruoja nuo 1,5 proc. Vilniaus r. savivaldybėje iki 156,5 proc. numatytų lėšų Pasvalio r. savivaldybėje.

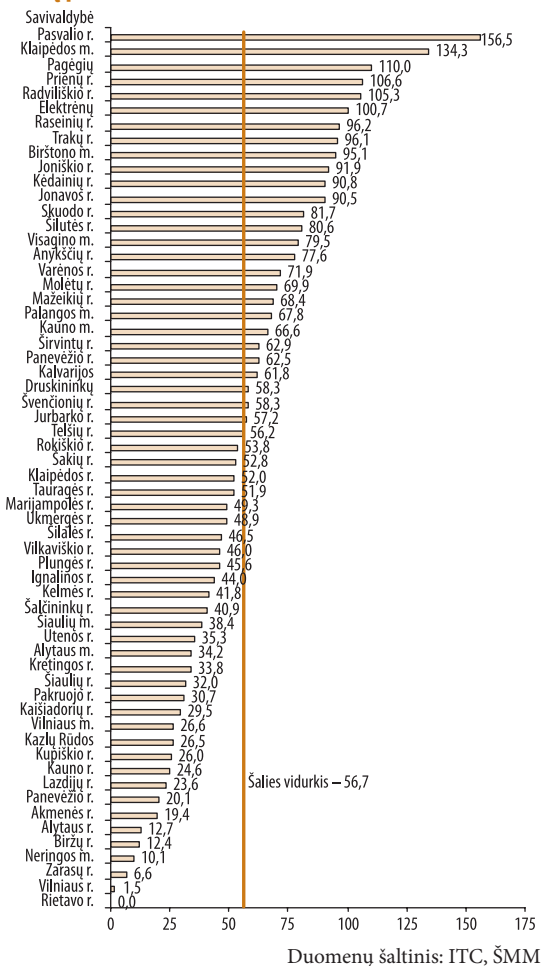
Šių lėšų savivaldybės panaudoja mažiau, palyginti su lėšomis, skirtomis mokinių pažintinei veiklai. 2010 m. šios lėšos (mokinių pažintinei veiklai ir profesiniam konsultavimui) yra sujungtos į vieną grupę. Galima tikėtis, kad tai lems tolygesnį jų panaudojimą savivaldybėse ir sudarys sąlygas geriau tenkinti vietos mokinių poreikius.

Pedagoginių psichologinių tarnybų veiklai finansuoti panaudojama 109,1 proc. mokinio krepšelio lėšų. Tik 6 savivaldybės panaudojo mažiau nei 40 proc. numatytų lėšų. Tai būdinga mažoms savivaldybėms, kurios neturi savo pedagoginių psichologinių tarnybų ir kurias aptarnauja artimiausių rajonų pedagoginės psichologinės tarnybos.

Mažiausiai – 8,3 proc. – šiai sričiai finansuoti numatytų lėšų panaudojo Neringos savivaldybė. Visai šių lėšų nepanaudojo Birštono savivaldybė. Daugiausiai lėšų pedagoginių psichologinių tarnybų veiklai finansuoti panaudojo Kupiškio r. savivaldybė.

Pedagoginių psichologinių tarnybų vadovų asociacijos duomenimis, 2008 m. skirtos lėšos neatitiko bemaž visų pedagoginių psichologinių tarnybų poreikių. Iš dalies šitai galima aiškinti tuo, kad nėra ikimokyklinio ugdymo krepšelio ir šių tarnybų teikiama pagalba ikimokyklinukams, jų tėvams ir ikimokyklinių įstaigų pedagogams nėra finansuojama.

Mokinio krepšelio lėšų panaudojimas (proc.) mokinių profesiniam konsultavimui 2009 m.

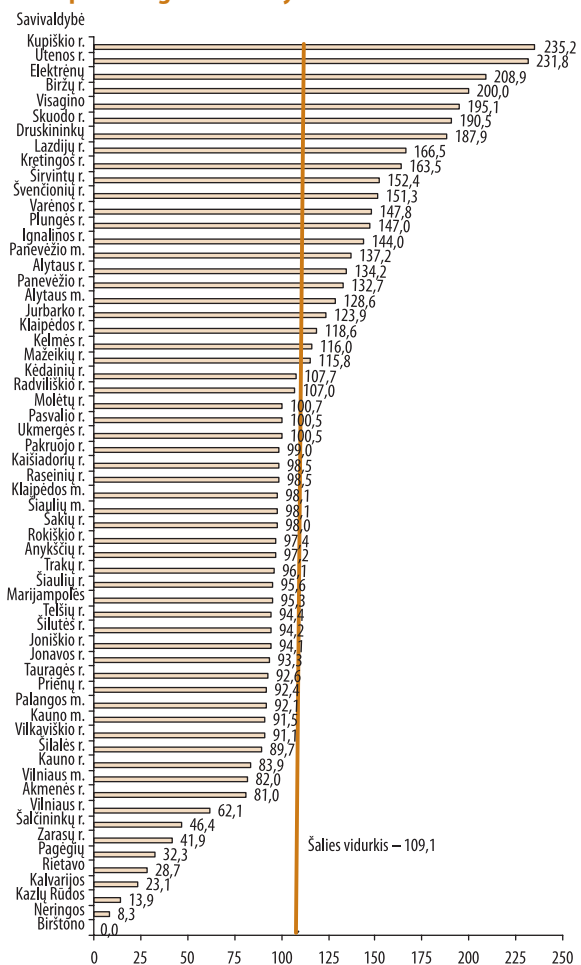

Pedagoginė psichologinė pagalba turi įtakos ugdymo proceso kokybei, gerina sąlygas ugdymo turinio prieinamumui didinti, vaikų ir mokinių psichikos sveikatai užtikrinti, padeda spręsti mokyklos gyvenimo sunkumus. Todėl menkas skiriamų lėšų panaudojimas gali rodyti ir tai, kad kai kuriose savivaldybėse specialiųjų poreikių vaikams ir psichologiniams ugdymo proceso veiksmams yra skiriama per mažai dėmesio.

2007 m. mokyklų steigėjai galėjo perskirstyti tarp mokyklų iki 5 procentų visos specialios tikslinės dotacijos. 2008 ir 2009 m. mokyklų steigėjai galėjo perskirstyti tarp mokyklų iki 5 procentų visos specialios tikslinės dotacijos, bet ne daugiau kaip 15 procentų mokyklai skirtų lėšų.

2010 m. buvo ženkliai didinamas pradinį, pagrindinių ir vidurinių mokyklų finansinis savarankiškumas. Savivaldybės

Mokinio krepšelio lėšų panaudojimas (proc.) pedagoginėms psichologinėms tarnyboms finansuoti 2009 m.

Duomenų šaltinis: ITC, ŠMM

5 procentus mokinio krepšeliui skirtų lėšų savo nustatyta tvarka gali panaudoti:

- 1) pedagoginei ir psichologinei pagalbai organizuoti;
- 2) brandos egzaminams organizuoti ir vykdyti;
- 3) bendrojo lavinimo mokyklų išorės auditui organizuoti;
- 4) profesinės linkmės moduliams neformaliojo švietimo mokyklose finansuoti;
- 5) pedagoginių darbuotojų tarifinių atlygių koeficientų skirtumams išlyginti bendrojo lavinimo ir priešmokyklinio ugdymo mokyklose;
- 6) bendrojo lavinimo ir priešmokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumui užtikrinti;

7) neformaliajam švietimui, papildančiam bendrąsias pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas.

Kita mokinio krepšelio lėšų dalis negali būti perskirstyta – steigėjas negali mažinti skiriamų lėšų vienai mokyklai ir didesnę pinigų sumą skirti kitai. Tikėtina, kad 2010 m. mokinio krepšelio lėšų panaudojimo tvarkos, pagal kurią savivaldybėje mokyklų steigėjas gali savo nuožiūra paskirstyti tik 5 procentus skiriamų lėšų, analizė atskleis, ar tai padeda labiau tenkinti mokyklų poreikius ir prioritetus.

Mokytojų rengimas

MOKYTOJŲ RENGIMO PERTVARKA IR KVALIFIKACIJOS TOBULINIMAS

Europinėje švietimo erdvėje mokytojų rengimas yra laikomas prioritetine sritimi ir esmine sąlyga siekiant gerinti viso regiono švietimo kokybę. 2009 m. lapkričio 26 d. ES Tarybos išvadose Dėl mokytojų ir mokyklų vadovų profesinio tobulinimo pabrėžiama mokytojų rengimo kokybės svarba ir teigiama, kad pirminis mokytojų rengimas, parama profesinės karjeros pradžioje ir tolesnis kvalifikacijos tobulinimas turi būti laikomi nuoseklia visuma, nes jokios pirminio mokytojų rengimo studijos, kaip atskiras rengimo komponentas, negali suteikti mokytojams visų jų karjeroje reikalingų kompetencijų.

Mokytojų rengimo pertvarkos svarba pabrėžiama ir 15-osios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje (2008). Joje teigiama, kad pedagogai ir mokslininkai turėtų būti tobulėjantys, kūrybingi ir produktyvūs, deramai atlyginami ir gerbiami mokinių ir visuomenės, todėl numatyta siekti, kad iki 2012 metų išaugtų pedagogo profesijos patrauklumas, į šią sritį eitų dirbti motyvuoti jaunuoliai, savo specialybę ir pedagogiką išmanantys žmonės. Įsipareigota sudaryti sąlygas, kad dėl mokytojų rengimo galėtų konkuruoti visos Lietuvos aukštosios mokyklos, kurios vykdo nustatytus kokybės reikalavimus atitinkančias studijų programas.

Tęstiniam mokytojų rengimui tobulinti Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarė imtis šių priemonių: kasmet rengti nepriklausomus viešai skelbiamus tyrimus, kaip mokytojai vertina mokymo sąlygas ir rezultatus bei kvalifikacijos tobulinimą, ir pertvarkyti mokytojų kvalifikacijos tobulinimo sistemą iš centralizuotos į veikiančią pagal principą „mokytojas pasirenka teikėją“.

Pirminio mokytojų rengimo sistemos pertvarkai svarbus dokumentas – 2010 m. priimtas naujas *Pedagogų rengimo reglamentas*, kuriuo išplečiama pedagogų rengimo modelių ir pedagoginių programų įvairovė. Juo vadovaujantis pedagogo kvalifikaciją vienam ar dviem dalykams mokyti ar atlikti papildomam pedagoginiam vaidmeniui, tokiam kaip profesijos konsultanto, karjeros konsultanto ir kt., drauge su specialybe bus galima įgyti ir nepedagoginio profilio aukštojoje mokykloje. Tikimasi, kad pedagoginių studijų absolventams tai suteiks daugiau galimybių įgytas žinias pritaikyti profesinėje veikloje.

Šiuo reglamentu apibrėžiami daug griežtesni nei iki šiol pedagoginės praktikos organizavimo reikalavimai. Studijų metu būsimieji mokytojai turės surinkti bent 20 pedagoginės praktikos kreditų, t. y. praktiniam profesiniam pasirengimui skirti ne mažiau kaip pusę metų. Daugiau praktinių gebėjimų įgijęs absolventas bus geriau pasirengęs bendrauti su mokiniais ir organizuoti ugdymo procesą, nebijos pradėti profesinės veiklos mokykloje.

Siekiant, kad į švietimo sritį eitų dirbti motyvuoti jaunuoliai, ir atsižvelgiant į tarptautinę patirtį, nuo 2010 mokslo metų įvedamas pedagogikos studijų motyvacinis testas stojantiesiems į pedagogikos bakalauro studijas aukštosiose mokyklose. Šio testo metu bus tikrinamas stojančiųjų sąmoningas apsisprendimas studijuoti pagal pedagogines programas, siekti profesinės mokytojo ar auklėtojo karjeros.

Stojančiųjų motyvacijos įvertinimas susidės iš dviejų dalių – apklausos raštu ir pokalbio. Raštu bus prašoma pagrįsti numatomos profesinės veiklos srities pasirinkimą, atskleisti savo buvusią ar esamą veiklą mokykloje ar kitose bendruomenėse. Pokalbio metu pretendentų bus teiraujamasi apie veiksmus, lėmusius studijų programos pasirinkimą, mokymo ir bendradarbiavimo patirtį, mokymosi sunkumų įveiką, profesinės veiklos viziją.

Vertinimo komisija sieks nustatyti, ar stojančiojo pasirinkimas yra paremtas asmenine patirtimi, kokios jo vertybinės nuostatos ir supratimas apie asmens orumą, ar jis pasirengęs priimti žmonių įvairaus pobūdžio skirtingumą, kaip nusiteikęs spręsti problemas ir ar suvokia asmeninę atsakomybę, kokia jo kalbinės raiškos kultūra ir gebėjimas bendrauti.

Pirmoji privataus verslo iniciatyva, siekiant skatinti pokyčius Lietuvos švietimo sistemoje, yra ilgalaikė socialinė programa „Renkuosi mokytis!“, kurios tikslas – pritraukti geriausius aukštųjų mokyklų absolventus dvejus metus po studijų dirbti mokytojais, kartu ugdant asmeninius jų lyderystės įgūdžius tolesnei karjerai švietimo ar bet kurioje kitoje srityje. „Renkuosi mokytis!“ programą inicijavo SEB bankas, globoja Švietimo ir mokslo ministerija, organizuoja ir vykdo VŠĮ „Mokyklų tobulinimo centras“.

Programoje „Renkuosi mokytis!“ gali dalyvauti visi atranką perėję talentingi, iniciatyvūs ir kūrybingi įvairių aukštųjų mokyklų bakalauro ir magistro studijų programas baigiantys arba ne anksčiau kaip prieš trejus metus baigę studentai. Jiems siūloma dvejų metų trukmės darbo programa, studijos, kurios suteikia darbui mokykloje privalomą mokytojo kvalifikaciją, ir lyderystės mokymai, kurie suteikia pranašumą būsimoje karjeroje.

Programos organizatorių duomenimis, nuo 2008 metų programoje dalyvauja 20

jaunųjų mokytojų, dirbančių dvylikoje Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Kelmės mokyklų. Numatoma, kad 2010 metais bus atrinkta dar 30 absolventų, kurie pedagoginę veiklą pradės penkiolikoje Lietuvos mokyklų.

Siekiant gerinti tęstinio mokytojų rengimo kokybę yra rengiamas naujas mokytojų kvalifikacijos tobulinimo sistemos modelis ir kuriami nauji mokytojų ir mokyklų vadovų veiklos vertinimo kriterijai bei tvarka. Šiuo metu rengiama teisinė sisteminių pokyčių bazė – atnaujinami ir koreguojami įvairių švietimo sričių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimo nuostatai.

Mokytojų kvalifikacijos tobulinimui skirta ir nemaža *Mokyklų tobulinimo programos* *plius* dalis, kuria siekiama stiprinti švietimo specialistų ekspertinius gebėjimus, edukacines ir vadybines kompetencijas, tobulinti švietimo įstaigų darbuotojų kompetenciją ir motyvaciją. Siekiant geresnės kvalifikacijos tobulinimo kokybės atliekamas institucijų ir kvalifikacijos tobulinimo programų akreditavimas (per 2009 metus akredituota 11 institucijų ir 56 kvalifikacijos tobulinimo programos), organizuojami tarptautiniai kvalifikacijos tobulinimo renginiai, skiriamas finansavimas mokytojų perkvalifikavimo studijoms.

Švietimo valdymo tobulinimas

ŠVIETIMO VALDymo KAITA

Valstybinėje švietimo strategijoje 2003-2012 metams kaip švietimo plėtotės efektyvumo ir darnos sąlyga buvo numatyta švietimo valdymo kaita: „įdiegiama atsakingo valdymo sistema, pagrįsta periodiška visų švietimo lygių būklės analize, į švietimo tobulinimą orientuota vadybos kultūra, visuomenės informavimu ir dalyvavimu“. Valdymo pokyčiai turėjo įvykti trijose srityse: pasidalinimo funkcijomis bei galiomis, strateginio planavimo ir visuomenės įtakos didinimo.

Funkcijų bei galių perskirstymas. Remiantis Strategijos vizija, švietimo valdymas turėjo būti decentralizuojamas ir dekoncentruojamas, o trijų valdymo lygmenų – valstybės, savivaldybių ir mokyklų – funkcijos, galios, išipareigojimai, atsakomybė ir atskaitomybė perskirstomos ir aiškiau apibrėžiamos.

Švietimo ir mokslo ministerija turėjo laipsniškai atsisakyti tų funkcijų, kurios nebūdingos nacionaliniam valdymo lygmeniui, ypač tiesioginio mokyklų valdymo, tačiau sustiprinti bendrąjį vadovavimą švietimui, tai yra:

- svarbiausių reikalavimų bendrajam lavinimui, profesiniam mokymui ir studijoms nustatymą;
- švietimo kokybės, švietimo prieinamumo ir socialinio teisingumo užtikrinimą (tobulinant švietimo struktūras ir lėšų skirstymą);
- švietimo kokybės vertinimą ir visuomenės informavimą apie ją.

Savivaldybėms numatyta didinti atsakomybę už švietimo prieinamumą ir kokybę jų teritorijoje. Kad tai įvyktų, numatyta:

- įpareigoti savivaldybes tvarkyti visų jų teritorijoje gyvenančių vaikų apskaitą, tai yra nuolat stebėti švietimo paslaugų poreikį;
- perduoti savivaldybių pavaldumui visas žemesnio nei aukštasis mokslas lygmens programas teikiančias mokyklas – ne tik bendrojo lavinimo, bet ir profesinio mokymo, specialiojo ugdymo, tęstinio suaugusiųjų mokymo;
- įpareigoti savivaldybes tvarkyti pavaldžių mokyklų tinklą, koordinuoti jų komplektavimą bei mokinių srautus.

Mokyklų funkcijų bei galių kaita Strategijoje apibrėžta aptakiausiai: teigiama, kad išplečiamas jų savarankiškumas ir užtikrinamas veiklos skaidrumas, tačiau nekon-

kretizuojama, kokiais būdais. Mokyklos turi atsakyti už kiekvieno mokinio, tai yra kiekvienos individualybės, ugdymo kokybę.

Igyvendindama numatytus funkcijų pokyčius, Švietimo ir mokslo ministerija palaipsniui mažino jai pavaldžių mokyklų skaičių, tačiau iki 2009 m. pabaigos išlaikė tiesioginę bendrojo lavinimo mokyklų veiklos priežiūrą, vadintą Valstybinės švietimo politikos įgyvendinimo priežiūra. Švietimo ir mokslo ministerija taip pat pasiliko savo rankose privalomo ugdymo turinio nustatymo funkciją, kurią atlieka tvirtinama priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrąsias programas, taip pat neformaliojo švietimo (ikimokyklinio ir neformaliojo vaikų švietimo) programų kriterijus.

Valstybei prisiėmus ir kitas kokybės užtikrinimo funkcijas (lėšų ugdymo procesui skyrimas, kokybės vertinimas, licencijų švietimo veiklai išdavimas, ugdymo programų akreditavimas), daugumos mokyklų steigėjos – savivaldybės – yra pirmiausia švietimo ūkvedės, atsakingos už švietimo prieinamumą: vaikų suskaičiavimą, mokyklų ir programų tinklo tvarkymą, mokymosi pasiekimų patikrinimų ir įvairios pagalbos mokiniams organizavimą, lėšų mokyklos aplinkai (ūkiui) skyrimą. Tačiau padidinta ir savivaldybių įtaka ugdymo kokybei – ją savivaldybė daro atestuodama mokyklų vadovus bei mokytojus, inicijuodama išorinį sau pavaldžių mokyklų veiklos kokybės vertinimą ir skirdama jų vadovus, taip pat organizuodama pagalbą mokytojams ir mokyklai.

Galių pasiskirstymui tarp savivaldybės ir mokyklos didelę įtaką darė „mokinio krepšelis“ ir mokyklų tinklo tvarkymas: pirmasis didino mokyklų savarankiškumą, antrasis – savivaldybės galias (smulkiau žr. skyrelyje „Švietimo finansavimas. Lėšų skirstymo principai“).

Persvėrus savivaldybės galioms, dalis mokyklų prarado teisę konkuruoti dėl mokinių ir nebuvo tikros, ar išliks, todėl neteko ne tik Strategijoje žadėto savarankiškumo, bet ir paskatos dirbti geriau. Tai gali būti viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl taip lėtai ir netolygiai prigijo kitos Strategijoje numatytos valdymo kultūros naujos – mokyklos įsivertinimas (vidaus auditas) ir mokyklos virtimas besimokančia bendruomene – šios praktikos tampa naudingos tik tada, kai organizacija gali ir nori daryti įtaką savo likimui.

Pastaraisiais metais imtasi įvairių kitų priemonių mokyklų savarankiškumui didinti – mažinta popierizmo (įvairių ataskaitų ir informacijos apie mokyklą teikimo) ir formalios mokyklų veiklos priežiūros. Savarankiško ir atitinkančio mokyklos poreikius valdymo mokyklos mokėsi įgyvendinant „Mokyklų struktūros tobulinimo 2006–2009 m.“ projektą, tebesimoko dalyvaudamos „Lyderių laiko“ ir „Besimokan-

čių mokyklų tinklų“ projektuose. Mokyklų vadovų galia stiprinta įvedant mokytojų atlyginimų „žirkles“, tai yra suteikiant joms teisę šiek tiek diferencijuoti atlyginimus, taip pat sumažinant savivaldybės persikirstomų krepšelio lėšų dalį iki 5 proc. Dar daugiau savarankiškumo mokyklos įgautų, jeigu būtų nustota kontroliuoti, kaip jos paskirsto savo išlaidas (žr. mokinio krepšelio panaudojimo analizę skyrelyje „Švietimo finansavimas. Lėšų skirstymo principai“), ir mokyklos galėtų pačios nutarti, kurios investicijos yra prioritetinės siekiant išlikti ir dirbti geriau. Kita vertus, mokyklų savarankiškumo didinimas mažina savivaldybės galias, todėl reiktų išsamesnių diskusijų, koks galių santykis būtų optimalus šiuo metu.

Strateginis planavimas. Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams kūrimo metu strateginis planavimas buvo valdymo naujovė, todėl išpareigota jį „įdiegti visuose švietimo lygiuose“. Sunkiausia tai padaryti buvo mokykloms, kurios dėl jau minėtų priežasčių nebuvo tikros dėl savo ateities ir nesijautė pakankamai savarankiškos ją planuoti. Strateginio planavimo įvedimas valstybės ir savivaldybių lygmeniu buvo susijęs su perėjimu prie informacija ir įrodymais grįstos politikos. Tam reikėjo patikimų statistinių duomenų ir analitinių gebėjimų.

Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu ŠMM Informacinių technologijų centre pradėta kurti ir iki šiol tebeplečiama Švietimo valdymo informacinė sistema (ŠVIS). Jos paskirtis – rinkti statistinius duomenis apie švietimą iš mokyklų, savivaldybių ir kitų šaltinių, juos integruoti, apdoroti ir teikti vartotojams – švietimo vadybininkams ir visuomenei. Papildžius sistemos bazes ikimokyklinio ir aukštojo mokslo duomenimis, bus galima operatyviai analizuoti visos švietimo sistemos būklę. Stebėsenai, ypač strateginių programų, paspartinti yra numatyti stebėsenos rodikliai, pateikiami specialioje ŠVIS dalyje. Šiuo metu kuriama savivaldybių reikmėms skirta ŠVIS posistēmė, kurią numatoma sujungti su mokyklų informacinėmis sistemomis (MIS).

Valdymui tobulinti ir švietimo kokybei gerinti Strategijos įgyvendinimo laikotarpiu buvo kuriamos ir plėtojamos įvairios švietimo vertinimo formos: Nacionaliniai brandos egzaminai, Nacionaliniai mokinių pasiekimų tyrimai, Mokyklų veiklos kokybės išorės vertinimas, Studijų kokybės vertinimas, mokyklų įsivertinimas. Sudėtingoms temoms tirti Švietimo ir mokslo ministerija užsako švietimo būklės tyrimus (nuo 2001 m.), aktualioms problemoms – trumpas švietimo problemos analizes (nuo 2005 m.). Dalyvaujama tarptautiniuose lyginamuosiuose mokymosi pasiekimų (žr. skyrelį „Išsilavinimo kokybė. Lyginamieji mokinių pasiekimai“) ir kituose tyrimuose. Švietimo būklei įvertinti ir visuomenei apie ją informuoti kasmet paskelbiama švietimo būklės šalyje ir (arba) savivaldybėse apžvalga. Šiuo metu didžiausia švietimo būklės vertinimo problema yra ne kurių nors vertinimo būdų (ar vertina-

mų sričių) stoka, bet nepakankamas jų paskirties ir teikiamos informacijos naudojimo suderintumas.

Siekiant, kad politiniai sprendimai būtų „grindžiami patikima ir išsamia informacija bei analize“, ne tik didintas analizuojamos informacijos kiekis ir analizavimo kokybė, bet ir lavinti analitiniai švietimo vadybininkų gebėjimai – Švietimo ir mokslo ministerijos ir savivaldybių specialistai mokomi savarankiškai analizuoti ir naudoti statistinę informaciją.

Duomenimis pagrįstas veiklos planavimas tapo vienu iš mokyklų savarankiškumo ir veiklos kokybės gerinimo pagrindų. Tos bendrojo lavinimo mokyklos, kurios patyrė įsivertinimo teikiamą naudą, susibūrė į Kokybės siekiančių mokyklų klubų asociaciją. Jos narės dalinasi įsivertinimo ir jo rezultatų naudojimo tobulinant veiklą patirtimi. Mokyklų įsivertinimo gebėjimams tobulinti, taip pat šiam procesui palengvinti skiriamas ES SF projektas „Bendrojo lavinimo mokyklų įsivertinimo instrumentų kūrimas ir diegimas“, kurio tikslas – sukurti standartizuotus įsivertinimo įrankius (klausimynus ir kt.) ir jais gautos informacijos tvarkymo įrangą interneto portale.

Visuomenės įtakos didinimas. Strategijoje išpareigota „stiprinti visuomenės įtaką švietimo sistemai – švietimo srities politinius ir administracinius sprendimus priimti konsultuojantis ir derinant su švietimo socialiniais partneriais ir kitomis interesų grupėmis“. Šį siekį įgyvendina švietimo savivaldos institucijos, patariančios Švietimo ir mokslo ministerijai, Vyriausybei ir Seimui – Lietuvos švietimo taryba, Bendrojo ugdymo taryba, Lietuvos profesinio mokymo, Lietuvos neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir Lietuvos aukštojo mokslo tarybos. Savivaldybėms gali patarti jų švietimo tarybos. Patariamųjų institucijų samprata ir sudėtis keičiasi – jose mažėja švietimo administravimo darbuotojų ir auga visuomenės atstovų bei įvairių švietimo dalyvių asociacijų dalis.

Prieš priimant strateginius sprendimus, visuose švietimo lygmenyse rengiamos viešosios konsultacijos. Išsamiausiai svarstomas klausimas yra švietimo raidos kryptys – dėl jų buvo konsultuojamasi pasiekus Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams įgyvendinimo pusiaukelę ir šiuo metu, rengiant naują strategiją. Viešai aptariami ir visi švietimą reglamentuojantys įstatymai.

AUKŠTOJO MOKSLO PERTVARKA

Valstybinėje švietimo strategijoje 2003–2012 metams buvo numatyta pasiekti, kad „kiekvienas Lietuvos pilietis turėtų galimybę studijuoti aukštojoje mokykloje pasirinktu būdu (nuotolinės, neakivaizdinės ir kitos studijos) ir daugiau kaip 60 procentų Lietuvos jaunuolių įgytų aukštąjį universitetinį arba neuniversitetinį išsilavinimą“. Nuo 2003 iki 2009 m. aukštąjį (I pakopos universitetinį ir neuniversitetinį) išsilavinimą įgyjančiųjų skaičius išaugo nuo 19,3 tūkst. iki 33,8 tūkst. per metus, arba 75 proc. punktais, tačiau spartus aukštojo mokslo tapimas masiniu sukėlė kokybės problemų:

- ėmė mažėti vieno studento studijoms tenkančios lėšos;
- aukštosios mokyklos nepajėgė atnaujinti mokymosi bazės tiek, kad ji atitiktų šiuolaikinius reikalavimus ir būtų pakankama visų studentų studijoms;
- dėstytojų atlyginimai mažėjo, o jiems tenkantis studentų skaičius ir valandinis pedagoginio darbo krūvis augo;
- pedagoginis dėstytojų darbas atėmė moksliniam darbui būtiną laiką;
- sumenko dėstytojų darbo prestižas, ėmė stigti jaunų ir gabių dėstytojų;
- nuolat auganti aukštojo mokslo paklausa ir studentų skaičius neskatinė aukštųjų mokyklų dirbti geriau – šiuolaikiškai, atsižvelgiant į kintančią aplinką ir visuomenės poreikius;
- dėl didėjančios studijuojančio jaunimo dalies silpnėjo studentų kontingentas;
- ėmė prastėti aukštųjų mokyklų veiklos kokybė – menko dėmesys studentams, reikalavimai dėstytojų ir studentų darbui, daugėjo mokslinės veiklos imitavimo ir kitur sukurtų intelektualinių produktų kopijavimo;
- krito Lietuvos aukštųjų mokyklų teikiamo išsilavinimo kokybė, devalvavosi diplomai;
- gabiausieji abiturientai pradėjo rinktis studijas kitose šalyse.

Studijų kokybės neskatinė didinti ir valstybės lėšų skirstymo aukštosioms mokykloms sistema bei tokia mokyklų autonomija, kuri buvo palanki uždaramui ir veiklos savitiksliškumui.

Šioms problemoms spręsti numatytas priemonių kompleksas:

- didinti vienai studijų vietai tenkančių valstybės lėšų kiekį, visai patenkinant lėšų studento rengimui poreikį, tačiau mažinti valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių;
- nustatyti realią studijų kainą, tačiau pagerinti kreditų studijoms gavimo galimybes tiems studentams, kurie negaus studijų krepšelio;
- pakoreguoti studentų pasiskirstymo universitetinėse ir neuniversitetinėse mokyklose proporcijas;

- aukštųjų mokyklų veiklos kokybės gerinimą pagrįsti konkuravimu dėl valstybės teikiamų studijų krepšelių ir studentų pasirinkimu;
- sudaryti sąlygas konkuruoti dėl studijų krepšelių ne tik valstybinėms, bet ir nevalstybinėms aukštosioms mokykloms;
- reorganizuoti valstybinių aukštųjų mokyklų valdymą padidinant jų finansinį savarankiškumą bei autonomiją renkantis darbuotojus, tačiau drauge ir valstybinę priežiūrą bei atskaitomybę visuomenei.

Šioms priemonėms įgyvendinti 2009 m. priimtas *Mokslo ir studijų įstatymas* – teisinis sisteminės pertvarkos pagrindas, parengti ir priimti svarbiausi poįstatyminiai aktai.

Pirmas aukštojo mokslo reformos išbandymas buvo 2009 m. stojimas į aukštąsias mokyklas. Paskelbtas valstybės finansuojamų studijų vietų (studijų krepšelių) skaičius universitetuose ir kolegijose, dėl kurių abiturientai konkuravo 6 studijų srityse, išrikiuoti į geriausiųjų eiles pagal brandos egzaminų rezultatus. Ankstesniais metais buvusios trys mokėjimo už studijas rūšys (nemokantieji už studijas; mokantieji dalį studijų įmokos; mokantieji visą studijų įmoką) pakeistos dviem: nemokantieji už studijas (gaunantieji studijų krepšelį) ir mokantieji. Kitos stojimo į aukštąsias mokyklas taisyklės keitėsi nedaug: abiturientai savo prašymuose galėjo surašyti iki 16+16 (universitetų+kolegijų) studijų programų ir būti atrenkami pagal savo pageidavimų eilę bei konkurso rezultatus.

2009 m. stojimo į aukštąsias mokyklas rezultatai atskleidė, kad:

- į universitetus stoja gerokai stipresni abiturientai nei į kolegijas;
- konkursinių eilių sudarymas pagal studijų sritis yra per daug platus, jis lemia gaunančiųjų studijų krepšelį studentų perteklių populiariose srityse bei programose ir trūkumą nepopuliariose;
- abiturientų pasirinkimai nelemia tokio masto aukštųjų mokyklų konkurencijos, kokio tikėtasi, nes abiturientams svarbiau už mokyklą yra studijų programos turinys;
- individualus pasirinkimas gali būti nenaudingas ne tik atskiroms programoms ar mokykloms, bet ir valstybei.

Smulkiau apie 2009 m. stojimo į aukštąsias mokyklas rezultatus žr. skyrelyje „Rengimas profesijai. Studijų pasirinkimai“.

Atsižvelgiant į 2009 m. pamokas, 2010 m. pakoreguotas konkursinių stojančiųjų eilių sudarymas išskaidant dalį sričių į kryptių grupes (žr. lentelę 161 psl.). Bendras valstybės finansuojamų vietų skaičius sumažintas nuo 21100 iki 18844, arba maždaug dešimtadaliu. Jis nepakeistas tik socialinių mokslų sričiai universitetuose, padidintas – fizinių ir technologijos mokslų sritims kolegijose. Abiturientų pageidavimų

(priėmimo į AM prašymuose nurodomų programų) skaičius sumažintas iki 12. Nustatytas mažiausias galimas studentų skaičius programoje.

Valstybės finansuojamos pirmakursių studijų vietos

Krepšelių skaičius 2009 m.		Studijų sritys ir krypčių grupės		Krepšelių skaičius 2010 m.	
Kolegi- jose	Universi- tetuose			Kole- gijose	Universi- tetuose
200	1300	Humanitarinių mokslų studijų sritis		70	1 132
500	700	Meno studijų sritis	muzikos, teatro ir kino, šokio, rašytinės kūrybos krypčių grupė	114	201
			dailės, dizaino, amatų, architektūros, fotografijos, medijų krypčių grupė	198	343
3700	3100	Socialinių mokslų studijų sritis	verslo ir vadybos krypčių grupė	2329	604
			teisės krypčių grupė	87	255
			švietimo ir ugdymo krypčių grupė	400	800
			kitų socialinių mokslų studijų sritis	650	1435
100	1700	Fizinių mokslų studijų sritis		164	1325
1400	1300	Biomedicinos mokslų studijų sritis	gyvybės mokslų, žemės ūkio ir veterinarijos krypčių grupė	411	497
			medicinos ir sveikatos krypčių grupė	1080	626
4200	2900	Technologijos mokslų studijų sritis		3661	2462
10100	11000	Iš viso valstybės finansuojamų vietų		9 164	9 680

Duomenų šaltinis: ŠMM

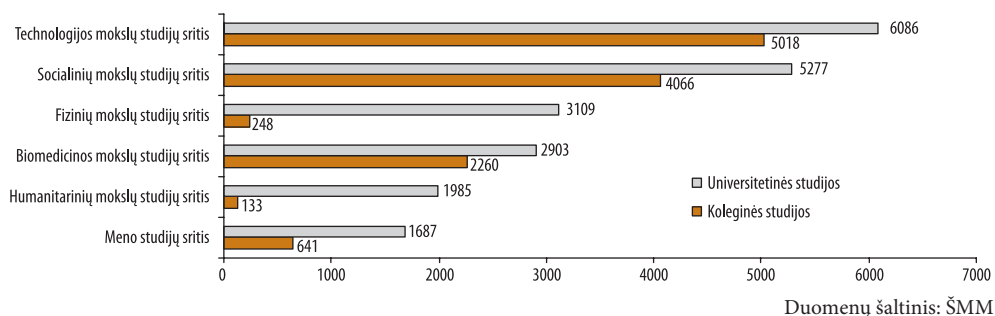
Tobulinant studijų finansavimą, patvirtintos maksimalios metinės (norminės) 2010 m. valstybės finansuojamų pirmakursių studijų kainos. Norminės studijų kainos apskaičiuojamos atsižvelgiant į reikalavimus dėstytojų kvalifikacijai, dėstytojų ir studentų skaičiaus santykį, su studijomis susijusių prekių ir paslaugų išlaidas. Jos padeda aukštosioms mokykloms numatyti mokamų studijų kainą.

Atsižvelgiant į mokslų kryptį, 2010 m. studijų krepšelio maksimalus dydis kolegijoms bus nuo 3238 iki 14890 litų per metus, universitetų bakalauro studijoms – nuo 3892 iki 18162 litų, magistrantūros studijoms – nuo 7308 iki 21578 litų, rezidentūros studijoms – nuo 23 782 iki 26 893 litų, doktorantūros studijoms – 28250 litų. Dauguma bakalauro pirmakursių įstos į tas studijų sritis, kurių krepšelis siekia nuo 3 238 iki 7 638 litų per metus. Lyginant su 2009 m., norminės studijų kainos sumažintos, nes sumažėjo bazinė mėnesinė alga, pagal kurią skaičiuojami dėstytojų atlyginimai.

Bendra valstybės skiriama suma pirmakursių studijų pradžia (rugsejo–gruodžio mėn.) finansuoti sumažėjo nuo 51 mln. Lt 2009 m. iki 33 mln. Lt 2010 m. Daugiausiai lėšų numatyta skirti technologijos mokslų sričiai.

Antrosios pakopos – magistrantūros – valstybės finansuojamų studijų vietų skaičius didinamas nuo 4547 vietų 2009 m. iki 4891 vietų 2010 m. Iš valstybės biudžeto biomedicinos mokslų srityje numatoma finansuoti 410, technologijos mokslų – 1529, socialinių mokslų – 1460, humanitarinių mokslų – 478, meno studijų – 314 vietų. Dar 700 fizinių, biomedicinos ir technologijos mokslų magistrantūros studijų vietų bus finansuojama iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų. Šios lėšos skiriamos siekiant užtikrinti specialistų rengimą mokslo studijų ir verslo centrams („slėniams“).

Valstybės biudžeto lėšos (tūkst. Lt), skiriamos pirmakursių studijoms finansuoti 2010 m. pagal studijų sritis

Studijų prieinamumą didina valstybės remiamos paskolos, kurias nuo 2009 m. studentai gali gauti studijoms Lietuvoje, gyvenimo išlaidoms ir dalinėms studijoms užsienyje apmokėti. 2009 m. studentai sudarė 11530 valstybės remiamų ir valstybės paskolų sutarčių, kurių bendra suma sudaro daugiau kaip 43 mln. litų. 2009 m. valstybė garantavo 100 mln. Lt studijų paskoloms, 2010 m. numatyta 150 mln. Lt. Numatoma paskolų palūkanas mažinti iki 5 proc., o ateityje atleisti nuo paskolos grąžinimo tuos, kurių pajamos nebus pakankamos.

Nuo 2010 m. didinamas turinčių teisę gauti socialines stipendijas studentų kategorijų skaičius: jas galės gauti valstybinių ir nevalstybinių aukštųjų mokyklų, valstybės finansuojami ir mokantys už studijas studentai. Socialinės stipendijos dydis, lyginant su 2009 m., nekinta ir sudaro 390 Lt per mėnesį. 2010 m. sukūrus Studentų registrą, nuo 2011 m. socialinių stipendijų administravimą iš aukštųjų mokyklų perims Valstybinis studijų fondas.

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metams nuostatos: „sustiprinama aukštųjų mokyklų atsakomybė už studijų kokybę, glaudų ryšį su darbo rinka, regionų ekonominę plėtrą. Didinama jų atskaitomybė visuomenei, nepažeidžiant universitetų autonomijos principo. Pasiikiama racionali pusiausvyra tarp aukštųjų mokyklų autonomijos ir atskaitomybės visuomenei.“

Siekiant gerinti mokslo ir studijų kokybę, pradedadamas pertvarkyti aukštųjų mokyklų valdymas. Mokslo ir studijų įstatymu (2009) numatoma, kad aukštųjų mokyklų tarybos turi būti sudaromos iš 9 arba 11 narių. „*Aukštosios mokyklos statuto nustatyta tvarka vieną tarybos narį skiria studentų atstovybė, jeigu jos nėra, – visuotinis studentų susirinkimas (konferencija); du arba, jeigu tarybą sudaro 11 narių, tris narius – dėstytojai ir mokslo darbuotojai; vieną – administracija ir kiti darbuotojai; vieną tarybos narį skiria švietimo ir mokslo ministras kartu su aukštosios mokyklos senatu (akademinė taryba), kitus keturis arba, jeigu tarybą sudaro 11 narių, penkis narius siūlo juridiniai ir fiziniai asmenys iš asmenų, nepriklausančių aukštosios mokyklos personalui ir studentams, – šiuos tarybos narius skiria ir atšaukia švietimo ir mokslo ministras Aukštojo mokslo tarybos teikimu, išklauses aukštosios mokyklos tarybos nuomonę. Tarybos sudėtį viešai skelbia švietimo ir mokslo ministras.*“ Taigi sumažėja akademinės bendruomenės svoris priimant sprendimus, padidėja – Švietimo ir mokslo ministerijos bei visuomenės.

Pagal Mokslo ir studijų įstatymą valstybinės aukštosios mokyklos taryba atlieka šias funkcijas:

- nustato aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) rinkimų viešo konkurso būdu organizavimo tvarką; renka, skiria į pareigas ir atleidžia iš jų aukštosios mokyklos rektorių (direktorių);
- nustato aukštosios mokyklos darbuotojų parinkimo ir vertinimo principus;
- tvirtina aukštosios mokyklos viziją ir misiją, rektoriaus (direktoriaus) pateiktą strateginį veiklos planą;
- tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą aukštosios mokyklos metinę veiklos ataskaitą, vertina veiklos atitiktį strateginiam planui, pasiektus rezultatus ir jų poveikį;
- išklausiusi senato (akademinės tarybos) nuomonę, teikia Seimui tvirtinti universiteto (Vyriausybei – kolegijos) statuto pakeitimus;
- svarsto ir tvirtina rektoriaus (direktoriaus) teikiamus aukštosios mokyklos struktūros pertvarkos planus;
- nustato aukštosios mokyklos lėšų (taip pat lėšų, skirtų vadovų ir kitų darbuotojų darbo užmokesčiui) ir turto valdymo, naudojimo ir disponavimo jais tvarką, svarsto ir tvirtina svarbiausius su tuo susijusius sprendimus;
- rektoriaus (direktoriaus) teikimu nustato studijų kainą ir įmokų, tiesiogiai nesusijusių su studijų programos įgyvendinimu, dydžius;
- nustato bendrą studijų vietų skaičių, atsižvelgdama į galimybes užtikrinti studijų ir mokslinės veiklos kokybę;
- tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą aukštosios mokyklos metinę pajamų

ir išlaidų sąmatą ir šios sąmatos įvykdymo ataskaitą; gali inicijuoti aukštosios mokyklos ūkinės ir finansinės veiklos auditą;

- išklaiusi senato (akademinės tarybos) nuomonę, tvirtina aukštosios mokyklos reorganizavimo arba likvidavimo planus ir teikia juos Seimui (Vyriausybei);
- užtikrina aukštosios mokyklos atskaitingumą ir ryšį su visuomene ir steigėjais, kiekvienais metais informuoja visuomenę apie aukštosios mokyklos strateginio veiklos plano vykdymo rezultatus.

Taigi aukštosios mokyklos taryba lemia organizacinę mokyklos struktūrą ir mokslo bei studijų tvarką, renka rektorių, tvirtina veiklos strategiją ir atlieka jos įgyvendinimo stebėseną, nustato disponavimo lėšomis taisykles. Tikimasi, kad iki 2010 m. pabaigos dauguma aukštųjų mokyklų pertvarkys savo valdymą pagal Mokslo ir studijų įstatymu numatytą modelį.

Studijų kokybę turėtų gerinti ir informavimas apie ją, padedantis būsimiems studentams pagrįsčiau rinktis studijų vietą. Informavimo vaidmenį turėtų atlikti patobulinta studijų kokybės vertinimo sistema, taip pat aukštųjų mokyklų reitingų sudarymas.

LIETUVOS ŠVIETIMAS. TIK FAKTAI

Metinis pranešimas 2010

2010-08-04. Tiražas 500 egz.

Išleido Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino UAB „Sapnų sala“, S. Moniuškos g. 21, LT-08121 Vilnius